

AGRIA

AGRIA

Irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat
Megjelenik negyedévente

Főszerkesztő: KÖDÖBÖ CZ GÁBOR

Főmunkatársak: ANGA MÁRIA
BERTHA ZOLTÁN
NAGY ZITA
SERFŐZŐ SIMON
SZAKOLCZAY LAJOS

Nyelvi lektor: BOZSIK GABRIELLA
Szerkesztőségi titkár: IFJ. KÖDÖBÖ CZ GÁBOR
Tipográfiai szerkesztő: TÖMÖSKÖZI PÉTER
Arculattervező: HERCZEG ISTVÁN
Lapmenedzser: BÉRCZESSY ANDRÁS

Kiadó: Eger Megyei Jogú Város Önkormányzata megbízásából
a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár
A kiadásért felelős: TŐZSÉR ISTVÁNNÉ GÉCZI ANDREA,
a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár igazgatója

Szerkesztőség: Eszterházy Károly Egyetem
3300 Eger, Eszterházy tér 1.
Tel.: (36) 520-450/2064
Fogadóóra: hétfő 10.00–12.00
www.agriafolyoirat.hu
E-mail: kodigabi@gmail.com

Terjeszti a LAPKER RT. és az alternatív terjesztők.
Előfizethető: info@brody.iif.hu
Előfizetési díj 1 évre: 1200 Ft.

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.
Nyomdai munkák: OFSZET-METÁL-TECHNIK Kft.
3394 Egerszalók, Ady Endre út 35/A/2.

A lapot az Eszterházy Károly Egyetem és a Bródy Sándor Könyvtár
különféle szolgáltatásokkal sokrétűen támogatja.

HU ISSN 1789-4379

E lapszám megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap támogatta.

Nemzeti Kulturális Alap

www.nka.hu

Tartalomjegyzék

<i>Konczek József</i> Hófehér bohóc békedala – <i>a Gaudeamus igitur diákének dallamára</i> –	11
ARTÉRIÁK	
<i>Serfőző Simon</i> Hiányuk vigasztal	12
<i>Anga Mária</i> Az ég alól	14
Bölcsőágyamat...	14
<i>Sebestény-Jáger Orsolya</i> Ábrahám	15
Izsák	15
Jákób	16
József	16
<i>Antal Attila</i> Ima méltóságért	17
Egy remete naplójából (<i>Év végi teendők a völgyben</i>)	17
A régi klip	17
<i>Baka Györgyi</i> Hazatérő utamon	18
Létegyensúly	18
<i>Bozók Ferenc</i> Temetőben	19
Tengerparton	19
Suttogó imádság	19
Csiga	19
<i>A. Túri Zsuzsa</i> Olvad a hólepel	20
Ópiumos október	20
Nárcisz	21
Broken	21
Négysoros 2	21
<i>Székely-Benczédi Endre</i> Hattyú őszi dala	22
Ez az áldott szoba	22
Nem születnek bennem	22
Kerestelek sátrad alatt	23
Az ősz közénk költözött	23
<i>Csáky Anna</i> Az ősz gordonkahangja	24
Édes mindenem	25
Félelem-utak	25
<i>Dudás Sándor</i> Tengeröltő (<i>A Tengerlátó költőinek</i>)	26
Képesíték	27
Füred	27
<i>Csepcsányi Éva</i> Szentséges Szív	28

Ünnepi	28
Fazekas József	
Utak	29
Tiszta víz	29
Egy dénár	30
A jó időket kell megbecsülni	30
Finta Éva	
Szentélyek (<i>Makovecz Imre és ácsmesterei dicsérete</i>)	31
A múltó időnek	31
Időgépen	32
Tizenhárom	32
Füleki Gábor	
Kút	33
Ósállapot	33
Imamalom	33
Béke	34
Megtisztulás	34
Kecske-kő	34
Lipcsei Márta	
Megújulás	35
Elmúlik	35
Változás	35
Termőrétegek	36
Aknay Tibor	
Filozófia	37
Szüretre hívnak	37
Valami...	37
Változat magyar népdalra	37
Bájoló	38
Ma reggel	38
Rekviem	38
Álmomban Isten	39
Ha lehetnél...	39
Volna-e szavad	39
ArtMűhely	
Gál Sándor	
A lassulás mibenléte II.	40
ARTériák	
Fellinger Károly	
Barangoló (<i>Szilason; Naszvad; Lakszakállas; Izsa; Ifjúságfalva; Karva; Marcelkeszi; Marcelháza; Nemesócsa; Virit; Nagykeszi; Megyercsen; Martos; Alsóbodok; Alsócsitár; Babindál; Csiffár; Gímes</i>)	51
Udvarhelyi András	
„Az irodalom és az italianisztika hűségese szeretője vagyok”	55
Udvarhelyi András beszélgetése Madarász Imrével, a Debreceni Egyetem Italianisztika tanszékének professzorával	55
Péntek Imre	
Migráns kvóta	63
Festmény a trögerekről	64

Nagy hiba	65
Marton Réka Zsófia	
Quasimodo hatyúdala	66
Radnai István	
Ékírás csorba agyagtábla	67
Rozsdálló trombiták	67
Töredék	67
Olasz Valéria	
Szívem húrjain	68
Őszre hangolva	68
Szüzi tél ölén	69
A győri ősz...	69
Október	69
Szakolczay Lajos	
Törékeny fény/2	70
Szél Ágnes kiállítása a Galéria 12-ben	70
Demeter József	
Hunszeretet	72
Ahunn a hun	73
Kovács Daniela	
A Házsongárdi	74
hantok közt	74
(Reményik Sándornak)	74
Csakazértis	74
Mihályi Molnár László	
„A felnegyelt haza...”	75
(Vári Fábán Lászlónak Kárpátaljára)	75
Majzik Ilona	
Köszöntelek, ó, nap	76
Nyárutó	76
Őszi képek	76
Varjúlevél	77
Égbe emel	77
Versimádó	77
Kaiser László	
Esti söröm	78
Dukay Nagy Ádám emlékének	78
Engedjetelekre elrejtőzni	79
Kitépnéd magad	79
Ne ilyet!	79
M. Fehérvári Judit	
Mikor az anya temeti gyermekét	80
Kerék Imre	
És forognak mind	81
Hóhullásban	81
Z.Z. emlékének	81
Halk kis ballada	81
parafrázis egy Kassák versre	81
Szekeres Mária	

ahogy a pillanat...	82	<i>Holló József</i>	
A porszem tanítása	82	Ne sirassatok!	128
<i>Németh István Péter</i>		<i>Kégl Ildikó</i>	
HALHATATLANSÁG	83	Húsleves anyámnak	129
<i>Pozsgai Györgyi</i>		<i>Csák Gyöngyi</i>	
Allegória	85	Halottaim	134
Útra kelünk...	85	Közelednek	134
Téli álom	85	Olyan idők	134
Hó-szerelem	85	<i>Csatáné Bartha Irénke</i>	
Szenteste	85	Csöndjeimbe rejtelek	135
<i>Bertha Zoltán</i>		(Attila emlékének)	135
„Csak az igaz, ami végtelen”	86	Boldogság szonett	135
Szilágyi Domokos sorsköltészetéről	86	(Férjemnek a 80.-ra)	135
<i>Balajthy Ferenc</i>		Készületlenül	135
Majd az örök semmiből	89	<i>Káliz Sajtos József</i>	
(Kis filomorfondológia)	89	Vár a szülőföld	136
Egy világ van közte	89	Deres októberi dal	136
<i>Bartal Klára</i>		Táguló, szűkülő világunk	137
1956	90	<i>Drotleff Zoltán</i>	
<i>Bakacsi Ernő</i>		Ne vess...	138
A begyűjtési felelős	91	Tanít a természet	138
<i>Sziki Károly</i>		Ne ezt utánozd...	138
A kulturális színfoltszaggató	99	A semmi	138
Késett, de nem lekésett sorok Bakacsi Ernőről	99	<i>Sz. Tóth Gyula</i>	
<i>Szűk Balázs</i>		Magyarságunk határai	139
1956-os versek	104	Pomozi Péter: Magyar nyelvű otthon. Felvidék	139
<i>Rusvay Balázs</i>		<i>Both Balázs</i>	
A kóbor kutyák balladája	106	Őszvég a lapályon	151
<i>Molnár József</i>		A Dante-szimfónia kottájára	152
Napleső	107	<i>Ádám Tamás</i>	
Nosztalgia	107	Só ázik	153
Nyár	107	Halk nyerítés	153
<i>Ködöböcz Gábor</i>		Tokaszalonna üvegasztalon	154
„volna még itt annyi minden”	108	Szalonhangulat	154
Nyelvi erő és emberi mélység Fecske Csaba lírájában	108	<i>L. Simon László</i>	
<i>Török Nándor</i>		„Versek nem kellene”	155
Haza, a Bodroghözbe	112	Proletárdiktatúra és irodalmi emlékezet	155
<i>Zsidó Ferenc</i>		<i>Sarusi Mihály</i>	
Kárász Nelli	114	Részletek a Könyvek hava* című készülő kötetből	164
<i>Holló József</i>		<i>Kis Pál István</i>	
Karácsonyvárás	122	Madárlétezés	177
Karácsonyi dicséret	122	...FA...TUM...	178
<i>Kaiser László</i>		Személyes törmelékek	178
Búcsú Holló Józseftől*	124	<i>Bölöni Domokos</i>	
<i>Pázmány László</i>		A szépirodalom dicshalma	179
Nevüket vízre írták	127	(Mizantrófikus piramis)	179
(In memoriam Holló József)	127	<i>Köves József</i>	
		Ez van	180

Hazafiatlan ének	180	<i>Bobory Zoltán</i>	
Zsebre tett kézzel	181	Kenyér és fegyver	225
Veres Tamás		Sz. Tóth Gyula	
Eger járatain	182	Életfáink	227
(kisregény)	182	Sólyom Sándor	
Gösi Vali		Összegzés helyett	230
Ághegyen ringó	193	Sipos Erzsébet	
Fényben	193	Hogy jobban fájjon	231
rekviem	193	Jövőre száz éve már, tragédiánk Trianon	231
H. Barbócz Ildikó		Selény Balázs	
Késmárki téli nap	194	Miután	236
Ősszel Prágában	194	Hajnal 4:30, Szülészet	237
Szüzi fehérben	194	Szokolczay Lajos	
Káli-Rozmis Barbara		A kozmoszba belesimulok	238
„kellemes családi köröm daczára isszonyú magyar honvágyam van”	195	Elekes Emma (1932–2019)	238
A szívében magyar Erzsébet királyné és a Sissi-kultusz	195	Szente B. Levente	
N. Fodor Iza		Emlékek töredéke	240
Óra	205	Üresedő lelkünk romos oltárán	240
Árnyék	205	Jámbor Ildikó	
Táncoló	206	Fiatal tehetségek remeklése	241
Madarász Imre		Kiváló összjáték a Warrenné mesterségében	241
Fiam, Káin	207	Bencze Mihály	
Pascoli-vers Sissi gyilkosáról	207	A csend fokozza adósságát	243
Pataki István		Péntek Imre	
az első évfordulóra	210	A formaérzékenység és az erotizmus lírai kalandjai	244
emléktábla (utcafronton)	210	Vitéz Ferenc: 250 – Válogatott versek	244
hajnali vigasz	210	Csatáné Bartha Irénke	
elővigyázatosság	210	Tiszta forrásból merítetek, a gyökerek énekét hallgatom	248
avagy kegyeleti óvintézkedés	210	Sziki Károly: Elsáncolt falu	248
feszés húron	211	P. Maklári Éva	
Istent szólító	211	Mi Atyánk,....vedd szárnyaid alá a magyart!	251
karizma nélkül	211	Rentsch Piroska: Magyar Korpusz	251
megóvlak	211	Rideg István	
ne siess	212	Kisregény a karcagi tanyavilágról	253
tetovált nő	212	Bihari György: Horvát Sándor igazsága	253
tompora mutantur	212	Saitos Lajos	
válasz egy meghívásra	212	Egy szonett-regényről	258
Lisztóczy László		Zilahy L. Ágnes: Az vagyok, aki vagyok...	258
A Dsida Jenő Baráti Kör bemutatkozása Marosvécsen	213	Sándor Miklós	
Mezei Klára		Szelíd, bátor leleplezés	260
A voltak őrizője lettem	218	Deák-Sárosi László: A szimbolikus-retorikus film – Szóts, Jancsó, Huszárík, Mundruczó, Tarr és a modernizmusok	260
Bertha Zoltán		Saitos Lajos	
„Az ember célja, hogy fénné váljék”	219	Éjszaki fuvallat	266
In memoriam Kodolányi János (1899–1969)	219	Újratervezés	266
Vadász János		Születni augusztusban	266
Portré és üzenet	224		
születésnap akrosztichon	224		
Hétkönapok fárosza	224		
Szabó Imre	224		
Hazavers	224		

Súgj még...!	266
Ezredváltó sűrű ének	267
Nagy Zita	
Lírai fényjáték	268
A. Túri Zsuzsa: Tűztündértánc	268
Szoviár János: A költészet megtartó és megtisztító ereje	
Gondolatok Kődöböcz Gábor Költők, versek, erőterek című kötetéről	271
Kovács Jolánka	
Az egy irányba tartó múlt	275
Fellinger Károly: Plomba	275
Szentesi Zsolt	
Tudományos szakmunka és tisztelgő emlékezés (Tüskés Tibor válogatott bibliográfia [Összeállította Tüskés Anna])	279 279
Zsidó Ferenc	
Parancsolatok mai köntösben	283
Farkas Wellmann Éva: Parancsolatok	283
Rump Tímea	
A leázott határ	285
Pejin Lea: Nyugati csiga körfűrészszel álmodik	285
Vanyó Zsuzsanna	
Egyszerű fohász a Mindenhatóhoz	288

Koncsek József

Hófehér bohóc békedala

– a *Gaudeámus igitúr diákének dallamára* –

Azt mondta a Bartók Bé-
la, la-lalla: karold bé’
a szép népdalt, a meséket,
csángó csávót, széki széket,
és a „barbaróval” lelkesíts,
ha a magyarnak már lelke sincs.

Lélek úgy itasson át,
mint egy ázott kiskabát,
ám a nap, ládd, rád kisüt,
nádi gácsér felvisít,
no és, mit gondolsz is, ha nem
mondod: Édes Istenem!

Mert arra van az Isten,
hogymirajtunk segítsen,
s mondtuk régen „Üstenem,
védj engem vagy üss velem!”

Drága pentatóniánk,
Isten hagyta ezt miránk,
s én a legszebb dallamot
dúdolnám, ha hallgatod,

hogymirajtunk segítsen,
– amott legel, amott legel,
amott legel hat pejcsikó
magába,
mind a hatnak, mind a hatnak*
mind a hatnak rézbék’óba a lába.
Gyere pajtás, térijjünk meg az csikót,
reszeljük le, reszeljük le,
reszeljük le a lábáról
a bék’ót...

Lereszeltük, lereszteltük,
lereszteltük a lábáról a bék’ót,
most már pajtás, merre hajtsuk,
merre hajtsuk, merre a hajtsuk
az csikót?

Arra hajtsuk, amerre a nap lejár,
arra tudom, arra tudom, arra tudom,
a gazdája sosem jár...

* Hatan vannak az egykori Kilencek, az *Elérhetetlen föld* költői. Rózsa Endre, Utassy József, Oláh János – már fenn, az elérhető mennyben. Szóljon értük ez a vers-dal a *Gaudeámus* diákének szerint...

Serfőző Simon

Hiányuk vigasztal

Milyen időt áhítanánk mi,
amilyenre nem intenénk lemondóan,
mint Nap felé a fa:
odáig úgyse ér föl soha?

Milyen időt vágnánk?
Amilyen nincsen is,
az elérhetetlenben csak?
Amilyennek nyomát se láttuk,
a kanyarjait követhettük volna?

Nézünk a kedvetlen időbe,
s a magasság mintha nem is akarna már
föntebb jutni,
a távolság se messzebb.

Pedig hogy hittük:
ami járhatatlan is – járható lesz.
A szelet gyorsuló üzemmódra állítjuk,
hadd pörögnének
a motollák, kerekek!

Amikor kiegyenesedve a karó,
magát rátartin kihúzza.
S felkéklik a nyugalom ege:
elő az ünnepi fazekakkal!

De maradt, ami volt,
a rossz azóta se javult meg.
A lapát már arra is büszke,
legalább dolgozni mehet.

Aztán elmegy az országból is,
nem bízik naposabb időben,
a holnap se abban,
holnapja élhetőbb lesz.

Lemond róla,
akárcsak utódjairól az ember.
Mire, minek születnének?
Bajnak az ország nyakára?
Nyűgnek?

Pedig ha nem bennük,
kiben, miben higgyünk?
Hitet a jövőben – vizet a kútból –
honnan merítsünk?

Mert nincsenek,
hiányuk vigasztal,
hogy amit nekünk,
ez embert kicsináló kort,
nekik nem kell megélniük.

Hogy nem látjuk
az örökös küzdelmektől kidülledt
verőerüket nyakukra rászorulni,
mint a kötelet,
súlyos pajtatetővel vállukat megroskadni,
beszakadni szájukat üres vermekké,
amelyekből messziről érezni
a testükből szivárgó
fáradt leheletüket.

Hogy nem látjuk,
amint a reggel felragyog,
indítják ők is, ahogy mi indítottuk
a malterkeverő Napot.
Nem látjuk belefásulni őket
hajszádba, bajba,
az elvetett reményeiket kiszáradni:
itt-ott kalászolják csak termésüket.

Akiknek a világot
kellene kitanulniuk,
jó irányba fordíthatnák.
S ha nekik se sikerülne,
lenne megnyugvásukra:
legalább megpróbálhatták.

Anga Mária
Az ég alól

Hová induljak, merre?
 Meddig vándoroljak még,
 hogy lakatlan szigeteimet
 elhagyjam végleg?

Fákat ültetek éjszakánként,
 hogy elrejtőzzem az évszakok elől,
 de azok rám találnak zúgó esőkkel.

Agyaraikkal felém fordulnak
 a téli fák: éjszakai kísértetek
 ablakom előtt, megismerik
 fehér ingemet, kivisznek a szélbe,
 hajamat hurcolják ágaikra lombkoronának.
 Gyökereikbe kapaszkodom,
 a föld mélyéből vigyáz rám apám,
 felém fordítja a Holdat.

Tenyerem kérgesedik,
 nem veszed észre, hogy integetek,
 hogy neked integetek,
 kiáltani nem tudok,
 ha mást nem is, sírásomat
 meghallhatnád. Innen az ég alól.

Bölcsőágyamat...

Bölcsőágyamat elfelejti anyám,
 panaszomat nem hallja, konyhánkat
 éjszakánként a hideg tél eszi,
 minden csillagot elvisznek
 a bérházak közé rekedt hajnalok.

Előre tervezett az élet,
 holdfogyatkozás van minden éjszaka,
 gyerekjátéknak csont és kő marad,
 összeszorítja kiszáradt száját a föld,
 bölcsőágyamat elfejti anyám,
 szavaimat nem hallja, konyhánkat
 éjszakánként a hideg tél eszi.

Sebestény-Jáger Orsolya
Ábrahám

(1Móz 17)

Csak adnád meg nekünk Ábrahám hitét
 e szétforgácsolt, szilánkos ég alatt,
 ki lovak s tevék szusszanásinak
 ősidők óta ismerője vagy.

Csak rejtenéd áldott kezeddél
 mások elől legbensőbb szobánk,
 így kósza utakra kóborló álmaink,
 el, csak a tűnődő égnek mondanánk.

Csak adnád meg nekünk Ábrahám hitét,
 oly egyszerű volna, erős és szelíd,
 mint vihar után a júliusi ég,
 ha szél fújja felhők tincseit.

Izsák

(1Móz 22)

Kés pengéjén vér a nap,
 sírva nyüszít a fejsze nyele,
 száraz ágak kötege reccsen.
 Sikoltani kellene.

Minden olyan távoli.
 Ki a legfőbb a világon?
 Apja arcán a rettenet.
 Talán ez csak egy rémálom.

Izsáknak is próba volt.
 Összedőlt a régi világ,
 de apja hitének oltárán
 felnőtté vált akkor Izsák.

Jákób*(1Móz 32,27-33)*

Mindig másfele ment: de mindig csak úgy, miként a kedve adta: nem illesztett semmit senkihez, ferde útjait az alábukó nap siratta.

Anyja egyengette göröngyökön át, kósza léptekkel mind távolabb haladt. S míg a lopott áldás ott sírt zsebében, botjával zúzott szét száraz ágakat.

Egy éjjel kő lett a vánkosa. Álzában harcolt, a csillag szőtte ég szikrázott felette. Majd új nevet adott néki, ki fölébe hajolva, kezdetektől fogva, már csalóként is szerette.

József*(1Móz 37-50)*

Kanyargó, ősi föld, szent útja a távoli jövőbe vezet. Egyiptom ege feszül fölé: ki csillagokon át érkezett.

Nyelvét nem beszéli más, kőfalak között bolyongva, hűvös árkot von köré a múlt, mint sugár borul csillagokra.

Belül dobol, lüktetve fáj a messzeségben saját vére, kimondatlan parancsként szól e vérnek ősi köteléke.

Csak jönnének már, sietnének, sürgetné őket belső éhség, csak múlna, múlna már szívéből e csillag-vesztett mély sötétség.

Idő s hit kellett, hogy lássa: hiúsága szőtt köntösét, s hogy mélységeken át visz az út, melyen végül leborulunk Eléd. Lenyomatod hagyod virágban, kőben de mi marad Belőled elmenőben?

*Antal Attila***Ima méltóságért**

Tarlott fák bokrok ágain fakó Hold fénye ring elsápadnom ne hagyj Uram ha telem rám fuvint

szívem ha szunnyadó üszök számból ha kór lehel nyugalmad járjon át a kint méltón viseljem el

s időm hurka ha rám szorul ne sírjon ki ölel: tudja hogy aki távozik szabad volt s úgy megy el!

Egy remete naplójából*(Év végi teendők a völgyben)*

Lelkem épségét megóvni felhők tonnái alatt parazsat szítva figyelni szertefoszló lomb-falat

s minden apró völgyi lénynek lenni végső oltalom ha gyilkolni jön Heródes hóvihara a fagyon

A régi klip

Aranyzinóron röptettél Patak önkéntes rabot s vissza-visszahúztál hogy láthasd: még megvagyok

sáros vized partjáról (mit arcod s mása beragyog) bámullak most és homlokom mögött a régi klip forog

lélek-vitézek: lampionok mécsek a Bodrogon

a híd alól a vár alá a vár alól a sötétnek viszi őket a víz sodorja az ének

aztán a kanyarban kandi szemekben fogynak fogyogatnak tűnnek és enyésznek...

eddig a klip (a vége elmaszatolva iszappal)

a Bodrog nyers nyárfa-zamatú szellővel vigasztal

*Baka Györgyi***Hazatérő utamon**

Ebben a megoszthatatlan
elhagyatottságban megtörtek
bennem a hála szavai, mégis
hiszem, ha sorsom lefaragja
rólam a fölösleget, nem
veszteség ez, az Ég old és köt,
újja formál, a hajnali szellő
előcsalogatja azt az illatot,
amivel ölelve védem átsejlő
fényedet.

Szállok szárny-szegetten is,
halálnak vetem, ami a halálé,
hogyan sötétlő ragyogásod
átitasson, járassak a mélységet
és magasságot átfogó nyitott
utamon, a csemői tanyánkba
vezető úton, ahová jegenyefák
– rejtett zarándokok - sora kísér,
hogyan haza érhessek, gyermeki
ősbizalommal lélegezzek,
végre, végre félelem nélkül,
a kegyelem cselekvő tapasztalatának
érzetével bimbót bontsak,
hálával telten.

Létegyensúly

A lét méhének ringatásából
kiszakadva, mintha születésem
még mindig átvérené az eget
hajnalonta, fehérlik a szeretet
szivárgó magzatvize, míg
magába nem ragad a tisztítóúz.

Bábból kiröppent pillangó,
szállnék haza, az elrejtetlen
létbe, felrázó szélre vágók,
akár az út menti akácok,
csenededbe bújva, szomjazón,
merülnék fellobbanó fényedbe.

Galambok rebbennek előtted,
átlényegítő szavaid befelé,
a szívbe szivárognak
s kívül ott keringnek lágyan
a hársfa lombjában.

Kinyitva letett könyvem lapjai
áhítoznak ujjaid után, és
gondolataid kutató, átható
érintésére várnak az alkonyba
merülő kispadon...

*Bozók Ferenc***Temetőben**

Cérna marad csak a régi kötélből,
majd szakadós, puha, őszi ökörnál
hajnali réten a pók-hegedűhúr.
Nem tudom, élek-e még. Te viszont élsz.

Mennyei tréfa mit űz, aki elment:
mert ugye azt hiszed élsz, pedig ő él,
és te vagy az, ki nem élsz. Fura csíny ez,
ámde szelíd: apukás – anyukás trükk.

Tengerparton

A tenger partján álldogálni jó.
Csak várni, hogy szép lassan lebontson
az észrevétlen, hűs abrázió.
Várni, hogy legyenek ismét ki voltam,
amikor még nem voltál, nem voltam.

Suttogó imádság

Súgva vádollok
elég halkán,
mert már értem,
Te öltél meg mert
beléd haltam,
beléd éltem.

Csiga

hagyd el kicsi rokokós
váradat
parenycá-guriga
házadat
félénk kis csigabiga
gyere ki
tágas Ég lesz a házad
ideki

A. Tóri Zsuzsa

Olvad a hólepel

Olvad a hólepel, olvad a jég,
ebben az életben látlak-e még?
Áttetsző ajkamra fagyva neved,
emléked rángatják hetyke szelek.

Szemednek színével üzen az ég,
szürkében oldódva tisztul a kék,
szívembe tűhegyes fényt szúr a csend,
sosemvolt magasság bérce dereng.

Védenek tőlem az őrangyalok,
Mert gonosz voltam, de már jó vagyok,
Olvad a hólepel, olvad a jég,
ebben az életben látlak-e még?

Ópiumos október

Ópium isteni szárnyán repkedek éjjel az égen,
Múltbeli fénykarikákat szippant távoli éden.

Százezer árnyalat illan, táncol a Földanya teste,
Összemosódó tájon foltokat alkot az este.

Messze suhant szerelemben fürdik a tétova álom,
Tó vize tükrén lebben, csobban a tegnapi vágyon.

Zümmög a fellegek alján, zsongva pörögve kiárad
Libben a térben a játék, egykori titkai várnak.

Százezer ünnepi színnel hajlik az ősze a lélek
Húvösen int le a Hold is, csillagokat ma elérek.

Édes idill utam itt fent, mámoros álom az élet
Fényteli lelkemen áldás, végtelen óhaja éget.

Nárcisz

Mondhatnám szeretlek itt a lényeg
de ha néha látlak mégis félek
mert az mondják változik az ember
hogy a lelkünk titokzatos tenger
és bár régen azt hittem ismerlek
segíthetnél hogy most szólni merjek
előttem is álarokban játszol
azt hiszed hogy az vagy minek látszol
elég volna csak magadnak lenned
bár mások már mást szeretnek benned
s minden előtűnő látomásban
más erő másféle változás van
energiamezők közt remegve
lecsapódik a köd a terekre
s elmémbe vésődik mindörökre
egy mozdulat vagy egy madár röpte
szemhéjamon belül tarka pettyek
elszabadult méhekként lebegnek
ahogy öntudatlan ott kerengnek
részeként homályos rendszereknek
hívlak régi cinkosságra várva
(árny hull egy barátság romfalára)
cinikusan beborít az este
(ha közel vagy már akkor is messze)
függöny zár el a régi világtól
öblös évekből szőtt égi fátyol
pedig mindent a szeretet éltet
nem hiszed de tűzbe mennék érted
mert az ember lényege csak annyi
amennyi teljes percet tud adni.

Broken

Felhőkből ébredő sóhaj
esővel pattogó napok
ragyogva illanó szóraj
létedben határsáv vagyok.

Négy soros 2

Hold-magányban oldódik az alázat.
Ezüst homályban kínál bor-ködöt.
Széthasított csönd küld nyugtalan lázat.
Behúztad függönyöd.

Székely-Benczédi Endre

Hattyú őszi dala

Síppal-dobbal, nádi-hegedűvel
eljegyeztem magam ezzel a tóval.
Jaj jaj jaj. Háromszor is jaj.
Elosont a tavasz. Nyakamon a baj.

Nyár csábított, nem csábultam,
tó-vőlegény foglya voltam.
Jaj jaj jaj. Háromszor is jaj.
Itt hagyott a nyár. Nyakamon a baj.

Alattomos ős udvarol:
titkos kincse van valahol.
Jaj jaj jaj. Háromszor is jaj.
Hajnalonta tél kopogtat.
Nyakamon a baj.

Ez az áldott szoba

Ezt a szobát sötéttel áldotta az Isten.
A szegleteket csennel. Mi csak
befészkeltük magunkat éjszakára.
Én téged ölellek. Minket a sötét,
a csend s a falak.

Azt hiszem örökkön itt talállak,
bár nem kacérkodom az örökléttel,
de veled még igen. Nélküled nem
nőhet nappallá a reggel. Hiába
húznám szét a függönyöket.

Nem születnek bennem

otromba mondatok, kihaltak
a sértőnek számító szavak,
mert hiányod fájni kezdett,
és mindennél makacsabb.

Tested melegét érzem
ujjaimban, de kihűlt a szoba.
Szememet sérti a fény,
egyetlen árnyék sem tiéd.

Napközben nem vagy közel,
de kellenél.

Éjszakáim szelídebben bánnak
emlékkel és vággyal, mint
az érinthető tárgyak, ha ébrednek,
s a hajnal messze még...

Kerestelek sátrád alatt

Egy hajdani május
adott rád Aranyruhát.
Magadon hagytad,
akárhogy tombolt a Nyár.

Simogató ujjak kerestek
sátrád alatt...

Aztán az Ősz szabott
egy másikat, díszesebbet,
és éretté tett a dísz alatt.

Az ősz közénk költözött

Mint egy nagyranőtt küszöb,
az ősz közénk költözött.
Átlépni nem, csak túlélni lehet.
Fölötte fog kezet téllal a nyár,
mint váratlan vendég,
s ki tudja, mikor áll tovább?

Csáky Anna

Az ősz gordonkahangja

Indulok doboló sárga-rőt esőben,
csöpögő levelek, édes rothadásszag,
a múlás tenyészete kíséri jöttem.
Nagy, kék ködöket fújok az orvvadásznak,
ha félelem sikong rezzenő harasztal,
s ódöng az erdőn szelídség ősutája.
Visszfény puha tánca tündököl, marasztal,
bújik a nap, majd kigyúl a hold utána,
mellemre fekete, éhes varjak ülnek,
károgó lidércek, szárnyas ködképzetek,
recsegő rémei a gyanútlan fülnek
fújnak fölöttem riasztó, vad végzetet.
Már fáradtan cipelem a múltó időt,
bebújva minden odúba, nyiladékba,
ahonnét korhadó sok rücskös ág kinőtt:
meggörnyedt, béna a múlás hagyatéka.
Derengő holdvilág issza fel a könnyem,
egy-egy üstökös-láng is mellemen pózol,
hullócsillag-álmok verdesnek fölöttem,
s éjjelem üdvözül holdarcú mosolytól.
Avarban fekszik el, rejtőzve az arcom,
zörrenő, halott, rőt levelek közt mállik,
merülő lombok puha ölében alszom,
s velük maradok a télben majd halálig.

Édes mindenem

Sok-sokévesen
elmesélhetem:
véled kezdődött csupán az életem,
fogtad két kezem,
s szállt el a félelem
holdtalan éjjelen.

Kértem Istenem,
hozzád elvigyen,
hadd omoljak karjaidba, s hitt nekem,
édes mindenem,
szíved a szívemen,
Napja gyúlt hirtelen.

Hűvös hajnalon
ajkad ajkamon,
szíved dobbanását áldva hallgatom,
s fényes nappalom
már néked adhatom,
én édes angyalom.

Nézem arcodat,
tündér-kép fogad:
hosszú életeddel vésett karcolat,
minden bánatod,
örömöd, száz Napod
rajta most átragyog.

Félelem-utak

Sírnál-e peremén a létnek,
hol záporoz a könny,
métélyez mérgező beléndek,
s a szív kapuja döng?

Járnál-e zord félelem-erdőn?
Rád csapódó magány
hidege ott, bokorban rejlőn
és karvaly-köd falán.

Félnél-e, ha mögötted árnyék,
vicsorgó lidércek,
s vércse sötétje riaszt, száll szét,
rikoltva az éjnek?

Állnál-e meg, ahol a partnak
a hullám nekiront,
s ijesztő titkokat takarnak
a mély rémei ott?

Mernél-e akkor lépni jégre,
ha recsegve rian,
fogytán az erőd már, kimérve,
s elbuksz, mint annyian?

De lépni kell, mint nap a tóra,
égi ott a lábnyom,
a bátorra a fény hajol ma:
gyémánt-útra lásson.

Dudás Sándor

Tengeröltő

A Tengerlátó költőinek

Sós kékség,
nyugvást nem lelő
hangnyugalom.

Láttatok -
én éltem a Tengert.

Hullámozás, ernyedés
öltöztetett.

Túl a parton
elérhetetlen föld.

Kagylók gyöngynyugalma:
mélységemben
mennyi kincs!

Kardszárnyú halak,
játékos kedvű delfinek
szóltgattak.

Égig csapó
hullámokból
bálnauszony:
hatalmas szárny
emelkedett,
sirályok száza körözött
a tajtékzó álmok felett.

Csöndbezárt szavak
fényei, fénytörései
emeltek
beethoveni magasságba,
láttam: a Mindenség
bennem ragyog!

Láttatok,
én éltem a Tengert.

Képesíték

Nézem József Attilát a falon,
tekintete
pontosítatlan ponton,
„Ha később jönnék...”,
szíve helyén kezdődő vonatcsörömpölés,
rontott kép, de nem dobom el.

Hangok, mozdulatok,
fogalomképek,
szemszögháború,
a legsikerültebbeket
pasztellesítem.

József Attila siet
a tehervonat-szerelvény felé,
havas háttér,
lángoló síndarab,
nem érti, sürgetést érez,
„Holnap Borbála-nap, anyám...”,
a rajzvonás kezembe fagy,
stornó, dobom.

József Attila
menekül a világból,
búcsúlevelei nyitott vagonokba,
bújik a kerekek alá,
csörömpölve meglódult a szerelvény,
ez is befejezhetetlen, vázlat,
versei utánanyúlnak, kihúzzák
a végzet alól, újra meg újra.

Füred

Anyám a Balatont egyszer biztos
látta, Füreden éjszakáztunk.
Úgy emlékszem, augusztus volt,
ha zivatar tör ki, bőrig ázunk.

Előtte, májusban, ott üdültem.
Csapongnak a szerte-képek,
a sziklával pajzsolt mólóról egy
félmeztelen nő a vízbe lépett.

Lassú csapások, jéghideg közeg,
átéltem, szinte megborzongva,
érzést egy másik látvány oldott,
a Révész és Halász szobra.

Horváth-ház. Kossuth-kút. Kóstoltam
forrásvizet. Tagore Sétány.
Farkas Berci és Kubaszov
akkor ültettek emlékfát.

Erről tudom, melyik évben
történt, mert elveszik fontossága
az időnek. Kettő megmaradt,
a hangulat s a szív ifjúsága.

Csepcsányi Éva

Szentséges Szív

Hajnalban belehallgatni
lúktetésébe, és Szent Sebén
keresztül bemenni a legmélyére,
ahova nem visz más út
csak a szeretet.
Jézus szíve csupa gyöngédség,
úgy hív Magához, vonz, becéz,
Ez a Szív bejárja a világot sóváran
keresve Érted dobbanó szíveket.
Vedd hát Jézusom – nem sok, – az
én megtört, tékozló szívemet,
Te ismered azokat az éjszakákat,
és a villamos zörgő közönyét,
a székelyellni való túlzásokat, a gőg
indulatait... Te pont Te, és egyedül Te
tudod, mire képes ez a kis szív!

Ünnepi

Ma elkezdem ünneplőbe
öltöztetni lelkemet, mert
három hét múlva találkozunk.
Úgy fogsz tenni, mintha nem
várnál, mert te mindig úgy vársz,
mintha nem várnál, és ez felszabadít.
Elkezdem tervezni az útvonalat, s
végül másfele indulok –
mindennek megvan a szertartástana.
Az ünnep lényege, hogy a Legtisztább
Fényben mozogj, beszélj és lélegezz.
Az archaikus, csendes tiszteletben
lehetetlen egymást megelőzni.
Üres kézzel érkezem, távozom –
nem várok tőled semmit, ez tesz
föl az ünnepre – koronát.
Már ma készülök a találkozásra,
nem tudom, hogy várni fogsz,
csak remélem, és ha azt üzenéd,
többé nem vársz, akkor is
ünneplőbe öltöztetném lelkemet.

Fazekas József

Utak

Utak ,
merről? merre?
Idővének, mint a lét,
benőtt, elfeledett, önkínzók,
kutató szemek drága kincse.
Fölujjongás a diadal- mámorában.
Röpitő szent gonoszak.
Hat, tíz vagy
ki tudja hány sávosa.
A ma nyolcadik csodája,
a rohanás rákja.
Menekülés magam elől,
előled.
Remények fölszárnyalása s kudarca,
poklok pokla, örömcunamik.

Te láthatatlan, hajszálvékony,
amelyen csak a lélek gyalogol
zarándok szívvel,
hogy eléd érjen
az egyetlen eséllyel,
te keskeny út:
a biztosan célba érő,
megépültél-e bennem?

Minden reggel ezt kérdezem
s reménykedem,
nem csak megyek én is,
mert menni muszáj,
akkor is, ha öröm,
akkor is, ha fáj.

Kérlek út: találj rám.
Várok, soha sincs későn.

Tiszta víz

Alkonyá hűl a nap,
tiszta víz - nyugodt a lelkem,
mérni csak fön, itt élni kell
s tudnom, mitől mély a lenn.

Legyek szántóvető,
míves kétkezi,
örökségek harcosa,
sebzett önpusztító,
jövőket álmodó tudós,
tudnom kell akkor is,
mitől mély a lenn,
ahol már minden fénytelen
és semmi sincs,
és nincs, aki fölügen,
mert az a mély
a jóvátehetetlen.

Tiszta víz - nyugodt a lelkem.
Tudok ébredni, rádöbbenni,
repülni, a mocsok sem húzhat alá,
nem válok gazzá, átokká.

Tiszta víz - nyugodt a lelkem.
Keresem a választ és ma
talán meglelem.
Itt, lenn csak lenni kell,
mér az odafenn.

Tiszta víz - nyugodt a lelkem.

Egy dénár

Már mindened megvan,
elértél, amit csak akartál,
tárva előtted a kapuk,
rajongók hada vár.
De megvan-e
az az egy dénár?

Csupa ötlet és furfang
hajt, tüzel,
agyad ördögien forog,
éjt-nappal kulcsra jár,
csűröd szétfeszült,
mind jobban
űz a rögtön, a már.
De megvan-e
az az egy dénár?

Létrád égig ér,
bódít a föl, a még mámore.
Bele mersz nézni a Napba,
és önzéseidnek
nincs alkonya.

Időd fogy,
milyen kár...
Nincs meg
az az egy dénár.

A jó időket kell megbecsülni

A jó időket kell megbecsülni,
a jó napokat,
akár esősek,
akár naposak,
a jó időket.
És mitől jó, vagy mitől rossz,
elég, ha csak te tudod,
ha itt vagy velem
s ott lehetsz,
ahol éget ma is a perc.
A jó időket kell megbecsülni,
a jó napokat,
akár esősek,
akár naposak,
a jó időket.

Mert annyi mindent elveszítünk,
tékozlunk, szorítunk, elengedünk,
hiszünk bután, majd visszatér,
de egyre üresebb lesz belül a tér.

Motyogom, mormolom,
már-már imádságom.
A jó időket kell megbecsülni,
a jó napokat,
akár esősek,
akár naposak.

A jó időket, a többi hadd égjen el,
ölelj magadhoz, ölelj szíven,
fénylenek a jó napok,
a szemedben is ott ragyog,
drágábbnál, drágább ékszerek,
hidak a jó napok: életek.

Finta Éva

Szentélyek

*(Makovecz Imre és
ácsmesterei dicsérete)*

Belül vagyok a mellkasomban,
bordák közt, védve, mint a szív.
Körül a tér ritmusa dobban
az organikus nem-dobozban,
és felszállnak a csarnokok,
akár a sóhaj vagy az ének -
a gondolatig is elérnek,
s nem tartja őket ácskapocs -
egymásba forrnak illesztékek.

Fölöttem a tér koronája,
túl koponyámon belép a fénybe,
égi oltáron áll az Angyal -
ez itten Isten menedéke.
Itt felemelkedik az orca,
és égbe néz, kutat a szempár,
bámul, akár a csillagokra.
A belső térben Isten uja
számolgatja az íveket,
a mives tartószerkezet
maga a fal és a tető,
mely a gerincből fut elő
és oszlopokon megpihen,
pártázatos csokrokba fogva -
korona oszlop-emberen.
Hiába teres csarnokok
a táguló vertikumok -,
az ember itt, a mellkasa terében
csak szállni, csak lebegni tud.

A múltó időnek

József Attila férfi volt
és mindig sírt szegény
azt hitték betegsége sír
és nem a vélemény.
Megalkotott világa már
egy másik rendben élt
a kettő egymást zárta ki
az örök emberért.

Kívül maradt kis életén
mindvégig idegen
albérlője az örömnök
és folyvást pénztelen.
Fizette volna álmait
de mint a verseket
kora hőköltén toltá el
és sosem fizetett.

Most majd megértik hű szavát -
kisemmizett beteg
azért lett mert a férfikort
sosem érhetette meg.
De már hiába értenék
az időszál szakad
testvérkéje a szeretet
újabb jövőt mutat.

Tizenhárom

„Az ég és pokol pusztítsa el boldogságát! Minden nemzetsége vesszen ki a föld színéről! Őt magát azokban verje meg az Isten, akik legközelebb állnak szívéhez! Az élete csak rombolás legyen, s a gyermekei nyomorultul pusztuljanak el!”

(Zichy Antónia átka)

Talán azt hitték: babonások
a sámán vérű magyarok
hogy kivégeztek tizenhármat.

Október végén Kazinczy Lajos
Augusztusban Ormai Norbert
és még százhusz dicső halott.

Batthyányt Pesten, hogy a számtan
ne hibázzon, és asnap este.
De már halottak tizenhárman.

Mégiscsak révbe érkezett
Battyány Antónia átka:
a Habsburg ágból odalett

Aradnak is sok volt a vétke.
Damjanich feladta a várat
és kötelet kapott cserébe.

tizenhárom ismert rokon
s az egész ház boldogtalan lett
Ferenc József felső fokon.

Tizenkét puska elé álltak
Lázár, Desseffy, Schweidel, Kiss -
hármat nyomban el is találtak.

Talán azt hitte: babonások
a sámán vérű magyarok
hogy kivégeztek tizenhármat.

Kötélen lógattak kilencet
Franz Bott hóhér kapta ruhájuk -
estig heverték kint a testek.

Időgépen

Fejemben van az elmém
nem mintha hasznát venném
porosodnak a dolgok
mit a kor belém oltott.

Egybetaposva a dolgok
jelenre múlt idő csorgott
mindenütt lenni hiába
török az időgép szárnya.

Repülőgépre szállok
ponttá hasadnak a számok
pont ugyanúgy ahogy régen
radaroznak az égen.

Füleki Gábor

Kút

Lemerülve a gyötrődés kapuján,
feneketlen kutak éje fogad.
Gondolatok vak raja sziszeg ott,
sose szűnő források gyermekei.

Mind kevesebb fény szűrled a mélybe,
fönn kicsi ponttá zsugorult a kapu.
Lassan gőzük s permetjük is eltűnik.
A sötét rácsai tömörülnek,

torlad sokaságuk s összeszorulnak:
mindent feszülő kín övez át most;
végül a nyüzsgés eggyé alakul:

elenyésztek körben mind a falak,
s nincs más, csak a végtelen éj tükre:
feketén, némán terül el a mélyben.

Ősállapot

Aranyló tiszta egységgé emelkedsz,
napsűrű méz a lét, életpárlatot
szürcsöl ajkad, pihenve heverhetsz
szőlőlugasodban, hegyi táj áthatott.
Duruzsol kályhád, égparázs az alkony,
fáradt-boldog szíved derűsen feldobog,
végtelen gömb a lét, önmagán túllobog,
kint s bent béke zeng, hullámcsendes parton.
Bölcsen teremtő nyugalom az arcon,
mint rőt csillag érett-lassan forog,
s magján túl heves gázkéreg gomolyog.

Imamalom

Milyen egyszerű ez
élünk és meghalunk
létfolyamba térve

Milyen rémítő ez
folyónk várja tavunk
békés ölelése

Milyen szédítő ez
felérünk s dalolunk
téridőbe vésve

Milyen egyszerű ez
élünk és meghalunk
soha többé vége.

Béke

Én vagyok Ti. Kristálybölcsőként álltok emlékezetem terében, elmém nyelve alatt elolvadt keserűség, szétivódva sejtjeimbe, érdes gyümölcsé váltok.

Képzelt központi üregben a főalak örök idommá szűrődött, ezer érből; álomban lüktető sugártest, sorsomba róva, tenger ölén nyugvó, lebegő virágszirt.

Nem is hallok semmit. E zenétől visszhang kel úgyis minden sejtmen holtomig. Mindben tükörkép. Mennyit sírt kis szíved, míg egyévált velük! Halak, korállók. Víz, algáksodorta. S a légben, fent, fény. Én megbocsátok.

Megtisztulás

Szétkallódás-életemben száz dolgot elmulasztok, százegyedszer megtaláltam az elhullott malasztot.

Kévéző szikrádból adj derűt az égnek, tündöklő mitrádról szól bor-gyémánt ének.

Felpárázó zápor, újjászülő élet, örök idő mától, tárult világfények.

Kinyílik a tér, kezdet s egy a vég, föld, tűz, víz s a lég önmagába tér.

Kecske-kő

Felérve, tág hegytetőn tárulsz, tisztulsz látás, alkony-verőfénybe nőtt tájszótt csoda-áldás.

Mindenütt ős-rengeteg néma suttogása, körben vadon, hegyre-hegy csendszűrt nyugodtsága.

Kéz a kézben állunk, egymásban örökre, ketten egyet látunk, varázsszót betöltve.

Kint s bent ugyanaz, szemem szemedben, lelkünk egy-tavas, szívem szívedben.

Lipcsei Márta Megújulás

szeretnék megújulni
ha növény lennék és beszélni tudnék
talán azt kérném tegyenek át egy kicsit
naposabb helyre egy képzeletbeli völgy
merőleges tengelyén lebegő csipke-
és szederbokor szomszédságába
zümmögő szántóföldek fölé
ahol jókedvzuhany ázott levelek hallgatása
friss légáramlat felgyorsítaná az álmok pihegését
letérve a kitaposott útról a sűrűben folytatnám utam
várva hogy szavak tóduljanak tudatomba

Elmúlik

talán homokból építkezünk
vagy homokra rakjuk várainkat
egyedül álló otthonainkat
kikoszorazásaink akkor is fájnak
felsőbbrendű révület látomásai
tovább hajtanak az elkerülhetetlen vég felé

Változás

Az elmúlás a változást segíti
felcserélt ébrenlétek mint pigmentek
emlékeztetnek még a múltra
kitárt szárnyú fák között levitálok
émelygésem az álmodozás
de lehet a tudatlanság
egy mindenségre nyitott erdő közepébe tereli

Termőrétegek

Azt hitte minden felszínre kerül
 ha a sejtek érzésvilágába menekül
 talán egy fekete koporsóba zárt
 összekuszált vágy
 sínen futó sejthalmazok
 dinamikák tengelyek
 fájdalom a nyak alatt
 a mell felett
 a fájdalom mindig a felszínre kerülő
 termőréteg
 bár minden az alapozással indul
 szürke sárgás vörös
 szeretetretegek
 mint az arc
 mely a végtelenül hosszú percek
 vizébe merül
 lehet nem akarja tudni hallani
 a félkörben gyülekező kötöttségek
 láncának fáradt hullámain

Aknay Tibor

Filozófia

A lehúzott redőny
 résein át
 a szike éles fény
 létmetszet darabokká
 szeleteli a realitást.
 Már nincsenek szavak,
 se tárgyak,
 egyszerűen csak vagyok,
 mint mikroszkóp alatt
 feltárulkozó rejtély,
 és belefeledkezem
 a helyes
 kérdésfeltevés
 gyönyörűségébe.

Szüretre hívnak

Hullócsillag
 létvillanás.
 Hol vannak a
 hites tanúk?
 Szüretre hívnak
 - sors szüretre -,
 nemes bor, vagy
 az alja jut?

Egyáltalán
 kié a termés,
 ki lesz a gazda,
 ki a béres?
 S ha oly nagylelkű,
 mint híre,
 odaenged-e
 szőlejehez?

Valami...

Valamit tenni kellene,
 valami mindig visszatart.
 Fájni a másokban,
 hogy tudd, hogyan érez,
 de nincs bátorságod
 komolyan venni,
 valami mindig visszatart.
 Megszabadulni sok
 élet-kacattól,
 szeretni, ölelni,
 hűséggel várni,
 valami mindig visszatart.
 Lelket sikálni, hogy
 tükörbe nézhess,
 hogy kulcs lehess
 az isteni széphez,
 valami mindig visszatart.
 Megfizetni minden tartozást
 és elengedni a másokét,
 valami mindig visszatart,
 valami mindig visszatart.

Változat magyar népdalra

*„Árva vagyok, mint a madár,
 ki a felhőn egyedül jár” (Népdal)*

Ül rajtam a nehéz bánat,
 jaj, úgy szállnék én utánad,
 szívemen a világ terhe,
 lelkem, szárnyam megkötözve.
 Járnék én is felhőn, párban,
 tőr sebezte gyöngye lábam,
 forrásvizem elapadt már,
 árva lettem, kicsi madár.

Bájosló

Szembejöttél,
térdig sárban,
harang voltál,
félreverték.
A nagy éggel
betakarlak,
világ végig
megkereslek.
Akárhogy is,
akárhon is,
mindig te vagy,
még ha nem is,
omoljon ránk
az a hegy is,
ahol az a
virág nyílt,
aki téged
hozzám hozott,
nappalod, ha
megríkatna,
éjjel gyere
majd vigaszra,
akkor keresd
magad bennem,
eszeveszett
szerelemben.

Ma reggel

A szomszédban
légkalapáccsal
török a csendet,
hajnalban esett.
Vízcseppek
hintáznak
a diófa levelén.
Gondolhatnék
valami fenségesre,
de inkább azt a
két cinkét nézem
a vadsóska mellett,
ez bőven elég ahhoz,
hogy észrevegyem
a fontos dolgokat.

Rekviem

Egyik diófánk
csontvázzá sorvadt,
anorexiás kamasz,
menthetetlen.
Erőtlen ágai közé
nem fészkel madár,
törekeny csúcsai
hályogos szemén
megbotlik
a csillagok fénye.
Elképzelem,
ha csengőket
kötöznék rá,
alkalmas szélben
szólna a rekviem.

Álmomban Isten

Álmomban Isten
egészen kicsi volt,
és teljesen védtelen.
Az ágyam mellett állt.
Nem szólt egy szót sem,
csak nézte, hogy alszom,
nem akart felébreszteni.
Még messze volt a reggel.
Neki nem volt
hová mennie,
és félt az éjszakától.
Egy kisgyerek, aki
eltévedt a világban,
rám bízta magát.
Mégis, tudtam, ő az,
aki a legkisebb a
legkisebbek közül.

Ha lehetnél...

Ha lehetnél, mi nem lehetsz,
kettőnk csendjében a nesz,
arcom egy hideg vánkoston,
hajnali kertben cinkenyom,
vadludak szárnya-suhanás,
emlékek foglya régi ház,
méhek döngése, nyár idő,
koldus, ételért reszkető,
felhő húrokon hárfahang,
vagyott, sohasem mert kaland,
ködcsontú, szelíd őszi nap,
lehetnél egyszer önmagad.

Volna-e szavad

Ha leülne melléd
észrevétlen,
a közeledő
fél-sötétben
a nemlét,
és bölcsőjében
ringatva elméd
kócos álmot
küldene rád,
hogy ne fájjon,
volna-e szavad,
hogy maradhass,
vagy felszállnál,
mint a harmat,
könnyű búcsút
intve magadnak?

Gál Sándor

A lassulás mibenléte II.

Felemelni az embernek a fejét – csalódások, kudarcok, betegségek után... Azt hiszem, ez az egyik legnehezebb pillanat...

De, mert gondolkodtam felőle, úgy vélem, *létezik egyféle szellemi fáradtság*: szembenézni a feltornyosult bajokkal, a hétköznapiak semlegességét elveszítve...

(... Itt most több napos üresség tátong, amelynek tartalmát nincs erőm visszaidézni, s főleg leírni.)

Ami lényeges: a ház felújítását befejeztük, s most – ez a következő hónapokat jelenti – igyekszünk újra mindent a korábbi helyére visszatenni. Ami a mi számunkra már szinte erőnket meghaladó föladat.

(Ha lesz erő hozzá, holnap itt folytatom.)

***

Még egy rövidke utóirat, amiről tegnap gondolkodtam: *a kételkedés szindrómája!*

Van-e ilyen egyáltalán?!

Jelenség, amely körülhatárolhatatlan – amikor egyetlen határozott, kiszámítható lépést sem érzek biztosnak: hogy honnan hová juthatok – még! – el

Mi a vesztenivalóm, és – vagy – van-e haszna még cselekedeteimnek?

Mi az értéke egy leírt mondatomnak?!

***

Ami pedig a mai realitás: szakadó esőben vezettem az autót Encsre és vissza!

Gond nélkül – mondhatnám. De, mert nem vigyáztam – délután már csak tétován botorkáltam az udvaron – mintha részegen! De kiderült, hogy a vércukor, ahogy többször is megtörtént, okozta a bajt... Ezért ezt le is zárom.

De az eső nagyon kellett!

Öröm látni a kertet, ahogy gyarapodva zöldül – vagy zöldülve gyarapszik.

S végül: sokadik napja komolyan gondolkodom azon, hogy nem folytatom ezeknek a följegyzéseknek a gyarapítását. A meglévőt bemásolom a számítógépbe – ha sikerül –, majd elpostázom, ha kell valakinek, ha valaki érdemesnek ítéli a megjelentetésüket...

Néha úgy ítélem meg, hogy csak gondot hagyok itt magam után.

***

Ritmustalanok a napjaim.

A sok befejezetlenség nyomaszt.

A ház rendbetétele, amivel, bár haladunk, még mindig eltart legalább egy hónapig.

Túl ezen, a megbeszélte kéziratokat is el kellene küldenem Egerbe és Pozsonyba is a folytonosság megtartása végett. S amit eközben tapasztalok: a megírnivaló olyan szellemi *torlaszokat* emel elé, amelyek lebontása sok időt és erőt vesz igénybe. Szóval a restanciám nem fogy, hanem gyarapszik...

... Az előbbi órában pedig egy heves vihar söpört végtelen-végig itt a Csereháti dombság és a Kanyapta patak között, elárasztva az előttünk elterülő síkságot...

... S egy új föladat: a jövő hónap 14-én kezdődnek Komáromban a Jókai Napok, amelyeknek – máshol leírtam már – én adtam nevet 1963-ban. Mert korábban eltévesztették –, most tartjuk meg az „50-ik” évfordulóját. Vagyis megyek, ha visznek, együtt Évával.

Csak, hogy el ne tévedjünk: az idén lesz 50. éve, hogy megalakítottuk – akkor még a Vox Humana Színházat Kassán – a mai Thália Színházat...

Ugyancsak az idén lesz ötven éve, hogy Nagy János kisplasztikai kiállításával megnyitottam az Első Szenci Molnár Albert Napokat... Ha nem kerülök bajba, november elején az ötvenedikre készítek – készítettem – egy tágasabb összefoglalót – amolyan „búcsúbeszédet”.

Illik az élőknek emlékezni!

Hogy az legyen történelemmé, ami valóban megtörtént!

S hogy úgy őrizzük meg, ahogy *valójában megéltük, a lett mára történelmünké!*

De most ezt az emlékezés-sort lezárom, mert még azt hiheti-gondolhatja valaki kései utód, hogy mindezzel dicsekedni akarok.

Pedig nem!

Csak az igazat mondom – ami megtörtént, *s ahogy megtörtént.*

(Ezt külön írom, mert *külön öröm*: Zoltán unokám ma sikeres érettségi vizsgát tett, s megkapta a felvételi értesítőt a Pozsonyi Műszaki Egyetemre. Hát adhat-e többet egy ilyen zivataros, májusvégi délután?!)

A könyvtár „helyrerakása” a folyamatos tennivaló, amely ugyan tele van izgalmas találkozásokkal, de a mérhetetlen benti gyaloglást, székre-állást – oda, s vissza –, iszonyúan megsínylik a lábaim.

S legyen bárhogy is, ezt nekem kell elvégeznem, mégpedig műfajok szerint, hogy tudjam mit- s hol keressek, ha szükségem lesz valami külső, vagy *belső* eligazításra. Ugyanakkor az is megállapítható, hogy túl a nyolcvanon az ilyen vállalkozás több, mint kockázatos!

... Esetleg félrebillen alattam a szék, és sehol egy kapaszkodó!...

Különben Miklósi Péter hívott a komáromi „jelenés” összehangolása végett. Azt mondta: „Az egész hetven perc.” A Jókai Napok megalakítása a fő sodor, az eltévesztett tavalyelőtti évforduló kapcsán. Röviden: van mit mondanom, s mert „visznek”, vállaltam ezt a beszélgetést.

Csupán annyi az abszurditása, hogy akikkel annakidején elvégeztük a névadást, már szinte senki sincs az élők sorában.

Döbbenetes tudatosítani ezt a valóságot!...

... Későbbre való: a könyvtár rendezése közben megtaláltam a Szenci Molnár Albert

Napok két megnyitójának a szövegét (Nagy József, Kopócs Tibor). Ezzel fogom kezdeni ősszel az ötvenedik rendezvényt. (Csak az a baj, hogy ezt a két megnyitót olyan jól eltettem, hogy novemberig se tudom azokat előkeríteni. Különben is a jubileumi „megnyitó” végül is a program szerint a záróműsorba kerül(?), ha igaz)

Ha megérem – ha odaérek. Meg van egy oda illő versem is a Pincesorról, ahol lakunk.

Ma megérkezett az *Agria* idei második – nyári – száma a *Kettétört pillanatok* negyedik részével.

***

Rosszul láttok. Kapálás közben tapasztalom, hogy a gyom helyett az apró, élő palántát vágom ki... Pokolian kellemetlen érzés annak a tudomásulvétele, hogy a *hasznosat* irtom ki a *haszontalan*(?) helyett...

Délután folytattam a könyvtár visszapakolását – egyre nehezebben megy a ki-be járás, s a székre való fel- és leugrálás...

Szóval ez nem nyolcvan év utáni könnyed testgyakorlat.

Azonban ez a hét még rámege erre a munkára!

Mert-hisz időnként elakaszt egy-egy kötet, s többet félre is teszek, hogy ha majd elérkezik egy nyugalmasabb idő, hát újra kezembe vehessem a „fontosakat.”

Hátha segítenek – mondjuk – élni...

Ami megörökítendő otthoni hír: János unoka-öcsém fia, a „kisebbik János”, befejezte egyetemi tanulmányait, ledoktorált – 300 végzős közül az első lett!!!

Már megszámolni is gond, hiszen a családban most mér négy doktor és három mérnök van. Lehet, hogy ez dicsekvésnek tűnik, de eszem ágában se volt ilyesmi, csak hát ez, ilyen a szűkebb családi helyzet... S az is figyelmet érdemel, hogy Dénes unokám időnként csodaszép verssel lep meg – ha jókedve támad.

De valóban!

***

Hanyatlóban a Nap, lángvörös a nyugati horizont. Ezt azért érdemes lejegyezni, mert hajnal-időn ma akkor kezdtem a kerti birodalmat frissé locsolni, amikor a keleti égen ugyanígy kezdett tündökölni a friss napocska... Mintha Égi Ikek játszadoznának velem!...

És egészen mostanáig a könyvhalmot szállítottam vissza a polcokra, s nem kevés meglepetéssel talákoztam – olyan könyvekkel, amelyek létezéséről már nem is tudtam... Háborúk, történelem, költészet – vegyesen...

Többet közülük félre is tettem, használat okán. Meg a Keleti Naplóbéli levelezésem teljes dossziéját is, ki kellene a javát válogatni és bemásolni a számítógépbe. Mégis-csak: 40 év után én alapítottam meg Kassán az első magyar nyelvű folyóiratot.

Élt közel négy évet.

A Mečiar-féle uralom semmisítette meg – akkor és így kényszerültem arra, hogy

58. évesen, karkedvezménnyel nyugdíjba vonuljak. Szerencsém volt, hogy akkor még így is lehetett... Közel 43. ledolgozott évet ismertek el – erre pontosan emlékszem, bár semmi jelentősége nincs egy ilyen megélt pillanatnak.

Hát, a „Könyvek Köztársaságát” rendezve ilyen és hasonló emlékek törnek elő, akkor amikor a fáradtságtól alig tudom felemelni a lábamat...

Olykor úgy tűnik, a lábaim öregebbek nálam, bár tisztában vagyok azzal, hogy ez biológiai – anatómiai? – abszurditás, de ha verset írok, az majdnem ugyanez.

Különben érik az eper, de a megpirosodott levelek között alig találok meg a *pirosra* érett epret. Meg a szemem se fiatal már. Ami elegendő ok arra, hogy itt az írást abba is hagyjam.

***

Lényegében minden, amit leírok, a „lassulás” folyamatát mutatja és igazolja. A *verandai könyvhegy*, annak elrendezése, ha lassan is, de bevándorol a polcokra. A maradék, úgy a hét végére elfogy – ami azt jelenti, hogy a regálok teljesen megtelnek. A mai nap egyik „meglepetése” Baróti Szabó Dávid *Jer, magyar lantom* című verseskötete volt, amelyet Zalabai Zsiga szerkesztett, s a Liliium Aurum adott ki 1994-ben. Csodálva, ámulva olvastam vagy másfél órán át nyelvünkért könyörgő-esedező – vagy perló verseit... Oda tettem a kötetet az ugyancsak „megélt” G. Bruno és Szenci Molnár Albert kötetei mellé...

Nagy szükségem van zseniális elődeink biztató jelenlétére!

De még hogy mennyire szükségem van rájuk!!!

Serkenej fel, magyar ifjúság! im nemzeti nyelved,

Egy szép nemzetnek bélyege, veszni siet.

Ma június 19-én a verandáról a könyvek „visszakerültek” a polcokra.

Az elmúlt hónap közepétől most van toll először a kezemben! Tartani is alig tudom. Az ízületek, s az izmok is „elfelejtették” a toll súlyát... Azt hiszem, időbe telik – fizikailag és szellemileg is – újraélni az írás, az írói-lét – napi gyakorlását...

Meghívtak és el is fuvaroztak az idei Jókai Napokra, Komáromba.

A Történelmi Intézet(?) számára egy hetvenperces visszaemlékezést vettek fel a rendezvény megalapításáról, annak körülményeiről, lényegét tekintve az elmúlt 50. esztendejéről. A kérdező Miklósi Péter volt. Megígérték: ha véglegesítik a felvételt, kapok belőle egy példányt. Mivel ez archiválandó dokumentum, nem lehet megválni. Amit igen fontosnak tartok!

... Tegnapelőtt, miután hazaértünk – a Duna TV vett fel egy rövid összefoglalót a „trianoni határ” két oldalán élő magyarok kapcsolatairól...

És most itt abba is hagyom!

Sándorunk jön, hozza magával Zoltán unokánkat is, aki nemrégén érettségizett, s nyert fölvételt a Pozsonyi Műszaki Egyetemre. Endre unokánk pedig a zenedében egy egész évet „lépett át”, ami nem akármilyen teljesítmény.

***

Nagyon régen írtam le, s csak most találtam meg egy tenyérnyi cetlin: A legfőbb esztétikai érték számomra a *mozgás*.

***

Latzkó Andor írja az *Ember a háborúban* című hátborzongató emlékiratában: „Mi jót várhat egy hadvezér a békétől?” (103. o.)

Azt hiszem ez attól függ, hogy vesztes volt-e, avagy győztes... Ahogy a XX. században megtapasztaltam: kötél, golyó, vagy díszes emlékmű... De én láttam J. V. Sztálin sírját Moszkvában a Kreml fala mellett, a fekete műmárvány hátsó része félrebillent, kimosta alóla a földet a víz... Vagyis minden megtörténhet, még az is amiről azt hittük hogy hosszú életű lesz, mit piramisok... Mert láttam a híradóban: Lengyelországban most döntögetik le a szovjetek hősök emlékműveit... Mondjuk: a közlegényekét...

Na ezt nem folytatom.

Mert Hitlernek – egyelőre – még nincs emlékműve, de a különböző dokumentumfilmekben hetente legalább kétszer-háromszor megjelenik... Stramm egyenruhában, kivasaltan, hadvezérként...

És Németország Európa nagyhatalma, igaz, mostani statisztikai hír: a ma születő csecsemők többsége migránsok utóda... Hát ki tudhatná megmondani mi várható holnap, vagy húsz év elmúltával?!

***

Tegnap délután kivittek Jászóra, ahol a Thália Színház megalakításának 50. évfordulójáról emlékeztünk meg. Én a Vox Humana Színház Tháliává változásának néhány különös eseményét elevenítette fel egy szűk órányi időben. Részben olyan korabeli dokumentumokat is megmutatva, amelyeket mindmostanáig megőriztem. A *Smink nélkül* című kismonográfiámban is akadt belőlük néhány, így a tegnapi esti történelmi összefoglaló ezekkel részben kiegészült, részben gazdagodott, de a lényeg változatlan.

Szomjat oltani üres pohárból nem lehet!...

***

Satya, Bécsből jövet, magával hozta Endrét és Dénest. Amióta nem láttam őket, komoly fiatalemberekké nőttek. Öröm együtt lenni velük! Csak az a gond, hogy Dini estére belázasodott, köhög egyvégtében délután óta.

Sándor pedig már fent alszik a saját házában, mindenféle kütyüket szerel, meg takarít. A teraszt pedig mű-fűvel takarta be. Kódöböcz Gabinak pedig elpostáztam a *Lassulás mibenlétét*. Pontosabban: az I. részt.

***

Két fiatalember az utcán dinnyét árult, s ahogy beszélgettünk, megkérdeztem tőlük, hogy honnan származik a dinnye? A válasz: magyarországi. Aztán kiderült, hogy az egyik „árus” nagykürtösi. Aztán ez utóbbi fiatalember azt kérdezte, hogy hány éves vagyok...

Elsütötten egy találós kérdést, ami ilyenkor sok mindenre fényt derít. Mondom tehát, hogy

„amikor József Attila a sínek közé állt, már negyedik napja éheztem...”

Rövid, tétova csend. Majd a kérdés: „Ki az a József Attila?”

Pedig Nagykürtös – ma: Velky Krtis – alig harminc évvel ezelőtt magyar többségű település volt, iskolával, ott volt a Csemadok Járási Bizottsága...

... Aztán kifizettem a dinnye árát – csak úgy, heccből: forintban!!!

***

Nagy zápor kerekedett, amikor felvittem a mamát és a gyerekeket Satya birodalmába, ahol mostanság folyik a nagytakarítás. Még a zápor elől – zuhog még most is az égi muzsika – sikerült hazamenekülni a „lenti” házba, de csakhamar éreztem, hogy alsó lábszáraim zibbadni kezdenek, ami – most már vagy 2-3 éve a vércukor-szint hirtelen zuhanásának az előjele... Hát gyorsan a szőlőcukrot vettem elő, aztán mézeskekszert, csokoládét stb., hogy nagyobb baj ne történjen. Mert ez a „zuhanás” eléggé veszedelmes, ha időben nem védekezik ellene az ember...

Most már – ezek a sorok a bizonyítékai – túl vagyok a nehezen, annak ellenére, hogy még billeg alattam a föld...

A mennyei magasság ugyan még figyelmeztetően fel-felmordul, de egyre csak szelídül...

Ami jó – a szomjas kert hamar eltűntei az égi áldást.

Nekem pedig ma este nem kell öntözöm.

Azonban alkonyatkor újabb zápor és mennydörgés szakadt ránk, mintha a tornai várból percenként mozsárágyúból lőttek volna az Irálló és a Katyó-domb közötti völgyre. (A két név a görögöi valamikori megfigyelő-dombokat jelölte: Irálló – Őrálló... stb.)

Évusék a fiatalemberekkel reggeli után Vizsoly felé – Bibliát nézni – haza indultak. Debrecenből jelentkeztek, remélem azóta meg is érkeztek Veresegyházra.

Fáradt vagyok – belülről.

Az egymást követő időjárási frontok lehetnek az okozói...(?)

Talán...

***

Nekem közöm van mindenhez, ami élt, ami él, s ami élni fog.

Ettől az *írás!!!*

***

A tatarozás után, ahogy átrendeződött idebent is minden, Satya szobája lett az „új” dolgozószobám. Most hát próbálom „elfoglalni” ezt a *belső teret*, magamhoz igazítva a fényeket és az árnyakat, mert itt még amolyan „idegen állapotában” van jelen minden. Nincs véglegesítve a szemüveg, a tollak és az íráshoz szükséges egyéb kellékek – tinta stb. – elrendeződése, hogy ha valami kell, azt egy mozdulattal elérjem...

Röviden: nem vagyok még otthon ebben a helyiségben. Pedig tegnap éjfél után – a csillagok állására föltekintve – ide jöttem be leírni egy fontosnak vélt mondatot.

Ma pedig az jelenti az elvégzett munkát, hogy átnéztem a „Kettétört pillanatok” néhány javítani való részét, s most már elküldhetjük Görfől Jenő tekintetes úrnak általános használatba-vételre – csatolván mellé néhány verset is, mert-hogy az is kell!

Ha pedig a holnapra gondolok, akkor a „szellemi nagytakarítást” is meg kéne oldanom, *kísérletet tenni egy átlátható és használható szelekczióra.*

Amíg a leírtakat el tudom olvasni.

Mostanra kiderült: a „liberális itthoni szellem” beteljesítette a trianoni abszurditást: „a kassai magyar nyelvet” és az itteni magyar kultúrát lényegében a Kassai Kormányprogram szellemében megsemmisítette!!! Szörnyű megélni ezt a történelmet, nyelvet és kultúrát pusztító szlovákiai valóságot...

***

Ma a „legnehezebb műfajt” kísértem meg: végrendeltet próbáltam írni. Igyekeztem röviden és pontosan elrendezni mindazt, amit egy ilyen „hivatalis okiratnak” tartalmaznia illik, sőt kell, s megfelelő pontossággal... Majd egy nyugalmasabb délidőben letisztázom az egészet, s aláírással hitelesítem az egészet.

Más: Tóth Lacival beszéltem a folyóirat dolgáról – úgy tűnik, kevés az esély arra, hogy az elképzelésből egyhamar folyóirat legyen. Pedig már reménykedni kezdtem abban, hogy helyet kap az értelem, s csodagyermek, az *irodalom* is!

Ami öröm: Satyát várjuk, pár óra múlva itthon is lesz.

***

Nem tudok számot adni az utóbbi napokról. Ami „bizonytalan emlék”: az ebédlőben voltam, amikor elsötétült előttem a világ. Éva mellettem állt, aztán hozott egy kispárnát...

Itt egy időzőna elveszett.

Amikor pedig kivilágosodott újra előttem a világ, betámogatott az ágyba. Erős fájdalmat éreztem a tarkóm táján, karom lábam pedig elzsibbadt.

... Mindezt vasárnap és hétfőn éltem át- és meg, ma pedig már szerda van. Éva mentőt akart hívni, de a két hónappal ezelőtti tapasztalataim okán úgy döntöttem, hogy ami megtörténhet, megtörténik velem, az *itthon törtéjék meg!*

Nehéz fáradtságot érzek, de ma már én készítettem el a reggelit, s a feketekávé is...

Most itt megszakítom az írást, érik a paradicsom, hát megkísérlem a javát betakarítani – (milyen szép és pontos szavunk!) – ennyire egyszerűek a létezés dolgai. Ami így már szinte verssé nemesedik...

***

... Túl vagyok az év két leghosszabb napján, amikor közel volt hozzám a Halál. Igen! Így nagy betűvel. Most este kilenc óra, voltam kint az udvaron, cseperészik az eső, s mintha nem történt volna semmi.

A TÉR tiszta közönye!

Vagy „tisztító” közönye?

A születés és a halál *együtt* ilyen lehet.

De az is megeshet, hogy tévedek.

Holnapra biztosan kiderül...

... S valóban!

Láttam a felébredő napocskát – vérvörös izzása nem volt riasztó, inkább csendet és nyugalmat kínált, meg békeességet.

Amikor a legnehezebb volt, ennyire futotta: mert a *vers megtartó, élő oganizmus.* Akkor is él, ha én már rég nem leszek.

Tehát:

visszakérdez hajnal
amely majdnem elveszett
se magasság se mélység
messzire vetülő sugár
a mennybolt felet
egy *másik* ég
isten-hiányos pillanat
és hogy a kettő
együtt reám szakad

***

(Később ez a „rész” az *Egy másik ég* című kompozíció indító szakasza lett.)

***

Tőzsér hívott, hogy az MMA-tól kapott küldemény alapján – az enyémet nem hozta be a postás – jelölhetünk új tagot tőlünk, Árpai Tóth Lacit javasolta, amivel teljes mértékben egyetérték. Ma Lacin kívül a hatvanon túliak között nincs MMA tagságra jelölhető, elvárt életművel és nemzeti elkötelezettséggel bíró írónk-költőnk, itt a mai Szlovákiában!

Nemzedékünkkel együtt kihál a szlovákiai magyar irodalom is!

2019. augusztusában írom ezt – odakint a szakadó zápor, idebent pedig a néma gyász.

Hát mi volt a mi életünk?!

***

Ma meghozta a posta az aláírandó javaslatot Tóth Laci jelöléséről, amelyet aláírtam és visszapostáztam Lacinak, így a jövő héten már az MMA titkárságán iktathatják javaslatunkat.

Tegnap este egy rövidke időre – hazafelé menet – Görfől Jenő, Böröndi Lajossal

megálltak egy bő fél órára, az ötvenedik Szenci Molnár Albert Napok programját megbeszélni. Aminek egyebek mellett – örömmre – az lett az egyik, nem várt lehetősége, miszerint karácsonyra Lajos megjelenteti a Belső univerzumot!

Szóval, valami olyan csoda történt meg itt a lugas alatt, amire gondolni se mertem volna. Azért is írtam ide, hogy hihetővé váljék valami, ami a reményeim távoli – vagy közeli? – lehetőségei között se merült fel realitásként.

Nemkülönben a Szenci Molnár Albert Napokra való utazás is úgy-ahogy megoldhatóvá szerveződött...

De november még nagyon messzire van.

***

Tegnap este Sándorral a Barackosba mentünk ki, természetesen vadászni. És itt vált hétköznapi gondná, hogy a „lassulás”, amit a mostani – talán a negyedik szakasz – címeül választottam, kikerülhetetlen realitássá változott. Az erdő szelétől, a túloldalon lévő magasleshez talán ha 50-60 lépésnyi a távolság, bizony kapaszkodva, botra támaszkodva sikerült csak megtennem...

Láttam szépen vadat, egy kapitális őzbakot, pár idei nyulat is, ami ma már bizony ritkaság-számba megy...

De a „vissza-út” a félhomályban akár nagyon rosszul is végződhetett volna. Itt és most vált egyértelművé, hogy egyedül ostobaság volna részemről nekivágni egy estéli vadászathoz.

Szóval a „lassulás” ténye *a tudomásulvételén túl, az önfegyelem – vagyis a megmaradás szigorú parancsának is felfogható.*

Mert elég egy hibás mozdulat, vagy lépés, s nem biztos, hogy eljutok oda, ahová el kellene jutnom...

Esetleg: *pontosan oda jutok el...*

***

Mama kilencvennégy évesen távozott a túloldalra, ha élne, ma lenne kereken száz esztendő! Hihetetlenül sokat dolgozott egész életében... S most ezt hiába próbálom leírni, hiszen ez a *száz esztendő* leírhatatlan, bár együtt, egy-egészként látom – belül, magamban...!

Biztosan ezért van, hogy már hiányzik a hozzá való erő, ami egybefogja egy évszázadot – *anyám idejét, vagyis az életünket.*

***

A Létezés képletei – ez lesz – vagy pontosabban: ez a címe – feltehetően az új, vagy inkább az utolsó – verseskötetemnek.

Ma egész délelőtt ezt igyekeztem egybeszerkeszteni, ami úgy-ahogy sikerült is, csak még néhány verset a számítógépbe kell juttatnom, aztán, ha itthon lesz Satya, majd véglegesítjük, hogy később, ha lehetőség nyílik rá, könyvvé szervesüljön.

***

Rövidülnek a nappalok, s nem csak odakint, hanem bennem, bévül is. Lehet, hogy azért, mert sokat dolgozom kint és idebent is... Mintha valamiféle *végső betakarítást végeznék, amit helyettem nem végezhet el senki emberfia.*

Hiszen csak én tudom, hogy, mi az, amit érdemesnek és fontosnak is látok a megőrzésre – ha egyáltalán volna rá valami esély ebben a nagyon elromlott világban.

Mert az a szintizta igazság, hogy fáradékony öregember lettem, amit az értelem rögzít, de az ösztönök elutasítanak, bár olykor mindez fordítva is megtörténik.

A mai napot is ez a furcsa bizonytalanság-érzet hozta rám, vagy élelem.

Ugyan ki tud eligazodni ebben a valós és feltételezett – szellemi? – kuszalékban?!

***

Egyre pontosabban érzem azokat a belső tereket, amelyeket a *lassulás* napi tennivalói meghatároznak, vagy pontosabban: azokat megjelenítik.

Igyekszem érthetővé fogalmazni például, hogy elvégeznivalóim közül miért alakítok ki egy sorrendet?! Vagy miért halasztok el valamit, amit korábban fontosnak véltem?! Azonban éppen ez az oka, hogy igyekszem valami használható rendet kialakítani, például ahogy a víz sodrása a folyópartot...

A szellemi ár-apály, amely – mondjuk – egyszerre több irányba is kiterjedhet!

Akár két verssor lüktetése így estidőben, mielőtt egymásnak köszönnek az állócsillogatok...

S végül, de csak a rím kedvéért: *még itt vagyok!*

***

Egészen különös sikerélménynek érzem, hogy korareggel, majd kis szüneteket tartva, délelőtt betakarítottam az idej burgonyatermést. Összesen két ládányi termett. Szép, egészséges gumók.

És, hogy a munkámnak *értelme* van!

Egyáltalán: mondhat ilyet magáról agy közönséges halandó?

Igen! Mondhat.

Mert a bizonytalanság ebben a belső magányban már szinte megalázó.

***

A második világháborúról, annak utótörténetéről – a lengyeleket ért „kettős nyomorúságról” – láttam egy dokumentum-filmet, amiből az tűnt ki, hogy a „kétoldali” vereségükből nem a németeké az embertelenebb, hanem a Szovjeteké, akik Lengyelország keleti felét elvették, az ott élő őslakos lengyel- és más nemzetiségű népességet a német térségbe deportálták, marhavagonokba, s az egyik lengyel emlékező szerint a „német katonák emberségesebbek voltak a szovjeteknél...”

Persze Churchill biztosította Sztálint, hogy a „nemzeti egyesítés csupán *vagonkérés.*”

És erre Sztálin rábólintott...

Mármost a lengyel „emlékezők” nagyjából velem egykorúak lehetnek, s amit el kellett szenvedniük, az látványnak is borzongató!

De akkor még Európában nem volt béke!

Az én gyermekkoromban a deportáció, a lakosság-csere már a „béke éveiben” volt napi realitás. A Kassai Kormányprogram, a Benesi dekrétumok és a „nemzetállamok” egyesítéséről, tehát a „*marhavagonok édenéről*” az 1945 utáni években történtek meg, az „új” Csehszlovákiában.” A Szudéta-németeket – több, mint három millió embert – két hónap alatt deportálták át a Sumava térségéből az „új” Námeterszágba... Birtokaikat cseh parasztok kapták meg, a gazdaságok megművelésére pedig sok-sok magyar családot telepítettek rabszolgaságra Dél-Szlovákiából. A Magyar-Csehszlovák lakosságcsere-egyezmény pedig a szlovákiai magyar középparasztságot „telepítette” át a magyarországi svábok helyére, zömmel Moson megyébe.

Mi is a kitelepítendőik között voltunk, s egy katona szuronyos puskával őrizte apámat, hogy meg ne szökjön... De nem a katonán múlt, hogy otthon maradtunk, hanem, mert Vilma húgom vörhenybe esett, amit Soós doktor úr súlyos fertőző betegségnek talált – házunk falára egy lila falragasz került – így mi otthon maradtunk. Egyelőre!

Kicsit szomorú voltam, mert soha nem ültem még vonaton, s hogy ezt az első lehetőséget elszalasztottam...

Azóta sok év telt el, de a házunk falára kiragasztott lila orvosi tilalom számomra a szabadság jelképévé nemesedett..

Czibor Jani barátomat, szomszédunkat, még az nap elvitte egy teherautó a köbölkúti állomására, családostól... Soha többé nem láttuk egymást Pedig Szotyóval – ez volt a beceneve – együtt temettük el nagyapám kertjében azt az újságpapírba csomagolt csecsemőt, akit egy orosz katonánő szült meg Soóky nagyapámék házában a hathetes állóháború idején... Leírtam már korábban is, de újra kell mondanom, hogy elhiggyék: kék szeme volt a kislánynak, s hosszú, szempilláin megült a dér...

Azt is ide írom még, hogy az ötvenes és a hatvanas évek fordulóján 27 hónapot töltöttem a sumavai térségben katonaként, s láttam, hogy mi maradt a szudéta-németek után ezen a csodaszép tájon – majdnem az egész térséget katonai gyakorlótérre alakították át – a temetőben pedig a német elődök sírkövei, aztán az egykori gazdaporták, elhagyott csűrök, romhalmazok, gépek roncsai ...

Hadgyakorlataink, támadásaink céltáblái: pusztulás és a pusztítás...

A lengyeleknek is van mire emlékezniük. S mondják is a maradéknak emlékeiket!

Azonban arról, hogy az 1922-es (?) csehszlovákiai népszámlás több, mint 1 millió szlovákiai magyar felszámolásáról két filmkocka sem adott mindmáig hírt, holott legalább ma és itt illene már leírni az igazságot...

És megnevezni azokat, akik ezt elkövették – bárha felelősségre vonni ma már közülük senkit se lehet – de a „*marhavagonok édene*” akkor is történelem és történelmi valóság!

Fellinger Károly

Barangoló

Szilason

Szilason a boszorkányok
mindegyike boldog,
száraz szilfával tüzelnek,
szilvalekvár fortyog.

A vállukon macska gubbaszt,
bandzsa szegény pára,
szilvalekvárt elcserélik
szilvapálinkára.

Naszvad

Erdő mélyén Naszvadon,
éjjel van csak nagy vadon,
mégse fél az ember lelke,
napkirályfi sétál benne.

Paprikájuk csípős fajta,
a nép méregdrágán adja,
mint a cukrot, veszik mégis,
azt termelek otthon én is.

Lányaikon varrt pruszlikok,
elkészítésük, az titok.
A nyakukban sok-sok érme,
szorgos kezük már megkérve.

Lakszakállas

Lakszakállas,
Lakszakállas,
kosarat fon,
aki házas,
eladja majd
a vásáron,
holnap kész lesz
megint három.

Aki nem fon,
lepedőt sző,
rongyszőnyegből
is kell kettő,
uraságnak
meg a papnak,
hátha lyukas
garast adnak.

Izsa

Mesés város Nagykanizsa,
ámde szebb hely nekem Izsa,
csapás érte már nem egyszer,
mégis boldog ott az ember.

Izsát tötör hadak dúlták,
kiürültek így a puszták,
öntelt hajdúk felégették,
árvízből is akadt elég.

Földrengése volt vagy három,
többször leégett a nyáron,
ha a lovuk égrel kelne,
nyerge szivárványból lenne.

Ifjúságfalva

Dögös puszta, Kissziget,
felhőlányka integet,
holdudvarán tündér Böske
a csillagport sepri össze.

Ifjúságfalvai lányok,
nem ismernek szeplőt, ráncot,
kihullhat az idő foga,
nem öregszenek meg soha.

Madárijesztőm ma kába,
csupa bogánccs a nadrágja,
szívét rágja gyilkos méreg,
ilyen vele hogy történt meg?

Alvajáró vagy, barátom,
bagoly huhog, szeme lángol,
éjjel csavarogsz öntelten,
nem bírod ki te egy helyben.

Karva

Akarva vagy nem akarva,
rossz fát tett a tűzre Karva,
fekete csibéje, pardon,
iglic volt, a széltől hallom.

Aranyat hordott naponta,
elfért a kincs hat vagonba,
az lett a sok munka vége,
beledöglött egy estére.

Odalett az adománya,
nem viszi el már a kánya,
fekete tollá lett minden,
azt fosztja a falu ingyen.

Marcelkeszi, Marcelháza

Marcelkeszi,
Marcelháza,
kolbásszal
teli padlása,
két jó iker,
Marcsi, Márton,
megosztóznak
a kolbászon.

Kurtakeszi
villanydróton
füstifecske,
pihen, pózol,
magasba száll,
felhőn átlát,
felhúzza az
ég cipzárját.

Nemesócsa

Nemesócsa,
Újlapuhuhát,
gyere, Jancsi,
a kapun át,
utcaajtód,
kapud nincsen.
Hogyha lesz, majd
megyek, kincsem!

Nemesócsa,
Pusztalögér,
úgy jó a lúd,
hogyha kövér,
ahol arany
van a földben,
felcsap a láng,
maradj csöndben!

Virt

Virten zeng a
vidám ének,
virtusa van
a legénynek,
öt liter bor
már szent malaszt,
egy hajtásra
megissza azt.

Jó Baróti
Szabó Dávid
költőnek a
szobra áll itt,
megszerette
a vidéket,
fia volt a
jóreménynek.

Zsitva-tónak
víg a hangja,
békát hívja
nagykalandra,
szitakötő
vesz levegőt,
szőne inkább
lenlepedőt.

Nagykeszi

Nagykeszi, ó,
Nagykeszi,
szél a párját
keresi,
minél nagyobb
az ő búja,
párját annál
messzebb fújja.

Kiskeszi meg
Érseklél,
a telihold
sose fél,
ha az égen
mégse ragyog,
anyja mögött
kuksol, vacog.

Megyercsen

Lebbencslevest esznek
Megyercsen,
pokol mélyén készült,
kegyetlen.

A leves ördögi
fizetség,
lelkük eladták a
menyecskék.

A receptje titok,
varázslat,
Belzebúb megőrzi
magának.

Martos

Garabonciás a kölyök,
Martosra jár, hogyha köhög,
lándzsás útifű teától
meggyógyul ő, szeme lángol.

Sárkánytojást ad Martosnak,
szerencsepátkót száználcat,
ragyog a nép szeme, szája,
rántotta lesz vacsorára.

Ki van fújva már a tojás,
kezdődhet a földindulás,
sárkánytojást patkol Martos,
népe így lesz híres, rangos.

Alsóbodok

Bátor község Alsóbodok,
súlyomszárnyon száll az ének,
hálát adnak minden este
a magyarok Istenének.

Itt helyezték nyugalomra
Esterházy Jánost végül,
csillagként ragyog odafönn,
mikor az ég elsötétül.

Alsócsitár

A Zsibrica hegy oldalán
énekbe kezd Alsócsitár.
Halk a dallam, minden rendben,
nehogy a csönd felébredjen.

De szeretnék csillag lenni,
tudom, fázós valamennyi.
Mindegyik gomb, szól egy barát,
s begombolja az éjszakát.

Babindál

Babindál, Babindál,
a Fiastyúk
éjjel-nappal
Asszony-völgyben
kapirgál.

Varjú károg, nincs itt török,
elkaplak én, ha felnövök.

Babindál, Babindál,
fán csücsülve
Péterke, Pál
a lábával
kalimpál.

Bokor zizeg, ha felébred,
visszafelesel a szélnek.

*Udvarhelyi András***„Az irodalom és az italianisztika hűségese szeretője vagyok”***Udvarhelyi András beszélgetése Madarász Imrével, a Debreceni Egyetem Italianisztika tanszékének professzorával*

Madarász Imrével való beszélgetéshez minden feltétel adott volt. Az ideális helyszín egy patinás, régmúltat idéző kávéház. Meghozta Budapesten a Central, ahol a XX. elején vendég volt a költő és szerkesztő, Kiss József, a Hét és Ady meg Kosztolányi, Karinthy, a Nyugat írói és költői. Így tehát a génus loci, azaz a hely szellemei is szinte köteleztek bennünket, hogy Szép Beszélgetést folytassunk. Nos, Madarász Imréről még el kell mondjam, hogy ő az egyik legszorgalmasabb, leglelkesebb irodalomtörténészünk, esszéírónk, akinek 1984 és 2019 között 1740 publikációja, 33 könyve jelent meg, több mint 150 könyv megszületésénél bábáskodott, és ő talán az olasz irodalom legavatottabb hazai népszerűsítője. A téma is izgalmas, legalábbis az irodalomszeretőknek, hiszen Madarász Imre főleg az itáliai irodalom, a humanizmus, a reneszánsz és a romantika és felvilágosodás, no meg a magyar és olasz irodalmi kapcsolatok fontos tárgykörében járatos. Magamat fényezni nem akarom, én csak 40 éve beszélgetek hivatás-szerűen és meg kell valljam, szerencsésnek éreztem magam, hogy kérdezhettem a tanár urat, tanulhatok tőle. A tanár úr tud az újságírókkal bántani, nemcsak azzal, hogy ő fizette a kávémat, hanem azzal is, hogy nem kellett kihúzni a szavakat, kéretlenül is dőlt belőle a szó. Érződött, életének lényegéről, az irodalomról, az olvasás gyönyörűségéről mesélt és a szabadság fontosságáról, de azért néha kérdezni is engedett. Ha most mindezt olvassa valaki, azt mondhatja, hogy túlzás s gyanús ez a lelkesedésem. Nos, az alábbi interjú talán bizonyítja, hogy elfogultságom megalapozott.

– *Tanár úr! Az egyik legalaposabb és legszínvonalasabb interjú, amit készítettek veled 1999-ben jelent meg Az emberélet újtának felén címmel. Beszélgetőpartnered, egyetemi társad és barátod, Szappanos Gábor író, tanár, szerkesztő, aki, mivel jól ismer téged, jól kérdezett és életeddel és műveiddel kapcsolatos szinte minden fontosabb kérdésére kimerítő részletességgel válaszoltál. Ezután interjút készíteni veled, meglehetősen nagy vakmerőségre vall. De hát azóta eltelt húsz év és mivel éppen ebből a beszélgetésből tudom, hogy elved az idősebb Pliniustól eltanult Nulla dies sine linea, azaz egyetlen nap se teljék írás nélkül, ebből joggal következtethetek, hogy azóta újabb előadások százait tartottad, újabb cikkek, tanulmányok százait írtad, 19 újabb könyved jelent meg. Van tehát, miről Szép Beszélgetniünk. De mert egyetlen témáról is nagy regegyeket tudsz mesélni, azt javasolom, szűkítsük le eszmecsereünket. Beszélgessünk most*

csak az Olvasó Madarász Imréről. Hiszen egyrészt azt nyilatkoztad, hogy „Ma kevés olyan megszállott olvasó van, mint én”, másrészt miközben olvasmányaidról beszélsz, jobban megismerhetünk, ráadásul a te estedben is igaz, megmondom, mit olvasol, megmondom, ki vagy. Harmadrészt nevezhetjük beszélgetésünket olvasási tanácsadó tan-interjúnak, amiből meggyőződésem, hogy a gyakorlott olvasók is profitálhatnak. Nos, emlékszel, hogy mi volt a kezdet, ki lökött a betürengetegbe, hogyan tanultál meg eligazodni, hogyan lett azóta is mindennapi tevékenységed az olvasás?

– A könyvekkel való kapcsolatam, illetve a könyvek iránti szeretetem az idők homályába vész. Ha azt mondanám, hogy szinte egyidős velem, magammal, akkor nagyon nem túloznék. Úgy kezdődött, hogy még beszélni sem tudtam, amikor a drága édesanyám meséket olvasott nekem. Ezek életem legmeghittebb órái voltak. Soha nem felejttem el. Feltehetően még nem is értettem, mit mesél, de azt, hogy ott lehettem vele, hallottam őt és láttam, hogy a mesék, ezek a csodák, ezek a szépségek a könyvekből származnak, ez engem egy életre eljegyzett a könyvekkel, az olvasással. Az biztos, hogy később is állandósult ez a kapcsolat a könyvekkel. Édesanyám tehát sokat olvasott nekem. Rajongtam a mesékért. Imádtam a *Grimm*-meséket, *Benedek Elek* apó meséit. Faltam a meséket a *Mici Mackótól Pinocchio*ig. Ez a meseszeretet megmaradt felnőtt koromra is és magam is mesélővé váltam. Csak érdekességként jegyzem meg, hogy később *Pinocchio*ról írtam is és egy tanítványom javaslatomra értekezést is írt róla. Valószínűleg *Pinocchio* volt az első kapcsolatam az olasz irodalommal. Nagyon szerettem a meséket hallgatni, amikor pedig megtanultam írni, olvasni, már magam is elkezdtem magamnak olvasni. Sőt magam is kitaláltam történeteket, amikkel később diaktársaimat szórakoztattam. Már korán rájöttem, hogy az emberek, akár gyerekek, akár felnőttek imádják a mesét.

– *Én is most egy szórakoztató, Madrász-tanmesét hallgatok.*

– Még nem tudtam rendesen írni, még nem voltam alfabetizált ember, még csak nagybetűket tudtam írni, de már írtam magam kitalálta meséket. Már akkor nagyon szerettem mesélni, tehát az előadói, tanári énem már korán kifejlődött. Vagy az édesanyámnak meséltem, ő pedig türelmesen meghallgatta, vagy nálam is kisebb gyerekeknek. Nekem testvérem nincs. Magányos kisgyerek voltam. Ez is arra predesztinált, hogy a könyvek felé fordultam. Mert hát, kivel játszottam volna? A könyvek maradtak a legjobb barátaim. És persze, el kezdtem gyűjteni a könyveket, ma már húszezeröttszáz könyvem van. Talán a legnagyobb magánkönyvtár...

– *Elszomorítalak, Pomogáts Béla irodalomtörténésznek több, mint harmincezer.*

– Szent Isten! El tudom képzelni, hogy 30 000 könyvnek milyen sok hely kell, milyen fárasztó a rendben tartása. Örömmön lakom egy háromszintes házban. Mindenütt vannak könyvek.

– *Gondolom, időnként kiderül, különösen, amikor rendezned kell, porolni vagy amikor keresel egy-egy könyvet, amiről tudod, hogy biztosan megvan, de nem találsz, hogy „teher is de kincs is” a könyvtár.*

– Valóban, nekem a könyv teher is, de kincs is. Élvezeti cikk és egyben munkaeszköz is. Borzasztó nagy segítség. Hiszen gondold meg, mint irodalomtörténésznek nagyon sokat kell olvasnom, tudnom kell megtalálni a megfelelő idézeteket. Szeretem, ha közel vannak a művek, amik tanulmányaimhoz, cikkeimhez kellenek, a szakirodalom. A 20500 könyvemből 3500 olasznyelvű és több száz, ami magyarul írott olasz tárgyú. Óriási dolog, hogy nem mindig kell könyvtárba járnom. Tehát a könyvtári munkának, amit a legtöbb kollégámnak a közkönyvtárakban eltölt, azt én megspórolom, ez a munka elvégezhető a saját magánkönyvtáramban. Az az igazság, hogy az olvasás és az írás végig kísérte életemet nagyrészt. Az én életemben eluralkodtak a könyvek.

– *Furkó Zoltán, aki azon ritka újságírók közé tartozott, akivel Márai Sándor szóba állt. Köztudott, Márai nem szerette az újságírókat. Nos Furkó mesélte, hogy az író San Diegói könyvtárában alig kétszáz mű volt. Mert azt tartotta, hogy ne a tárgyak uralkodjanak rajtunk. Mi uralkodjunk a tárgyakon. Legalább olyan szorgalmas olvasó volt, mint te, ugyanakkor szorgalmas könyvtárba járó író. Európa és Amerika sok nagyírú könyvtárában megfordult. Faludy György szintén szenvedélyes olvasó volt, könyvtárba járó, de ugyanakkor nagy könyvgyűjtő is. Mindenki másként csinálja...*

– Embere válogatja, hogy kinek mekkora magánkönyvtára van. Könyvtárban ugyanúgy lehet olvasni, mint otthon. Nekem a könyv munkaeszköz is. És igyekszem rendet tartani a könyvtáramban. A közkönyvtárakban nem lehet, amit bevallok, hogy grafitceruzával teszek jelöléseket a könyveimben. Van, aki elítéli, de én tollal soha nem írok bele. Ezt azért teszem, mert például recenzióimhoz, amelyeket ezres nagyságrendben írtam, könnyebben megtaláljam az idézni valókat. Ha felhasználom a szövegeket a tanulmányimban, akkor nagy könnyebbség, hogy gyorsan megtalálom.

– *Volt egy Batári Gyula nevű irodalmár, aki sok íróval készített interjút, kedvenc könyveikről. Ezeket kiadta két kötetben. Popper Péter is az Ők én vagyok című kötetében felsorolja 33 kedvenc olvasmányát. De Németh László Minőség forradalma és Füst Milán Látomás és indult a művészetben is tekinthető olvasási útikalauznak is. Sok hozzájuk hasonló útbaigazító könyvecske van. Ide sorolom most már a te olasz irodalomtörténeted és Irodalomkönyvecskédet. Az írói visszaemlékezésekből kiolvasható, hogy a gyermekkorban olvasott írók, - Verne, May Károly, Defoe, Jókai, Benedek Elek, Kipling - többé kevésbé azonosak mindegyiküknél.*

– Attól kezdve, hogy megtanultam írni és olvasni, az életem szinte másból sem állt, minthogy könyveket olvastam és írtam. Fialat korom óta szorgalmas naplóíró is vagyok. Nagyobb gyerekként érdekelték a vadászkalandokról szóló könyvek. Például a nálunk alig ismert szerzőnek, *Róna István*nak voltak izgalmas vadászkaland történetei, és kedvenceim voltak *Kittenberger Kálmán*, *Széchenyi Zsigmond* művei. Rettentően érdekelt minden, ami a tengeri kalandokkal kapcsolatos. Említetted *Defoe*-t. *Robinson* annyira kedvenc könyveim közé tartozik, hogy most nemrég, megjelenésének 300. évfordulójára, írtam róla az egr irodalmi folyóiratba, az *Agriába*. Nagyon szeret-

tem *Stevenson Kincses szigetét*, *Melville-től* a *Moby Dicket*, amely 200 éve jelent meg, erről is írtam az Agriába. Először csak ifjúsági változatát olvastam, aztán a felnőtt változatot. Sokszor írok évfordulós cikkeket, ha nem olasz témákról van szó. Imádtam a történelmi regényeket, természetesen *Gárdonyi Géza* könyveit: az *Egri csillagokat*, A láthatatlan embert, *Az Isten rabjait*. *Hegedűs Gézától* többek között a *Milétoszi hajóst*, *Az erdőn-túli veszedelmet*.

És feltétlenül meg kell említenem Karczag Györgyöt. Sajnos megfélekeztek róla. Akit bizonyos módon én fedeztem fel, írtam róla tanulmányt. A 70-es években élt, nagyon fiatalon, 37 évesen meghalt, kiváló író volt.

– *Nem is hallottam róla.*

– Ezzel nem vagy egyedül. A magyar és világirodalomban és persze az olaszban is sok felfedezni való van még. Szerintem a valaha megjelent ifjúsági regények egyik legkiválóbbika. Történelmi regény, címe a: *Zúgó nyilak*, amely a tatárjárás koráról szól. Írt *Aba Sámuelről* is, *A trónon harmadik* címmel. És izgalmas volt az *Idegen páncélban* is. Ezek a könyvek nagyon nagy hatással voltak rám. Azt mondhatom, hogy kezdtek kialakulni bennem az érdeklődések, tendenciák, amelyek később lettek jellemzők rám. Természetesen igazán nagy élményem a klasszikus irodalom lett. Irodalmat tanulni még itt, Magyarországon kezdtem és amikor kimentem 13 évesen Itáliába, Milánóba, már egy érdeklődő, kíváncsi sokat olvasó kamasz voltam. Megtanultam olaszul, ott fejeztem be az általános iskolát, és ott tanultam humán gimnáziumban, akkor aztán teljesen eljegyződtem a klasszikus és az olasz irodalommal. Milánóban kezdtem egyetemi tanulmányaimat, amit aztán Budapesten, az ELTE bölcsészkarán fejeztem be, olasz–magyar szakon.

– *Álljunk meg egy pillanatra, hadd mondjak egy tanulságos történetet. Egy magyar-történelem szakos osztálytársamnál megláttam a 100 híres regényt. No, gondoltam magamban, levizsgáztatom magam, mit olvastam ezekből. Kiderült, hogy 60-at olvastam, 40-et nem. Igen ám, de amikor kutatni kezdtem emlékezetemben, hogy mire emlékszem a 60 olvasott könyvből, megrökönyödve tapasztaltam, hogy alig valamire. Nagyon szomorú lettem. Amit olvastam, arra alig emlékeztem, valami halvány jó vagy rossz emlék derengett, amit nem olvastam, azokról pedig legfeljebb címük és szerzőik szerint emlékeztem. Te, aki gyakorlott, szorgalmas olvasó vagy, hogy vagy ezzel? Mennyi marad meg a könyvekből emlékezetedben?*

– Ez nagyon érdekes dolog. Minél korábban olvastam egy könyvet, minél fiatalabb voltam, annál jobban emlékszem rá. Annyira fotografikus memóriám volt gyermek és kamaszkoromban, hogy mindig elkápráztattam az édesanyámat azzal, hogy *Jókai Mórnak* a *Szegény gazdagok* regényéből bekezdéseket mondtam el. Rendkívüli memóriám volt. Annyira megjegyeztem az olvasottakat, hogy később ennek nagyon nagy hasznát vettem. Tanítványaim és kollégáim is elámultak, mennyit tudok idézni.

– *Valóban így lehet, mert írásaidban is sok az idézet, de nem zavaró, mert alátámasztja gondolataidat, hiszen ezek az idézetek szervesen beépültek írásaidba, szinte*

saját gondolataidnak tekinthetők. Ahogy a pszichológusok mondják interiorizáltad, magadévá tetted őket.

– Mielőtt azonban nagyon dicsekvésnek vennéd szavaimat, közlöm, hogy minél közelebb érünk a jelenhez, annál feledékenyebb vagyok. Tehát azokat a műveket, amelyeket mostanában olvastam, már sokkal kevésbé maradnak meg bennem. Fordítva van, mint az ember gondolná, hogy amit nemrég olvastam, arra jobban emlékszem, mint a régebbiekre. Nem. Amit régen olvastam, arra emlékszem jobban, amit nemrég olvastam, jobban elfelejtem. Egyébként hadd idézzem *Gárdonyi Gézát*, akinek titkos naplója is kedvenc olvasmányom. Egész életművét is nagyon szeretem gyerekkorom óta. Azt mondja, hogy amely művet nem akarja elolvasni még egyszer, azt egyszer sem volt érdemes.

– *Érdekes, nekem van egy hasonló személyes könyv-rangsorolásom: egyszer sem elolvasandó, egyszer és többször elolvasandó. Sőt van egy sufni könyvtáram, ahová a másodrendű szerzők könyveit száműzöm, mert könyvet kidobni bűn. De ehhez sok évi olvasási gyakorlat szükséges, valami ráérzés féle, mi a jó és mi a rossz.*

– Én nemcsak olvasó vagyok, hanem újraolvasó is. Vannak alapművek, amelyeket megszámlálhatatlanul sokszor olvastam, olvasok és ez is hozzájárul ahhoz, hogy ne felejtsem el. Itt nemcsak a világirodalom és benne a magyar és az olasz irodalom klasszikus műveire kell gondolnod, hanem ezekről a művekről írott monográfiákra vagy pedig a szerzőkről szóló életrajzokra. Újra és újra elolvasom őket.

– *Ez a beszélgetés taninterjú is, olvasási tanácsadó. Légy oly jó, sorolj fel néhány újra olvasandó kedvencedet. Azt mondja Benedek István tudománytörténész, hogy az igazán fontos könyvek utolérnek bennünket. De nem árt, ha van olvasási tanácsadó. Hogy vagy te ezzel?*

– Nézd, a bőség zavarával küszködöm. De párat azért említek. Mondtam, hogy újra meg újra olvastam *Jókai Mórt*. Mennyi, de mennyi fantasztikus, mélységet, érdekességet, szépséget fedeztek fel benne, újra meg újra olvasva, amelyek messze túl mutatnak egy nagy mesemondón. De megvallom *Eötvös Józsefet* is és *Kölcsey Parainésisét* is időről-időre újra olvasom. És ez csak a magyar irodalom, melyben rengeteg újraolvasandó mű található. De ott van a világirodalom végtelenje. Ilyen újraolvasott könyv *Melville Moby Dickje*, amely egy kamaszgyereknek izgalmas bálnavadász, kalandregény. Egy felnőtt embernek újra olvasva, mélységesen mély komplexitású, filozofikus mű, nem véletlen, hogy olasz irodalomtörténészek - nem tévedés - az *Dante Isten Színjátékához* hasonlították.

– *Az élet, a küzdelem értelme és értelmetlensége olvasható benne, mint Hemingway Az öreg halász és tengerében, Santiago küzdelme a nagy hallal.*

– *Melville is végső kérdésekre igyekszik választ adni. Említettem már a Robinsont. Mikor kisfiú voltam arról álmodoztam, hogy milyen csodálatos lenne egy lakatlan szigeten élni. Édesapám próbálta megmagyarázni, hogy nem lenne túl komfortos ott,*

de nem lehetett legyőzni bennem ezt a vágyódást. Ma azt mondom, az emberélet útjának felén túl, hogy a *Robinson* az individualizmusnak, de ugyanakkor a humanitásnak is kifejezője, az önerejéből megdicsőülő ember regénye. És mindemellett a csakis a társadalom produktumai révén a legmostohább körülmények között is érvényesülő, embernek maradni tudó ember apoteózisa. Nagyon mély filozófiai mű. Említettem neked a Pinocciót. Csak a legegyszerűbbnek látszó történetekhez térjünk vissza. Néhány felnőtt mosolyog, hogy egy aranyos gyermekmese és közben sokkal több annál. Tanítványom, *Zsiros Andrea* írt erről egy könyvet és olyan szimbólumrendszert, olyan vallási, mitológiai, kultúrtörténeti reminiszenciákat, motívumokat talált, hogy igenis felnőtt műnek is felfogható.

– *Hasonlóképpen voltam Saint Exupery Kis hercegével vagy Wilde Boldog hercegével, de hadd említsem Herczeg Ferenc wilde-i mélységű meséjét, a Himlő-utcát. Ezek mind-mind felnőtt olvasmányok is.*

– Hát az olasz irodalomban teljesen nyilvánvaló, hogy Dante Isteni Színhátékához fel kell nőni. A kisiskolás még nem értheti. Újra és újra olvasom és minden egyes olvasással gazdagabb leszek. Minden olvasáskor elragad a szöveg. Tulajdonképpen azt mondhatom, hogy amely műveket én igazán nagy és klasszikus műveknek tartok a magyar, az olasz vagy a világirodalomban, azok mind olyan művek, amelyeket újra kell és újra lehet olvasni, mert másodszor és harmadszor is nagy élmény. Az irodalom és az az italianisztika hűségese szeretője vagyok.

– *Ha már Danténál tartunk. A forgatókönyvünk szerint most már illő az olasz irodalomról is beszélgetniünk, hiszen Fortuna asszonyság kedvence vagy, irigylésre méltó, hogy 1975 és 82 között Milánóban élhettél. Mennyire alakította gondolkodásodat Olaszország és az olasz irodalom?*

– Az történt, hogy édesapámat, aki egy külkereskedelmi vállalatnak megbízott képviselője volt, kiküldték Milánóba. Édesanyám a titkárnője volt. A lakásban volt az iroda. Nem emigrálás vagy disszidálás volt, hanem hivatalosan külszolgálatban voltunk kint. Én, mint már meséltem, ott végeztem tanulmányaim nagy részét. Ezek a legfogékonyabb éveim voltak. 13 évesen mentem oda és 20 éves voltam, amikor visszajöttem. Gyerek voltam, amikor kimentem és felnőtt, amikor hazajöttem. Eszembe sem jutott, hogy kint maradhatnék. Olaszország mindent átalakított bennem és körülöttem. Persze a könyvek szeretetét magammal vittem. Persze, ha nem mentem volna Milánóba, akkor is valami irodalmárfele lettem volna, irodalomtanár, irodalomtörténész, de persze nem az olasz irodalommal foglalkoztam volna. Ehhez az kellett, hogy úgy megtanuljam, szinte anyanyelvi szinten a nyelvet, hogy tudtam és tudok olaszul gondolkodni. Így csak fiatal korban lehet megtanulni egy nyelvet. Kiküldhetnének akárhová, nem tanulhatnék meg már így egy nyelvet soha, mint Milánóban én az olaszt. Olaszországi életem egész életemre eljegyzett az olasz irodalommal.

És hogy konkrétumot is mondjak. Például *Vittorio Alfieri*, aki legkedvesebb klasszi-

kusom, akiről öt könyvet írtam a 33 önálló könyvem közül, és legalább 11 könyvemben foglalkoztam külön vele, ő tinédzser korom óta a legkedvesebb szerzőm. Hűségese voltam és vagyok, szerelmeim állandók maradtak. Én az irodalom és benne az olasz irodalom hűségese szeretője vagyok. Italianista lettem.

– *Amikor nemrégiben Egerben jártunk, Ködöböcz Gábor tanár úr 60. születésnapjára rendezett összejövetelen, odafelé menet olyan lelkesedéssel meséltél Machiavelliről, Boccaccióról, hogy önkéntelenül Dante útikalauza, Vergilius jutott eszembe. Legyel most te vezetőm az olasz irodalom rengetegében. Meséld el, hogyan fogjunk hozzá az olasz irodalom olvasásához, mit és hogyan olvassunk.*

– Nézd, nagyon nehéz helyzetbe hoztál, mert olyasmiről kell beszélnem, ami önreklámozásnak tűnhet. De rá fogsz jönni, hogy ezt nem kerülhetem meg. Tudniillik, ha valaki az olasz irodalommal akar ismerkedni, akkor mindenekelőtt olasz irodalomtörténetet kell olvasnia. Hogy lássa, melyek az olasz irodalom nagy korszakai, fő irányzatai, fontosabb alkotói és művei. Ilyen olasz irodalomtörténet Magyarországon nemzedékek óta nem volt 1993-ig, míg meg nem írtam. Azóta hat kiadásban jelent meg. Amikor 1982-ben hazajöttem és 83-ban elkezdtem az ELTÉN magyar-olasz szakra járni, akkor vagy az olasz nyelven megjelent irodalomtörtéti szintéziseket olvastunk, már aki tudta olvasni. Én hoztam magammal ilyen műveket vagy kikölcsönözték a tanszéki könyvtárból, vagy elővették Radó Antalnak, a XIX. század végén írott olasz irodalomtörténetét, ami igen nehézkes, csikorgó stílusú, nehezen olvasható, de adatgazdag mű volt. És akkor szabtam ki magamra azt az istenkísértő feladatot, ahogy később a sajtó nevezte, hogy megírom én az olasz irodalom történetét, úgy, hogy 1991 és 1993 között megszülettem és 93-ban meg is jelent. Azóta hat kiadásban. Nemzedékek mulasztását pótolta.

– *Udvariatlan a kérdésem. Nem volt nagy vakmerőség 31 éves korodban egy ilyen összefoglaló művet írni? Habár van rá példa irodalomtörténetünkben, Szerb Antal, aki 30 évesen írta meg A Magyar irodalomtörténetét.*

– Abszolút vakmerőség volt. Istenkísértés. De ne haragudj, erre csak azt tudom válaszolni: mire vártam volna? Nagy professzorok, nagy tudósok, akiknek egész életük állt rendelkezésre, nem írták meg. Akkor én meddig várjak? Várjak arra, hogy megöregedjek? Nekem szükségem volt erre a könyvre, mert a saját magam és tanítványaim számára is el akartam rendezni az olasz irodalmat, hiszen akkor kezdtem el tanítani. 1993-ban én szerveztem meg és én alapítottam meg Debrecenben, a Kossuth Lajos Tudományegyetemen az olasz tanszéket. Hát, szükség volt erre a könyvre, tanítási eszköz volt. De azért is meg kellett írnom, mert a 90-es évek eleje volt a magyar italianisztika felszálló ága. Ne felejtse el, hogy ekkor volt a rendszerváltozás utáni izgalmas időszak. Az emberek a nyugati nyelvek felé fordultak, nem kizárólag az angol felé. Az olasz az egyik legfelkapottabb nyelv volt. Megelőzte a franciát is. Vagyis meg kellett írni. Abban teljesen igazad van, hogy ez hályogkovácsos merészség volt. Istenkísértés volt

– *Ne szabadkozz, kettőnk közül, én vagyok hályogkovács. Időnként félek, hogy egyszer valaki elmagyarazza, milyen kockázattal, milyen következményekkel járnak az írásaim.*

– Elismerem, vakmerőség volt 31 évesen írni egy ilyen szintézist, de semmilyen szempontból nem lehetett vele tovább várni. Ezt a sikere is bizonyítja. A magyar italianisztikában még soha ennyi kiadást meg nem ért egy monográfia. Tehát a kiindulópont egy kalauz lenne az olasz irodalomhoz, hogy lássák, mi az amit el kell olvasni. Ne azt olvassák, amit a kultúripar, a regényüzlet meg a kiadói biznisz felkínálnak, mert egyáltalán nem biztos, hogy azok a nagy művek. És még valami. Azért is meg kellett írnom ezt az olasz irodalomtörténetet, hogy lássák az emberek, hogy megtudják, mi az, ami már megvan magyar nyelven és mik a nagy hiányosságok, melyek azok a korszakok, szerzők, alkotások, nagy klasszikusok, akik nincsenek lefordítva. Ezt követően pedig az tanácsolom, hogy az olasz irodalomtörténet alapján kiválasztott szerzőket olvassanak. Nyilván mindenki a saját érdeklődése szerint. Ahogy *Alfieri* írta, „kövesse a természetes készletet”, mi az, ami őt vezérli, mi az, ami leginkább érdekli, érzelmes, szerelmes verseket, történeteket vagy izgalmas, kalandregényeket, esetleg tudományos értekezéseket, drámákat, eposzokat. És miközben ezeket olvassa, egyik olasz szerző adja őt a másiknak. Az igazán profi olvasó pedig nézze meg a szakirodalmat is. Hadd mondjam el, hogyha megvizsgálják, mennyi hiányossága volt a magyar italianisztikának a rendszerváltozásig, akkor elképednénk, milyen kevés olasz klasszikus jelent meg magyarul. És aztán a 90-es évektől milyen sok. *Például az Orlando Furiózo Simon Gyula barátom fordításában, aztán Alfieri fordítások: Simon Gyula, Baranyi Ferenc, Juhos Lóránt. Tusnády László barátom újra fordította Tassótól A megszabadított Jeruzsálem-et, aminek csak nagyon régi, elavult fordítása volt. Egymás után jelentek meg az új fordítások: Nádasdy Ádám és Baranyi Ferenc Dante Isteni Színjátékából lefordította Pokolt. A Purgatóriumot pedig Baranyi Simon Gyulával együtt.* Még mindig sok a fehér folt, de ha azt vesszük, hogy milyen sok alapvető olasz mű vált hozzáférhetővé, az nagyon nagy, kultúrtörténeti jelentőségű. Hiszen ma már magyar nyelven az átlagolvasó is hozzáférhet nagy olasz klasszikusok műveire és a szakirodalomhoz is. *Manzoniról, Ungaettiről én írtam először könyvet, Alfieriről ötöt is, írtam Petrarcaról, akiről a rendszerváltozásig csupán egyetlenegy könyv jelent meg, még a XX. század legelején, 1907-ben Katona Lajos tollából.* Egyedül Dante kivétel, akiről tucatnyi könyv jelent meg a rendszerváltozásig és utána is. És hadd mondjam el, igaz, hogy a Lyra Mundi sorozatban megjelentek Petrarca fordítások, de óriási hiányosságai voltak életművének kiadásában, például a latin nyelvű és filozófiai műveit csak a 90-es években olvashattuk magyarul. Petrarcaról is csak egyfajta kép volt. Nagyon sok pótolni való volt és van, szeretném remélni, nem ér véget az a hatalmas lendület, ami a 90-es évekbeli olasz fordításokat jellemezte, amit az utókor a magyar italianisztika aranykorának fog nevezni.

Péntek Imre Migráns kvóta

És jönnek ők, a tengeren által,
zsebükben lapul néhány dollár,
a sárgák, feketék, zöldek, kékek,
s kapdossa őket makacs foglár.

Van úgy, hogy elmerül a csónak,
s mentőövel kell úszniuk...
Hát nem megmondta a hivatalnok,
hová siettek rossz fiúk?

Csak ne lenne oly távol a távlat,
meg a sok finom támogatás,
s nem lavór a Fekete tenger,
mélyében sok halotti váz.

Egy–egy pisztoly azért nem árt,
vagy egy csinos kis jatagán,
mert akadnak olyan percek,
hogy mindenki segíthet – magán!

De feltűnnek kedves bolondok,
akik hajóval mentenek,
oda visznek, ahova mondod,
és gátlásaik nincsenek.

Migráns! Ez a szó szépen hangzik
a vándorok lilás ajakán,
s ki fogunk kötni, az ellenszélben,
mert velünk a csókos kapitány.

Elözönlünk, óh, Európa,
te markáns arcú vén legény,
ismerős nekünk bármi nóta,
amit felböfögsz, szegény!

Elénekeljük teli szájjal
megannyi kényes himnuszod,
fejünkön nő a drága álhaj,
tapsolnak nekünk alkuszok.

Egyszer, a távoli jövőben,
egyszer néked is jó lehet,
van itt hely még, úgy látom bőven,
ha a helyzeted felismered.

Festmény a trógerekről

F.S-nek

Egy művész ismerősöm a trógereket festi, magányában erre is telik, erkélyéről kinéz a kéklő messzeségbe, és mindenütt trógereket lát, egyikük a fáskamrában fészkel, a másikuk a fürdőszobában öntözi magát (hogyan nagyobbra nőjön) a harmadik egy dunsztos üvegben lapul. De egyik sem akar modellt állni. Ám néhányszor már nyakon csípett egy-kettőt, és a készülnek a képek lankadatlanul – néha nyakkendő, fehér inget viselnek, máskor vadászkalapot hordanak, a fő szájaló valami egyházhoz tartozik, és képes éjjel-nappal szónokolni, egyszóval tág a világ, és túl sok a tróger – a feladat (megrendelés) hosszú távra szól, de az is igaz, nem sieti el a dolgot, egy-egy ecsetvonás közben meg-megáll, zenél egy kicsit – gitározik, el-eltűnődik, miért vannak ennyien ezek a léhűtők, miért pont az ő fáskamrájába bújnak, az ő dunsztos üvegét nézik ki óvóhelynek, s fürdőszobáját locsolókamrának? A trógerek kissé várhatnak, a nyavalyások, gazemberek, linkek – egyszóval rosszjankók – , ki bírja megállítani menetüket, letapossák az igazság vetését brutális lábbal, hamis szólammal. Talán egy-két festményen felismerik őket, s akkor odacsapnak – s nem marad más utánuk, csak néhány tintafolt.

Nagy hiba

Ki elgyalogolt Ázsiába,
mert hogy ott nagyobb jólét,
beleesett egy nagy hibába,
nem becsülte a hazai lóvét.

Hisz itt minden megterem,
nyáron dinnye, télen a fagykár,
és tele jéggel a jégverem,
amit csak úgy felibe hagytál.

És búzamezők ringanak,
amerre a szem ellát,
és néha megdugni is szabad
a szomszédleányt, Szabadi Ellát.

Hogy ott a rizsföldek tocsognak,
és gatyában foly' az aratás?
S telik zsebe, ki mennyit lothat,
annak helyzete nem vitás.

Én azt áldom, ki gömbölyödve
a honi pusztákon arat,
s ha elromlik az úri kedve
fog egy rögtön sült madarat.

Mit ér, mit ér az a messzi
bohókás, csacska Ázsia,
ki a kamatot lemetszi,
és pálma alatt kell hálnia?

S mi ér a méla krokodil,
ki a folyókban hempereg,
arcán árad a barna pír,
s bekap elbambult gyereket.

Így hát pá nektek dzsungelnek,
és ricsajos madárvilág,
a jó ember itthon szendereg,
s fizeti a honi tarifát.

Marton Réka Zsófia

Quasimodo hattyúdala

Quasimodo időtlenül hintázik a Notre Dame tornyában.
 Hintázik, miközben szeretett sötét lakát lángok nyaldossák.
 Odakint zsvaj, kiáltások, zokogás, jajdulások,
 „De idebenn van még tán pár csendes percem vagy órám
 Egyedül a múlt emlékeivel,
 Mielőtt eltűnik a torony,
 S vele együtt tűnök el én is.”
 Lendül még párat,
 S közben fülébe cseng megannyi régi éljenzés:
 „Lō roá e mor”... hogy is volt tovább? Hagyjuk,
 Úgysem emlékszik már erre senki...
 Egy letűnt korból valók, csakúgy, mint én.”
 „Reccs, krek” – omlik össze egy fa dongaboltozat.
 „Pedig milyen szép díszek lógtak erről is,
 Amikor a kis ember a saját golyófejére rakta a koronát...
 Valahogy jól mutatott innen felülről...
 Na, de erre is ki emlékszik?
 Rám se se sokan, hisz akkor nem hagytak volna itt hintázni
 Immáron több száz éve...
 Most hontalan leszek,
 S valóban hon-talan,
 (Nyújthatok be otthontámogatási kérelmet Möszejő Hugónál?)
 Mert mit ér létezésem,
 Ha nem a *Notre Dame* tornyában hintázva tölthetem?
 No, megyek is, vár a Szajna,
 Az emberek világa végülis kivetett magából,
 Így lettem vízi szörnyeteg!”

Radnai István

Ékírás csorba agyagtábla

vajon mit rejt a föld
 ember-voltunkból bomlott terhén
 halott a táj betyárok lovagolnak
 ha engedi a nép
 testét lovak tiporják
 vajon mit rejt a jövő
 földet talajt elmúlást becsületet

csak rézgombot találtam
 míves emlékét egy rég-porlottnak
 amit szépérezék és türelem alkotott
 ahogy barázdáról barázdára
 bandukolt a vak ló után
 míg a gyeplő a kézben volt

most majd mit rejt vajon a föld
 ha a FÖLDÖN talajt veszít a becsület
 ha engedi a nép
 testét tankok tiporják
 földjét idegenek
 életét
 a nagy kérdőjelet
 mely csak a jelen és percnyi pillanat
 hol várja és várja-e jövő

Rozsdálló trombiták

ennél mélyebbre gondoltad nem lehet
 minden korhadtt cölöp kidőlt
 híd európa pillérei felett
 nem ível az idő előtt

tizenkét szűz csillag kereszt
 szajhák nyakában felhág a délelőtt
 remeg a föld csak gőzt ereszt
 vesd le hátadról a sátáni erőt

az apokalipszis lovasa betört
 az árulás töre sebez
 burjánzik sejtjeivel a rák betölt
 a víz színén úszó selejt

harmadnapra feltámadni elfelejt
 az angyal elkárhozott nem ad jelet

Töredék

játszanak velünk az októberi árnyak
 ha nem csapkodnak az ősz szárnyai
 még könnyed lejtésű sugártáncot
 járnak
 a morcos nap fény szemű lányai

ülsz a padon otthon felejtett könyvedet
 emlékezetből olvasod a levelek
 fentről hoznak vérszín sürgős üzenetet

Olasz Valéria
Szívem húrjain

Ózondús tájon ébredek,
 magyar város fölött
 nézem a kék eget,
 mint Minerva asszony,
 mozdulatlan állok,
 végtelen égen
 nincsenek határok.

Szívemben szabadság,
 lelkemben hűség,
 mindkettőben magasság,
 mindkettőben tűz ég,
 fodrozó hús patak
 ered ősi ágról,
 fenyőillat árad
 túlevelű fákról.

Lángvirágokat gyűjt
 zengedező szívem,
 amerre haladok,
 borostyánkő sziget,
 s dalok szállnak fel
 szívem húrjain,
 pengetik éveim
 a hűség útjain.

Istenek üzennek
 kőből, fából, fényből,
 vigyáznak, ne féljek
 ismeretlenségtől,
 madárként repül át
 fölöttem az idő,
 lépteim nyomán, itt
 minden fűszál kinő.

Őszre hangolva

Ezüstös hárs glóriája
 ragyogja be a búcsúzó nyarat,
 az alkony vöröses-sárga,
 s kökényszemű, könnyes az ég
 alkonyi fátyla.
 Őszre hangol a lélek,
 gordonka-bús az ébredés,
 sóhajok szállnak
 nyújtózkodó vágyak
 halk neszén.
 Nap-éj egyenlőségben
 találkozni csendes öröm,
 mikor a nyár és az ősz
 egymásba fonódnak,
 múlt ölel titkos jövőt,
 s az éjszakák csillagos
 szerelemről szólnak.

Őszi menyegzőre készül a táj,
 színpompás ruhát ölt
 földtől az égig,
 a nap s az éj karöltve várnak,
 s hogy egybe kelnek, tanúnak,
 az emberi lelket kérik.

Szüzi tél ölen

December van, porzik a hó.
 Ablakon jégvirág nyílik.
 Pazar fényfüzéreken
 kúszik lelkünk fel az égig.

Csillagok játszanak pásztorosdit,
 szalmafelhőn Hold vajúdik.
 Angyalok bújnak hópihékbé,
 menetelnek Betlehembe.

Nézik-nézik az emberek,
 tekintetük beleremeg.

Vajh mi ez a fény, fehér varázs?
 Tán belülről fakadó virág-parázs?
 Lángja mosoly, szirma lelkiismeret,
 mit olykor-olykor a tél hava betemet!

December, december,
 ne légy hozzánk kemény,
 a játék oly komoly,
 színpad a Föld,
 az ember földi lény!

S ha felsír egy kiseded,
 homályos minden tekintet.
 Lám, újra megfogant
 valami MEGFOGHATATLAN
 e szüzi tél ölen.

A győri ősz...

A győri ősz lelkemben bús, honos,
 magányos, színes, titokzatos,
 izzó vércseppek melengetnek
 kökényszemű estén,
 galagonyák szövik álmaim
 az éjszaka csendjén.

Ilyen az én őszöm,
 maradnék még vele,
 de hűvösebb már csókja,
 illanó lehelete,
 csalóka sugara hajnalban megérint,
 alkonyba hullva sietve búcsút int.

Október

akár a tölgy
 melyen futkos az idő
 toporgok létbe gyökerezve
 ágaskodva karmoljuk az eget
 fényre fektetem szívemet
 nem hagyom télre
 elárvult magamat

csontig fáznék
 ha lehullana rólam
 minden ölelés

Szakolczay Lajos

Törékeny fény/2

Szél Ágnes kiállítása a Galéria 12-ben

Amit látunk, az nem más, mint *fényfestés* ecsettel. Igaz, a művek nagy része Botos Péter üvegszobrai ürügyén készült, ellesvén a fényvándorló gesztus természetét, ám avval, hogy a fotóművész a némelykor szigorúan konstruktív látványvilágba be akarta csempészni érzelmi világának megannyi vetületét (a szakralitáshoz való vonzódását, a színek mint benső hangok szeretetét, stb.), az önkifejezői gesztus hatékonysága nőttön-nőtt. A kiteljesedésig.

Az objektív többet lát a látható világnál, pontosabban: a részletek kiválasztásával (benne az önelemző módszer) a totalitás azon mezőt is meg tudja mutatni, amelyek vibráló hatékonyságukban – paradox – többek az egészénél. A masinát természetesen, ez a sajátságosan különleges „ecsetje”, a művész kezeli. Rendte-remtő gesztusában, mert végső soron költészetről van szó, ott az Éden mint világ-nagy mező, mint összeforrasztó akarát csöndje. Minthogy hangja van, fényvel teli hangja a toborzásnak, még csak a képzeletünket sem különösebben megmozgatni, hogy értsük eme *találkozás* örömet.

A színoztás drámaisága, gondoljunk csak a spanyolok vagy Korniss Dezső drámaian sugallatos *vörös-feketéjére*, egy kissé García Lorca *duendéjének* üzenetét is eszünkbe juttatja: a Föld halálsugara a Nap, nehéz légzésével, úgy oltja belénk a az egyszerű élésnél nagyobb *lét* drámáját, hogy szinte megborzongunk. A *Kapu vörössel, feketével* című tábla innen (innen is) meríthette konstruktív mezőinek tömörségét. Nem föltétlen kell ezer évet visszaugranunk, hogy értsük az olasz matematikus, Fibonacci által ihletett kép, vagyis a szép könyörtelenség háromszög-késésének fájdalmasan rendszerező hajlamát. A *Homagge Fibonacci*, amint érzelmi területre viszi az egzakt gondolkodás súlyában sem kicsi szerepét, erre elegánsan világozó példa.

Természetesen a mostani kiállítás, noha itt is a fényrezgés mint törékeny szimbólum a középpontja, különbözik a korábbi arzenál, a „Fénnyel írt lélek-képek” organikus csodáitól. Ott a vibráló természetben, a fák, virágok eldorádójában – végső soron az organikus áradás-ban – az építésre jellemző rajzi gesztusok, a drámai arcélek, szögletek, vonalzóval kiterített síkok leszakadtak. Evvel is megte-remtve a lírai kiáramlás érzelmekatedrálisának legfőbb jellemzőjét, a benső érze-lemtapaszból világformáló erőt kinövesztő gyöngédséget.

Jóllehet az *Ikerkék*, stilizált virágjellegével, valamennyire utal eme organi-kus mámor-ra, az itt szereplő fényfotók érzelmi alapja az építési gondolkodás

rendsugalló tömbje. „Meg-lágyítva”, szétszalazva a fényecset színefestő, ám testet ugyancsak formáló hatásával. A *Hasá-bok narancssal* című, nekem mindenképp Toscanát idéző fotónak súlya van. Mert ebben a szögben, térillúziót keltve, moz-díthatatlan a fénykatedrális. A más szerkezetű *Hasábok narancssal II.* már ezt a súlyt valamennyire oldja.

A *Rétegelt kocka I.* – éneklő zongora? – színbillentyűi a diagonálisokra épített alak-zatok (nyújtott kis téglalapok, szintén nyújtott kis háromszögek) egyen-me-netelésének a hírvivői. Zsúfoltságuk, „szalagrománcuk” ugyan nem teher, nekem mégis a leheletfinom rendezettségű álló téglalapok konstruktív magányban lele-dző, a drámaian elfogyó feketékkel érzelmi hangsúlyváltozásokat jelző átalakulás látványfolyamata tetszik (*Narancs-ék I.-III.*).

Az *Elmozdulás* nyilvesszőinek hatásos, ritka rácsszerkezetével is dinamikát su-galló jelenléte a kozmoszt – röpülő „véglényeivel” – az értelmi nyújtózás terepévé teszi, s a kis-méretű „ékszerképek” között is található olyan szálkásan elegáns mű – lásd a vitrineket –, amelyben a „légi csata” súlyát a fölsvillanó, egymást kereszte-ző, egymással szemben álló fény-csíkok (mindenik, mint egy repülő madár) sza-badságszellője adja. (Velük ellentétben – ugyancsak vitrin – az átlósan megdön-tött színhasábok: vörös-sárga-fekete; narancs-fekete, stb. exkluzív – „világablak”? – jelenlétében is ott a poén.

Szél Ágnes rendíthetetlen sóhaja áttöri az egyre komorabbá váló, a szellemitől az anyagiakig vándorló világ páncélfalát. Abban a szépségben hisz, amelynek – noha a földel és az éggel egyként érintkeznek – emberi tartalma van. Lélekrezdülése olyan sorstükör, amelyben megtekintheti magát – az öröm szülte otthonosságot megízlelni nem szégyen – az úttalan utakat bebarangoló vándor.

A benső lélektárnák föltárásában nem kis szerepet játszik – segítő gesztusa letagad-hatatlan – a bibliai jelképeket, motívumokat az egyetemesség szolgálatá-ba állító gondolati-érzelmi éberség. A *Kapu vörössel, feketével* mögött ott Szent-írás igazsága – Krisztus: „Én vagyok a kapu. Aki rajtam keresztül megy be, üdvö-zül” (Jn 10,9). A *Kereszt térben II.* pedig, noha alig látni a korpuszt, Krisztus halál feletti győzelmének a hírével sokkol.

Demeter József

Hunszeretet

„Hontalan
kit két otthon is fogva tart.”
(Kínai ballada)

1. Lépni

Az én hazám – Magyardellő.
Kétszer ugyanabba a folyóba,
Hérakleitosz Úr, a világon
Egyedül csak itt – kertünk
Alatt – a Marosba,
Mert! Mint a Vörös-tenger –
Nyílik, szóról szóra,
Ahányszor akarom –
Az én folyóm... Sza-ba-
Don, nem miként!
Hajdanában-danában – sok-
Sok/k/ magyar vértől a
Don. Piros ég alatt. Vakon.

2. Búza

A hazaszeretet?
Egy szem búza –
Az anyaföldben, és!
Életre kel a világ.
Tizenötmillió
Búzaszemben?
Örökéletre – egész
Magyarország, ó,
Romániában. Is.

3. Hontalan

Három a magyar igazság
Harmadik az Isten igaza –
Embertől emberig, a hit
Fényében – Hét vezér
Előtt és után. Napba-
Öltözött égi otthon
A földön – hontalan –
Két hazám, mint! Három
Az Egyben –
Alkalom adtán.....

Ahunn a hun

Műemlékfelirat a gyergyóalfalvi
templom cintermében:

„Ember vésd szívedbe,
hogy ez a föld mindig
székely volt és az
is marad.”

Lecsapolták a jó időt – üres
Medence az ősz. Fény-
Csepp tócsa pislog, nézem, motor-
Olaj földön, égen, csupán
A csönd csikorog. Asztmás vagyok?
Elmúlt a nyár, púpját érzem – a
Gyírgyói medencében,
A Meszes hegység alatt is – vén
Hátamon. A végtelen-székely
Fenyves szívnyi peremén, ahunn!
Ős-örökzöld reménységünk
Kékellően se árnyul – veszett-
Kutya fagyban sem, ahunn él,
Megél a hun, ha hun, ahunn a hun –
Talpig székely, keresztény,
És az is marad – mindörökké:
Magyar hun, akárcsak én es.

Kovács Daniela

A Házsongárdi

hantok közt

(Reményik Sándornak)

Egy éhes, mohó lángot vittem néked,
a szívemet, az ártatlan-fehéret,
amelyben húsz éve gerjedve éled
mi néked szent volt, s mi nékem az élet.

Láttam hol, s miképp alszanak az árvák,
(de sírhalmuk, ó, mint roskadt asztagok)
felettük vén, ám büszke magyar hársfák
könnyeztek csillogó, égi harmatot.

De Téged, jaj, Téged meg nem leltelek,
Te Erdély édenjén érő Tudásfa,
kinek egyszavára emberseregek
indultak örök, fejvesztő futásra.

Adj egy jelet, kérlek, szent Igém, Földem,
lobbanjon lángra itt Tőled az avar,
mert hű áhítattal áldani jöttem
a valaha élt legmagyarabb magyart.

Csakazértis

Azt kérdezted, hogy érdemes-e élni,
hogy van-e zátony a léttengeren túl,
s ha árnyék borít, merhetsz-e remélni,
ha még a napfény is ellened fordul?

Tudom, hogy most vad sorsszelek gyalulnak,
s hogy pórázon tart ezerbéklyós szabály,
de azt is, hogy álmaid ott lapulnak,
ahol a szíved ver, ahol nyög, ha fáj.

Merj élni. Ha száz lemondás is megtör,
és úgy érzed, mind veszted felé sodor.
Mint kiirtott fa, melyből újra feltör,
ki tudja, melyik gyökérről a bokor.

Mihályi Molnár László

„A felnegyelt haza...”

(Vári Fábián Lászlónak Kárpátaljára)

Halált fakaszt még
itt a rét,
és fenik ránk is
a kaszát:
itt születünk,
csak azért,
mert magyarnak szült
anyánk.

Se szó, se pénz,
se fegyverek
nem adtak rá
okot,
de eltervezték
rég e bűnt
sunyin
a lélekgyilkosok.

Nekik nem jó
az Istenünk,
és Jézust is
elvetik,
ám fegyvert
nem fogunk
ellenük,
mert tisztábbak
elveink.

Rabságunk
száz éves vándorút,
a vezeklés
véget ér,
mikor majd mind
fohászkodunk
e meghurcolt
nemzetért.

Majzik Ilona

Köszöntelek, ó, nap

Aranyszáלבól szótt fonálesóó végén,
korongod színarany gombolyagja
óvja utam s napom.
Égre szóksz hajnalon,
táplálva testem,
szítva szunnyadó reményem.
Fény vagy a sötétben.
Út az útvesztőben.

Nyárutó

Parázsló homloka izzik még a nyárnak,
üde hajnalokon vacognak az árnyak.
Délben úgy parázslík, akár a tűz lánya,
estére megfárad, elhalkul a vágya.
Csupaszín köntösét bíborra cseréli,
esténként a vállát gyapjúkendő védi.

Őszi képek

Bíborvörös lángtengeren
úszik az ősz a szirteken,
aranyszálas lombruhára
ezüst szegélyt szó a pára.

Csipkebokor skarlát-keblét
simogatja szeptembervég,
lombok lehullt koronáját
rőt levelek elhantolják.

Énekszón száll szőlőszüret,
nedűn csordul a szürkület,
éjbe hull az ősz mámor,
dülöngél már pár pohár bor.

Bíborvörös láng-hajnalon
kúszik az ősz a dombokon,
aranyszálas lombruhára,
csipkeszegélyt szó a pára.

Varjúlevél

Varjúlevél gubbaszt
fázós, csupasz ágon.
Reményt veszttve
káróg bús jövőnk elébe.

Támadj fel, hóvihar!
Úzd el hitehagyott
fekete seregnek
zsoldos katonáit.

Szabadíts meg minket
ó, a károgóktól.
Engedj hinni, vélni,
fagyban is remélni.

Égbe emel

Tél ha titokban vigadni készül,
zúzmara lányát küldi az égből.
Fázik a csendnek földi vigalma,
hús a december jégbirodalma.

Földre lecsordul fűznek a lombja,
jég rokolyája, fény a kalapja.
Fehér a lélek, fehér az álom,
áldani készül már a karácsony.

Fénylik az égbolt, tiszta a lélek,
égbe emel a templomi ének.
Szép szeretetnek szíved kítárva,
szálljon az áldás e bús világra!

Versimádó

Éltetem azt,
aki versnek s a rímnek
bolondja!
Ó, ki ha vérzik a lét,
érzi a szív melegét.

Kaiser László

Esti söröm

Dukay Nagy Ádám emlékének

Esti sörömet nem hagyom,
legyen bármilyen alkalom,
legyen ma fény vagy lejtmenet,
kocsmába úgy is elmegyek.

Esti sörömet nem hagyom,
bennem béke és vad vadon,
ahol vagyok, ott szeretet,
korsók, kortyok és sok nyelet.

Esti sörömet nem hagyom,
ott állok végképp sarkamon,
köröttem zsongás, emberek,
magánytól féltő rettenet,

hogy esti söröm nem hagyom,
túl van utolsó ablakon.
Otthonom vár, de ajtaja
néma mindig, nincsen szava.

Esti söröm így nem hagyom,
amit eliszok, nem vagyom,
mondjuk azt, hogy befektetés,
esti holnapra keltesés.

Sörömet este nem hagyom,
cimborákkal egy az alom,
engem itt sose bántanak,
nem nyesnek, adnak szárnyakat.

Esti sörömet nem hagyom,
italom több, mint italom,
ettől is késik halálom,
életem ha már nem álom.

Esti sörömet nem hagyom,
döntésem ez, akaratom,
értitek ugye, egyszerű:
kell a nedű, kell a nedű!

Engedjete elrejtőzni Ne illet!

Engedjete elrejtőzni,
hadd legyek így én magam,
hadd lehessen őszinte is,
lepleződjek: hazudtam,
hadd mutassam sebeimet,
egészségem hogy csattan,
lássátok, hogy beteg vagyok,
erőt, hitet így adtam,
hagyjátok, hogy imádkozzam,
hadd tagadjam azt, ki van,
hadd záruljak gesztusokba,
szabad legyek szavakban.

Már kívül a kilincsen
éreztem a magányszagot
s bent a szorongást –
félni kezdtem én is:
ne ilyen éveket,
ne ilyen életet,
ne illet majdan,
a ki tudja holnapban.

Kitépnéd magad

Ismered te is, jó barátom,
ismered azt az érdek-arcot,
minek a béke, ha rád mered,
s nem kellene vele a harcok,
megrémülsz, kiben mi lakozik,
mennyire nem ember az ember,
szeretned kéne, de csak okádsz
a semmibe fájó gyűlölettel.

Énedet utálva undorodsz tőle,
s kitepnéd magad – ha tudnád – belőle.

M. Fehérvári Judit

Mikor az anya temeti gyermekét

Szemeid íriszén homály van,
torkod mélyén csődarab kiált:
levegőért zihál,
de oly csöndesen,
hogy nem hallom,
oly végzetesen,
hogy csak ezt hallom.

És kettévág a félelem,
a félelem kettévág mégis,
lesz-e még ráérős időnk,
ráérős időnk lesz-e még?
Isten fog kezében.
Fog vajon kezében az Isten?
Megsimogatva reszkető szívünk,
reszkető szívünk megsimogatva,
lelkünk madárrá válhat,
válhat-e madárrá a lelkünk?

Álmodom időben, térben,
időben, térben álmodom,
haza vinnélek,
újra feléleszténélek,
hogy rajzolj, fess,
s élj a mának,
de ne a homálynak...

Eltévedt téglaszövedeid bontom,
hamvoid urnasírodba zárom,
Torkodból a csöveket kitépték,
fejed glóriáit megbecstelenítették,
mert onnan is csak az
idegen csöveket szedték...
Szedték? Nem szedték?
Nem tudom.
Milyen árva, aki meghalt.
Árva-e, aki meghalt?
Nincsen többé szemérme,
nincsen többé lelke, csak
a nemlét fuvolái zengik:
„Hol volt, hol nem volt...”

Kerék Imre

És forognak mind

Harmatos kert sövénye mellől
sugár-köteg hull ablakomra,
a tavasz zsongó napsütése
hálószobám bearanyozza.
Kint jácint, hótényerű bodza,
boglárlka és muskátli kelyhe,
mintha a Tejút csillagozna;
és forognak mind táncra kelve,
ékes jácint, fehérén habzó bodza.

Hóhullásban

Z.Z. emlékének

Hóhullásban lépked egy ember,
77 évet görnyeszt válla,
tűnt tavasz visszfénye: szemében
kivirágzik egy tulipánfa.

Ifjú lány alakját idézi,
nem látja többé, sosem látja –
Egy boldog, föltörő kiáltás:
kinyílt, kinyílt a tulipánfa!

77 év görnyeszti vállam,
ó, tavaszok surrogó szárnya!
77 év zúg el fölöttem,
s forog, forog egy tulipánfa.

Halk kis ballada

parafrázis egy Kassák versre

Meghalt a lány szép kedvesem
kiról zengett oly sok dalom
meghalt szegény szélfútt haját
többé már nem simíthatom
hullatta harmat-könnyeit
a hímes réten át
aztán eltűnt előlünk
mint megfonnyadt virág.

Enyém volt mintha rózsátót
engem kebelén hordozott
és ő is rózsza volt nekem
de már halott halott
virágokat szedett a réten
ki értette nagy bánatát? –
míg egy májusi alkonyon
megölte szegényke magát

Szekeres Mária

ahogy a pillanat...

Ahogy a pillanat titkos méhe termékenyül,
zúzódnak szavak bennem fedetlenül,
fogalmazatlanul, s Arcod fájdalmasan
vetül benső arcom lebegő képére.
Vonalaink a törésekben egybefolynak,
s a világ szilánkjai, jajkiáltásai egy tékozló
fényben lassan felszívódnak.
Nem érdemelt irgalom oszlatja szenvedésem,
s alázatod csodálva félelem, nagyságom
reménytelen ígézetében, szégyenében.

A porszem tanítása

Egyszer, hogy lássak, nőni akartam.
Nőni, hogy már én legyek te, és ti mind,
belétek áradni, tudva birtokolni sorsokat,
élni bennetek és helyettetek.
Uralni létet és halált...
Ahogy nőttem szorongva, egy apró porszem
rám kiált: Isten végtelen pereméig,
határtalanságához hiába vágysz.
Nézd, én létem birtokolva
milliárd magammal Benne nyugszom el.
Békéje kicsinységem ringatója, hatalmas
csak Ő maga. Benne van létünk
egyetlen biztos otthona...
s rám nevetett az ég millió ragyogó csillaga.

Németh István Péter

HALHATATLANSÁG

*Amit a nagy emberek halhatatlanságának mondanak,
nem örök élet, még csak nem is örök emlékezetesség,
hanem pár-száz vagy pár-ezer évvel későbbre
halasztódó feledés.* (Weöres Sándor)

1.

Borús kedvünk volt. Piros esernyőd hiába
húztad föl, permetelt a titkos őszi bánat
megannyi vésett évszámra-névre a tónál.
Mondtam volna (De alig szóltam. Alig szóltál.):

Holtom után, ne vess, hogy mire vágynék?
Csak viccből persze. Bennem semmi szándék,
hogy nevetem panteon falán emléktábla
hirdesse, vagy legyen rólam szobor-fej,

amin poharát zúzza a korhely...
De ha adatna még kéz itt, s e tiéd volna hátra
épp, mely holtomiglan mosná rólam a szutykot,

amit sem más múzsák, sem írástudók se tudtak,
fogadnám, s vég nélkül zengve dicséreném szappanod szép
levendula-setét márványerezetét.

2.

A költői halhatatlanság nem az, hogy
verseidből pár szép antológia-darab
félszáz év múltán is megmarad;
vagy meghass unokát, már nem fiatal asszonyt

mamájának írt valahai lázas soraiddal.
A Balatonról még egy fotód is, csak hidd el,
őrizhetőbb lesz minden szonetednél,
holott kézben masináddal meg sem reszkettél.

Örök hírnévrévre rá se ránts. Majd egy diáklány
jó, kinek kismackó fityeg hátizsákján,
de te vagy, a könyved! – néki az igazi zsákmány.

S nem kérdezed többé: belőled mi marad?
Nem múltó – szoknyája fölött – a pillanat,
titokban olvasni kezd (buszon vagy pad alatt).

3.
Előző életében – mint minden gyerek –
sokszor magára maradt.
Ilyenkor lázas markába vett
némi hús agyagot vagy sarat,

s azt ügyesen addig gyurmálta,
míg az kiskutya, kiscsikó, madárka
nem lett, legalábbis akárha,
nem hasonlított egészen olyan formákra.

Felnőtt. Jó nevű szobrász már. Ott
él éppen, s kutyája van, hol megszületett.
Büszöt* ha rendelne végre a város

tőle, ő csak lókoponyából egy
angyalt szeretne kifaragni, hogy ott
anyja malom-tavi hattyúknál is tovább haldokolt.

* *Büsz* – *Buste*: mellszobor, az emberi test felső részét, a fejet és nyakat ábrázoló szobor, amelyen a váll, a mellkas és a kar sokszor hiányzik; a 18. században a festett mellképet is olykor büsztnek nevezték.

Pozsgai Györgyi
Allegória

Lecsendesedett a folyó.
Fojtott morájában
zordon tél rezonál.
Szomjas fák övezik.
Remegő vizén
meglebbenő hattyú...
Bánat.
Tükre felett ringó
emlékek csordogálnak,
lágyan eloszló álmán
megvillan a Hold -
mozgásba hozza
a kétségbeesést.

Útra kelünk...

...álmokkal aranyozott
hitünk lekopik
estig a józanság
színtelen tereiben.
Fásult gesztusok –
labirintusodban
elveszett a világ.
Napfényben
elúsznak a tárgyak,
csillagok
megtört fénye
csorog arcomon.

Téli álom

Emlék-évszakok
színesítik a tájat,
alszik a Hold,
szunnyad a fán,
nem kelti fel lárma
az alvó madarat...
Szemed sem nyúl
kezem után.

Hó-szerelem

Nem vonz a hó,
csak szűzi fényén
ámulok,
szívvel simogatom,
mint kezedet,
mikor mozdulatod
lebeg a táj felett.

Szenteste

Holdfény.
Selyemszálon csüng az éj.
Regösök árnya a havon,
villás ágak közt
csillagnyi oltalom.
Hallgat a harang,
fenyők csengettyűi
játszanak az égen,
önfeledt gyermekek
mosolya.

Bertha Zoltán

„Csak az igaz, ami végtelen”

Szilágyi Domokos sorsköltészetéről

Ha van az újabb magyar líratörténeti fejlemények között olyan valódi paradigmaticus jelenség, amely a tradicionális sorsköltészeti szemléletformákat és modalitásfajtákat megrendítő hitelességgel tudja átkötni a későbbi posztmodern szövegépítés kezdeményeivel: Szilágyi Domokos lírai életművének teljesítménye mindenképpen az. A József Attila-i, Nagy László-i tragikus erkölcsi világvég szervesen ötvöződik a játékos szövegkonstrukciók weöresi ihlettípusaival és sziporkázó univerzalitásával, majd az ironikus és groteszk nyelvjáték (késő)modernség utáni perspektíváival. Az a világszerűség és nyelvszerűség viszonyát átrendező, újjáalakító és a jellegadó tendenciákat a relativizáló szövegiség távlataiba áttoló költészettörténeti folyamat zajlik így le ezek között az összefüggések között, amely általában is jellemezte a hatvanas években bekövetkező nemzedékváltás (sőt „korváltás”) szemlélettágitó irányait – az erdélyi Forrás-generációtól az akkori felvidéki vagy vajdasági („symposionista”) fiatalokig, Lászlóffy Aladártól vagy Tözsér Árpádtól Tolnai Ottóig és Tandori Dezsőig. Szilágyi Domokos monográfusa, Cs. Gyimesi Éva így összegzi lényegi megállapításait erről az átmozgásról, illetve határhelyzetről: „csupán most, az ezredfordulóról visszatekintve nyeri el igazi jelentőségét Szilágyi Domokos lírájának értéküzenete. Rövid ugyan a történeti távlat, de már felismerhető, hogy költészete egy sajátosan huszadik századi szemléletváltás, kultúrtörténeti cezúra mélyen megszenvedett, maradandó értékű költői tárgyiasítása. Kelet-európai bélyegeivel együtt fejezi ki két egyetemes érvényű, ám egymástól gyökeresen eltérő világlátás – a modern és a posztmodern – szembenállását, egyidejűségét és összeférhetetlenségét. Szilágyi Domokos a modern és a posztmodern látásmód és formavilág közötti átmenet – még pontosabban: ütközés – képviselője”. Ez a paradox szintézis pedig főként elvonatkoztatató filozofikuma, illetve „eklektikus”, „polifón”, „transztextuális” összetettsége folytán maradhat eleven és inspiráló a ma nemzedékei – egy Szócs Géza- vagy Kovács András Ferenc-típusú költészetfelfogás és szövegalkotásmód számára (csak erdélyieket említve) is. Miközben megszólító ereje nem csökken azok körében sem, akik az autentikus sorsirodalmi hagyományból átörökített bajvívó erkölcsi szenvedély, az érzékletessé hevített szenvedéstudatot átjáró drámai moralitás hangnemi és stiláris minőségeire fogékonyak: a sorslátás személyes, nemzeti és összemberi dimenzióira. (Neo)avantgárdizmus és népiesség, újexpresszionizmus és absztraháló intellektualizmus, ősiség és kísérletezés, kiáltás- és jel-típusú képi, vizuális, fonikus experimentalizmus, magyaros és világirodalmi versformák, ritmus- és ütemképletek (Nagy László szerint: táncos, „vitézmihályos verslábak”, „ata-

visztikus bájritmusok”) egymásra halmozódó sokasága: egyszerre érvényesül. Rokonságban a hagyomány ezernyi válfajával, a romantikus lelki expanzió ösztönzésétől a személytelen tárgyvers objektivitásáig, a mágikus („boszorkányos”, „garabonciás”) tónusoktól az idézéses-korrelációs elioti, Ezra Pound-i intarziás szerkezet formaképzéséig, a szakrális megszólalástól a vulgárisig, alul- vagy felülstilizáló gesztusoktól tisztán fogalmi kijelentéstételekig, a protestáló „beat”-hangütéstől az abszurdig, vagy éppen a bartóki modell szerinti virtuóz összehangolásáig archaikus-folklorisztikus és individuális-magaskulturális értékvilágnak. Egy demitizált, profán életrend vagy inkább életkáosz közegében, a megtartó erejű humán örökség romjain vállalja a költőfenomén egy régi-új értékeszményeket aktivizáló emberi létezéslehetőség rekonstrukcióját. Szemben vagy együtt a gyökeréig átértzett elidegenedés tragikus egzisztenciális gondtapasztalatával. Megküzdve a modernitás személyiségfelforgató alapélményével – s hitelesítve az ember örök sóvárgását az immár elérhetetlen teljességre. „Csak az igaz, ami végtelen, minden véges: megalkuvás” – hangzik a szellemi létező időtlen vágyát megszólaltató (sőt kinyilvánító hirdető) szállóige, mégpedig a keserű, szarkasztikus negatív próféciák, de a fájdalomban is a végső, ősideálok megtagadhatatlanságát valló heroikus szentenciák intonációjával. A „holt-súlyos” játék eszközeivel is a transzcendens kapaszkodóért hiába esengő immanencia keserű szenvedés-mitológiáját terebélyesítve ki (eltérve a weöresi játékoság döntően létderűs természetétől és karakterétől, amelyben a mindenséget az érzékfölöttiség mitologikus harmóniája itatja át). Itt amit a felörlő – végletes és végzetes – disszonanciák kétségbevonhatatlanul bizonyítanak: maga a lét alapvető ontológiai megoldhatatlansága, logikai értelmetlensége és enyhíthetetlen pszichológiai tehertétele. Az eredendő korlátok közé szorított élet, az egyszerűség és az egyedi végesség abszolút tudásának felfoghatatlan, meghaladhatatlan önellentmondása („itt nem a végtelen, hanem a véges az, ami föl nem fogható”).

A tiltakozó, lázadó, sőt az emberiség, az emberi nem, a „genus” egészét lázító személyiség – a szabadsághoz, a végtelenséghez himnikus szerelmes énekeket daloló költő – magát a létet vádolja az elmúlásért, e megfellebbezhetetlen metafizikai sorskatasztróféért: „bepörölni a létet az elmúlásért, / – három s egynegyed milliárdan fölperesek! – / vesztes fölperesek!” S gigantikus szenvedéstörténeti látomásaiban magát az egész embertörténelmet is a szakadatlan kínzatos – a folytonos „haláltánc” s a mindenkorai bűn és gonoszság okozta tébolyodottság – terepeként vetíti ki („e pár millió év alatt hányszor fordult elő, / hogy minden becsületes embernek meg kellett volna örülnie!”). A szüntelen gyilkolás, véres háborúzás, bornírt értékpusztítás gátlástalan eluralkodását kárhoztatja. Remény és reménytelenség örökös viaskodásában zajlik az emberi lény (a „kétlábú tollatlan állat”) kálváriás históriája, s vergődve, tombolva, sikoltozva („dühvel”, „bögve”, „keseregve” – „átkozom atkozom őket az étellel-kufárdókat”) hajszolódik végig a földi úton („emeletről emeletre” bukdácsolva), tudván: „ne

reménykedj, mert a halál se más: / nem befejezés, csak abbahagyás, / s csak harc marad, mely utolsót dörög: / izzó parázs koporsódon a rög.” *A láz enciklopédiája* ez, különlegesen sokszólamú montázsversekbe, „szimfonikus” emberiségkölteményekbe, katartikus víziókba és zenei struktúrájú mindenségkompozíciókba foglalva. *A Bartók Amerikában*: az erkölcsi és művészi tünemény ragyogása a megalázó körülmények (s a gyötrelmes otthontalanságérzet) közepette is („Fáj az otthon, ki megtagadott. / Fáj az otthon, a megtagadott”; „Jaj istenem a világ / kinek szoros kinek tág”), egyben példaállító éthosz demonstrációja a népi kultúra mélyvilágának és a modernizmus szabadságigézetének „allegro-barbaro” egybeforrásztásával, hogy kiderüljön: „az egymásra-utaltság legmagasabb fokon szervezett formája a szeretet”. *A Kényszerleszálás*: a biblikus igazságok képmutatató eltorzítását illúziótlan – egyszersmind sajátosan inverz – ironiával leleplező rávilágítás a szemfényvesztő hazugságok özönére („szeresd felebarátodat hasba lőni, mint tenmagadat /.../ szeress felebarátodra atombombát dobni, mint tenmagadra /.../ csak ennyit mondjatok, és akkor, bizony mondom, hiszek néktek”). *A Szegénylegények*: a kegyetlenségében állandósuló társadalmi igazságtalanság archetipikus, jajongva kiénekel plebejus panaszdala. *A Hegyek, fák, füvek*: a kétségbeesetten menekülő genuin természetáhitat himnusza. *A Tengerparti lakodalom*: Nagy László *Menyegzőjével* motivikusan is összevethető kozmikus-mitologikus poéma a primordiális, életadó földi, biológiai princípiumok és hatalmas energiák fokozatos elsoványodásáról; a globális hanyatlástörténet apokaliptikus kifejtéséről. Az *Öregek könyve*: átképzelt, konfesszionális monológ a fiziológiai leépülés stációiról, a testi szenvedés – fenomenológiai részletességű – tünettani jelenségeiről és érzéki-érzékfölötti jelentéseiről. *A Zsoltár, vigasztalan* pedig a végtelenség legyőzhetetlen kíváncsiságát a transzcendencia sugallataival spiritualizálja át: „Bejártam a bejárhatót, / s tudni szeretném, mi van ott, / ott, a bejárhatón túl (...) csak nem tudod, csak nem tudod, / hogy mi van ott, hogy mi van ott, / miután a bejárhatót / bejártad a határig.” – És tovább, és mind (a gyermekversekkel, mesékkel, prózákkal, esszéekkel, naplókcal, útirajzokkal, kritikai írásokkal, műhelyjegyzetekkel, glosszákkal, versparódiákkal, levelekkel, műfordításokkal, sőt az Arany Jánosról szóló vallomásos monográfiával) együtt: lenyűgöző és megrázó enciklopédikus létköltészeti dokumentuma – és monumentuma huszadik századi kisebbségi, egyetemes magyar és emberi sorshistóriánk egy sajátos korszakának.

Az 1938-ban született és 1976-ban fiatalon, harmincnégy éves korában öngyilkossággal eltávozott Szilágyi Domokos (Nagy László házsongárdi temetői búcsúszavaival: „a fényesen kényes szellem”) grandiózus formaváltozatosságban csillogó, bölcséleti és esztétikai értelemben egyaránt eszméletető, horizontnyitó életműve különösen élénken hat azokra, akik az égető sorskérdésekkel hamis ábrándok nélkül néznek szembe. „Kicsikém! Én ma lelépek e világi életből” – hagyta hátra, így kezdve borzongatón fanyar búcsúlevelét. És utókorra testált öröksége? Fakulhatatlan, megkerülhetetlen.

Balajthy Ferenc

Majd az örök semmiből Egy világ van közte

(*Kis filomorfondológia*)

Míg küszködök én a halhatatlansággal,
A Halhatatlanság harcol majd velem! -
Végtelent ciróगतok szent barkaággal,
S a Földet, mint a kenyeret megszegem!

Semmivé magasztosul mi él, mi halott,
S nélkülem is elmúlik minden egyszer.
Bárhogy élek, magzatburokban vagyok,
S halok, hogy a léten túli megszülessen!

És nincsen Tér, és nincsen csak az Idő, -
Mert csak az időben lehet meg minden,
Öröknek tetszik mind, mi abból kidől.

Mit az ész és szív soha meg nem érthet,
Akkor születesz meg, – ha eléred a véget,
Minden lehetsz már az örök Semmiből!

Időnknek nincs se, kezdete sem vége,-
Mindenség zezugait nyitnám neked.
Teszem, és azt sem tudhatom mivégre,
Gyilkolok-e vagy még jóságos leszek!

Csillagok egymásról semmit se tudnak,
Látod, éppen olyanok, mint te meg én!
Magányosan is oly messzire jutnak, -
Oda, hová mi csak nagyon szeretnénk!

Meg nem fejtetted, hogy mi ennek az ára,
Rab leszel-e, vagy szabad nemsokára?
Valami mindig jön s mindent, lerombol!

Míg lelkünkben messzi világ dorombol,
Hogyan forrhatna ajkunk csókban össze,
Akkor, mikor csak egy világ van közte!

Bartal Klára

1956

Tüzet sem raktak s kigyúltak a lángok,
Szemek szikráztak, fölizzott a szív,
Testvér lett az is, kit először láttál
S megittasultál, hogy a HAZA hív.

Különös ősz volt. Íze lett a szónak,
A kézfogásnak újra ereje,
Fájó gerinced gyógyította gyorsan
A friss szabadság édes melege.

Tegnapi őrződ ma „bajtárs”-nak hívtad.
Már nem riasztott az egyenruha,
De nem hitted, hogy bajban lesz még társad,
Hisz ily' tiszta még nem voltál soha.

Szállt, szállt a Himnusz. A trikolor lengett.
Az egész nemzet csak egyet akart...
S hogy elindultak Keletről a tankok,
Nyugaton ez csak pár embert zavart.

Sokan eltűntek. Volt, ki messze szökve
Cipelte sebét s még ma is zokog,
Volt, aki vallott sosem ismert bűnről
És elszenvetde, mit érte kapott.

Sortűz is dördült. Az volt szerencsésebb,
Kit nem lengetett magasan a szél.
Az eltaposott nemzet fájdalmaról
Szavak helyett sok sírgödör mesél.

Iszonyú évek dermedt, hideg csöndjén
Átizzik mégis örökre a láng:
Az az OKTÓBER minden őrizőnek
A ki nem hunyó, égő lármafánk.

Bakacsi Ernő

A begyűjtési felelős

A templom toronyórája éppen kilencet ütött, amikor Huszár Márton tanácselnök kilépett a kapun. Végignézett az utcán, nem látott senkit. Miért is látna? Ebben az időben ez a természetes. A gyerekek az iskolában vannak, a felnőttek a határban szorgoskodnak. Néha azért egy-egy öreg, háziasszony vagy süldőlány feltűnik ilyenkor is az utcán, de most senki. Örült most ennek, nem akart találkozni senkivel. Egy kissé röstellte magát, hogy ilyen későn megy be a hivatalba. Mert akár-hogyan is nézzük, a tanácsháza mégiscsak hivatal. Ez nem változott ebben a rendszerben sem. A községháza tanácsháza lett, a bíró tanácselnök, a jegyző úr most is jegyző csak nem úr, hanem elvtárs. Azért egészen mégsem így van. Azelőtt a bíró olyan parasztember volt, mint most ő, de a jegyző nem. A jegyző úr volt. Nem is járt be a községházára, csak tíz óra körül, a bíró pedig hetente kétszer-háromszor benézett. Az ügyeket a jegyző intézte meg a hivatalbeli kisasszonyok. No, már nem így van. 'Hál istennek, megváltozott. A szocializmus építésében mégsem lehet órákat késni. Jól is néznénk ki, ha minden dolgozó ezt tenné. Ezért a késésért röstelkedett magában egy kicsit a tanácselnök.

Gyönyörű májusi délelőtt volt. Sütött a nap, elvirágzóban voltak az akácok, de még megcsapta az ember orrát az illat, ha egy kis ájer kerekedett. Borostás arcát a végigsimogatta a napsugár, nagyot szippantott a levegőből, aztán elindult.

Az este későn jött haza, ivott is jócskán, de még nem volt részeg. Ez a postás-kisasszony, ez a bestia... Tegnap talán már az övé is lett volna, amikor beállított a párttitkár. Aztán elmentek pincézni, ott már többen voltak. Lehet hogy a Kálmán is szemet vetett rá? Biztosan. Nem baj, ő megszerzi magának, aztán jöhet a Kálmán is. Legfeljebb lyuksógorok lesznek – röhögött magában – ha már eddig nem azok. Úgy gondolja, hogy azok. Talán már többszörösen is. Persze, a fene tudja. Kálmán is szereti a nőket, de az italt még jobban. Én is megiszom, de Kálmán szinte mindennap berüg. Az ő dolga, én nem szólok érte, ő a párttitkár.

Kálmán már a tanácsházán volt, amikor odaért. Benyitott a párttitkári szobába. A titkár kopott íróasztalánál ült és fújta a füstöt.

– Látom, kutya bajod – mondta az üdvözlés után. –Az este egy kicsit többet ittam, nekem most nem esik jól a cigi. Másnapos vagyok. Te jól vagy?

A titkár mosolygott. – Nekem nincsenek ilyen gondjaim. Talán azért, mert akár-milyen későn megyek haza, bármilyen piás vagyok, mindig iszom tejet és eszem is valamit mielőtt lefeküdnék. Tegnap grízes tésztát ettem. Legtöbbször valamilyen tésztát, azt kívánom, nekem a tészta a legjobb ilyenkor.

– Margit felkel és elkészíti neked, vagy le sem fekszik, vár téged, amíg hazaérsz?

– Bár úgy lenne, de annál kunhátasabb asszony. Fel sem keltem. Kimegyek a konyhába és elkészítem magamnak. De kutyaharapást a szőrével... – A párttitkár a szekrényhez lépett, kinyitotta és az egyik polcra pálinkás üveget vett elő. Ekkor kopogtak és a választ meg sem várva Balogh Józsi, a begyűjtési felelős lépett be.

– Jó, hogy együtt talállak titeket, mondta köszönés helyett.

– Ideges ábrázatára tekintve, a párttitkár kedélyesen válaszolt.

– No, csak nem ég a ház? Úgy látom, nem árt egy kis nyugtató. Valamelyik gazember kulák felidegesített? Kérsz egy felest?

– Köszönöm. Jöhet.

– Kálmán töltött. Kiitták. Balogh köszörülte a torkát, karcosnak találta ezt a valószínűleg feketén főzött és szerzett pálinkát. Miután leültek Kálmán megkérdezte:

– Valami baj van? Idegesnek látszol.

– Elvtársak – váltott hivatalos hangra Balogh. A járástól Kocsis elvtárs most telefonált, hogy még 50 mázsa szemes terményt be kell gyűjteni és egy héten belül leadni. Kiszólt telefonon, hogy tudjuk, de holnap a levél is megérkezik.

– Ezért nem kell rögtön idegesnek lenni – mondta a titkár.

– Könnyű ezt mondani, de hát mégiscsak én vagyok érte a felelős. Persze, ez a pártot is érinti, neked sem mindegy titkár elvtárs, hogy hogyan teljesít a falu.

– Nem szoktak már ilyenkor új kiírást tenni. Ez tényleg szokatlan, de nem olyan sok az az 50 mázsa.

– Nem is kevés, májusban már nincs tartalék az embereknél – szólalt meg a tanácselnök is.

– Hát ez az. Ez idegesít engem is. Már az elrejtett, fekete készletek is elfogytak, felélték. Ismerem a népet, tudom, hogy így van. Egy hónap múlva aratás, várhatunk volna addig – tette hozzá a begyűjtési felelős.

– A központ utasította őket is. Ha a párt kéri, akkor teljesíteni kell, elvtársak. Gondolkoztál már rajta, hogy kiknél lehet még felesleg? – kérdezte a titkár.

– Még nem. Nektek mondtam először. Ti vagytok a község vezetői, segítsetek. Én mindenesetre holnap bemegyek a járásra Feri bácsihoz és megkérem, hogy csökkentse a mennyiséget.

– Megpróbálhatod, de nem teszi meg, neki is előírták – vélekedett a tanácselnök.

– Tudom, hogy őt is utasították, de a járási elosztást ő végezte.

– Össze kell ezt szedni, Józsi. Elsősorban a kulákoktól – így a párttitkár.

– Nincs már náluk sem.

– Csak nem véded őket? Kezdheted mindjárt a Lőrincz Gyurkánál, neki lenni kell még tartalékjának, két fia sincs már otthon, a fejadagot pedig megkapták – szólt közbe az elnök.

– Márton bátyám, nem tudom miért haragszol annyira arra a szerencsétlen öregre. Alig esett bele a kulák kategóriába és állítom, hogy a szegények közé tartozik ebben a faluban.

– Mondom, hogy véded. Gondold meg, hogy miket mondasz, ez a begyűjtési felelőstől furcsán hangzik.

– Nehogy veszekedni kezdjétek. Igyunk még egy felest – javasolta a párttitkár. Lehajtották az újabb pohárkával. Először Balogh szólalt meg.

– Nem védek én senkit, elnök elvtárs, de a Lőrinczék helyzetét jól ismerem. Már lisztjük sincs. Kukoricalisztből görhét sütnék, azt eszik kenyér helyett, néha puliszkát, hogy változatosabb legyen.

– Hová tették azt a sok gabonát? – Hitetlenkedett az elnök.

– Látszólag tényleg sok, de még annyi sem termett, amennyi szükséges lenne. Én sem akartam elhinni, alaposan utána néztem. Nyolc gyerekük van, tehát tíz embernek jár a fejadag, ez huszonkét mázsa. Hat holdat legalább vetnie kellett, ez hat mázsa vetőmagnak. Ez már huszonnyolc. Harminc mázsa negyven kiló volt az összes kenyérgabona termése, tehát három mázsa volt a cséplőgéprész. Már hatvan kiló hiánya volt, de én még el is hoztam tőle az ősszel két mázsát, mondván Gyula fia Pesten dolgozik, tehát ott is étkezik, neki nem kell a fejadag, noha a valóságban járna neki, mert itt van bejelentve. A Berci gyerek, aki tanonc, otthonról kosztol, és az öreg ősszel hét holdat vetett be, hogy ebben az évben biztosan elég legyen a termése. Keveset terem az a rossz homok. Ezért esznek már csak kukoricát.

– Majd gondolkozol még rajta. Az előírást pedig teljesíteni kell – zárta le a diskurzust a párttitkár.

***

– Ennyit tudtam összekaparni, harminckét mázsát, képtelenség többet. Arra kérlek, Ferenc bátyám, hogy ennyire csökkentsd a pótlólagos beadást – kérte Balogh Kovács Ferenc járási begyűjtési felelőstől.

– Nem otthon beszélgetünk a konyhában. Rokonok vagyunk, de ez hivatalos helyiség. Itt én neked nem Ferenc bátyád vagyok, hanem Kovács elvtárs. Bármelyik pillanatban beléphet valaki, nem kell azt tudni másnak, hogy köztünk milyen a viszony. Megértetted, Balogh elvtárs?

– Elnézést...Persze, Kovács elvtárs. De hát te beszéltél rá, akarom mondani hoztál a csapatba, ahogyan fogalmaztad akkor, és nevezted ki a tanácson belül begyűjtési biztosnak, a főnököm is te vagy. Szóval nem a rokonhoz, hanem a főnökömhöz jöttem ismertetni a helyzetet, az otthoni körülményeket jól ismered, hiszen magad is onnan származol. Ezért bátorkodtam azt kérni, hogy csökkentsd le a mennyiséget.

– Értsd meg, nem tehetem. Mindenki ezt tenné, ha lehetne. Mi lenne akkor? A

párt, a központ határozatait nem lehet felülbírálni, megváltoztatni. Csak teljesíteni lehet. Tudják ott fönt, hogy mit csinálnak. Ha tévednének, vagy másképpen alakulnának a dolgok, a határozatokat csak azok módosíthatják, akik hozták azokat.

– Értem. Nem bírálom én a pártot, hűtlen sem akarok lenni, de ami nem megy, az nem megy. Tudod, hogy mindenkit ismerek a faluban, sokan már utálnak is, mert több helyen felsöpörtem már a terménytárolót. Aratás előtt állunk, egyszerűen nincs több. Ha nem csökkenthető ez a kiírás, akkor felmondok. Elítélhet a párt, te is Kovács elvtárs, de nincs más választásom.

– Csak ne ilyen hevesen! Ne próbáld zsarolni a pártot, mert abból még bajod is lehet. Nem eszik a kását ilyen forrón, Balogh elvtárs – szelídült meg Kovács hangja. – Behozzátok, amit össze tudtál szedni, aztán majd meglátjuk, hogy mi lesz. Más községek sem állnak jobban. Az elvtársak előbb-utóbb belátják ezt. Ezt nem én mondtam, tőlem ilyet nem hallottál.

– Kovács felállt az íróasztal mellől, Balogh vállára tette a kezét, majd kedélyesen folytatta. – Jön az aratás, nemsokára csépelünk. Arra ügyelj, hogy az új termésből teljesítsd az előírtakat. Nem kell száz százalék fölé menni, legalábbis az elején semmiképp. Ha teljesíted a tervet, az jó pont. Tervem van veled. Ősszel elküldünk pártiskolára, ha elvégezted, más beosztást kapsz. Elkerülsz a faluból és nagyobbak lesznek a lehetőségeid. A hónod alá nyúlok, de ne legyél meggondolatlan. Értesz, így már jó lesz?

– Azt hiszem, értem, de ezen még gondolkodnom kell.

– Hát gondolkodj, csak ne túl sokat.

– Kovácstól kijövet a folyosón Zapota János járási párttitkárba botlott.

– Szervusz, Jósti – köszönt rá a járási félisten. –Jó, hogy összefutottunk, gyere be hozzám egy kicsit. Beszédem van veled.

– Baloghot meglepte ez a találkozás, az invitálás még jobban. Nem szerette Zapotát. Inkább hírhedt, nem híres ember hírében állt. Szabad szájú, goromba fickónak ismerte, aki vakon és könyörtelenül a pártutasítások végrehajtója volt.

– Itt jársz és be sem jönél hozzám – kezdte a beszélgetést a járási párttitkár, miután leültek.

– Nem akartalak zavarni Zapota elvtárs a fontos teendőid közben – fogalmazott óvatosan Balogh.

– Kapcsolattartás a járás településeivel is fontos dolog, különösen a begyűjtésért felelős elvtársakkal. No, de mi újság van nálatok? Látom, Kocsis elvtársnál voltál.

– Igen. Megbeszéltünk néhány dolgot.

– Hogy álltok? Remélem nincs akadálya a teljesítésnek. Szükségünk van még a terményre. El kell látni a munkásosztályt kenyérrel és még némely állami gazdaságnak is szüksége van a jószágállomány takarmányozásához a terményre.

– Persze, értem én ezt – nyögte ki Balogh miközben arra gondolt, hogy régebben is voltak városi emberek, akkor is volt munkásosztály, de jutott kenyér mindenkinek, nem kellett kisöpörni a magtárakat. Szegények, nélkülözők voltak ugyan, de hát azok most is vannak és mi az, hogy az állami gazdaságnak kell az abrak, nem termelik meg a szükségletüket?– Azért akadnak problémák – folytatta. – Tudod, Zapota elvtárs, aratás előtt vagyunk egy hónappal, ilyenkor nincs már termény az embereknél. Nehéz teljesíteni a párt újabb kérését.

– Hogyne tudnám. Ha könnyű volna, nem kellenének ti, a begyűjtési apparátus. De hát megvannak a módszerek, tudod te ezeket. Van még eldugott termény. Leleményes a kulák, ki kell szedni belőle, esetleg kiverni. Ha problémád adódik, szólj a körzeti megbízottnak. Te még szerencsés is vagy, mert Juhász elvtárs kiváló rendőr. Kemény ember, látszik rajta, hogy a munkásosztály küldte, vasmunkás volt Ózdon. Előbb fel kell mérni a terepet. Elmenni a malomba, kiírni, hogy ki örölt mostanában. Aki örölt, annak már újig elég a lisztje, a meglévő már felesleg. De hát minek mondom én ezt neked, tudod te ezeket. Csak erősíteni akarlak. Az osztályharc komoly dolog, itt nem lehet tréfálni. Egyetértünk, ugye?

– Természetesen. Köszönöm az útmutatásodat, Zapota elvtárs. Jól mondtad, az eligazításokon megtanultuk mi ezeket, de nem árt ismételni. Megerősíti az embert, ha ilyen fontos elvtárstól hallja, mint te vagy. Nem szabad megalkuvónak lenni, de vigyázni kell arra is, hogy ne riasszuk el az embereket, ne tegyük ellenséggé, hogy termeljen, hogy szívesen adja, hogy belássa, ez a dolga, így segít, így építi az országot, mert jövőre is, utána is kell a kenyér.

– Jól mondd. Okos ember vagy te Balogh elvtárs, de nagyon vigyázz, nehogy átlépd a határt, nehogy kollaboráns legyél, mert azt nem tűri a párt. Erről jut eszembe, te még nőtlen vagy, ha jól tudom.

– Igen, az – csodálkozott a kérdésem Balogh.

– Úgy hallottam, a Borsos lánynak csapod a szelet. Jolán, ha jól tudom a nevét.

– Igen, Jolánka. De honnan tudod? Udvarolnom csak szabad? Tudtommal ezt nem tiltja a párt – próbált kedélyeskedni Balogh.

– Mi mindent tudunk – mosolygott Zapota. –Udvarolni pedig nemcsak szabad, de kell is. Gyarapítani kell a nemzetet. Az új generáció majd megbízható, jó elvtársakból áll, erős támasza lesz a proletárságnak, a nemzetközi munkásságnak. Ezért nem mindegy, hogy kinek udvarolunk, kit teszünk anyává. Ez a Borsos Péter ugyan nem kulák, de nem a mi emberünk. Reakciós. Sokat jár a szája, uszít a párt, a rendszer ellen. Baráti tanácsként mondom, hogy hagyd azt a lányt. Lefekhetsz vele, aztán hagyd a fenébe, házasságról szó sem lehet.

– Képtelen visszaidézni, hogyan hagyta el Zapota szobáját. Azt tudja, hogy túrtóztette magát, nem válaszolt semmit, pedig már akkor is majdnem szétrobbant. Már az utcán járt, amikor rádöbbsent, hogy Zapota miért invitálta be. Ez nem

akart semmi mást, csak azt közölni vele, hogy a Borsos lányt nem veheti feleségül. Ha úgy adódik, a kurvája lehet, de a hitvese nem. Egyre jobban feltúrázta magát. Hát mi köze hozzá az anyja úristenit! – dühöngött magában. Már ebbe is beleszólnak? Ebbe is belepofázik egy olyan szarházi, mint Zapota? Nem lehet igaz, hogy ilyen a párt. Borsos Péter nem kulák, nem osztályellenség, csak van véleménye. De hát az lehet, nem? A párt is emberekből áll, azok tévedhetnek, még ha a párt nem is. Ez sem volt teljesen világos előtte, de most ezzel nem foglalkozott. És még fenyegetődött is az a nyikhaj, mert hogy a párt nem tűri a kollabokat, kolbalosokat. Nem is tudja, hogy mit mondott Zapota. Ő még ezt a kifejezést nem hallotta. Dicsekszik a fene nagy műveltségével pedig azt rebesgetik, hogy hat osztálya van.

A vasúti restiben megivott egy felest. Kezdt lecsillapodni, de a gondolatait nem tudta átkapcsolni. A jövője foglalkoztatta. Szereti Jolánkát, neki tisztességes szándékai vannak. Jolika is szereti, beszéltek már a házasságról. Jolika szerint ugyan Péter bácsinak nem tetszik, amit most csinál, ez a begyűjtési megbízatás, de hát majd alakul ez is. Nem végleges állás ez, különösen, ha ennyire szorítják a parasztot. Mert ez már tényleg sok. Aztán eszébe jutott, amit Feri bácsi mondott. Jobb kedve is lett mindjárt. Hogy ősszel elküldik valami iskolára, aztán már nagyobb beosztást kap. Lehet hogy elhelyezik másik településre, lakást kap, nagyobb fizetést. Arra már nősulni is lehet. Ekkor ismét lelohadt a kedve, mert újra eszébe jutott Zapota. Rádöbbsent, hogy csapdába kerülhet. Ha végleg bekerül az apparátusba, nincs menekvés. Nem lehet tudni előre, hogy milyen beosztást kap, milyen pártfeladatot. Olyan lesz, mint Zapota vagy még rosszabb. Ki kell préselni mindent az emberekből a szocializmus építésére hivatkozva, üldözni a kulákot, az osztályidegent, akik között vannak ártatlanok, becsületesek is. De hát Feri bácsi csak nem akar neki rosszat? Vagy ő is benne van a darálóban, nem tehet már mást, fújja a nótát a többivel, mert ha nem, akkor kollabos vagy mi lesz? Belefájdult a feje. Hogy a fene enne meg! Elmegey estére Jolánkához megbeszélni vele a dolgot. Ha Jolánka akarja, ha a felesége lesz, ott is hagyja ezt az egészet. Elmegey dolgozni az iparba, Miskolcra, Pestre, akár Sztálinvárosba is, vagy egy állami gazdaságba. Talán még az volna a legjobb, a mezőgazdasághoz mégiscsak ért valamennyire.

Kisimultak a vonásai, mert odaképzelte Jolánkát. Milyen csinos! Így hogy sokan már levetették a régi ruhákat, a népviseletet, jobban látszanak a lányok idomai. Még a lábuk is szebb lett. Azok a vastag harisnyák, a sok szoknya másképpen hatott, mint a mai ruházat. A faluban Jolikának volt az első neylonharisnyája, ő vette, pontosabban szerezte neki. Büszkén is viselte a drága, a többi lány irigykedve nézte. Aztán felébredt az álmodozásból, mert megérkezett a vonata.

***

Borsos Péter az udvaron szöszmötölt – utólag visszagondolva erre, feltűnő volt ez, mintha őt várta volna.

- Jó estét Péter bátyám – köszönt a gazdára.
- Az nem is fogadta a köszönését, gorombán kérdezte. – Már este is a begyűjtéssel foglalkozol, nem elég nappal abajgatni a parasztot?
- Nem abajgatok én senkit. A kötelességem végzem, amikor a beadással foglalkozom. Az egy adófajta, ezt Péter bácsi is tudja. Adót pedig mindig kellett fizetni. Ami azon kívül van, a begyűjtésért pedig fizet az állam. Nem sokat, de mégiscsak fizet. Jolánkához jöttem volna, de ezt is tudja. Beszélni valóm volna vele.
- Ha nem a begyűjtés miatt jöttél, szóval, ha nem vagy hivatalos minőségében, akkor már mehetsz is! Jolánka nem akar többet látni, ide be ne tedd többet a lábad!
- Mi történt magával Péter bácsi? Már jó ideje udvarolok Jolánkának, nekem tisztességes szándékaim vannak...
- Elég volt! Szégyelld magad! Szegény apád forog a sírjában, mert a fia gazember lett. Ilyen emberhez nem adom a lányomat! Hagyd el a házam, most, azonnal!
- Mi lett magával, miért sérteget? Jolikával szeretnék beszélni a jövőnkéről. Először vele, aztán magukkal, ahogy illik.
- Nem beszélsz senkivel! Megmondtam már, gazemberhez nem adom a lányom. Bosszút állhatsz, elvitethetsz, ehhez van eszetek. Elvehettek a vagyonomat, azt a kis földemet, de a lányom becsületét, az én becsületesemet, nem! Érted, azt nem! – kiabálta.
- Én tisztességgel jöttem ide, úgy is beszéltem magával, de ez a hang... Mit vétettem én, miért vagyok én gazember? Én sem tűrök el mindent – emelte meg a hangját Balogh is.
- Még te kérdezed? Hát milyen ember az, aki a keresztapja magtárából kisöpri az utolsó szem terményt is? Az az én szememben nem ember. Nincs több mondanivalóm, takarodj innen!
- Szóval ez a probléma. Keresztapámnak elmondtam, hogy miről van szó, megértette Ezt később megbeszélhetjük, de most Jolánkával akarok beszélni.
- Nem érted, hogy ide többet nem teheted be a lábad! Azonnal takarodj a portámról, mert beléd vágom ezt a villát! – És fenyegetően Balogh felé lépett.
- Én szeretem Jolánkát! Ezt a viselkedést pedig megbánja még maga! – kiáltotta már az utcáról a fiatalember.

***

Az anyja látta, hogy fiát gyötri valami. Keserűség volt benne is, egy ideig meg sem mert szólalni, aztán csak kibuggyant belőle.

- Itt volt Maris, a keresztanyád. Átkozódott. Azt mondta, hogy kisöpörted a magtárakat, még kukoricából is kevés maradt. Olyanokat mondott, hogy amikor a keresztvíz alá tartott, akkor kellett volna megfojtani, vagy a földhöz csapni téged.

Majd megkeserülöd te ezt, az isten nem ver bottal. Még hallgatni is szörnyű volt. Miért csinálod, fiam? Kell ez neked?

– Hát már maga is kezdi! Az isten verje meg ezt a kurva világot, az embernek sehol nincs nyugta!

– Én csak jót akarok. Ne kiabálj velem, fiam.

– Ne haragudjon, édesanyám! Nem akarom én magát bántani, de nagyon rossz napom volt. Mindenki csak engem hibáztat, nem akarják megérteni, hogy ez parancs. Ha én nem csinálom, csinálja más. Lehet, hogy nálam sokkal rosszabb, aki tényleg nem néz sem istent, sem embert. Keresztapámnak elmondtam, hogy miről van szó, miért kérek tőle is. Tudom, hogy újig van elegendő lisztjük, annyi kukoricát is hagytam, hogy a süldők kihúzzák vele aratásig. Azt is tudom, hogy van neki dugott is, tavaly hordáskor két zsáknyi búzát kivert a kérékből. Persze ezt nem mondtam neki. Nem szólt semmit, nem tiltakozott, csak hümmögött. Mentem volna olyanhoz, akinek tényleg nincs, akinek jó, ha elég lesz újig? Így sem tudom összeszedni az előírtat, pedig még a saját egy zsák rozsunkat is elvittem.

– Észrevettem, de én már nem szólok semmit. Lisztünk talán elég lesz, de az a két nyomorult süldő nem tudom, mit eszik.

– Majd beosztjuk azt a kis kukoricát, és érik az eper is. Az epret nagyon szeretik a disznók, fel is javulnak rajta. Gondoltam én erre. De éhes vagyok, nem is ebédelttem. Van valami vacsora?

– Hozom, fiam – és pillanatok alatt Józsi előtt volt a tányér, a fazék és a ruhába göngyölt kenyér.

– Krumplifőzelék. Mindig csak krumpli. Krumplileves, krumpliszta, krumplifőzelék, hajába főtt krumpli. A sült krumpli már ünnepi étel, mert arra legalább olaj kerül – dühögött Józsi.

– Szívesen főznék mást is, de ha nincs.

– Hát vegyen! Hazaadom a fizetésem, vagy nem!?

– Nem az a baj, jó gyerek vagy te, de nincs a boltban sem. Kaprosi hentes bezárt, nem volt mit vágnia és nem tudta fizetni az adót. De hát ezeket tudod. Néha feketén lehetne húst szerezni, de nekem nem adnak, letagadják, hogy vágta, mert félnek tőled, hogy feljelentetted őket.

– Tőlem mindenki fél. Olyan szörnyű alak vagyok én? Pedig még nem jelentettem fel senkit. Érted, anyu, senkit! Elégedetlen velem a főnökség, a falu, mindenki! Hát mi az úristent csináljak? – és sírva borult az asztalra.

– Mellé lépett az anyja, megsimogatta a fejét. –Szörnyű világ ez, fiam. Tudom, hogy neked sem könnyű, de ne sírj, vagy ha úgy jobb, sírd csak ki magad. Holnap levágok egy tyúkot, megpróbálok olyat, amelyik nem tojik. De most egyél. Enni kell, kisfiam.

Szíki Károly

A kulturális színfoltszaggató

Késett, de nem lekésett sorok Bakacsi Ernőről

*Az úton, ha jó felé járunk, lehetséges, hogy találkozunk
és ez meg tudja nyitni a szívünket egymás felé.*

Legye lehetőségünk a találkozásra!

Próbáljuk meg!

Túléretten túlírottan! – talán ez a két szó az, ami legközelebb visz az ő megértéséhez. Mert túlérett volt már, mikor írni kezdett, és minden művével kapcsolatosan az az érzés támad az olyan emberben, aki valóban elolvassa a könyveit, mert tudjuk, vannak azok az „olvasók”, akik elmennek a bemutatókra, megveszik a könyvet, kivárik sorukat, s aztán fényes szavakkal dedikáltatják a művet, majd leteszik otthon arra a polcra, ahol már hasonló stílusban, kis-stílusban beálltak a nagy sorba, és odakerült mind: ama majdan elolvasandók tetejére. Ők a 86 %. A maradék 14-ből 10 nekifeszül, átfutja és mint befejezett tevékenységnek titulált valami végén felsóhajt, elégedetten közli magával, na ezt is letudtuk, s legközelebb már eszébe sem jut, hogy visszacsatoljon valamit az írónak. A maradék 4 százalékkal tisztességgel alámerül, nem gyorsolvasással falja fel, hanem elmélyülten, nem csak közelíti, de be is teljesíti szándékát. A 4 százalékból 0,5 százalékkal elmondja véleményét vagy éppen recenziót ír. Ebben is vannak a „megúszók”, akik gyorsan letudják, rutin-rutén mondatokat fogalmaznak másfél oldalban és kész! A maradék 0,5% az, akivel őszintén (mint ő szintén) számolhat az író-költő. Ennyi maradt a fán, a többi éretlenül pottyán alá.

Ezek a könyvbemutatók hozadékai. Aki nem hiszi, járjon utána! E sorok írója ismer olyan színészeket, akik döntő többségben egy darab bemutatójáig se jutnak el oda, hogy a művet amelyben szerepelnek, egyszer kezükbe vennék és elolvassák. Hol vagyunk attól, hogy még hozzá is olvassanak?

Egy recenzió is akkor ér valamit, ha több van benne, mint hasonulás, sőt teljes hasonulás az íróval, és ha vita kerekedik egy-egy leírással kapcsolatosan. Ez már szellemi műhely, amiért írni érdemes.

Nem tudni, Bakacsi Ernő elgondolkodott-e már a fentiekben, de tény: ő ír, terméke-nyen, és a 19 megjelent kötetéből sok esetben kiemelkedő termést szakhathatunk le a fájáról. Amikor sokadik könyve kerül az asztalunkra, akkor végre kitérül valami előttünk abból, ami első olvasatra nem is nedveztet meg az embert: ebben a beszűkült-szűkölő korban, itt, a por-ban, egy rosszul interpretált

korra ébred a megdöbben olvasó! Először is felismeri, hogy rosszul vezették elő (ezért elő kellene vezetni őket!) tanárok, rendezők, lökött direktorok a kor kezdeti és végső részét is. Amit, és ahogyan tanultunk, vigyáz állásba (kerüljön bármibe, akár az állásba) lehet rakni, de ebből nem világlik ki a mélyréteg. A mélységi összefüggések pláne hogy nem! Bakacsi Ernő ezeket a sötét folt-kollekciókat fordítja ki, hogy meglássuk, alatta (a tata, meg minden) meztelen, mit a történetírás összehozott eddig, mondjuk Eger környékéről!

Keressük Bakacsi titkát. Lejegyzett? Feljegyzett? Honnan ez a hatalmas történet-ismeret, stilizált-analizált világrendre vagy saját kis börtönökbe belesve? A lekésett és befe-dett 20. századi történelemre, legújabb napjaink problematikájára fókuszálva honnan ez az ember- és valóságismeret? Ez az irdatlan élményanyag hogyan maradt meg? Leckekönyvön? Kismagnón? Orsós 2 sávoston? Mert olyan testközeliségből szállítja anyagait, hogy esetenként még az 50 filléres fagyalt nyalogatásában is érzékeinkkel vagyunk jelen, mert annyira frissen szállítja a bőséges alkotókedvvel megszentelt író a témákat. Másszor a tehének forró léleg-zete, trágyájának gőzölgő szaga, állapota, majd valahol a diktátor meghosszabbított kezéből kortyolgató vállalati tisztviselő alkoholos lehelete csap meg. A bikacsók lecsapó, csattanó csasztuskája nyomán a kibuggyanó vért is annyira húsba vágóan érzékenyen festi a lapjait, hogy beledől az ember a szorongásba, a gyomorszorulásba. Az *Isten, segíts!*-elbicsakló könyörgést már magunk préseljük ki kivert fogú azonosulásban.

Mi a titka Bakacsinak? Sokan kérdezték ezt már az irodalom körletében közlekedők, de mindenki szemérmesen eltolja a választ. Van, aki írt, van, aki sírt, hogy nem akar több recenziót írni, s ebben a kakofóniában besöpörtünk sikeres, félsikerű, félsütetű értékeket az értékmegőrzőbe, de a felemelkedés csak nem indult el a Bakacsi művek vonatkozásában.

Látom őt a Lajosvárosban (nem Lajosmizsén!), temető közelben Egerben, mint-ha a halottak szellemét vallatná, úgy töpreng a járdán. Kis pocakját előre dugja, mint pajzsot a szellemek ellen, félmosolya elterül szakállas arcán és csak néz, belelévődik tekintete a földbe. Úgy tűnik, most is keres valamit, valakit, talán régi kor besúgóját, karhatalmistákat, akik a bokájukat sem ütötték meg egy fél ország lemészárlásáért. Molnár János rendőrkapitány idejéből való eseményeket faggat, mely kor aprócska részletében ő maga is ott játszott szerepét párkönyves alkoholisták, félistenek és félütdöttek között.

Kutatom a nagy elbeszélő titkát. Ki ez az ember, aki az atmoszféra teremtés ritka nagy mesterei közül való. Tanulta? Elleste? Vagy benne van valami, ott legbelül valami csap, amit a témák ha kinyitnak, gőzöl ki belőle a huszadik, most már 21. század gőze, gőgje, gagyogása és gigantikus romlottsága, másik oldalon a megalázottak, kihasználta, sárba döngöltek, meg-nyomorítottak, kifosztottak

vérfagyasztó történetei. És mindezek felett egy hatalmas szeretet-felhő lengedez, beborít mindent, csak a kérdések maradnak: miért történhetett meg ez és az?

Egy kisváros kibicsaklott hírnöke lett. Egy pincekulcs-szorongató település szolgája, amit sem ő nem érdemel meg, de legfőképp a város nem. Szederjessé válik az ember bőre, ha belegondol, mennyire utálja itt a Média az irodalmat (leg-erősebben a televízióknak mondott kis stúdió!) és mennyire rühes kiütés vesz erőt a képviselők jó részén, ha bele kellene nézni egy-egy estbe, no nem a koccintósba, hanem a korvattalósba! Szűk katrincakeret ez, mert ez is Eger, hol költő, író neked itt nincs kincs, csak nincs-kilincs. Kliensek vagyunk egy elme-gyógyintézet udvarán, ahol az anti-irodalmárok szólítanak be egy kezelésre. Örület! És megkérdezi az irodalmár az ápolót a túlélés esélyeiről, de ez is megalázó, hogy kalászos eljárókat kell szóra bírni!

Bakacsi a gyökérig hatol írásaiban, persze, hogy a lebetegedett konzílium nem kér belőle. A legkisebb részleteket olyan nüanszokban ragadja meg, hogy az tanítani való. A gerinc valóban a lényeg, de ő azzal nem bíbelődik, mert az már az első betű leütése pillanatában megmozdul.

A gerinc a lényeg, amit sokan nem akarnak megérteni, mert arról még nem hallottak. Kaucsuk- mosollyal sikkannak át felette, pedig ha gerinc nincs, akkor irodalmi alkotás sincs, csak széthulló törek-törekvés, amiből van elég a színpad közelében és a manézsban is. A szocialista falu építésébe, a tévesítés mocsarába példának okáért úgy viszi be az olvasót, hogy azt csak a legnagyobbak tudták, s itt említhetjük Illyés Gyula nevét úgy, hogy nem fordítjuk el tekintetünket Szabó Dezsőről vagy Németh Lászlóról sem.

Legújabb kötetében (*A hombár rejtélye*, Hungarvox Kiadó, 2018) a múltba vájó és a legújabb eseményeket dolgozza fel novella formában. Ebből e sorok írója szívesen kihagyná napjaink divatos kormány-koktélját népszerűsítő írásait (*Az álom*, 205.o., *A hombár rejtélye* 137.o., *A tizedes dilemmája*, 168.o.). De hát ha az író úgy gondolja, hogy nélküle megáll a politika órája, ezért szolgálatkész, akkor legyen! Mégis e kötet legértékesebb részei nem ezek, hanem azok a fantasztikus mélylélektani novellák, amelyekben mi is ott vagyunk, megforgat bennünket Bakacsi: amikor a halálra kiszemeltek, rákban szenvedők lélektanából ír makacs józansággal megrázó darabokat (*Járókeret*, 16.o., *Leltár*, 58.o.); amikor finom lélekkel a gyer-meklélektan apró molekuláiból szerkeszt novellát (*Pirike*, 20.o.), vagy az öreg alkoholistával mondat mélylélektani monológot (*A becsület ára* 27.o.), amikor mikrorealista szemlélettel mutatja be az Elátkozott utcasort (*Az elátkozott ház* 33.o.), s ezekkel átítatva már az olvasó is úgy érzi, hogy olyan, mintha az ország szociológiai térképén haknizná végig az életét, mert mindenkiben él egy ilyen lakrész. A dilemmák közül nem csak pártatlansága, de kidolgozott-sága jogán is az élre kívánczik a rendszerváltozás következtében kirobbanó és lecsapódó (eddig

még nem olvasott) dilemma lélekről és egzisztenciális bukásokról, barátságok korrodá-lásáról (*Rejtélyes lélek*, 151.o.). Szép emberi történetei (*Pöttömke*, 118.o.), Misa tervei és tragédiája a nyulakkal (195.o.), Egy lumpen vívódásai a szerkesztőségben (A tiltott gát lakója 67.o.), de rendkívül előmutatók a Radicskov-stílushoz közelálló, majdnem abszurd novellái (Pityuka 29.o., Hősök vagy áldozatok?). Megélnékvítő az ünnep szentségét megőrző írása (Húsvét 175.o.).

Bakacsi, ahol tud, üt az '56-os szabadságharc véreskezű hóhérjain (nagyon helyesen!), így olvasható ítélete az *Elátkozott ház*-ban (33.oldalon), és az *Ica*-ban (209), mert ha már más-hol nem, legalább itt égjen alattuk a purgatórium kénköves lángja! A végén pedig külön köszönetet mond e sorok írója *A Tejút*-ért, ahol az anyakép megerősödik elhalkultában is. Köszönet, köszönet, köszönet!

Bakacsi egy új író típus, de mondhatjuk így is: új típusú író, aki az előttünk bekormozódott ablakokról lefújja a szemcséket. Kinyílik egy kor, mely a múlt volt egykor. A ma *elcelebesedett* világa, benne irodalma, új és meghökkentő témák után nyargalás, miközben háttér irodalmunk sincs a lefüggönyözött múlt egészéről. Ott, ahol élni kényszerültünk egy-kor. Egy kor volt az, sötét, végelethetatlannak tűnő, amit leleplezni nem akar csak néhány „szélütött”, csavargó, leírt senki Jenki. Közéjük tartozik Bakacsi is, aki visszavonul Parádra, hogy elmélyült munkában a heroikus küzdelmét győzelemre vigye.

Talán félelem fogja el a hatalmasokat, ezért nincs felgyújtva reflektor, ha Bakacsi be-jelentkezik? Félnék, mert mi történne akkor, ha valaki Eger és környéke valós rendszer-váltását írná meg? Az lenne az igazi siker és győzelem! Bakacsi olyasmint tett, amit talán senki ebben a városban: töredékeiből egységbe szerkeszti a Hitler-szalonnásított múltunkat. Ez egyszerű belső emigrálás a jelen mézes kenyere, mákostészta-karneválja idején. Belső szabotázs! Mert olyanok érezhetik kényelmetlenül magukat, akik még élnek. De fel kell világosítani a világot, hogy az unokák is lelki krízist élnek majd elődeik bűncselekménye miatt. És így lesz ez napjaink csibészének leszármazottaival is! (Ezt én, e sorok írója bizo-nyíthatom, mert dédnagyapám felakasztása fölött ma sem békéltem meg. De így van ez a bűnösökkel is, mert a lelkiismeret felébredése az egyetlen remény, ami génekből génekbe bujdoskol!)

Bakacsi helyenként vázlatosan ír, helyenként meg túlír apró részleteket is, de mi kik vagyunk az ő térképén? Egyszerű utasok, a mester mégis csak ő! Számkivetettségünk reflex-torfényében belénk ég a felelősségünk, ami önmagunk önvédelme és a Bakacsi-félék védel-mében éget. Felismertük, de bátorítjuk-e, eltántoríthatatlan hitet öntünk-e bele, hogy érdemes a 80. hajnalán is, amíg orra nem buksz üres bukszáddal Ernő! Mert kulturális színfoltszagató vagy és a rossz foltok helyére igaz dolgokat írsz. Minap kezembe nyomta legújabb kötetét, mondván, annyi emberről írtam már, kedvezek neki is egy kicsit!

De kedves Ernő! Ki vagyok én, hogy írjak? Nem tudom, mit gondolsz, régen akarok már veled foglalkozni. Pontosabban régen foglalkozom, mert vallomásba öntöttem, hogy könyved sokkolt és egy fontos elhatározássá érlelt bennem valamit: írjam meg szülőfalum történelmét, írjak történeteket. Versben akarom ezt megtenni, ha már úgy forgott bennem az általad olvasott könyv, hogy megakadtam e gondolatnál.

Elhangzott, kissé megkésve: Testvérem lásd, van kit szeretünk, kit otthonunkba foga-dunk, de mire kiörvendjük magunkat, megint pár évgyűrűvel vastagszik a fa, és kerül mesz-szebbre a teljes megoldás. Megint leszüreteltük a diót, lemetszettük a szőlőt, orvosaink felírták az újabb vérnyomáscsökkentőt és ülünk a tornácon nyugat felé fordított fejjel. Mennyi kérdés naponta, mennyi ránc keletkezik havonta, hogy a nagy keresésben elgurulni látszik valami. Lassan, de biztosan gurul és hajt hatalma alá egy máig is idegen hatalom. Ennek a gurulásnak egy fékje Bakacsi Ernő. Bőjte Csaba atya azt mondta most Advent előtt: *Élhetnének békés testvéri szeretetben, tudhatnánk, hogy a részgazságoknál fontosabb az élet.* Élhetnének, igen, de ehhez össze kellene rakni az asztalt, székeket esztergálni és valamit meg kellene beszélni, ha lennének, aki leülnének ehhez az asztalhoz!

Bakacsi kis léptékekben, de nagyon energikus sorokban esztergál, hogy a beszéd székeit megteremtse. Mert valóban így van: *A gonosz kacag. Ugyanazzal a süket dumával jön, ígér minden kőből kenyeret, fogyassz, habzsolj!* Ez az állami ámtás alapjátzmája, s bizony sok felelős figura leborult az altató ékelők előtt, az ígéretek hálójában vergődve ők is csak ígérgetnek, a nép meg megy új rabszolgának Nyugatra (Lásd a novellafüzér egyes részleteit!).

Kis stílusú hatalmasok vannak felettünk és uralkodnak. Talán mindörökké és akkor Ámen? Adjon Isten Ernő Neked erőt a további munkához, hogy a térképen még fekete folttal megjelölt témákat is megírjad!

Szűk Balázs

1956-os versek

Biszku Béla büszke népe

Kádárnak apró dögei:
Jó lenne már felejteni.
Megbocsátani hogy lehet,
Ha rajtunk még a vértet.

Biszku Béla büszke népe,
Menekülj a szent vetésbe.
Nem hőkölsz már semmi vészre,
Sujtó Isten sem vesz észre.

Biszku Béla túlélte minket,
Régen halott lelkeinket.
Nyugdíjából telik rája,
Minden magyar fejfájára.

Vége van már Nagy Imrének,
Vége lesz a Széna-térnek,
Ha Kádár apró dögeit
Már nem lehet eltemetni.

Hidegül

Hull, hidegül, áll szép halmom,
Hova lett sok forradalom!
Elforrt és ecetes lett,
Sárba fült már minden tett.

Valaki vár

Égbe futó tehénlepény,
Alatta sok szegénylegény.
Ami állt, most terült halom:
Torkunk szorító irgalom.

Hab

Alszik az orkán,
Nincs hab a tortán.
Rolója malasztanak:
Vége a magyarnak.

Megint...

Forradalmak után elárvultan,
Árulásból árulásba hulltan,
Kutyák koncert csábítanak,
Cerberusok lázítanak.

Isten fintora

Elszállt a lázadás kora:
Isten fintora
Ránk égett szép maszkjainkra,
Bús angyalokra.

Lom

Szemben mindenféle lommal:
Haragvásban hatalommal.
Ez kenyerem, ez a sorsom,
Semmi már csak az adósom.

Bibó István haragszik

Hideg szelek fújnak a Duna felől:
Bibó István haragszik.
Az utolsó hun, az utolsó avar,
Vacogó sarokba szorítva,
Árva utolsó magyar;
Nyaksál nélkül, koszorúsan,
Állandó rikácsoló huzatban.
Vigyázó szemmel nézi, fürkészi
A Nagy Ház máriás magaslatait,
Egyedül őrzi a csillagja vesztett,
Esküre emlékező parlamentet,
Mint azon az áruló napon
Imre barátját hallgatagon.
Komáját, Imrét átellenes hídjáról,
Bronz feszülésű sóhajáról,
Szerelmes kertjéről, kincses taváról
Kijebbn rugdalni akarók,
Örökmécses fényét letiltók,
Újratemetéskor mártírkodók
Kizárják még a sarokból is.
„S mire éjfél üt az óra”,
Bezáródnak a szabadság kiskörei!
Pedig erre őket se Rákóczi,
Se a negyvennyolcasok,
Se Andrásy, se Tisza
Nem kérte e téren.
Jól megvoltak együtt
Józanító eszmékben.
S néhány lépésre az örök Duna,
Mely gonoszt és jót végképp egybemosna:
Attila még visszanez rájuk pironkodva.
Rettegnek ma már nagyot álmodni,
A vérehulló szabadsággal táncolni,
Ifjúságuk egyetlen ígéretéről
A felejtés mindent eltöröl.
Bibó István haragszik: fázik a Duna is.
„Imre barátom, mi jöhet még ezután?”

Rusvay Balázs

A kóbor kutyák balladája

Emlékszel még a görbe lábú Téltre,
ki megtaposta vézna horpaszunk?
Hogy csorgó nyálunk gyémánttá igézte?
S csodák csodája, mégis itt vagyunk.
Nem húz örvet bolhás nyakunkra senki,
míg rohadt hússá nem lapít az Úr,
hisz megtanultunk morgással felelni,
örök időkre, jaj, gazdátlanul.

Emlékszel még a kis koldusfiúra?
Pofánk elé egy lapockát lopott!
A februárt még úgy-ahogy kihúzta,
majd lázasan, köhögve távozott...
És tavasz jött a fürtös gyöngyikéssel,
koslattunk együtt sok veszett szukát,
s Holdra nyígtunk a farkasok dühével,
mi vándorok, mi elvadult kutyák.

Emlékszel még a sintér csúf szemére?
Borban égett, mikor nyakon fogott.
Hogy víziszonyt haraptunk véreérébe,
s ő káromolva Istent átkozott?
A mézárszékek sarkain lapulva
lestük az ízes marhacsontokat.
Bár ott járt volna Jézus Krisztus újra,
ki feloldoz – ki marhacsontot ad!

Emlékezz majd, ha véget üt az óra,
s az Égi Ajtó aranyküszöbén
ha elénk áll a nagyszakállú szolga,
hogymilyen jól mulattunk, te meg én!
Megosztva ezt a rongyos, kurta álmod,
mi velünk együtt út sarába hull,
örök időkre testvérek, barátok,
örök időkre, jaj, gazdátlanul.

Molnár József

Napleső

Amikor nem a földön
élek, egy ismeretlen bolygón
nyitok ajtót.

Amikor ajtót nyitunk az újra,
mi is megújulunk,
tavasz van.

Amikor tavasz van,
a kertben megszólít
egy napleső elefánt.

Amikor elefántot rajzolok,
rájövök, milyen könnyű
a természetnek.

A természet megmagyaráz-
hatatlan tévedése
az ember.

Az ember, aki hősnek hiszi
magát, félelmében
a föld alatt remeg.

Amikor föld alatt remeg a nyúl,
elbújva a róka elől, hátsó
kijáratot remél.

Amikor kijáratot remél a
halott a sírgödör mélyén,
fantáziál.

Nosztalgia

Hétvégén megyek a bolhapiacra,
már előre izzad a tenyerem,
veszek kolbászt, cipót és kenyeret,
hol akadok egy értékes kacatra?

A szemétből kukáztak erősítőt,
az ósdi lámpa Aladinra vár,
te lehetsz itt a porcelánkirály,
a múlt pora lehet az édesítőd.

A kerékpárt rozsdá marta és sáros,
a cd-lejátszó kosztól akad,
ki fog itt kifogni aranyhalat?
szürke ködbe merül az ócska város.

Az arany megcsillan egy rádión,
lehet Videoton vagy Orion.

Nyár

Az önimádó szelfit készíti.
Ásványvízért kiált a szomjas.
A tetovált keresi a testét.
A hülye ismétli, amit hall.

A fehérbőrű tejben fürdik.
A négerré vált részeg.
Sötétben él a fényérzékeny.
Gyógyszer reggel, délből, este.

Árnyékban úszik a sánta.
Ki nem úszik, jár a vízen.
Suttognak az égett falombok.
Lávaként forrnak a léptek.

Ködöböcz Gábor

„volna még itt annyi minden”

Nyelvi erő és emberi mélység Fecske Csaba lírájában

Fecske Csaba mintegy öt évtizedes alkotói pályára visszatekintő és nagyjából negyven önálló kötettel rendelkező költő. Bemutatkozó kötetétől (*Arcok holdudvara*, 1978; *Se füle, se farka*, 1980) a *Majd máshol*, 1998; illetve az *Ami lehetne még*, 2001 című kötetein keresztül hosszú és sikereket sem nélkülöző út vezetett a hetvenedik születésnapra megjelent, életműválogatást tartalmazó kötetig (*Kiüzetés*, 2018). Utóbb említett, saját kezűleg összeállított, reprezentatív versgyűjteményében az elmúlt húsz év terméséből válogatott a költő. Méghozzá igen szigorú kritériumok szerint. Ha tehát az olvasó hosszmeteszben és keresztmeteszben is megbízható képet szeretne kapni erről a költészetről, akkor a 2002-ben megjelent válogatást (*Jelölni tűntömet – Versek 1975-2000*) is feltétlenül ismernie kell.

Eme kötet bízvást referenciaversnek mondható darabja (*Anyegin elkallódott levele*) poétikai és világképi szempontból is pontos és hű képet rajzol Fecske Csaba lírájáról. Ez a hallatlan műgonddal és kagylótürelemmel kigyöngyözött remeklés olyasféle szerepet tölt be az életműben, mint például József Attilánál az *Eszmélet*, Kosztolányi Dezsőnél a *Hajnali részegség*, Pilinszky Jánosnál az *Apokrif*, avagy Kányádi Sándornál a *Halottak napja Bécsben*. Jól tesszük hát, ha fölidézzük az ikonikus vers néhány érzékletes elevevésséggel bíró, emlékezetes szépségű részletét: „Elhasználódik elvások az ember míg eljut/ a tündöklő pillanat peremére – a vágyig/ melynek sötétlő mélyén ott a másik (...) s messze a folyóparton túl sovány fák mögött/ hatalmas fehér bálait görgeti a köd/ ősz van nagyon de még nincs veszve/ minden jöhet szép és jó életembe (...) a bőrömön összegyűlt/ napfényt viszem el magának/ melegét életem legszebb nyarának (...) a boldogság tudom mindig/ egy fűszál éjjelében tűnik tova/ ami emberi csak annyira örök mint vízbe dobott/ kő nyomán hangtalanul gyűrűző vízkörök (...) a semmi gödreit/ próbáljuk betönni életünkkel mindig minden/ átadja helyét valami másnak szeretünk/ így vetünk tört a halálnak (...) ki tudja mit visz és mit hoz a holnap/ semmi sem múlik el egészen lesz ami volt/ és lesznek akik valaha voltak”.

Az *Anyegin elkallódott levele* nyelvi erejében, formarendjében, artisztikumában, csillámló játékosságában, emberi mélységében és ultrahangokra fogékony konnotációjában a kortárs költészet legkiválóbb darabjaival egy sorba állítható alkotás. A kulturális emlékezet, valamint a nyelvi, irodalmi hagyomány által kondicionált poéma nemcsak a férfi-nő viszony szerelemben megélhető dimenzióiról (elhazudott álmairól, be nem vallott, eltemetett vágyairól, a viszonzatlanság fájdalomáról és a reménybeli beteljesülés misztériumáról) beszél szubjektív hitelességgel és sugárzó

tisztasággal, hanem az emberi kapcsolatok szövevényes kuszaságára, törekenységére, a félreértés, a meg nem értés és másként értés kollektíve elszenvedett tragikumára is figyelmeztet. Ebben a minőségében lehet ez a vers az emberi természetéről, az interperszonális kapcsolatokról és a létről való tudás megvilágosító erejű költeménye. Az ilyen és ehhez hasonló színvonalú művek okán gondolhatjuk azt – amit egyébként az újabb kötetek versvilága is messzemenőig igazol –, hogy a táguló körökben mind nagyobb terrénumokat meghódító s az orfikus tudás rilkei mélységeit egyre tisztább regiszteren megszólaltató miskolci költő minden kétséget kizáróan beletartozik a kortárs kánonba. Még akkor is, ha – ilyen-olyan okok miatt – némelyek nem szívesen vesznek erről tudomást.

Fecske Csaba nagy formakultúrájú, az artisztikumra különösen fogékony szerző, aki a poeta doctus és homo ludens szemlélet- és érzékenységformáiból teremt sajátos képi világú, metaforikájával természet- és valóságközeli hangulatot sugárzó, ám a „léteésszakma” metafizikai tapasztalatait is magába sűrítő költészetet. Az egzisztenciális fenyegetettség és elmúlástudat által motivált időcentrikus szemlélet (a volt, van és a lesz problematikája) olyan intenzitással van jelen a versekben, ahogyan az elődök közül talán csak Berzsenyi, Arany, Kosztolányi és a kései József Attila lírájában. Életremény és halálhívás vitájában „a hajdan volt ég csillagképét” idézi önerősítésként, ugyanakkor illúziótlanul veszi tudomásul, hogy „a semmibe hull fájdalom öröm”, mígnem rezignált lemondással konstatálja a valót: „a világból léte kicsordul/ a teste itt de lelke már ott túl” (*Mózes*). A vendéglét metafizikai távlatból fölsejlő mélyebb és teljesebb értelme a transzcendenciához folyamodó vezeklésszerű segélykérésben („könyörülj rajtam vesd elém szíved/ én már éhen pusztulnék nélküled”- *Se élő, se holt*), illetve az önnön létének értéktudatos megvallásában („verset írsz mert te csak így tudsz/ tört vetni az elmúlásnak” – *Mindig találnak*) egyaránt autentikus gesztusra ismerhetünk, hiszen az idézett szöveghelyek az individuum egyben tartásáért, az integer személyiség megőrzéséért folytatott erőfeszítéseknek adnak hangot.

Ez a későromantikus indíttatású, döntően a klasszikus modernségre hajazó esztétikai magatartás a kommunikációképeség és a mértéktartóan experimentáló korszerűség követelményének eleget téve úgy képes megszólítani a versszerető olvasók viszonylag széles rétegeit, hogy eközben a szakmabeliek elismerését is kivívja. A közelmúlt recepciójában olvasható kritikusi vélemények (Bertha Zoltán, Bereti Gábor, Csorba Piroska, Oláh András, Elek Tibor, Kaló Béla, Kabai Zoltán, Antal Attila) szinte teljesen egyetértenek abban, amit jelen sorok írója a Napút 2002. februári számában az *Ami lehetne még* című kötet apropóján megállapított. Fecske Csaba finom hangolású, sokféle élmény- és kifejezésformát szintetizáló költészete révén „az utóbbi években vált a kortárs irodalom első vonalába tartozó, poétikai és világképi szempontból egyaránt figyelemre méltó alkotóvá”.

A Fecske Csaba által képviselt minőséget mutatja, hogy – ha picit talán megkésve

is-, de 2008. március idusán méltán kapott József Attila-díjat. Jelzésértékű az is, hogy legjobb tudomásom szerint országsszerte több felsőoktatási intézményben választják őt, illetve költészetét szakdolgozati témául. A szerző meséiről legutóbb az ifjú pályatárs Bán Olivér, nagy népszerűségnek örvendő gyermekverseiről pedig Krizsai Andrásné értekezett. A legavatottabb s az életmű értékeit irodalomtörténeti összefüggésben is méltóképpen bemutató munka azonban kétségkívül a Fecske-versum legtitkosabb ultrahangjaira is érzékeny Csorba Piroska szakdolgozata, amely szeretetteljes elmélyültségével és szakszerűségével akár egy nagyobb és távlatosabb munka előképének is tekinthető. A másik hűség és értő pályatárs Kaló Béla, aki –élet és irodalom interferenciájára ügyelve- a költő munkásságát minden részletre kiterjedő interjúorozatban tárja az olvasók elé. A *Szárnyak és gyökerek* (2003) című kötetben szereplő roppant tanulságos, sok-sok reveláló háttérinformációval és műhelytitkokkal szolgáló mélyinterjú a pályáivet és a költőről/ emberről alkotott képünket is új- és élményszerű mozzanatokkal gazdagítja.

Az Edelényi Füzetek sorozatban megjelent összeállítás (*Ami marad- Írások Fecske Csabától és Fecske Csabáról*, 2003) is azt a meggyőződésünket erősíti, hogy ez a mindinkább kiteljesedő, a klasszicizálódás jegyeit mutató, kvalitásos életmű igen csak megérett és nagyon is méltóvá vált arra, hogy irodalomtörténeti összefüggésben is jelentős poétikai vívmányait monografikus igénygel vegyük számba. Szinte biztosra veszem, hogy nyitott ajtón kopogtatok, s az a bizonyos Fecske-monográfia a nem túl távoli jövőben meg is születik. Ez annál inkább sürgető, mert – miként azt Csorba Piroska 1994-ben vizionálta – „Fecske Csaba egyszer majd érettségi tétel lesz”. És időközben az is lett.

A vékonyka földi jelenlétet a „visszaangyalodás” lehetőségeként megélt Fecske Csaba azért is vonzó és unikális jelensége a kortárs magyar irodalomnak, mert esetében az imponáló tehetség rokonszenves szerénységgel, a lefegyverző mesterségbeli tudás pedig az alázat misztikájával társul.

Fecske Csaba konok következetesség és evangéliumi szelídség jegyében alakuló s mindinkább kiteljesedő költészete a létezés szakrális megértésének olyan magaslati pontja, ahonnan nézve izgalmasan újszerű fénytörésben mutatkoznak külső-belső világunk tényei és képzetei. Még pontosabban: tények és képzetek oszcilláló szintézisének messze világító, időtlen fényei.

Rögvalóság és imagináció szüntelen érintkezésében, élet és költészet, valóság és látomás kettősségében Nietzsche nyomán az Avason élő költőnél talán kevesen tudják jobban, hogy „ki se bíránk a betekintést a valóság tébolyába művészetünk nélkül. Azaz: esztétikai jelenségként csak-csak elviselhetők számunkra a lét rettenetei, pusztá trivialisitásukban viszont aligha.” A kétféle valóságtapasztalat feszültsége (amit elképzelek magamnak, illetve amelyikbe naponta belekényszerülök) Fecske Csaba világában is transzparens módon van jelen. A költőt viszont alapvetően az jellemzi,

hogy nem annyira az adottságok, sokkal inkább a lehetőségek felől tekint a világra. Ennek megfelelően – a „költőien lakozik az ember” heideggeri tanításához hűen – Fecske Csaba életéből úgy teremt költészetet, hogy eközben költészetéből létre hoz egy másik életet. A dolog természetéből adódóan egy, a mindennapok világához képest spirituálisan mindenképpen magasabb rendű életet.

Az élettények között – meglehet, ez is egyfajta költészet – vannak kivételesen fontos, lelkünkbe égő képek. Fecske Csaba verseit olvasva újfent meggyőződhetünk erről, miközben azt is rögzíthetjük, hogy ami feledhető, azt nyugodtan felejtjük el. Egyetlen esélyünk: a feledhetetlen. A maga stilizált, analizált és poétizált formájában voltaképpen ezekből a soha nem feledhető, lelkünkbe égő és utóbb szakrális lényegülő képekből születik meg a költészet. A költői magánmitológia egyik – élményi alapját tekintve bizonyára sokak számára ismerős – artisztikus szépségű darabja kínálja magát: „kincseit tékozolta a kamaszkor/ szép volt hogy voltam hogy lehető/ nem láttuk meg a telet a tavasztól/ tűzforró húsoddal beleptél// kettőnkhez lopva érkezett az este/ hegy-völgyeidet bejárta kezem/ a titkok titkának kulcsát kereste” (*Kamaszok*).

Jelen sorok írója régóta örömet leli Fecske Csaba – sok esetben kapaszkodónak és vigasznak sem utolsó – műveiben, és a kiemelkedő teljesítménynek kijáró elismeréssel, a kvalitásos alkotót megillető tisztelettel tekint a szerzőre. Legfőképpen talán azért, mert a legszebb lelki energiákból születő versein keresztül rácsodálkozhatunk a létező rendre, Isten rendjére, és a csöndre, Isten csöndjére. Meditációnk közben jó eséllyel talán azt is megért(het)jük, hogy – Nagy Gáspárral szólva – miként is lehet „Isten hatalmas verse a teremtett világ”.

Egzisztencia és transzcendencia állandó párbeszédének jobb megértését szolgálhatja a Fecske-szövegkorpusz talán legmegrendítőbb szépségű, legkomplexebb élmény- és érzékenységszövegeket tárgyasító kötetének (*Akinek arcát viselem*, 2009) néhány ide kíváncsító részlete: „emberarc pár vonással rótt vázlat/ az ismeretlen titkos vízjele” (*Vízjel*); „Kitölteni az úrt/ a dolgok réseit/ csak övele ki rajtam áttűnik/ ki bennem mint a tarkómtól/ sarkamig nyilalló fájdalom/ úgy van jelen” (*Valaki*); „ajtót nyit a lomb a szélnek/ falevelenként nő a csend/ van miről szó nem beszélhet/ nem jött ide és el se ment// legtöbb ami lehet a van/ káoszunk látszik noha rend/ amihez használom magam/ bármit is csak nekem jelent” (*Csak nekem*); „amint lesújt rád elvakít/ és megtisztít a szenvedés/ Isten arcát világítja/ meg a semmi falán a rés// bár mindig csak bántottad őt/ reméled fiául fogad/ s mint puha meleg kabátot/ adja majd rád halálotat” (*Isten arcát*).

Fecske Csaba egyre szélesebb körben ismert és sokak által megbecsült életműve – magyarságunk és emberségünk immunrendszerét erősítendő – hitem szerint kapaszkodót és bátorítást adhat mindazok számára, akik egy magasabb erkölcsi-szellemi minőséget képviselő országot szeretnének látni ebben a hazában.

Török Nándor

Haza, a Bodrogközbe

Vágtatok az 'emhármason'
s Miskolcot, ha hátra hagyom,
egy másik út aszfaltja már
északra visz, s valaki vár
(apám, anyám, öcsém s a láz,
hogy láthatom, áll még a ház,
s gyermekkorom átélhetem,
míg merengek emlékeken).

A Ronyva rossz felé halad,
a Sátorhegy púpja alatt
a víz, a kő, az ég szelíd,
a kishatárnak hídja hív
s átvezet árkon, síneken:
egy más világba érkezem,
hol tudja minden idegem,
hogyan nem vagyok itt idegen.

Köszöntelek szűkebb hazám,
mindenestől zúdulsz ma rám.
Borsiban Rákóczi leint:
„Hé, kuruc, itt vagy hát megint?”
Szőlőskén felsóhajt a föld
(Mathiasz János üdvözölt),
s a Bodrog-híd túloldalán
is ismerős minden. Az ám!

A háztetők, az út menti fák,
maga az út s az úthibák,
az ugar, s a szántón a rög,
a nádasban, ha szél zörög,
a madár s füttye, ami száll,
felismer-ismer ez a táj,
és én is jól ismerem őt
(a spájzban vár rám a befőtt,

s már nem soká kóstolhatom,
hazajutok innét vakon).
A helmeci hegyeken túl
csak visz előre az a súly,
mi szívemről (mi oly beteg)
a Gotthárd-hídnál leperreg
s felnézve a pléhkeresztre,
hazaérkeztem Leleszre.

Zsidó Ferenc

Kárász Nelli

Jaj, ismét egy nő! – gondolta bánatosan Vajda Gergely. Igen, Menyhárt Gizella. Egyedülálló asszony, ötvenes, állítólag közel tíz éve annak, hogy elvált s ideköltözött. Vajdának átfutott az agyán, hogy ez a nő azóta egyedül alszik, és kirázta a hideg. Megpróbálta felidézni magában az asszony hangját – az csakis zsörtölő, világfájdalmas lehet, gondolta rosszindulatú mosollyal –, de rájött, oly régen beszélt vele, hogy nem emlékszik rá. Ha jól tudom, a tejfeldolgozó üzemben dolgozik, két váltásban – próbálta összeszedni Vajda azt a keveset, amit tudott róla. Csak legyen itthon. Muszáj itthon lennie. Nem teheti meg velem, hogy ne legyen!

– Ki az? – hallotta a negyedik kopogtatásra.

– Vajda Gergely, az újságíró.

Szöszmötölés, kulcszörgés hallatszott, aztán kinyílt az ajtó.

– Nem bánom, jöjjön be, ha már bekopogott. Jobban is megválaszthatta volna az alkalmat. Ki hallott még ilyent, reggel nyolckor jönni ilyesmi miatt?

Vajon mire gondol? – csodálkozott el Vajda, de mielőtt megkérdezhette volna, az asszony folytatta:

– Délutános vagyok, ilyenkor szeretek tovább lustálkodni. Jöjjön, ülünk le a konyhában. Egy kávé is főzhetnék. Ugye iszik? Miért ne inna?!

– Köszönöm, ne zavartassa magát!

– Ha már bejött...

A kijelentés ismét nem volt feddő, csak egyenes. Hű, ezzel az asszonnyal nem lehet könnyű – futott át Vajda agyán.

– Gondolom, inkább magánemberként van itt, ugye? – kérdezte felvont szemöldökkel, úgy, hogy ő úgyszólván tudja, amit tud.

– Igen, vagyis egész pontosan magánriporterként... – mosolyodott el sejtelmesen Vajda.

– Hallottam, hogy elkezdett szaglászódni...

– Hallotta?

– Igen...

Atyaég! – döbbsent meg Vajda, hisz csak egy pár órája kezdtem el, s már tudják? Nem semmi!

– S hát kitől? – dadogta meglepetten.

Az asszony legyintett:

– Mindegy. Csak aztán nehogy baj legyen belőle!

– Baj?

– Vannak dolgok, amiket nem érdemes piszkálni. A régiek úgy mondták, már megbocsásson a kifejezésért, ne kavard a szart, mert bűdösödik...

– De hát én nem akarok semmi rosszat...

– Ki mondta, hogy rosszat akar? Lehet, hogy jó szándékú, de attól még sülnének el rosszul a dolgok! Hát ennyire nem ismeri maga az embereket?

Vajda egészen elbizonytalanodott a kioktató hangnemtől.

– Ami azt illeti... – motyogta.

– Na, jöjjön, üljön már le! – szólt rá az asszony.

– Köszönöm...

Menyhárt Gizella kitöltötte és elébe tette a kávé.

– Ha arról akar kérdezni, amire én gondolok, nyugodtan megspórolhatja a kérdést! – folytatta nemsokára kimért hangon. – Sokan megkérdezték már. Egyszerűen nincs kedvem.

– Miért? – kapaszkodott bele a szóközi szünetbe, csak sejtve, mire céloz az asszony.

– Elég volt. Elég volt a rosszból. Már mindent tudok a férfiakról. Az alatt a kilenc év alatt, amíg a férjemmel voltam, mindent megtudtam.

– Róla talán igen. De minden férfiról...?

– Hagyjuk ezt most. Akarja tudni, miért váltam el tőle? A drága fajhímetől?

Vajda bólintott, a „fajhím” szó zamatát ízlelgetve.

– A legszebb férfi volt a lengyárban. Amikor összekerültünk, azt hittem, megfogtam az Isten lábát. Aztán... Aztán lassan kezdtek kiderülni a turpisságok. Először csak az jutott el a fülemig, hogy a barátaival vetkőzőbárokba jár. A kedves haverokkal, ugye, csupa fajhím az is... Aztán cifrább dolgok is következtek. Sosem volt elég neki, amit tőlem kapott, folyton mások után koslatott. Lógó nyelvvel. Ne csodálkozzon, hogy így beszélek, ma is elfog a düh, ha eszembe jut.

Intett, hogy semmi gond, nem csodálkozik, sőt. Az asszony folytatta:

– Immár, ha belekezdtem, elmondok mindent. Nem mintha érdemes volna, mert maga is férfi...

Vajda megadóan mosolygott. Közben az asszony orra alatt előserkenő szörszálakat nézte: bizony, Menyhárt Gizellának diszkrét kis bajsza kezdett nőni. Nem csupán a férje, alighanem a hormonok is megréfták szegényt, gondolta kaján együttérzéssel.

– Egyszerűen nem lehetett kordában tartani! – tört ki egy nagy levegővétel után az asszony. – Sosem tudtam, hol jár. Nagy kártyás volt, mindig azzal ment el otthonról, hogy összeülnek egy partira valamelyik barátjánál. Hogy melyiknél? Majd meglátják. Mindig ködösített, nem engedte ellenőrizni magát. A szülei néhányszor megpróbálták kérdőre vonni, főleg az anyja – igaz is, elfelejtettem mondani, anyósomékkal laktunk, odalent a Kert utcában –, de nekik is azt mondta, bízzák rá, mit csinál. Szegény anyósom...! Ő szégyellte magát a fia helyett.

– Gyakoriak voltak a kilengések? – szúrta közbe óvatosan Vajda.
 – Ma sem tudom pontosan, igaz, immár nem is érdekel, hogy hányszor lépett félre. Diszkrétan, elegánsan csinálta. „Majd jövök, drágám!” Drágám! Volt pofája így indulni az épp soron lévő szeretőjéhez! Egyszer meglestem. Egyik „jóakaróm”, barátnőm súgta meg, hogy kihez ment. Nevet nem mondok, nem mintha megérdemelné a diszkréciót az a fehérnép. Persze az igazi hibás nem ő volt, hanem az én szépre hizlalt latrom...

– Meséljen! – kérte Vajda nyomatékosan.
 – Elmentem a fehérnép házához. Férjes asszony volt, fene tudja, annak is hol kujtorgott az ura! Az utca kapu nyitva volt, azon beosontam, s odalopódtam a szoba ablakához. Égett a villany, a sötétítő nem volt behúzva. Teljesen megfélemlített a külvilágról, gátlástalanságukban a legminimálisabb óvintézkedést sem tettek. Belestem, hát ott ülnek az asztalnál. Tíz órára járt, fajhímem csak nemrég érkezhettek. Persze azért már ingujjra volt vetkőzve, előtte pohár és egy tál csöröge. Nagyon szerette a csörögét. Mondanom sem kell, hogy ez után az eset után soha többé nem sütöttem neki, az állatának!

Itt Menyhárt Gizella megállt, kifulladásra. Alig tudott uralkodni magán. Szerencséjére ekkor a fürdőszobában hangos kattanással megállt a mosógép, az asszony biccentett, hogy elnézést, mindjárt jön. Vajda a mosott ruhákra gondolt, az asszony bugyiira, s arra, hogy mióta nem voltak férfikézben azok a bugyik. Biztos elnyúlt, kopott jószágok, mert a nők is csak addig kényesek a fehéreneműjükre, amíg van, aki lehúzza róluk. Vagy nem? Kedve lett volna meglesni, persze mégse tette.

– Na és mit tett, amikor meglátta őket? – kérdezett vissza a megkezdett történetre, miután az asszony a fürdőből visszatért.

Menyhárt Gizella lehiggadva, csendes hangon folytatta:

– Először arra gondoltam, kiáltozni kezdek, összecsiszítom a szomszédságot, lebuktatom őket. Amúgy filmbe illően. A jó detektív tetten éri a bűnösöket. De aztán rájöttem, csak magamnak ártok. Röhögtetem magam, vagy sajnáltatom. Egyik se jó. Ekkor még nem akartam válni...

– Tehát? – nézett rá Vajda sürgetően.

– Támadt egy ötletem, melynek révén, gondoltam, megszégyeníthetem fajhímemet, s megmenthetem a házasságunkat. Én bolond! Én naiv bolond! Azt hittem...

– Milyen ötlete támadt? – próbálta visszatéríteni Vajda a beszélgetést a megkezdett történet irányába.

– Amikor beléptem az utca kapun, szemembe tűnt, hogy a kulcs fel van akasztva a kapu belső oldalán egy szögére, fölötte kis ellenző, hogy kívülről ne lehessen észrevenni. Másnál is lehet látni ilyent, manapság ez szerintem már nem túl biztontságos, hiába mondják, hogy csendes város a miénk. Na, odamentem, a kulcsot

zsebre tettem, aztán kifordultam a kapun, kerestem egy kisebb kavicsot, azzal megdobtam az ablakot, hogy zavarjam meg őket, s hazaszaladtam. Nem telt el húsz perc, hát érkezik ő is. Úgy látszik, rossz előérzete támadt, s faképnél hagyta a kurvát. Én már le voltam feküdvé. Bebújt mellém az ágyba, megpróbált kedveskedni, ölelgetni. Mondtam neki, hagyjon, fáradt vagyok. Hátat fordítottunk egymásnak, s aludtunk.

– Mást nem mondott? Nem vonta kérdőre? Nem patáliázott, nem dugta az orra alá a kulcsot?

– Nem.

Vajda kezdte nem érteni a dolgot:

– Hát akkor miért hozta el?

Menyhárt Gizella elnevette magát. Úgy tűnt, lassan megnyugodott. Belekortyolt kihűlt kávéjába, és szinte kívülállóként, közömbös hangon folytatta a történetet:

– Másnap, miután hazajött a gyárból, láttam rajta, hogy eszi magát, mondana is valamit, nem is. Megebédeltünk, elmosogattam, tettem-vettem a házban, egy szó nélkül. Vártam, hogy kirukkol-e. Hallgatott. Estefelé aztán megkérdeztem, hát kártyázni megy-e. Nagy kínlódva azt válaszolta, ma talán nem. Menj nyugodtan – mondtam neki, sokatmondóan a szemébe nézve –, ha kell, tudok adni egy kulcsot... Elvörösödött, gyorsan elfordult, de nem szólt semmit. Én se többet. Azt hittem, nyert pöröm van. Azt hittem, ezzel megfogtam. Pedig dehogy! Egy-két héttig megcsendesedett, kapcsolatunk is helyreállni látszott, de aztán megint kibújít belőle a koslathatnék...

Vajda elképedve hallgatta az asszony szavait. Tényleg így történt? Tényleg nem túloz?

– Többé nem került szóba a kulcs? – kérdezte meg aztán kíváncsian.

– Nem! Persze én elraktam jól. Ma is megvan. Nem jött érte a fehérnép... A férjem se kérte. Nem volt pofája hozzá. Ha kellett volna, a válásnál is fel tudtam volna használni bizonyítékként. De nem volt szükség rá...

– Érdekes...

– Hát... Kinek mi érdekes.

– Nem úgy értettem.

Sóhajtott, legyintett, majd folytatta:

– Még jó, hogy nem lett gyerekünk, nem kellett hallgassa a patáliákat... Bár, ami azt illeti, nem veszekedtünk olyan sokat. Inkább csak hallgattunk, konokul, sértetten...

– Azért párszor csak kiborult a bili...

– Ki, ki! Egyszer majdnem elköltöztem. Pontosán emlékszem, a nyolcadik évben volt, aztán utána még lehúztunk szinte kettőt...

– Mivel győzte meg, hogy maradjon?

– Össze voltam csomagolva, bejelentettem, hogy megyek. Térdre esett, rimánkodott, istenkedett, hogy soha többé, csak adjak még egy esélyt, s hogy imád, s hogy gyönyörű vagyok, s azok a kis cafkák a nyomomba se érhetnek... Levett a lábamról, na! Udvarolni, szépeket mondani nagyon tudott, én pedig gyenge voltam... Kár, mert ha kitarok elhatározásom mellett, szinte két évvel megrövidítettem volna szenvedésemet...

– Végül hogyan határozta el, hogy elválik tőle?

– Sokat forgattam magamban a dolgot, sokat. Addigra már nagyon megromlott közöttünk a viszony. Rájöttem, egyszerűen nem tudok együtt élni a gondolattal, hogy a férjem mással... Tudja. Az egészben az volt a legrosszabb, hogy teljesen szemérmetlenül csinálta, nem támadt lelkifurdalása.

– Biztos ebben?

– Miben lehettem én akkor biztos? Semmit sem mondtunk ki, nem beszélünk egymásnak magunkról, az érzéseinkről. Olyanná váltam, mint egy összekuporodott sündisznó.

– Szóval mi vette rá, hogy elszánja magát...?

– Tömören válaszolva: egy pofon. De az olyan volt, ahogy a nagykönyvben le van írva: szikrákat láttam tőle és beestem az asztal alá. Azelőtt sosem ütött meg, de akkor... Két percig szédelegtem, ő pedig kacagott rajtam. Volt pofája kacagni!

Vajda maga elé képzelte az asztal alól feltámolgató asszonyt, és szinte felkacagott maga is. Lám-lám, milyen jól megfér egymás mellett sajnálat és káröröm!

– Miért kapta azt a pofont? – kérdezte meg végül, komolyságot erőltetve magára.

– Miért... – legyintett Menyhárt Gizella. – Mondtam már magának, hogy a kimaradásait általában nem tettem szóvá. Egyszer azonban megláttam a motorbiciklijé csomagtartóján egy fehér női táskát. Ott felejtették, nekem pedig megakadt a szemem rajta. Kinyitottam, gumióvszer, pénz, de ami még fontosabb, a személyazonossági is benne volt. Ránéztem a fényképre, ismertem látásból az asszonyt, a férjem munkatársa volt. Nagyon kikeltem magamból. Már itt tartunk? Na állj meg, világ – gondoltam magamban –, most kiverem a díszhisztit! Férjem már el volt menve munkába, nemsokára én is indultam. Nem telt el egy óra, hát jön, hogy nem láttam-e a táskát. Milyen táskát, értetlenkedtem. Hát azt, amelyik a motorbicikli csomagtartójában maradt. Hazavitte egy munkatársát, az felejtette ott – bökte oda közben nyersen. Igen? – sisteregtem én is –, ha ott felejtette, mondd meg neki, hogy jöjjön érte, nálam megtalálja. Összevonta a szemét: Nem adod ide? Nem én! – válaszoltam. – Majd a gazdájának. Mindezt persze fojtott hangon beszéltek, nehogy a munkatársaim meghalljanak valamit. Amikor én kijelentettem, hogy nem adom, férjem idegesen megvonta a vállát, s elment. Délben már az ablakból láttam, hogy a kapusszoba körül ólálkodik a hölgyike. Megállj,

cafkája, kapsz te tőlem! – öntött el a méreg. Bevártam néhány munkatársamat, csoportosan indultunk a kapu felé. Amikor észrevett, zavarba jött, látszott rajta, hogy intene is, hogy lépjek oda, meg nem is. Gondolom, nem tudta, hogyan lehetne feltűnés nélkül elintézni a dolgot. Amikor egy vonalba értünk, s láttam, hogy nem mer mondani se bűt, se bát, hát jó hangosan odaszóltam: „Jaj, hát te vagy az, aki az urammal furikázott?! Rajtafelejtetted a motorbiciklin a táskádat a kotonokkal, nincs szükséged rá?” Ahogy ezt kimondtam, egyszerre elvörösödött, valamit dadogott, hogy ne gondoljak olyasmit, azzal sarkon fordult, s elszaladt.

– Érdekes – vetette közbe Vajda –, azt mondta, a kulcsos rajtakapás alkalmával azért nem akart patáliát csapni, mert elsősorban maga vált volna neveltségessé. Akkor hát ebben az esetben miért választotta ezt a módszert?

– Hát, ez sokkal későbbi történet. Ekkor már a kétségbeesés beszélt belőlem...

– Na és mi lett a vége?

– Férjem csak estére került haza, dühösen, mint egy állat, ilyennek sose láttam azelőtt, megkaptam tőle azt a pofont, és csak vissza kellett adjam a táskát...

– Olyan biztos volt benne, hogy a férje tényleg megcsalta azzal az asszonnyal?

– Ekkor már nem volt túl nagy jelentősége.

– Miért?

– Mert már elhatároztam, hogy beadom a válókeresetet.

Vajda döbbenet hallgatta az asszony szavait.

– Még csak annyit – szólalt meg kisvártatva újra Menyhárt Gizella –, hogy a tárgyaláson az anyósom és az apósom voltak a tanúim. Ilyent se gyakran lehet hallani, ugye? Ne féljen, el is választottak nyomban...

– A férje?

– Ő nem akart válni! A bíróságon esküdzött, hogy szeret engem, s hogy soha többé nem fog félrelépni, mert én vagyok az igazi. Szerepelni, azt tudott...

Vajda hümmmentett, megcsóválta a fejét. Rövid szünet után folytatta a kérdezősködést:

– És amikor végül kimondták a válást?

– Kijött belőle a vadállat... Ugye, anyósomékkal laktunk egy házban, de külön háztartásban voltunk egy szoba-konyhás részben, amit mi rendeztünk be. A bíróság kimondta a vagyonmegosztást, erre ő mindent kettőbe vágott, amit közösen vettünk: az asztalt, a székeket, az ágyat, a kanalakat-villákat... Elhasította a függönyöket... S aztán kirakta az egészet a konyha közepébe, hogy: Na, ez a tiéd, Gizi...

– Hú, nem semmi... S maga?

– Nem szóltam semmit. Elegem volt. Az se bántam volna, ha semmit se hozhatok el... Elköltöztem. Volt egy kis félretett pénzem, abból lefizettem ennek a lakásnak az előlegét, azóta menegetnek a részletek. Anyósom titokban utánam

hozott pár ott maradt ágyneműt, apróságokat, amiket véletlenül megkímélt a fia... És kérte, egyre csak kérte a bocsánatot szegény...

- Félt tőle? Mármint a férjétől.
  - Ekkor igen. Milyen férfi az, amelyiktől félni kell?
  - Hát...
  - Mintha én lettem volna hibás az egészért... Hogy tönkretettem a nyugodt kis életét a válással... Azt hitte, egy egész életen át tart, hogy ő félrekefél itt-ott, és én otthon vasalgotom az ingeit, mosom a gatyáit, jó képet vágok mindenhez...
  - Sokan megteszik...
  - Igen. Sok nő tűr, tudom.
  - Nem csak nő...
  - Én is tűrtem, amíg úgy gondoltam, hogy van értelme... De aki másodszor, harmadszor is vétkezik, annak már nem szabad megbocsátani, mert ezzel azt jelzed: nyugodtan folytathatja... Hány ilyen családot látok, ahol a férfi élhetetlen tekerő, az asszony azonban csak nyel, mert úgy gondolja, így egyben tudja tartani a családot! Mert a gyerekek, ugye... Pedig ha a sarkára állna, s patáliázna, talán ki tudna csikarni egy kis változást a férfiből... Akit mindig kiszolgáltatnak, az ellustul!
  - Maga megpróbált a sarkára állni, de a férje mégsem változott meg...
  - Nem. Ezért hagytam el.
  - Nem lett volna jobb...?
  - Nem! Mi jöhetett volna még? Elviselni még több verést, megalázást? A szána-kozó, kárörvendő tekinteteket?
  - Nem bánta soha?
  - Mit bánjak, hogy nincs, aki megalázzon?
  - Hogy nincs, akihez egy szót szólni, akihez hozzábújni...
  - Addig se nagyon volt, amíg együtt voltunk...
  - Egyesek azt mondják, jobb rosszal, mint rossz nélkül...
  - Úgy látszik, én nem tartozom az egyesek közé...
- Atyaég! – gondolta magában Vajda. Ez aztán megátalkodott asszony! Nem könnyű eset... A szavajárásából ítélve biztosan úgy odamondogatott párszor a férjének, hogy az nem tette ki az ablakba... És lehet, nem ez volt a megfelelő módszer. Mert hát embere válogatja... Ha egy kicsit fineszesebb... Ha egy kicsit félreteresi a büszkeségét... De félre lehet tenni?
- Lehet, meg kellett volna próbálni kacérabbnak, kedvesebbnek lenni... – mondta bizonytalanul.
  - Volt olyan is... De aztán... nem volt erőm játszani a szenvedélyt. Amikor tudtam, hogy egy órával azelőtt még más nő bugyijában matatott...
- Lehajtotta a fejét, elhallgatott. Látszott rajta, a felidézett emlékek ennyi év után is letaglózzák. Vajda cöccögtetve csóválta a fejét.

- És azóta?
  - Hála Istennek, nem zaklatott. Nem is nagyon találkoztunk. Ha az utcán meglátjuk egymást, elfordítjuk a fejünket...
  - Nem így értettem! Azóta nem is volt más férfi...?
  - Mondtam már az elején, hogy nem kell. Elég volt. A férfiak mind a faszukkal gondolkodnak, már bocsánatot a kifejezésért. Az is, amelyiknek nincs...
  - Hát, azért...
  - Jól megvagyok magamban, akkor kelek, akkor fekszem, amikor akarok, nem kell hallgassam a horkolását, krákogását, a bőfögeit, a fingódozásait, mert ami férfi, az mind gusztustalan!
- Vajda megpróbált közbeszólni, de nem jutott szóhoz, az asszony olyan vehemenssen folytatta:
- Nem leszek én többé rabszolgája a teremtés koronájának! Hogy leshessem az óhaját, hogy mikor méltóztatik hazajönni, hogy milyen ételt szeret, hogy mikor áll fel neki!
  - Na de...
  - Mondom: a férfi csak a hasával s a faszával tud szeretni!
  - Nem gondolja, hogy ez azért túlzás?
  - Nem gondolok semmit!
- Vajda megirtóztatva állt fel az asztaltól. A száján volt, hogy a férfiak nevében kikéri ezt a negativista általánosítást, de aztán rájött, nem érdemes. Úgysem tudná meggyőzni. Hm, kombinált tudálékoskodva, ez a Menyhárt Gizi olyan, mint Kárász Nelli. Apáca típusú.
- Megvonta a vállát, az ajtóhoz lépett, elkészült az asszonytól azzal, hogy csöppet se féljen, a történetre csak amolyan általánosításszinten van szükség, nevek nélkül, lecsupaszítva, felismerhetetlenné téve, hisz nem akar botrányt okozni. Menyhárt Gizella bólintott, hogy persze, gondolta, nem is tartott attól, hogy Vajda viszsza akarna élni vele, ahhoz túl sok vaj van az ő fején is, de nem csoda, hisz férfi.
- Vajda megütközve nézett a ködösen célozgató asszonyra, és éppen ki akart fordulni az ajtón, amikor az odaszólt, várna egy csöppet. Belépett a szobába, s kiszélesítve visszajött, kezében egy kapukulccsal.
- Ezt tegye el jól – mondta –, még szüksége lehet rá.
- Vajdának nem volt ereje visszautasítani, engedelmesen kinyújtotta a kezét a kulcs után, majd zsebre vágta. Aztán úgy gondolta, mégse mehet el így.
- Kárász Nelli! – szólt hát vissza még az ajtóból, de az asszony értetlen csodálkozással nézett vissza rá. Nem baj, legyintett Vajda, s elhagyta a lakást.

Holló József

Karácsonyvárás

Csikaszhangú szél úz
kavargó, szűz havat
s két ököllel veri
kintről a házfalat.

Oly kegyetlen fagykín
gyötörő tájat, embert
hideg jászolszalmát
huhukol az Advent,

hogyan langyos legyen mire
a Kisdéd ideért
és felfénylik a csillag
Betlehem egén.

A világ háborgása
békévé csendesül
s a szeretet helyet lel
majd a jászol körül.

Holnap Karácsony van
térdre kéne hullni
és a hideg templomkövön
egy halk imát elsűgni.

Karácsonyi dicséret

Karácsony van ma
szerte e világon.
S oly közelinek látszik
az égi magasságon
a Csillag – mely hirdeti
Messiás született:
és földre szállt vele
a Béke, a Szeretet.
Ilyenkor elcsitul
e zajos földi élet
amíg nekiveti hátát
a jászol melegének.
Tétova öröm közt
sugdolózik a szó,
s oly plasztikus a csend,
hogyan kézbe fogható.
Fenyőfák ágain
gyertyák fénye ragyog
s az imbolygó lángok,
mint kis, purdú angyalok
szárnyai csapongnak
szemérmesen, sután
és szétárad a béke
az Ünnepek áhítatán.
Karácsony van ma
oldoz a képzelet.
A kerteken át halkult
harangszó lépeget,
egy percre megtorpan,
az ablakon bekopog
s lélekmélybe nyilall
várnak a templomok.

És híz valami erő
menj el egy imára:
kérd, hogy jóakarát
szálljon a világra.
S próbálj olyan lenni
akár a gyerekek
– kikben még romlatlan,
tiszt a szeretet.
Tudj megbocsátani,
bűt és bajt feledni
próbálj gyerekszívvél
reménykedni, hinni.
És rád lel a boldogság
csak hagyni, engedni kell,
hogyan a megilletődöttség
könnyült perceivel
érezd a Karácsony
irgalmát, melegét.
De mért csak egy napig tart
... e Csoda emberiség?
Mért üresedik ki
lelkünk és tudatunk
s a jászolból már másnap
keresztet faragunk.
Pedig de jó volna
megértésben élni
– félni az Úristent
és könyörögve kérni:
Legyen a Karácsony
igaz, boldog ünnep,
hol emberek, vallások
egymáshoz békülnek.

És ez a békesség
közös hitté válva
az embert rávehetné
egy nagy-nagy változásra,
hisz bevallva, titkolva
mind vágyunk a jóra
– csak a sok kísértő
csábítás ne volna:
amit úgy hívunk gyarlóság!
Ha ezeket felednék
szeretetnek hívnák
a világ váltópénzét.
S ez az összetett mindenség
olyan más lenne itt
– jó szándék vezetné
az embert és tetteit.
Ezért van Karácsony
már kétezer év óta.
Ezért jött közénk
a világ Megváltója.
*... ezért küldte Isten
Fiát a világba,
hogyan éljünk Ő általa!*
És ne legyen hiába:
az emberek várása
reménysége, hite
mert a Kegyelem földre szállt
és testté lett az Ige.
Köszönjük Urunk
a Karácsonyt Teneked!
Köszönjük a Fiút:
aki értünk megszületett.

Kaiser László

Búcsú Holló Józseftől*

Tisztelt Gyászoló Gyülekezet! Kedves Andrea, kedves rokonok, barátok, pályatársak, ismerősök! Tisztelt egybegyűlteket, akik nagyon-nagyon egyek vagyunk Holló József szeretetében, tiszteletében és egyek vagyunk a megrendülésben!

Hadd kezdjem, mert nem kezdek mással, mint hitünk, egyáltalán emberi létünk legfontosabb pillérével: a szeretettel. Én alig tíz éve ismertem meg Holló Józsefet, Jóskát, baráti kezét és új versei gyűjteményét nyújtotta felém. Hihetetlenül szeretetre méltó embert és költőt ismertem meg benne, a műveit meg nagy elismeréssel és a tehetségnek, a tehetség művészi megnyilvánulásának elengedhetetlenül járó szeretettel fogadtam. Pályatársként, kiadóként örömteli együttműködésünk gyümölcse lett, hogy négy remek kötetét sikerült az idők folyamán fényre hozni. Ahogy mondtam, hihetetlenül szeretetre méltó emberrel hozott össze a sors! Ez vonatkozik az első pillanattól kezdve rokonszenves, feltétel nélküli bizalmat keltő külsejére, nyílt, meleg pillantású tekintetére, gesztusaira, mondataira, valami sugárzó őszinteség és humánus áradt belőle. Engedtesse meg idézni kedvenc írómat, Németh Lászlót, aki azt írta, hogy a minőségi ember nem csupán szó és tett, de valami sajátos antropologikum is, a mélység fluiduma, állítom én, amit mindig megérez a másik ember. Éreztem, éreztük, hogy nemesebbek leszünk általa és vele, egyszerűen jó volt a társaságában lenni, nem véletlen, hogy megannyi barát vette körül és szervezte ő is a baráti összejöveteleket. És ha többek lettünk vele és általa – személyével és verseivel, amelyeket oly szívesen közölt az Agria, s melyeket neves irodalmárok, Cs. Varga Istvántól Ködöböcz Gáborig értőn elemeztek –, mennyire igaz lehet ez arra a huszonhét esztendőre, amelyet feleségével, Andreával, múzsájával, mindenségével töltött. Még pontosabban fogalmazva: egymást tették többé, nemesebbé, a szeretet és hit jegyében: mindebből részesültünk a közelükben, velük s otthonukban, a házban a valóságos és metaforikus kertben – és úgy érzem, részesülünk most is...

És hadd folytassam a tisztelettel. A tehetséget szeretjük, a teljesítményt tiszteljük. A tehetség Isten adománya – ebből is kapott József bőven –, a tisztelet a kialakított és megdolgozott felmutatások sora. A Mezőnagymihályon született fiú férfiemberként – sok más mellett – három, illetve négy vonatkozásban kiemelten tiszteltre méltó. Az egyik: a miskolci főiskola elvégzése után a kiemelkedő műszaki értelmiségi pályája s közben az állandó, ahogy találóan önmagát jellemezte,

* Holló József barátunk és hűséges szerzőnk emlékét, illetve versekben testet öltött életpéldáját kegyelettel őrizzük.

a „lírafüggő állapot”. A másik: a kései költővé válás, a versírás kényszerének vállalása, a morális döntés, amely önmagának vállalása is, az írás – megint őt idézem – mindennapi gyóntatószéke. Költészettani, tehát szakmai tudással is járta körül több ezer mives versben az őt foglalkoztató nagy témákat és érzéseket: szülőföld és kötődés, hit és hitvallás, nyelv, kultúra, természet, történelem, a határon kívüli magyarok, 1956, művészi és alkotói példák, zajos világ és a lélek csendje, sorolhatnám. Egyet emelek még ki, mely költészetének talán legfényesebb része: a társhoz, a másik feléhez, a feleségéhez írott izzó és őszinte költemények. S itt vagyunk már a harmadik nagy ölelésű emberi és férfi vállalkozásánál: a családi élet széthullása után az új otthonteremtés a szeretett féllal és félnek, a 2003-mal indult édentelmentés Ostoroson úgy, bizonyos fokig egrivé is vált: sok-sok rendezvény, könyvbe-mutató mutatja egyszerre az egriek szeretetét – és tiszteletét. S végül itt a negyedik: széteső, szétesett, kapcsolatsorvasztó korunkban Holló József példamutatóan kapcsolatépítő, kapcsolatteremtő és kapcsolatapoló ember volt, nem véletlenül volt és van ennyi barátja. Ő aztán tényleg szeretett, ő élte egyik kedvenc költője, József Attila, mára már szállóigévé vált sorát: „hiába fürösztöd önmagadban, csak másban moshatod meg arcodat”. Fogalmazzak egyértelműen: egy érdekvezérelt, farizeus korban igaz ember, hiteles, hívő ember és hiteles magyar értelmiségi s költő volt.

Utoljára hagytam a megrendülést. Másképpen: megrendülésem, megrendülésünk fokozatait. És kiáltássá fokozódó kérdésünket: miért? Egy teljes életet élő ember, férfi, férj, költő, barát egyszer csak szembe került azzal, amivel mi is szembe fogunk kerülni. De miért a gyorsaság, miért a rohamléptek, miért a nagy szenvedés, melynek elviseléséhez a hite is adott óriási és férfias erőt. Megrendülten fogadtuk, mi mást is tehattünk, a fejleményeket, reménykedés és imádkozás maradt, és folyamatos szeretetünk próbált erőt adni Jóskának és Andreának. Ez van most is velünk, a búcsú pillanatában is, meg a részvét. Ezzel próbálunk – újra mondom – erőt adni, önmaguknak is, minden itt maradottnak is, talán főképpen annak, akire leginkább rászakadt a gyász, a teendőkből szigorított fájdalom, de az emlékek ápolásának kötelessége is: Feleségének!

Úgy érzem, hozzá kell tennem mindehhez a magam igen gyarló katolikus hitét. Úgy gondolom, ennek is helye van és lehet egy református temetésen. Nemrég olvastam, hogy Ferenc pápát megkérdezték, hogy tudja megmagyarázni hívő szemmel a gyermekek szenvedését. Válasza az volt: nem tudom. Nem tudom, mondta, s hozzátette: engem is néha megérintenek az üresség órái. S akkor mit szóljunk mi, a mi nagy megrendültségünkben? Csak azt, hogy a megérintett üresség percei és órái nálunk is elmúlnak, mert jól tudjuk, hogy nem azért vagyunk a világon, hogy mindent megértsünk... Talán azért a bizonyos szeretetért vagyunk a világon meg azért, hogy jól sáfárkodjunk azzal, ami bennünk van. És ehhez ad biztatást Holló

József élete és egész munkássága, hogy azt ne mondjam: példaélete, hogy éppen miatta és érte megrendültségünk a szeretettel és tartalommal teli napi teendőkhöz oltva őrizze emlékét, ha már – fájdalmas szavaival élve, verséből idézve – nem sokkal 75. születésnapja után „elszegődött a végtelenhez”.

Nyugodj békében, szeretett barátom, barátunk, Holló József magyar értelmiségi, magyar költő!

(Elhangzott 2019. augusztus 9-én az ostorosi temetőben)

Pázmány László

Nevüket vízre írták

(In memoriam Holló József)

Megfejteti a titkát,
Az ég nem engedi.
Nevüket vízre írták,
Angyalok seregei.

Búcsúzni megy a vándor,
Csillagtalan éjben,
Kiben az a vágy lángol,
Hogy időben odaérjen.

Tévtutakon bolyongás,
Kezeit elengedte.
Utolsó találkozás,
Álmából keltette.

Nevüket vízre írták,
Otthontalan szelek.
Szívünket szétszakítják,
Búcsút intó kezek.

Nincs szavunk ahhoz, ki elmegy,
Gyertyaláng pótolja.
Erőt ad minden csendnek,
Helyettünk elmondja.

Üveggyöngyök fényében,
Megyünk mindahányan.
Szirének énekében,
Sötét hallgatásban.

Így indultam el én is,
Szavaimat vesztve,
Árnyékuk ott volt mégis,
A gyertyafénybe rejtve.

Vigasz nélkül a világ,
Mégis gyertyát gyújtunk,
Nevüket vízre írták,
Az Úr kezében sorsunk.

Holló József

Ne sirassatok!

Ha egyszer elbotlik gyarló léptem:
 értem ne sírjon senki se
 - nem voltam én csak percnyi csend
 két sikoly közt, vagy annyi se.

Egy madárröpt árnya a szűz havon
 mi a tompa fényben rávetült
 és tovatűnt észrevétlenül
 nem hagyva maga mögött űrt.

Szívemben ezernyi harang kongott
 mégis csak én hallottam: én,
 s mint elhallgatott metafora
 csüngtem verseim egén -

ölelve kicsorbult álmaim:
 mit eltékoztam hajdanán
 amikkel annyiszor elsiratott
 Anyám iszonyú bánatán.

Törékeny anyagú üveg voltam,
 homok - két kézzel szórt a szél
 ki élni és halni tudás nélkül
 mint lelökött váza földet ér.

Ennyi voltam és csupán:
 vágyak, szándékok, végletek
 ha elszegődtem a végtelenhez
 ... ne sirassatok és ne ítéljete!

Kégl Ildikó

Húsleves anyámnak

Szerette a fiatal nő a piacok hangulatát, az árusokkal folytatott beszélgetést, azt a vásárcsarnoki világot, amelyben az élet a maga összes megoldhatatlannak tűnő gondjával arra az egyetlen kérdésre szűkül le: „mit együnk?” Mert egy zöldségpiacon minden más kérdés olyan otromba, oda nem illő. Olyan felesleges! Mit együnk? – ismételte a fiatal nő, és fellélegzett az érzéstől, amit ez a kérdés generált benne. Belekapaszkodott hát mindkét kezével a kérdésbe, és hosszú idők óta először mint-ha mosoly született volna az arcán. De nem, mégsem mosoly volt ez, inkább csak valamiféle kóbor remény, valami szikrányi elégedettség, ami azért ült ki az arcára, mert elképzelte, hogy talán örülni fog az anyja! Tőle, az ő főztjétől fog örülni! „Mit együnk?” Ez a kérdés – ez a kezei között féltve őrzött kérdés – azt az illúziót adta, hogy minden rendben van! Hogy neki semmi más miatt nem kell aggódnia, kizárólag azért, hogy kap-e majd tanyasi csirkét a hentesnél, na meg persze azért, hogy ott lesz-e most is az őstermelők között cifra kendőjében, hajlott hátával Gizi néni, a házi csigatészta készítésének észak-magyarországi nagymestere. És a másik néni, akinek nem tudja a nevét, de ott árul közvetlen Gizi néni mellett, és mindig, mindig papucsban van. Csak nyáron nylonharisnyával, a hideg idő beköszöntével meg vastag frottír zoknival viseli szegényes lábbelijét. Ettől a másik nénitől – a papucsostól – fűszereket szokott venni a fiatal nő: csombort, bazsalikomot, kakukkfűvet, sáfrányt. És ha emiatt – kizárólag emiatt – kell izgulnia, akkor elhiszi, hogy nem törött össze minden. Akkor talán még abban is hinne, hogy a vasárnap – ez a mostani vasárnap – képes olyan hétfőt szülni, aminek az anyja is tud örülni. Amiben az anyja is szeret létezni! Amiben nem szenved! És ha a vasárnapnak sikerült szülni egy szenvedésmentes hétfőt, akkor ugyan miért ne sikerülhetne a hétfőnek is világra hozni egy vágyott keddet. 24x2... számoltatott a nő, és felragyogott a szeme. Tovább már nem mert számolni, hiszen ezt az eredményt is alig merte kimondani: 48 óra. Lenne az édesanyja életében 48 óra, ami testi fájdalom nélkül telik el. Ez egy olyan áldott 48 óra lenne, aminek során egyetlen egyszer sem hányna, kapna levegőt, nem lenne véres a köpete – ábrándozott nagy barna szemit az égre emelve a fiatal nő.

„Mit együnk? Mivel lepjem meg? Mit főzzek neki?” – bújt újra és újra a fiatal nő az oltalmazó kérdések alá. Ezek a kérdések menedéket adtak a nőnek, s úgy simogatták vacogó lelkét, mint egy hatalmasra szabott puha, meleg bársonytakaró. Húslevest! Hát persze, hogy húslevest! Hiszen a hét minden napján, és a nap bármely szakában képes volt az anyja megenni egy tányér aranyló tyúkhúslevest! Engedte hát, hogy minden mást kiszorítsanak és egyre nagyobb teret nyerjenek fejében a főzés, a bevásárlás, és az étkezés körüli gondolatok.

„Ez aztán nem ipari csirke, nem ám génmódosított tápon nevelkedett. Szabad-tartásból való! Kukoricát eszegetett a drága, nézze csak meg a bőrit, sárga mint a Nap” – dörmögte zengő, mély hangján a hentes. „Olyan ínycsiklandó szállítmány, hogy az ember legszívesebben így nyersen beleharapna.” A feltűnően csinos fiatal nő ügyet sem vetett a hentes sajátos kínálására, kétértelmű megjegyzését elengedte a füle mellett. Kifizette a szép, kövér tanyasi csirkét, határozottan bezárta maga mögött a húsbolt robosztus ajtaját, majd miután kísértelt a csarnokból, hogy az őstermelők felé vegye az irányt. Hirtelen ötlettől vezérelve megállt, farmernadrágja zsebéből papír-cetlit, táskásából pedig egy golyóstollat húzott elő. Egy oszlopnak támaszkodott, s a combját használva íróasztalnak, jegyzetelni kezdett a gyűrött mozi-jegy hátoldalára: krumpli, petrezselyemgyökér, répa, karalábé, zeller, kelkáposzta, fokhagyma, vöröshagyma. Isten tudja, miért érezte fontosnak, hogy bevásárló listát írjon, miközben már éppen bevásárolt. Ráadásul hosszú évek óta ugyanúgy, pontosan ugyanazon alapanyagok felhasználásával készíti a tyúkhúsleveset. Talán csak annyi különbséggel, hogy ha maguknak – azaz a férjének és a lányainak – készíti, bizonyára mindezek mellett beledob még két-három, méretes kalapot viselő, friss erdei csiperkét is. Különösen így nyáron, amikor ezek a karcsú tönkű, hamvas gombák piramisként magasodnak a vásárcsarnok kopottas vas asztalkáin. Ezen a szokásán egyébként mindenki csak nevetett: „húslevesbe gombáát?” – kérdezte gyakorta a fiatal nőtől az anyja elkerekedett szemekkel, tettetett felháborodással, mintha a lánya valami főbenjáró bűnt követne el ezzel a cselekedetével. Életvidám nő volt az anyja. Még most is az! A körülmények ellenére is.

Ez alkalommal nem vett gombát a fiatal nő. Hiába is kiabált utána a testes cigány-asszony: „nézze csak, milyen friss a tönkje, most szedtük hajnalba. Olyan gombapaprikást csinál belőle, hogy a tíz ujját megnyali utána.” Illatozhatott az erdei csiperke, betölthette ez a fanyar parafaaroma az egész vásárcsarnokot, a nőt ezúttal hidegen hagyta gomba, cigányasszony egyaránt. Mert az anyja nem szereti a gombát. És ma az anyja szájíze szerint akart főzni. Megelégedve cipelte fonott vesszőkosarát, amiben ott sorakozott minden, ami egy tyúkhúsleves-lakomához elengedhetetlenül szükséges. Már csak fűszer kellett! „Mit ér a húsleves sáfrány nélkül? Hiszen attól aranylik, az színezi ki reménnyel levest, életet egyaránt!” – sóhajtott fel ismét gondterhelten, majd az őstermelők felé vette az irányt. A papucsos néni már szedelőzködött, minden össze volt pakolva az asztalkáján, mégis olyan bizonytalanul topogott, mintha csak őt várta volna. Megismerték egymást, még mielőtt a nő szólhatott volna, az idős asszony védekezően mondta: „már csak sáfrányom maradt aranyom, ez a két virág” – s meglendítette a kezében tartott gyűrött nylonzacskót, amiben ott sárgállottak a kékeslila szirmok közé zárt bibék.

Kora délutánra hívta az anyját! Meghívta a bátyját is feleségével és kisfiával. Úgy képzelte, hogy a kertben terít meg, a diófák árnyában. Már mindenki a kerti asztal

körül ült, amikor kipenderült a fiatal nő a konyhából, és a forrón gőzölgő, ínycsiklandó illatokat árasztó tyúkhúsleves az asztal közepére biggyesztette. Az illat betöltötte a kert; húsleves illata lett a két vén diófának, a piciny tearózsának, a terebélyes jázminbokornak, a fáskamrára futkosó borostyánnak, de még a katicabogárnak és a mezei poloskának is. Ültek a hatalmas kerti asztal körül ebben a békét hazudó húsleves illatban, és mindenki az asszonyt bámulta. A veje nyíltan, őszintén nézte és szívből szurkolt neki, épphogy csak nem ordította el magát a részvétellel keveredett izgalom hevében, hogy: HAJRÁ! Drukkolt neki, hogy segítség nélkül is képes legyen a feladatra! Úgy, mint régen! A fia meg... lopva, szemét lesütve, ajkait idegesen harapdálva nézte az anyját, mintha minden egyes pillanatban arra figyelmeztetné önmagát: „nem, nem sírjuk el magunkat! Ez ünnepnap és ki tudja, lesz-e még nekünk ilyen ünnepnapunk, így együtt! Anyám társaságában!”

A vendégek érkezése előtt szépen megmunkált ezüst evőeszközzel terítette meg az asztalt a fiatal nő, két kislánya segített neki. Ezekon a míves kanalakon, villákon és késeken kívül nemigen árulkodott semmi arról, hogy különös alkalom ez a mai, a közös családi étkezés örömnépe. Pedig egyszerű hétköznapi napokon is szerették ünneplőbe öltöztetni az asztalt, mielőtt rákerült volna az étel. Azt vették észre, hogy örül az asztal is ilyenkor: élvezte a nagydarab tölgylap, amikor fodros terítővel csinosítgatják, vázát tesznek rá, amibe friss virágok kerülnek. Ilyenkor a hatalmas kerti tölgyfa asztallap még jobban kihúzta magát, és szinte hallani lehetett, ahogy elégedetten felnevet. De a fiatal nő ezúttal nem foglalkozott az asztallal, sem a terítővel, még a virágok sem érdekelték. Valahogy az esztétikum olyan nevetségesnek, érthetetlennek és egészen feleslegesnek tűnt ebben a helyzetben. Egyetlen dolog számított a terítés során, hogy súlya legyen az evőeszköznek! Épp megfelelő súlya. Ne legyen túl nehéz a kanál az erőtlen ujjaknak, mégis annyi tömege azért legyen, hogy a kéz remegését valamelyest tompítsa.

Az asszony összeszedte minden megmaradt erejét, a kanalat a levesestányér felé mozdította, majd belemerítette – inkább csak beleejtette – a forró aranysárga lébe! A feladat java ekkor jött: a leves és pár darab házi csigatészta már a kanálban volt, ettől kezdve azt kellett valahogy megoldani, hogy az evőeszközt képes legyen az asszony úgy a szájához emelni, hogy annak tartalma útközben ne lötyögjön ki. Óh, Istenem, milyen végeláthatatlanul hosszúnak tűnt az út, ami a tányértól a szájáig vezetett. És ekkor a nyíltan és lopva figyelők is fellélegeztek! Pici ugyan kilötyönt a levestől – amiről a terítón ékeskedő, apró sárgás zsírfolt is árulkodott – de a mutatvány sikerült! Mégiscsak sikerült a reszkető kéznek a kanalat a szájhoz emelni. Annak a kéznek, ami alig két hónapja egy délelőtt alatt 40 kiló cseresznyéből lekvárt főzött, s még ugyanazon a napon kigyomláta az osztályterem méretű virágos kertet. Most ennek a mozdulatnak örült a kéz! Mert hol van már az a két hónappal ezelőtti kéz? Hol van már az a két hónappal ezelőtti asszony?

– Isteni a leves! – mondta elcsukló hangon az asszony, és egy halovány mosoly jelent meg az arcán!

Ám az a hang...! Az a hang olyan túlvilágra készülő volt, olyan mély fájdalom szakadt át rajta, hogy a lány ebben a pillanatban meglátta az anyját! Idáig is tudta, hogy beteg, hogyne tudta volna, de valahogy nem látta. Egyszerűen nem volt hajlandó meglátni a beteg anyját! Most azonban történt valami: az a hang mintha nem a fülebe jutott volna, nem a hallójárataiba. Belement az anyja hangja egészen a fiatal nő szemébe. És a hang felnyitotta a szemét! Ekkor észrevette az anyját! Az anyját, akit pár hónapja nem akart – mert nem mert – észrevenni! Nem akart hinni a szemének! Azt gondolta, hogy az a két csalfa barna szem csak becsapja. Ízléstelen, mocskos tréfát űznek vele, s azzal szórakoznak, hogy az ő egészséges, életvidám anyja helyett más asszonyt mutatnak neki. Annak az asszonynak, akit mutatnak a szemei, nincsen haja! Na, például ezért! Ezért is gondolta a fiatal nő, hogy a szemei nyilvánvalóan hazudnak, mert az ő anyjának dús fekete a haja, alig egy-egy ősz hajsza van benne, ezt mindenki tudja! Két hónapja legalábbis ilyen volt! A szemei most meg egy olyan asszonyt mutatnak, aki kopasz... és erőtlen, és hamuszürke! Ez a gátlástalan, rohadt szempár egy nőt mutat, aki nagyon..., aki nagyon beteg! És bámulta az anyját, aki ott ült az étkezőasztalnál, vele szemben. A szemei ezúttal olyan asszonyt mutattak neki, akinek nincs sok hátra. Ekkor, amint mindez tudatosodott benne, két hónap elfojtott feszültsége, aggodalma és félelme hirtelen kiömlött belőle.

– Isteni a leves? Tényleg? – nevetett fel kényszeredetten a lánya. És mondd, anyukám! Honnan tudod? Honnan a fenéből tudod, hogy milyen íze van a levesnek? – kérdezte a lánya, aki nem bírta tovább türtöztetni a könnyeit. Hirtelen eszébe jutott, hogy az anyja nem érez ízeket a kezelés óta.

Ült a család az asztal körül, és csak hallgatták a furcsa párbeszédet, miközben fejüket ide-oda forgatták, hol az egyik, hol a másik asszonyra révedve.

– Szerintem el van sózva, agyon van borsozva! – mondta a lánya.

– Szerintem meg nagyon finom! – felelte bölcs nyugalommal, mint aki megbékélt sorssal, betegséggel egyaránt. Azt kérde, honnan tudom? Emlékszem rá! Emlékszem az ízére! Az emlékeimből kell előhívnom, mert egy ideje valóban nem érzem az ételek ízét. Jó, hogy beszélünk erről! Nyíltan, végre! – nagy levegőt vett az asszony, majd így folytatta. Muszáj, hogy erősek legyetek! Ígérjétek meg, hogy erősek lesztek! Mert ideje szembenéznünk azzal, amit két hónapja pontosan tudunk mindannyian: vannak daganatok, amelyekből ki lehet gyógyulni! A kissejtes tüdőrák sajnos nem ilyen! – fogait összeszorította, és egy pillanatra olyan tekintete volt, mintha ő maga is csak most szembesült volna betegségé horderejével. Hosszú, torkot szorongató, kétségbeeséssel színezett csend borult ekkor a kertre. Ez a csend nyomasztóbb volt mindennél. A rossz hírnél, a diagnózisnál is nyomasztóbb, keserűbb, tehetetlenebb csend volt. Mindenki azt várta, hogy szólaljon meg végre valaki és törje meg ezt

az átkozott, öldöklő csendet, de senki nem volt képes a beszédre. Ez alkalommal még az a nyomorult vörösbegy is szótlánul ringatózott a sombokor ágán, melynek lágy hangja máskor betölti a kertet. És ebben a pillanatban megszólalt az asszony: „Naivan azt hisszük – mert hinni akarjuk –, hogy a kemoterápiák és sugárkezelések majd mindent megoldanak. Amikor már lekaparnánk a falat fájdalunkban, azzal biztatjuk magunkat, hogy egyet, na, még ezt az egyetlen egy kezelést bírjuk ki valahogy, aztán jobb lesz. Jobb lesz élni! De nem lesz jobb!” A fáradt szemek ekkor lecsukódtak és az asszony így, lehunyva szemekkel folytatta tovább történetét. „Nem tudja senki, mennyi erőt kell összeszedjek magamban ahhoz, hogy kiszálljak az ágyból és elmenjek a WC-re. Hogy önállóan enni tudjak! Most is! Igen, most, amikor az orvosaim szerint a legjobb erőnlétben vagyok! – nevetett fel keserűen az asszony! Mit is mondhatnék? Kiváló kezeléseket kaptam nagy tudású, jó szándékú orvosoktól! Áldja meg őket az Isten! Mégis vannak helyzetek, amikor mindez nem elég! Hogy is tudnám ezt elmondani? – kérdezte önmagától, és vizenyős szemei a távolba révedtek. Az onkológusom, aki nemcsak orvosnak, embernek is jó úgy fogalmazott: voltaképpen sikerként könyvelhetjük el, hogy élek! Még mindig élek! És az orvostudomány szempontjából nézve valóban siker lehet mindez. Hiszen itt vagyok köztetek! A diagnózis után két hónappal itt vagyok! Márpedig őszibarack méretű daganat nőtt a tüdőmben, rátapadt a hangszálaimra, és én mégis itt vagyok! Élek! Ám, ha most bárki azt kérdezné, örülök-e ennek, arra sajnos nem tudnék határozott választ adni! Élek ebben a mesterségesen meghosszabbított létezésben, összefolyt időben és térben, ahol minden olyan tompa, színtelen és íztelen. Amelyben nem tudom már melyik az éjszaka, és melyik a nappal. Élek ebben a végeláthatatlan szenvedésben, ahol fáj a jelen, fájnak a percek, fájnak a hétköznapi és az ünnepek is. Fáj, ha nem eszem, és fáj, ha eszem. Fáj, ha alszom, és fáj, ha ébren vagyok! Fáj, ha mozgok, és fáj, ha mozdulatlan vagyok!” – sorolta enerváltan. A lánya, a fia, a menyé és a veje komoran hallgatták az asszonyt, akiből mintha 59 év minden siralma egyszerre szakadt volna ki. Nem pusztán fájdalmas, de furcsa és idegen is volt ez a helyzet, mert soha – ez idáig soha – nem hallották panaszkodni ezt az asszonyt! Aztán hirtelen, mint aki le akar zárni, be akar fejezni egy történetet, visszatért a húslevesre. „Ne gondold lányom, hogy hiábavaló volt ez a leves! Mert nem volt az! Finom volt! Ízlett a lelkemnek. Köszönök nektek mindent! És ne haragudjatok, amiért nem bírom tovább!”

És a húsleves illatú kertben szótlánul hallgatták az asszonyt, aki egyszeriben elnémult, gyenge hangja mintha szertefoszlott volna, és ebben a pillanatban hirtelen lefordult a kerti padról. Sugárban hányt az asztal alatt. „Ne lássanak, ne így lássanak a kis unokáim!” – préselte ki magából az utolsó mondatot, és göbökkel, véraláfutásokkal teli keze az elcsúszott parókája után nyúlt, de már nem tudta azt megigazítani a fején. A húsleves illatú kertben ekkor egy bokor mögül előugrott a halál. Heten nézték, ahogy elragadja az asszonyt! Hét szerette bámulta tétlenül, nem tudtak mit tenni. A parókája ott maradt az asztal alatt, a húsleves illatú kertben.

Csák Gyöngyi

Halottaim

Szeretni jönnek, nem sebeznek,
nézik szomorúan miként
túlzom el jelentőségét
a létem borzoló idegen szélnek
feledékennyé hogy kárhoztat
fatörzsszel játszó lepkeségem.

Közelednek

Közelednek idegekkel
játszó frontok,
mérgezett levegő mérgeivel
átítatott elmék.
jó lenne csendben elaludni.
mielőtt a káoszban
végleg elmerülnék.

Olyan idők

Olyan idők ezek,
szólni nem, vagy alig,

hajnal őrzi
a nekibuzdulást
egy meggyötört lapon,

ceruzahegyről
csorognak üres
és szűkreszabott
mondatok, hova
lettek mára
az okos jelzők,
a meghökkentő
szép hasonlatok?
Olyan idők ezek-
szólni nem vagy alig
lélegzetvissza-
fojtva indul
s zárul a gyorsan
pergő nap is.

Csatáné Bartha Irénke

Csöndjeimbe rejtelek

(Attila emlékének)

Csendes fájdalomaimba rejtem
belém kapaszkodó
bánatos tekintetedet,
hársak tavasz- illatába,
gyöngyöző pataknevetésbe,
kavicsok gyöngyszemeibe,
kópés kedvű szélbe
láthatatlanul is belelátom
édes- bús lényedet,
esőcseppekben hallom nevetésedet,
mert akarom,
hogy az örökkévalóságnak
hótisztán megőrizzelek.

Készületlenül

Folyton váraozunk a születés
és halál küszöbén,
hétmérföldes csizmában
rohangászunk illanó csodák felé,
nosztalgiazunk tavaszi
bodzanyílások idején,
vagy hulló levelek havában,
idősíkok körforgásában
élünk reménytelen ragyogásban
várunk és szállunk
az eltűnt idő nyomában,
mígnem hatalmas hófúvással
fehér lován bekocog a tél,
a napízű tündérmeséknek vége,
és az utolsó pillanat végzetes érintése
készületlenül ér, befejezetlenül,
mint festőállványon a kép...

Boldogság szonett

(Férjemnek a 80.-ra)

Megyünk a hegyre, füvek, virágok,
boldog vagyok, mert Veled járok,
ha minket a manók messziről látnak,
nem árnyéknak néznek de két virágnak.

Fehér lepke huppan virágos gallyra,
fehér fény bukkan s elillan a zajra,
madárka rebben, zizeg a levél,
gyöngytűzű harmat a szívemig ér.

Gond - batyumat ott hagyom az ágon,
s vállamra veszem könnyű boldogságom,
szomjasan várva visszacseng bennem

szavad zenéje s megőrzi a csendem,
amely hasonló már a Tiédhez,
csak ülünk szótlán, kéz a kézben.

Káliz Sajtos József
Vár a szülőföld

Itt, a Kárpátok karéjában
 – ahol évmilliók óta gyűlt
 az üledék, és megterítette
 bőven a szél lösszel –
 utam vége felé a Mezőföld
 dombjain merengek:

Vajon új tavaszom lesz-e?...
 Számptalan nemzedék pihen
 itt és szerte a hazában. –
 Jöttek megrakodva gonddal
 s a sztyeppék porával...
 Majd betöltve küldetésük,
 befogadta mindüket a föld.

Itt porladnak hunok, avarok,
 kabarok, besenyők, tótok –
 a magyarokkal együtt pihenve.
 Szaporodnak a sírhantok, halmok. –
 Közel az óra, amikor majd
 én is egy kevéske porral
 (ha nem is többel, egy csuporral)
 az elődökéhez hozzáadódok...

Deres októberi dal

Megvénült a nád is
 az öreg kanális partján...

Már csoproznak a darvak
 arrább a tavaknál.

Bárcsak itt lennél! Hozzád
 bújnék vacogva, féltőn –

hisz' a közelgő téltől
 testem-lelkem borzong,

szívem meleg otthont,
 derűt és tavaszt vár. – –

Táguló, szűkülő világunk

Egykor miénk, gyerkőcöké volt
 az egész határ – hol élet terem –,
 s a faluvég minden udvara, háza...
 Csikóidőm után vonatra szálltam,
 s összejártam vele a széles világot.

Tüzem már nem langall, alábbhagy;
 és egyre szűkül az életterem...
 Reggel elcsoszogok a kapuig, boltig;
 olvasok vagy mélán nézem a plafont
 – egy pókhálóról bennem fölsejlik
 a vékony szál, mit a párkák keze fon...
 Ha elszakad, rám zárul egy láda födele:
 megkapom az én örökös otthonom. – –
 A dal örök

Ahogy a csillagok vénülnek,
 épp úgy öregszen én is:
 fogy belőlem a hidrogén,
 elszáll az oxigén is...
 Csupán tenyérnyi por leszek,
 valahol majd a szél letesz,
 s eggyé válok a földdel. –

De a dalom itt marad,
 ha eggyé válok a földdel...

Drotleff Zoltán

Ne vess...

Ne vess a szépnek, örülj a fénynek!
Repass, ha az élet rád mosolyog,
mások sikerének, örömeinek
szívből örülj, csak így lehetsz boldog...

Ha előnt a gond, gondold csak szépre,
noha boruljon ború létedre,
amit tudsz, tedd meg, s ne hidd, hogy vége,
a többit meg bízd a Szentlélekre...

Tanítsd a természetet

A természet, oly bölcsen, úgy tanít,
mindig a lényeket meséli el,
szívünkbe rejti némán szavait...
Csupán csendje, mire figyelniünk kell!–

Csak az érti meg, ki fül nélkül hall,–
s lényébe simul egy beszédes csend,
mi szívének, lelkének arról vall:
E világ mögött van igazán Rend!–

Ne ezt utánozd...

Ámulva nézem, ha hullámszik a búzatenger,
Olyan könnyedén hajlong sok-sok aranyló kalász...
Mily csodás e határ, de ne ezt utánozd ember!
Méltyóbb hozzád, ha, mint a szálfá, egyenesen állsz!–

A semmi

Nincs térfogata, nem látható!
Se színe, se szaga, se fénye...
Nem mérhető, úgy tűnik nincsen,
az óriásnak ellentéte...

Kicsinységében határtalan,
így benne rejlik a végtelen...
A mindenség vele azonos!
Világunkban lévő lételem...

Az univerzum azon része,
ahol a zaj és csend összeér,
hol a hatalmas és parányi
egymással békében összefér...

Így válik a semmi, egészszé,
s a mindenség egy pont részévé! –

Sz. Tóth Gyula

Magyarságunk határai

Pomozi Péter: Magyar nyelvű otthon. Felvidék

„... a történelem tanulmányozása mindenképpen mozgásleírás, nem pedig a múlt kimerevített, lerögzített darabjainak vizsgálata.”
(John Lukacs)

Gondolatok a nyelvi létezésről¹

Már volt szerencsénk megforgatni a *Magyar nyelvű otthon*-sorozat (MNyO) első három darabját: 1. *Magyarország*, 2. *Vajdaság*, 3. *Székelyföld*. Ismertető írásunk megjelent: Búvópatak, 2017. december, 21-23. és E-Nyék (Nyelv és Kultúra) 2017.12.08. Pomozi Péter sorozatszerkesztő beígérte a folytatást. Hát, íme a ráadás, a 4. kötet: *Felvidék*. Több szerző működött közre, (nevük a tartalomjegyzékben feltüntetve), a művészeti szerkesztés és nyomdai előkészítés ismét Karácsony Fanni munkája.

A tárgy, a táj, a történelmi országrész rögtön exponálva, kétséget nem hagyva a vonzódásról: *Csodálatos Felvidék*. Az előszóban Pomozi Péter bővebben ki is fejti, többek között azért, mert olyan történelmi táj „mely minden magyar kultúrájának és hagyományának meghatározó része, azokénak is, akik még sohasem jártak erre felé”. És indokolja, miért tartja e nagytájat a „kultúra bölcsőjének”. Sorolja az itt született nemzeti nagyságokat, hangsúlyozva, hogy itt megfértek a különböző nyelvek, kultúrák, „egymással szinte szimbiózisban”, csaknem egy évezreden át. A XX. század hajnalán ennek vége szakadt, két nagy világégés szétszabdalta a vidéket, átrendezte az életeket. Ám túlélve a viharokat, „megértük a mát”, a megpróbáltatások ellenére

¹ Vagyunk, tehát gondolkodunk. Hogy mi is csavarjunk egyet Fehér M. István egyes szám első személyű állításán. Amikor a filozófus a szószerkezet-cserével megfordítja a descartes-i tézist, az egyén és a közösség felelősségére irányítja a gondolkodást s a cselekvő attitűdöt. „A megértés létmódja az eseményjelleg”, idézi Gadamer FEHÉR M. István, *József Attila esztétikai írásai és Gadamer hermeneutikája*, Bp., Kalligram, 2004. A Magyar nyelvű otthon-sorozat eseménydús. Jelzi, az élet él (muszáj gondolkodni, az elme mozog). Amit összefogva feltár: lét–nyelv–játék, bent és kint. Túl az esztétikán, a filozófia és a tényleges élet összefonódásáról kell meditatálni. A gondolati háttérhez nagy támaszt jelent Fehér M. István munkássága. Itt kapcsolódóan még három művét említjük: a) *Irodalom és filozófia* = <http://real.mtak.hu/4841/1/1127514.pdf>, [2019.08.24.] b) *Fogalom és alak, gondolat és szó. Párhuzamok és érintkezési pontok József Attila, Croce és Gadamer esztétikai nézeteiben*, *Irodalomtörténet*, 2002/3., 395-411. c) *Szóbeliség, írásbeliség, hagyomány. A kommunikáció filozófiája és a hermeneutika* = <http://www.c3.hu/~prophil/profio51/feher.html>[2019.08.24.]

„ma is csaknem félmillió kisebbség, és egy nagy Kárpát–medencei nyelvközösség tagjaiként”. És „elsősorban rajtunk múlik, beszélünk, dalolunk, táncolunk-e magyarul?” Pomozi Péter lelki, szellemi vonzódását, kötődését megismertük egy mesélőn megrázó munkájából *Karin és Trianon. Anyanyelvünk a változó időben*. Meseszerű életek, de nem mesések. Emberiek. (Minderről, a nemzeti nyelveket érintő francia vonatkozásokra külön kitérve írtunk, lásd *Nyelvben élő izzó sorok*, Partium, 2018/2., 103-108.)

Pomozi Péter izzón biztatva fejezi be a tárgyalt kötet bevezetőjét, nyitással a feladatokra. 2011-ben az egész Kárpát–medence „egyik legpatinásabb” anyanyelvi–kulturális rendezvényén „egy igaz kassai polgár”, Kolár Péter Fábry Zoltán örökbecsű szavait idézte: „A nyelv az emberi létet jelenti: szabad, kötetlen lélegzést... Ha itt bénulás áll be, megérzi az egész szervezet. Népet csak nyelvében és nyelvével lehet felemelni, amiből logikusan következik, hogy nyelve megbénításával ki is lehet semmizni... a szlovákiai magyarság tegnap és ma csak nyelvével és nyelvében élhet emberhez méltó életet.”

A már jól bevált koncepció szerint folytatódik a munka. A szerkezet, mint az előzőekben, fogódzót jelent. Az 1. fejezet: *A magyar nyelv a nagyvilágban*. A kíséző földgömb-illusztráció, látványosan szinte mindkét féltekét átfogja. Az öt kontinensen néhány kivándorolt képviselőnk arcképe: tudósok, sportolók, művészek. Akikre büszkét vagyunk, s akik büszkék voltak magyarságukra. Külön-külön kellene szólni róluk, ide egy nevet írunk: Szelezky Zita, akinek hangját, ide illő dalát hallhatjuk is az internet jóvoltából, itt: <https://www.youtube.com/watch?v=oQH8K1defFo>.

Aztán szűkül a fókusz: a Kárpát-medence és Moldva magyarlakta területeit látjuk, jelmagyarázatokkal. Helyben vagyunk itt, a Kárpát–medencében. *Nyelvközösség és nemzet*, bizonyosságul ennek erejére kétoldalas izzó fotó: A történelmi csallóközi székhely (DAC-Sepsi OSK) focimeccs szurkolói koreográfiája a dunaszerdahelyi MOL-Arénában, 2017. november 16-án. (Fotó: Hideghéthy Adrián)

Kellően ráhangolódtunk, Pomogáts Béla ajánlása is melenget. Illyés Gyulát idézi: *Haza a magasban*, s megtoldja: „Anyanyelvünk nem csak irodalmunk forrása, a lelki nemzetnek is mindig újraalkotója: amíg nyelvünk életben van, addig nemzetünk is él, addig van otthonunk és hazánk” (7). Nyelvünk dalban is hódít: a francia katonák különleges átírásban együtt énekelték a Bercsényi-huszárokkal a Bercsényi-ezred indulóját: *Suhog a szél Késmárk felett* (19). (Megjegyzés Oláh András szíves közlése nyomán. Ő a Bercsényi-nótát kisgyerekként hallotta és tanulta meg nagyapjától, de a „suhog a szél” helyett „süvölt a szél Késmárk felett” verzióban. De azóta hallotta már a „süvít a szél” változatot is. Hozzáteszem: Baranyában én is ezzel a változattal találkoztam. Pomozi Péter másként talált rá, a vidék, a nép kedvére változtat, dalban él a nemzet.)

A kincses ládika gazdag nyelvi örökséget rejt. Előkerül *A magyar nyelv eredete*, európai nyelvvé válása. Nyelvünk múltja 2500–3000 éves, a „mai Európa legrégebbi

élő nyelvei közé tartozik”. A népi és nyelvi eredet „bonyolult kérdéseire több tudományág, mint régészet, nyelvészet, néprajz, embertan, genetika eredményeinek összegzésével lehet hitelt érdemlően választ adni” (22.). A lovakkal vonuló (a monda szerint gyakran repülő szarvasokkal kísérvé) magyarul beszélő etnikum története a szibériai sztyeppe országútján át az Urál európai oldalán folytatódik. A Volgai Bolgárországban feltűnik Julianus barát, aki megtalálja a keleti magyarokat, öröme nem tart sokáig: második útján értesül a pusztító tatártámadásról. Újabb vonulás következik. „A nyugati magyarság életében így egy több évszázados Magna hungariai és egy vélhetően rövid etelközi tartózkodás után került sor a honfoglalásra” (24.).

Az izgalmas történetek a feszesen összefogott írásokban is élvezetesek, követhetőek: gyorsan repítik a századokat, s eközben a magyar nyelv Közép-Európában új szomszédok (germánok, szlávok) nyelvei közé kerül. A szerző, árnyalva a XVIII-XIX. században megismert nyelvjárási képet, leszögezi, ez a nyelvjárási megoszlás nem ősi örökség, hanem „a sok évszázados Kárpát-medencei lét összetett társadalmi, gazdasági és kulturális változásainak eredménye” (26.). A magyar nyelv egyedülálló, de nem „rokotalan”. Fontos, máig éles viták tárgya kerül világos megfogalmazásban elénk: a nyelvrokonság. „Egyfelől egy nép származása és nyelvének eredete között nagyon bonyolult az összefüggés”. (A sokat vándorló nép, mint a magyar, „genetikai összetétele sokszínű.”) Másfelől, a „nyelvnek és a nyelvi rokonságnak kiemelt szerepe van a nemzeti identitásban”. Ám az „gyakori félreértés, hogy (...) a magyarság finn-ugor és török nyelvi kapcsolatai kizárnák egymást” (28.). A vázlatos magyarázat (is) higgadtságra, alaposra és nyitottságra figyelmezteti a tudományos élet szereplőit.

A magyar nyelv tökéletesítése hosszú és ma sem szűnő folyamat. Ezt végigkísérhetjük a X. század első nagyobb írásos emlékeitől a XIX. század Magyar Tudós Társaság tevékenységéig. Olyan nevekkkel, mint Bessenyei György, Kazinczy Ferenc, Vörösmarty Mihály, Teleki József, Czuczor Gergely, Fogarasi János, olyan munkákkal, mint a magyar nyelv rendszere, az első akadémiai nyelvtan, a hatkötetes nyelvi szótár. A Trianon óta bekövetkezett szétaraboltság széttagolta a nyelvet, ami „folyamatosan különleges nyelvi jogi és nyelvpolitikai feladatok elé állítja a felelős tudósokat és döntéshozókat” (37.). A jelentés körüli sétából nem marad ki a visszatérő vitatéma: a „gyökalapú” értelmezés, körültekintően. „Napjainkban a kognitív szemantika fedezte fel újból, hogy a gyökök közötti összefüggésekben valójában nyelvi gondolkodásunk tükröződik” (42.).

Nyelvünk gazdagságát, a kifejezés változatosságát jelzi a zeneiség, a játékosság, Romhányi József *Szamármeseje* vidít és hétköznapi nyelvi játékokra és nyelvi társasjátékokra, népi mondókákra buzdít. A költői játékosság ismeri a tréfát, Weöres Sándort egy bádogos és vízvezeték–szerelő reklámtáblája pazar pentameterre ragadtatta. (Így téve halhatatlanná e sorok szerzőjét. Bocsi. Ez csak a véletlenek játékos egybeesése.) Mindezek a nyelvközösséget színesítik, és összetartó elemként szolgálnak. Fontos az anyanyelv használata a családban, az esti mese, legyünk bárhol is a

világban, kisebbségi helyzetben, többnyelvűségben. Hangsúlyt kap: a nyelv megőrzéséhez, a hatékony kommunikációhoz szükséges az átfogó nyelvtervezés, biztosítékul pedig a nyelvi jogok.

A visszanéző és kitekintő utazás után koncentráljuk a kötet tárgyára: itthon–otthon vagyunk, már Felvidéken járunk. Repülőgépre szállhatunk, akárha Radnóti Miklóssal: „Ki gépen száll fölébe, annak térkép e táj”, s így próbáljuk felfedezni, mit rejt e térkép? Mehetünk vonattal, autóval, kerekezhethetünk, s bandukolhatunk – fönt és lent, közel és messze. Pomozi az útikalauz: tágul a határ, szép lassan feltáruznak a táj kincsei. Sűrű szép a látvány, mindent nem tudunk bemutatni, csak érintve suhanunk, meghagyjuk az élvezetet az olvasónak.

Nos, akkor máris a nagy fejezet: *Magyarok és a magyar nyelv a Felvidéken*. „A felvidéki magyarság Trianon utáni népességtörténete, nyelvi helyzete (...) nem mutat kedvező képet” (52.). Az itt élőknek, szülőföldjükön, állandó asszimilációs veszéllyel, és olykor „erős nyomással kell(ett) szembenéznie”. A népszámlálási adatsorok mellett képet kapunk Közép–Európa kulturális örökségéről. Mert az a nagy kérdés: asszimiláció vagy disszimiláció? A szerző (Pomozi Péter) egyértelműen a második mellett foglal állást. Indokai hangsúlyosak, egyrészt az asszimiláció „nyelvfeladós nyelvcsere” alapuló nemzeti identitásváltás. Tudnunk kell, felvidéki magyarként többletet hordozunk a magyar–szlovák kétnyelvűségben. A disszimiláció kulturális nyereséget jelent. Szent István bölcsessége figyelmeztetése ma is érvényes: „egy országnak a több nyelv és az általa közvetített több kulturális érték hasznára és díszére lehet” (55.). Mindez napjainkra hangolva: a kölcsönös tiszteletnek, a megőrzés–közvetítés biztosításának hangsúlyozásával, a kulturált együttélés különösen fölértékelődött igényével. Mindennapi példák sorjázna a szlovák–magyar nyelvi kapcsolatokról: a több nyelven címkézett áruk, a magyar (palóc)–szlovák kölcsönhatások, a magyar nyelvjárások. Mindezeknek nagy a hatása családra, a környezetre, a közösségre. Az anyanyelv kincs, de konfliktus forrása lehet a nyelvválasztás, az iskolaválasztás. Hogyan tanítsuk a nyelveket, hogyan beszéljünk a kétnyelvű gyermekekkel? A sok jó példa közül egy fiatal mutatkozik be: Bari Fatima, aki születése óta Szlovákiában él, Királyhelmeceen érettségizett, a debreceni egyetemig jutott, a két nyelv mellett németül és angolul is tanul, szereti a művészeteket, verset mond és ír (63.). De körülünk, itt Magyarországon is ismerünk küzdő, alkotó embereket, akik két országban vannak otthon, itt élőként, s családi látogatásra hazajáróként. Nem könnyű a döntés: maradni vagy menni?

Márpedig vannak jogaik a magyaroknak, a nyelvi jogainkat 1918-tól 1993-ig tekintni át a könyv. Bizonyos vonatkozásokból történelmi tanulmányainkban már megismertük a történetet, de ezúttal kifejezetten nyelvi, nyelvhasználati oldalról a mindennapi életből kapunk példákat, mint helység- és utcanevek, felszólalás a parlamentben, bírósági ítélezés. És mit hozott a rendszerváltás? A kezdeti reményekben csalódnunk kellett, „immár az új rendszer keretei között kezdődött meg a szlovák nem-

zetállami elv következetes érvényesítése” (66.). Az 1992-es alkotmány nem deklarálta a kisebbségek államalkotó szerepét. A mindenkori szlovák kormányok kifejezetten „szűkkeblűséget mutattak. Külföldi nyomásra történtek apró változások, például a vezeték- és keresztnév eredeti nyelven való használata, a kétnyelvű anyakönyv kiállítása. A magyar pártok működése is változtatott valamit az erőviszonyokon, a civil szervezetek, az aktivisták nagyban segítettek a kétnyelvűség érvényesítését, a „táblakommandó” karcsú lábú, piros overálos lányainak matricakampánya hozott eredményt a kereskedelemben, a helységnévtáblák feliratozásában. A közterületeken megjelenő „vizuális nyelvhasználat” jót tett a léleknek, és mint „nyelvi tájkép” segítséget jelentett a törvénymódosításban is. Alakulnak az egyén és a közösség nyelvhasználati lehetőségei, sok a buktató. A jelenlegi szabályozás „legfőbb hiányossága, hogy a kisebbségi nyelvhasználat feltételeit nem biztosítja, csupán »nem tiltja« a kisebbségi nyelvek használatát a »nyelvküszöb« feletti kisebbségi lakosságú településeken” (69.).

Szívet melengető nagy fejezet: „Irodalmi hagyományainkból”. Színes, ismeretterjesztő oldalak rövid részletekkel kultúrtörténeti fejezetekből, irodalom, film, festészet. Felbukkan Balassi Bálint, a végvári vitézek lírikusa, alakját őrizve díjat alapítottak: Balassi-kard, mert Molnár Pál alapító, újságíró, rádiós műsorszerkesztő szerint szükség van olyan személyekre, kik „Emberségről példát, vitézségről formát” tudnak adni. Jó együtt látni Mikszáth *jó palócait* és a *tót atyafiakat*. Nagy irodalmi példa Márai Sándor, a Kassától Európán át Amerikáig élő és alkotó. Munkásságában helye van a kisvárosi polgárságnak, fontos számára az európai nemzetek népeinek sorsa, nemcsak a magyarságé, de az egész emberiségé. 1976–1983-as *Naplóiban* már sok mindent előre látott: „Az időszerű globális fegyverkezés hírei” végzetes látomást idéztek fel benne (80.). Mesélő városok lélegzetelállító tájakon vezetnek tovább. Eljutunk a felvidéki bányavárosokig, kedves hangulatképek idézik Selmec szűk utcácskáit, Besztercebánya főterét a ferde óratoronnyal, pillantást vethetünk a híres körmőci aranyforintok két szép példányára. Már az északi végeken járunk, Trencsén vára körül, a kirándulásról korabeli képeslapokat küldhetünk gyönyörűen reprodukált fotókon. A végén dalra fakadhatunk, néprajzi kincseinkből meríthetünk a népdaltól az archaikus imáig, élvezői lehetünk a *villőzésnek*, táncrea perdülünk, mindezt a zobor-vidéki csodaszép népviseletben. És bekukkanthatunk Zoboralja tájházaiba, bepillantással a nép építészetébe.

És kell az összefogó erő. Ilyen a Csemadok, hetven éve alakult, amolyan „jótételként is lehet értelmezni”. De bárhogyan is, a szervezet nagy szerepet játszik a felvidéki magyarok életében. A könyv végén a Csemadok elnökével, Bárdos Gyulával olvashatunk interjút. Az elnök határozottan vázolja a Szövetség szórványprogramját, reálisan bizakodó szavait Szabó Dezső gondolataival zárja. „Minden magyar felelős minden magyarért!” És máris hívható a 'Felvidék Ma', az első szlovákiai magyar hírportál (106.).

A könyv, mint az előzőek, gazdagon informatív Függelékekkel zárul. Benne a kiad-

vány forrásai, név- és tárgymutató. Megkapjuk a képek forrásait is, nézelődhetünk kedvünkre, kutatásra is alkalmas. Tájékozódásra és a kapcsolatteremtésre egy lista a Kárpát-medencében a szerkesztés idején fellelhető magyar nyelvi kulturális társaságokról.

Nem túlzás a könyv címe: valóban *csodálatos* a magyar nyelv szülőföldje. Balázs Géza ihletett írása csak megerősíti ezt. (Magyar Nemzet, Lugas, 2019. július 27.) És a hamarosan elkészülő új vasúti pálya révén közelebb kerül Budapesthez, megszűnik a „trianoni határ”, hamarabb érünk Sátoraljaújhelyre. Ez, a régiós együttműködésekkel új lehetőséget kínál a magyar és szlovákiai térség fejlődésére. Könnyebben elérhető Sátoraljaújhely–Széphalom, ahol a Petőfi Irodalmi Múzeum – A Magyar Nyelv Múzeuma, miként a kötet is hirdeti: „Magyarország egyetlen anyanyelvi múzeuma számos interaktív állandó és időszakos kiállítással vár minden érdeklődőt”.

***

Tájnézőben jártunk, sok szépséget láttunk. Hazaérkeztünk. Bemutatónk végén illik összefoglalni az élményeket. A munkára jellemző: tudományterületek integrálása, műfajok ötvözése, színek, formák harmóniája, a szöveg és a képiség összhangja. A művészi kompozícióba foglalt összetett téma, sokirányú szálakkal, el- és kivezetőkkel, egy globális kultúrhálózatba tagozódik. Példaértékű vállalkozás. A könyvsorozat sokhatású, a témák újabb gondolatokat rejtenek, kapcsolódóan további kérdéseket szülnék. Néhányat szeretnénk megosztani az olvasóval.

Feltétlen említést érdemel a könyv *láttatásmódja*. Szöveg és kép együtt, bravúros szerkesztéssel láttatja a közelt és a távot. Térhatást kelt, térlátást biztosít (ha nem is sztereo-gram, de szemünkkel, agyunkkal „benne” vagyunk): egyszerre vagyunk itt és ott. Felvidék – otthonunk és hazánk – nyelvünk a világban – a Kárpát-medencében – nyelvközösség és nemzet – a magyar nyelv öt kontinensen, nyelvtörténetünkkel, történelmünkkel a világban-levés. A mozgásba így belevonva az olvasót, benne érzéseket, gondolatok keltve. A témakör mint gondolatkör tágul, színesedik, erősödik. Nemzeti öntudatunk új szintre emelkedik, új dimenziókba kerül. Ezzel nyitunk a világra. Ez eloszthatja azokat a nézeteket, amelyek szerint hazánk „bezárkózik”. Ez (is) bizonyíték, hogy az ilyen nézetek tévesek. A mozgásba hozott nemzeti öntudatunk őriz és kinyit. Az új dimenziókban *viszonyításra* és *konfrontációra* van lehetőség és mód. Ez alakítja nemzeti öntudatunkat az új korban. Mindez alapja lehet a „kulturális identitásnak”, mely Huntington szerint „egyre hasznosabbá válik a konfliktus lehetőségeinek elemzésében”. És, reménykedjünk, a konfliktusok kezelésében is. Merthogy a „jövő” jelen lett. Mindez új személetet is hozhat a hazai nemzettudat-kutatásban, amely új szempontokkal frissítve nyithat. E gazdag, színesen tálalt tárgykörben illeszkedően hozhatjuk szóba a metaforaelméletet. Éppen a fentebb említett Illyés-vers kapcsán. Mert mi a nemzet? A problémát a metaforaelmélet oldaláról közelítette meg Kövecses Zoltán az Anyanyelv napja alkalmából a Petőfi Irodalmi Múzeumban idén tavasszal megrendezett konferencián. Erről a nyelvész

szakirodalma bő ismeretek tartalmaz, most csak röviden érintjük a kérdést előadása nyomán. Először is arra adott választ, mi a metafora. Ő, a kognitív nyelvészet alapján, nem csak képi formációnak tekinti. Tehát a nyelv oldaláról nem csak az számít, hogy az eszközök milyen képi világot fejeznek ki. Szép, de nem elég. Szerinte a metafora fogalmi struktúra (is). Gondolattal teli, elméleti megközelítésre alkalmas. Több definíciót hozott a nemzet fogalmá-ra, lényege a *benne-levés*, *országban*, *hazában*, *nemzetben*. Ahol az emberek, közösségek élnek, lélegeznek, cselekednek, és így jön a nyelv. Mindezekből történelem áll össze. Kövecses szerint a kérdés inkább úgy fontos: *hol történik* e mozgás, *hol van* a nemzet? A ragra utal: -ban, -ben. Mert *ott*, *abban* 3 dimenziós lesz a metafora. Történetté lesz. Íme a nagyítás, ez segít.

A professzor az angolszás nyelv területéről vette példáit. Hogy nyelvében él a nemzet, ilyen szerkezettel nem találkozott, hasonlót az íreknél tapasztalt. (Esetükben nemcsak a „nyelvben élés” a fontos, hanem az angolokkal való viszony – és így konfrontáció – egyáltalán az ír közösségi élés. Ez a magyarság esetében is megjelenik a történelem során.) Nem vagyok metaforakutató. De foglalkoztat, foglalkozom vele. Szeretem a képi világot, de üdvözlöm a professzor felfogását. Én a francia oldalról toldottam meg magyarázatait. A magánszorgalomból végzett kis kutakodás eredményeiről egyszer talán majd előjövök, itt csak néhány példa. *Peuple*: nép, *population*: lakosság vagyis: emberi testek, közösségek – életek. *Jogaik* vannak *dans le pays* – az *országban*. Nélkülük nincs nemzet. Közös a nyelvük, és akarnak valamit, cselekednek. És így van élet a hazában.² A haza élő organizmus, benne emberi testek (család, közösségek), testek melege, szenvedélyek. Ez kultúra. Mindezek mozgatják, éltetik a hazát. Így van értelme a dolognak. Hasznos szemlélet ez az iskolának. Mert ha a tanár „leadja” az anyagot, a tanuló „lefelel”, de ettől még a „haza a magasban” marad.³

² Így érvelt Jean-Pierre Chevènement, amikor *Passion de la France* (Franciaország szenvedélye) című könyvét bemutatták a francia TV5 Monde csatornán. Hallgatva a beszélgetéseket, mintha a metaforaelmélet köszönt volna vissza. Az egyik tisztességes riportert érdeklődve kérdezte: A szép metaforikus cím nem azt jelentené inkább, hogy szenvedély Franciaországért? Nem, volt a válasz. La France – ebben az országban, *dans le pays* él a *peuple*, a nép, az egyes emberek együtt: a *population*, a lakosság, *dans la patrie*, a hazában. Az egyes lakos, az állampolgár nála mindig *citoyen* jelent. Ebből pedig jön a 'civisme', az állampolgári érzület, a hazafiasság. Így gondolja ezt a 79 éves író politikus, a klasszikus szocialista pártban annak köztársasági ágában, több miniszteri posztot töltött be. A klasszikus francia iskola képezte, művelt, kiválóan ír, mint nagy elődei De Gaulle és Mitterrand. Munkálkodik hát az előjárószo, a hely bejelölve. (Ha megvan még a cselekvő „civisme”.) Az sem kihagyható, hogy az angol és a francia nyelvben milyen fontos szerepe van a predikatív szerkezetnek, a cselekvő bejelölésével. A magyarban az igerag alkalmas a személy jelölésére, olykor nehezítve az azonosítást.

³ Hogyan áll ez a kérdés a többnyelvű országok esetében? Hogyan rendezik közös dolgaikat? Kifejezetten hasznos, ha pillantást vetünk létükre, akkor is, ha a helyzet nem pontosan ugyanolyan, mint a mi „nyelvi otthonunk” esetében. A frankofón vidékek világából (nemzetközi szervezetük van) többet is említhetünk, például Belgiumot, a keményen létező háromnyelvűségével. Itt Luxemburgot vesszük szemügyre. Jelen összefüggésben csak néhány jellegzetes kérdést „futunk át”. Fontos szerepet játszik

A könyv sorsokról szól. De hogyan alakul a könyvnek a sorsa? Nyelvünk, ott-honunk *megismertetése* összetett, összehangolt cselekvést igényel. Sok rendezvény foglalkozik ezzel. Májusban például jeles irodalmárok, nyelvészek egy csoportja Badacsonyan rendezett konferenciát „Határtalan magyar irodalom” címmel. Az összetettségre utalnak Pusztay János gondolatai: „Sokakkal egyetértve úgy gondolom, **egy** magyar irodalom van. Ám többekkel egyet nem értve, akik értelmetlennek tartják az anyaországi és a határon túli, illetve a diaszpórában művelt irodalom megkülönböztetését, én fontosnak tartom, hogy az anyaországon kívüli magyar irodalom önálló fórumot kapjon. Elsősorban azért, mert eltér az irodalom funkciója az anyaországban és a kisebbségi magyarság, a diaszpóra magyarsága körében. Az anyaországon kívül fontos szerepe van a nyelv megőrzésében és így a nemzet megtartásban, az identitás erősítésben is. Továbbá, ha a határon túli magyar irodalomról az anyaországgal együtt tartunk pl. konferenciát, óhatatlanul elsikkad – már csak a

az „érdekelismerés” és az „érdekvényesítés”. Ehhez viszont megfelelő *észjárásra* van szükség. Ennek kibontásához erről az oldalról közelített egy a kis országgal foglalkozó tanulmány: Sz. TÓTH, *Az európai észjárás luxemburgi példája globalizációs erőterében*, Barátság, 2009. XVI. évf., 5., 6231-6243. „Az észjárás igen összetett, főleg ha nemzet, társadalom észjárásáról beszélünk. Ha ezt firtatjuk, *gondolkodás- és magatartásmódok* mentén kell kutatni, méghozzá össznemzeti vonatkozásban. (Lásd KARÁCSONY Sándor, *A magyar észjárás*, 2. kiadás, szerk., utószó és jegyzetek: Lendvai L. Ferenc, Bp., Magvető Kiadó, 1985.) A szerkezeti, tartalmi definíciókon túl izgalmasabb a kérdés: Hogyan jön létre, hogy alakul ki, hogyan áll össze? Nyilvánvaló, hogy történelmileg kifejlődött állományról és állapotról van szó, tehát a mind teljesebb képhez, az adott ország *fejlődéstörténetének* a vizsgálatára van szükség”. Ehhez a nagy segítséget jelentő munka: LUKACS John, *A történelmi tudat avagy a múlt emlékezete*, ford. KOMÁROMY Rudolf, Bp., Európa Könyvkiadó, 2004. Fontos észrevenni (és értékelni), hogy a történelmi folyamat során bizonyos eszmék mennyire váltak vagy tétettek közkeletűvé. Így kitapintható, hogy az emberek (adott esetben a luxemburgiak) mennyire voltak eszmekevetők és mennyire tudták/tudják a körülményekhez (nem csak anyagi körülmények értendők itt) igazítani eszméiket. Vagyis mennyire „tudnak tudatos fejfel” részt venni saját életük alakításában? Másrészt viszont, mivel ez a *tudat* (amit gondolnak, és amiben hisznek) flexibilis, az is kérdés: mennyire tudják követni és érvényesíteni jól felismert érdekeiket?

Tárgyalt témánkkal összefüggésben nem érdektelen folytatni. Mélyebbre juthatunk a fejlődéstörténet, így a nemzeti identitás elemzésében, ha – a historizmuson túl – a „historicitás” (Lukacs) nézőpontjából közelítünk. Így lehet kitapintani, a luxemburgi ember – miként más nyugat-európai országban – nem a cselekvés tárgya, hanem *cselekvő*. Arról lehet szó, hogy a luxemburgi ember folyamatosan „teremt önmagát”, sőt el is tudja dönteni, mitévő legyen. Ebben erősít meg a luxemburgi történész-irodalmi anyagok szemlélete és módszere. „Ezek az írások *megértésre*, s így *megértetésre* törekednek. Bizonyos fajta gondolkodásmódokkal közelítenek a történelemhez: tudást akarnak közvetíteni az emberekről”. Így jutunk el inkább az emberek *gyakorlatias tudásához*. A tetten ért emberi gondolkodásban megtalálható „valamilyen konstrukció” (Lukacs), s ennek a konstrukciónak a tartalma elvezet a „nemzeti identitás konkrét megragadásához”. E konstrukció tényezői, vagy a nemzeti identitás tartalmi elemei lehetnek: történelmi tudat, vallási tudat, földrajzi térségtudat, politikai tudat – geopolitikai tudat, mesterségtudat, Moselle-vidéktudat, szőlőtermesztés-tudat (lásd luxemburgi nemzeti himnusz, luxemburgi nyelven: *Ohns Heemecht – Szülőházánk*, továbbá francia és német hivatalos fordításban).

mennyiségi különbség okán is.” (*Levelek a Borostyánkőútról 74.* = E-nyelv Magazin, 2019.06.1.)

Vannak tehát akciók, rendezvények. A magyar nyelv és kultúra megőrzését és fejlesztését feladatának tartó koncepció több évtizedes múltra tekint vissza. Ezen belül formálódott Balázs Géza professzor vezetésével a magyar nyelvstratégia, amelyre nagy szükség van feszes cselekvési programmal működtetve, honi és külföldi közreműködőkkel. És ez a kultúrpolitikának is szerves része kell, hogy legyen. Ilyen tevékenységet folytat a Balassi Intézet, programjában ennek a műdarabnak, de a teljes *Magyar nyelvű otthon*-sorozatnak is fontos helyet kell kapnia. (S talán egyszer megjelenik valamelyik külföldi nagyvárosban rendezendő magyar fesztiválon.) Nem kedvez a terjesztő-ismertető akcióknak a hír, amelyet Sárközy Péter ad közre (Magyar Nemzet, 2019. július 23.) *A szerző a római La Sapienza Egyetem magyar tanszékeének nyugdíjas professzora* szerint a külföldi egyetemeken csökkennek, vagy meg is szűnnek a magyar nyelvi tanszékek. „A nyugat-európai és az amerikai kontinens magyar tanszékei sorban megszűntek, egyre kevesebb az igazi hungarológus külföldi egyetemi kutató, és aki még maradt, az sem kap segítséget a munkájához.” A kulturális külpolitika feladata, hogy a magyar nyelv és kultúra megmaradásában hatékonyan segítse elő a magyar történelem, irodalom, nyelv és nyelvészet oktatását, valamint a külföldi magyar intézetek tudományos tevékenységét.⁴

Sok vihar után a független Luxemburg megszületését végül az 1839-es újabb londoni szerződés biztosította. (A megpróbáltatások, háborúkkal, ezt követően sem szűntek meg.) A luxemburgi pályaudvar 1859-es felavatása alkalmából írott *Feierwon* című dal refrénjében (amely mára nemzeti jelmondatá vált) Michel Lentz költő azt írja, hogy: „Azok akarunk maradni, akik vagyunk.” – „Mir wëlle bleiwen, wat mir sin. Nous voulons rester ce que nous sommes.” Lásd Sz. TÓTH, *Fennmaradó együttélés a háromnyelvű kultúra bázisán, A luxemburgi oktatásról*. Barátság, 2010. XVII. évf., 1. sz. 6354-6356. Létezik hát a „homo luxemburgus”, a három hivatalos nyelv használata szabályozott, az iskolai tanrend része. Olvasható a luxemburgi nemzeti himnusz magyar fordítása, a kis ország fejlődéstörténetét érdemes nekünk is tanulmányozni, itt a Kárpát-medencében. (A nyomaték kedvéért csendben megjegyezzük: Belgiumnak csaknem egy éve nincs kormánya. És az ország működik. Íme, a „gyakorlatias tudás”, az azt alakító konstrukció tartalmi elemei között megtalálható, a fentebb említetteken kívül, az életrendezés, a normakövetés. Vagyis „tudatos fejfel” intézik saját életüket a geopolitikai térségben. Nem hagyatkoznak csupán választott bürokratikus elitjük intézményes gyámkodására.) Az új mulatság más magyart kíván: „Bölcsen forogató, »praktikus« magyart”, ahogy tanácsolta Reményik Sándor már 1929-ben.

⁴ A sikeres gazdasági beruházások mellett, ez is országos stratégiai tervezést igényel. Nem tudni, a MNyO-sorozat, illetve a hozzá hasonló művek eljutnak-e külföldre. (Ez már a terjesztés kérdése.) Egyáltalán, legalább hírként megjelennek-e? Ez folyamatos sajtófigyelést igényel az intézmények részéről. A magam kutatási-érdeklődési területén úgy látom, hogy ez „hézagos”. Két kis történet kívánczik ide: a) A Párizsi Magyar Intézet honlapján olvasható: „A Párizsi Magyar Intézet a Külügyi és Külgazdasági Minisztérium irányítása alá tartozó kulturális központ, melynek elsődleges célja a nemzeti kulturális örökség megőrzése és széles körű megismertetése, a kulturális diplomáciai kapcsolatok ápolása, a magyar nyelvoktatás, valamint a programok által a magyar kultúra és társadalom sokszínűségének bemutatása.” Csak remélni lehet, hogy színes programjaiban majd

Néptáncunk, zenei anyanyelvünk, népzene, Liszt, Bartók, Kodály muzsikája, irodalmunk hat a világban. Vörösmarty *A vén cigány* francia fordításának elemzésekor sikerült „láttatni”, hogy költőnk mint próféta hirdeti „országának helyét a teremtő nemzetek között”, a XIX. századi „köztársasági aranykor hajnalán”. Ez a költészet lehetett romantikus, liberális, demokratikus, a mában: „globalista költészet”. Azzá fejlődött, a korok viharainak ellenállva, azokban érlelődve. A francia fordítások is meggyőznek: Vörösmarty költészete aktuális ma is. (Lásd Sz. TÓTH: *A globalizmus hajnalán. Az ünnepvagyás keserve A vén cigány francia zenéjére = A vén cigány, A tizenkét legszebb magyar vers 10.*, alkotó szerkesztő: Fűzfa Balázs, Szombathely, Savaria University Press, 2012, 215-229.) A mai (világ)társadalomban állandósult a kihívás (défi), már nem mondhatjuk: *à l'aube de la mondialisation, a globalizmus hajnalán*, már jól „belehúztunk”. Értékeinkre nagyobb szükség van, mint valaha. A globalizmus sem a „semmiből” jött. „az 1500-as évek elején kezdődött, és korunkban tetőzik, s amit sejtelmes pontatlansággal globalizációnak szokás nevezni”. És ennek feltérképezéséhez a XVI. század elejére kell visszamenni, ajánlja a filozófus, Csejtei Dezső, amikor Kopernikusz elmélete is jelzi, hogy a föld „kifordult a sarkából”, és egyre sürgetőbben jelentkezett annak igénye, hogy „új alapelvek szerint rendezzék a népek együttélését”. (CSEJTEI Dezső, *Jó indiánok. Egy tisztességes globalista a reneszánszból*, Magyar Nemzet, 2012. április 28, 36.) A filozófiatörténész Francisco de Vitoria Domonkos-rendi szerzetesnek, a salamacai egyetem vezető teológiapro-

felbukkan a *Magyar nyelvű otthon* is, a szerzők előadásával. Egy örömteli hír: „Új magyar szakos képzés a párizsi INALCO-N” (Institut National des Langues et Civilisations Orientales = Keleti Nyelvek és Civilizációk Egyeteme). „A jelenlegi intézményi struktúrában az állami diplomával járó teljes körű magyar szakos képzést külön magyar szekció biztosítja, amely a Közép- és Kelet-Európa Intézetben belül működik.” A bejelentés a 2007. aug. 21–22-i lektori konferencián hangzott el Thomas Szende előadásában. (Szende Tamás egyetemi tanár 1994 óta vezeti a magyar szekciót, és nem sokkal később megválasztották a Közép- és Kelet-Európa Intézet igazgatójának. = <http://real.mtak.hu/74818/1/134-139.pdf> [2019.08.24.]

b) Személyes úton is próbálkozhatunk az információközléssel. Éppen Pomozi Péter szíves javaslatára két éve levélben megkerestem a párizsi INALCO egyik vezető munkatársát a magyar-francia versekkel foglalkozó kötetem ügyében (*Találkozásaim szép magyar versekkel franciául*). Az illető hölgy azonnal jelezte készségét, s máris továbbította a témát főállású munkatársának. A magyar nevű irodalomtörténész szívesen vette a könyvet, amelyet önéből juttattam el hozzá. Később rákérdezve jött a válasz: külsőre is tetszetős, átlapozta, érdekes, kicsit torlódott a munkája, de megírja a recenziót. Gondoltam, hogy így lesz, hogy a két kultúrában dolgozó szakember nem csupán gesztusnak tekinti a darabot. Egy év után udvariasan érdeklődtem. Választa: a tavalyi nehéz éve volt, dolgozatok, tanítás, de úgy néz ki, hogy megbízásából, egy kiváló diákja elvégzi a munkát, s talán az EFO 2019-es számában meg is jelenhet. Nos, még nem jelent meg. Értésítést nem kaptam, az interneten böngészve az EFO (*Études finno-ougriennes*) 2018. 49-50. számot látom. A honlap 'szerzők' rubrikájában felbukkan a nyelvész Pusztay János neve, két korábbi publikációja révén. Tehát még nem reménytelen. Mindez jelzi, hogy a hazai és külföldi információk kapcsolatok jó működtetése mennyi szervezetséget, szakértelmet és nem kevés jóindulatot igényel. Bizzunk benne, hogy Pomozi Pétereknek is szerencsájuk lesz.

fesszorának humanista és reneszánsz hatásokra nyitott filozófiáját mutatja be: „Ő volt az első, aki „globális léptékben gondolkodva megfogalmazta azokat az elveket, amelyek alapját képezhetik egy új világrendnek”.

Mindezeket annak bizonyítására hoztuk fel, hogy erősítsük Pomozi Péter és társai hősi vállalkozását: tudomány és történelem, mesélő harmóniában. Nagyszerű kutatásilag, könyvészetileg, gondolkodásmódjában, művelődésfilozófiájában, erkölcsiségében. És „technológiájában”. Mert szakma ez, kérem, a tudásé, az előállításé. Az ismeretek mozgásba hozása. A szép idézetek hangsúlyos felmondása nem elég. A citátum kevés. A Pomozi-vállalkozás cselekvőképessé teszi a becses ismereteket, amikor például nem hagyja a „hazát a magasban”, hanem akcióba kezd vele, és akcióra készíti az „érdekelteket”. Piacképes produktumot hoz létre. A sorozat több projektet kínál. Elsőként is: átgondolhatjuk a Trianonhoz való viszonyulást. Új példának, új dalaival, ezt kínálja az MNyO-sorozat. Sorjáznak az új kihívások, feladat van bőven, esély van a „lezárni-továbblépni kettőség” értelmesen hasznos oldására. Mert olyan nehezen válunk meg a fájó múltunktól. Egyet kell érteni Szentesi Zöldi László intelmeivel. Mert még a legkiválóbb magyar is „egy kollektív sebszaggyal kezd”. Említ más művészeti ágakat is. „Amennyire vonzó azonban esztétikailag a folyamatos nemzeti veszteség érzetének kifejezése, annyira ártalmas létező modellként a valóságban”. A fájó sebek nyalogatása „megbénítja a magyar önszerveződést határon innen és túl, elodázza a korszerű gondolatok cselekvésre váltását”. A gyógyuláshoz kell a felismerés, lezárás és továbblépés, ajánlja a publicista, és kiadja a jelszót: „Ki a napfényre!” (Demokrata, 2019. június 5.)⁵

Gondolkodásunk tárgya immár a „világban-benne-lét”. Vagyis: „Élésből sorsot hogyan csináljunk?” Erre adott válaszokat Zágorec-Csuka Judit a Magyar Kultúra Alapítvány Székházában tartott könyvbemutatóon, 2011. március 26-án. (Részletesen lásd: Sz. TÓTH, *Barátság*, XVIII. évf., 3. sz. 2011. június 12. 6825.) Tágra nyitja a gondolkodás kereteit egy kitűnő tanulmánykötet: *Lét és Nyelv – Nyelv, Identitás, Irodalom*. (Szerkesztő és lektor: Dr. Zágorec-Csuka Judit, Lendva Községi Magyar Nemzeti Önkormányzati Közösség, 2009.) Az itt bemutatott MNyO-kötetsorozat is ezt járja körül. Pomozi Péter ezt teszi (talán Heidegger nyomán), „magukra a dolgokra” kérdez rá – milyen létmód illeti meg a nyelvet?⁶ Nyelvben él a nemzet, ha éltetik.

⁵ Irodalmunk, megfelelő nyelvi közvetítéssel, művészi átültetéssel egyetemes. Ezt személyesen, a francia nyelvi fordítások terén végzett „utánjárás” eredményeivel megerősíthetem, lásd Sz. TÓTH, *Egy franciatanár irodalmi kalandjai*, Szombathely, Savaria University Press, 2015.

⁶ A létmegértés a tét. Ékes példákkal találkozunk Kódoböcz Gábor irodalomtörténetében. A „látványcivilizáció” robajai közepette ilyesmiket ír: *Szépen magyarul, szépen emberül*. Tanulmánykötetét böngészve erre jutottam: „Tulajdonképpen lételméleti alapvetések húzódnak meg a háttérben. (...) Ezért fontos Kódoböcz *békehangulata*, az eszmék, eszmények tisztelete, amikor következetesen kínálja az élet lényegi elemeit, a kultúrát, a műveltséget. Munkáinak fontos támpontjai: a nemzeti önismeret, és így – és csakis így – az új európai identitás struktúrája

(Ha dalolják, táncolják, sportolják, tudománnyal biztosítva, művészettel ékesítve.) Tehát a számításba jöhető szervek szervezett összefogása szükséges. És jöhet az értékesítés. Például turisztikai program: *Fedezzük Fel a Vidéket!* A könyv külső borítóján a Kis Csali néptáncosok bájos arcú gyerkőcei hívatgatnak. Van mire támaszkodnunk, mutassuk fel értékeinket, őrizzük nyelvi otthonunkat a világban. Bízunk benne, a korokon és tereken átívelő szálak összeérnek. Van értelme e hatalmas munkának. Tehát vannak még őrzők, de nem árvák, s vigyáznak a strázsán.⁷

Apróságoknak tűnhet: újdonság a művészi könyvjelző – tájol, s ha megpihenünk az olvasásban, segít a lapozásban: továbblépni, tovább élni. Fülünkben a lelkesítő dal, amelyet a focimeccsek szurkolói énekelnek a Felvidéken: *Egy vérből valók* vagyunk, eredeti címe: *Nélküled...* A szöveg és a kép után szóljon a zene, *Ismerős Arcok*, most egy kislány éneklő csodálatosana DAC–Slovan rangadó előtt, 2018. május 12-én, itt elérhető: https://www.youtube.com/watch?v=77z_ZDM4l58.

Most, így a végén érzem, mennyi lelkesültség sűrűsödött a sorokban. Hagyom. Nem meddő órán vagyunk. Nem elég faricskálni lomhán dalokon. Szól Szerencsés Károly „riasztása”: „Mert nem veszünk el mind egy szál! Ezer és száz csatát vívunk. Székelyföldön, Csallóközben, Kárpátalján, mindenhol, ahol élünk”. És „Addig van esély, míg el nem sülyedtünk. De azelőtt, mikor már ránk szakadna a tonnányi víz, szálljunk fel, s ha már csak repülhetünk, akkorra legyenek szárnyaink is. S emelkedjünk a magasba szép meséinkkel, dalainkkal, verseinkkel”.

(*Anyanyelvápolók Szövetsége, Budapest, 2019*)

és szerveződése. Ezzel, akarva-akaratlanul, közel hozza az olvasóhoz a fenomenológiát.” Lásd Sz. TÓTH, *A tanító úr kosara. Ajándék mindennapi tűnődésekre*, Partium, 2014. ősz, 60-66. És így hozza közel Kődöbocz Gábor a „békeharcot” a Pomozi-művelethez a Szabolcs-Szatmár – Felvidék útvonalon, éber nyitással az Atlanti-óceánig és tovább.

⁷ A szálak összefutnak. Ezen írás közben olvastam a hírt: Karaffa Attila fotókiállítás Egerben, *Felvidéki szemmel*. (Megnyitotta: Rajkovich Péter publicista, a Dunaszerdahelyi Hírnök főszerkesztője.) A fotók utazásra hívják a közönséget, dokumentálva Felvidék emlékhelyeit, a szakrális és mindennapi valóságot és a helyiek életét is. (A kiállítás szeptember 6-ig volt látható.) A kutatás-módszertani repertoár bővítése fontos. Kiss Gy. Csaba, a közép-európai kultúra tudós ismerője már régen felhívta a figyelmet, hogy a történészek, levéltári dokumentumok tanulmányozása mellett, használják fel az irodalmi műveket, mert azokból „rekonstruálható a társadalom-és mentalitástörténeti kép”, azaz, hogy mi történt az emberek fejében. Az emberek, a térségben lakó közösség gondolkodása, lelke nélkül nem fejthető fel a történelmük, az adott kultúra fejlődéstörténete (lásd John Lukacs). És ez kölcsönösséget igényel. Az sem mellékes, a körülöttünk élő országok magyarjai, hogyan vélekednek az anyaországról, és hogyan vélekednek az ott élő más nemzet tagjai a magyarokról. (2010-ben hallhattunk egy felmérést erről, „vegyes” a kép.) A kultúra ápolásának szép példája a leleszi kiadású **Régió**, Bodroghöz és Ung-vidék kulturális magazinja, a XVIII. évad 2. kiadását lapozgatva ismerős arcokra bukkanok.

Both Balázs

Őszvég a lapályon

Ím, november lett. Csatakos időben
vak szögesdrótok vezetik ma léptem.
Lomha lábom jár az idő e tájon,
és szomorúan.

Ködbe bújt síkság. Odafent a nap már
csak derengő fényt hunyorít a földre.
Lombja vesztett fák, csenevész ligetben.
Merre lehetsz most?

Ablakodnál állsz, szomorú szemekkel
csésze kávéval, szabadulni vágyva
éji álmod megkeserítve űző
démonaidtól?

Hisz tudom: szíved dobolása átzenget
mellkasod boltján, amikor halottas
némaság kint, bent, s kopogása hallik
ónos esőnek.

Vagy te is szürkén lebegő mezőkön
lépsz, haraszt, kóró, moha lepte tájon?
Bárhon is jársz most, komorabb sorokkal
írom a verset.

Ránk köszönt ősünk. Viruló gyümölcsből
töppedő roncs lett. Deresebb a rét már,
gesztenyén sárgult levelek vacognak -
gyérül a lombja.

Veszve kincs, harc, hit. Ahogy itt e táj áll,
ködbe fült harctér, szomorú mementó:
árnyalak sincsen, aki elsiratná
kedvese holtát.

Élj tovább. Engem nem a lópvilág vonz,
ingovány partján különös lidércfény –
Elhagyom hát. Égi erő vigyázza
lépteidet már.

A Dante-szimfónia kottájára

Zongorám súlyos fedelét lecsuktam.
Írva állt: sorsunk vereség. Komor sír-
hantokat, fátylat hoz a fátum késő
gyermekeinkre,

és bitók nőnek seregek letűntén...
Kárhozott népünk? Ki tudja, önkény
jön, szabadság, hogy vezetőnk lehessen
századok útján?

Vén halál, szörnyű feje, hogyha bólínt:
gyászlepel hull, mélyhegedűk siratnak
lornyonos dámát, elegáns minisztert,
s kripta-hideg dől,

hárfá glisszandók zuhanása közben...
Porladó csontváz didereg, koporsó,
megfakult márvány, zokogó szelekben.
Hajnali rémkép,

látomány-arcok - tünemény a múltból
felderengő pár: fiatal férfi, nő,
két fagyos csillag... A szonáta kész. Ég
tébolyi fényel,

zöld lidérclángként. Bár Európa vad
tapsvihart támaszt, de a lélek... Elfog
gondolatnyit majd a zenében égő
láz-futamokból?

Lesz-e mű, mely véd feledés ködétől,
érc-kemény, zengő muzsikába oltva -
Liszt Ferenc voltam, ki dacolni kívánt
tolvaj időnkkel.

S mit Vörösmarty veretes sorokkal
versbe foglalt rég: a hazát, vész honját
szent öröm, hűség koszorúzza majdan,
áldva nevünket.

Ádám Tamás

Só ázik

Mint arcomon fehér pattanások,
az aszfalton nyárra kicsapódik a só.
Távolabb víz pezseg. Az árokparton
korhadó körtefák hónaljszaga mesél
a múlttól. Vaskos meglepetések
érnek: nem úgy volt, ahogy.

A só beszökik bőröm alá, sebemet
szaggatja, vonat szalad keresztbe,
a fényesorompó karcos szeme
szigorra int. Nehezen indulok,
dagad a térdkalács. Gördeszka
suhan el mellettem, kátyúba
lépve lesem, miként rohan el
az ifjúságom.

Utoljára a katonaságnál vágtam
mérőszalagot, ahány kocka,
annyi nap. Párolog az aszfalt,
olvad a szurok, ahány lépés,
annyi nap. Só ázik nyelvemen,
bocsánatkérésem nem kell
senkinek.

Fácán szárnya söpri az utat.
Szelíd pillantásomtól a durva só
finomabb lesz.

Halk nyerítés

Erős kézzel tartom az elszabadult
kocsit, a muraközi lovak már messze
járnak, lerázták magukról a kantárt,
szabadon nyerítenek.

Vészjeleket küldenek a félrevert
harangok, tarkómról csipkedi a pihéket
egy fekete rigó. Dermedtem állok,
csak a vadrózsák futnak az erdő felé.

Amíg bírom, ellensúly vagyok, mentem
az üres szekér értékes rakományát,
az érzelmeket. A lovak után vágyom,
lombok közé, megszületik a
szabadságeszmény.

Halk nyerítést hoz a szél, újra befogom
a lovakat, kattog a szív, kattog a lócs.
Innentől ismerős.

Tokaszalonna üvegasztalon

Télre üres lett a szürke hátsó szoba, elköltöztek a festmények a falról, néhány megfáradt svábbogár pihen a sarokban, erőt gyűjtenek a meneküléshez.

Az üvegasztal is menni készül, lapján penészedő tokaszalonna remeg. Füst sem tartósítja, bicskád sem hasítja. A kutyának sem kell, madarak sem csipegetik. Megkeményedik.

Még látom, ahogy hagymát tépsz a tenyérnyi kertből, szára elszakad. Só helyett a cukrot veszed elő, édes élet. Kevered az ízeket. A tokaszalonnat meghagyod emlékedbe.

Kidobtam már azt a fagyasztót, amely jajgatott utánad. Rázkódott, amikor említettem neved. A kést ott hagytam az asztalon. Ha jössz, megtalálod.

Szalonhangulat

Szépen ejtem az indulatszavakat, káromkodásaim is kedvesek, pattanásaim finoman pattannak. Elsöprik utamból a függöny fojtotta rovartetemet. Átballagok a fényben úszó nappalin, mindenkinek köszönök. Meghajol előttem a sivatagból elűzött fügekaktusz.

Elegáns szalonban alkonyat időz az ablakon, a mélyen csüngő csillár eléri fejemet. Finoman púposodik a parketta, billeg az üvegasztal, kicsit még lüktet karcos lapján egy meleg szalontüdő.

Poharamban vékonyodik a szalmaszál, kólát szürcsölök, kisujjam elvágódik, irányt mutat. Leülnék, de kiszedi párnás székemből a varratot egy hóbortos bútorasztalos.

L. Simon László

„Verseik nem kellenek”

Proletárdiktatúra és irodalmi emlékezet

A napokban egy beszélgetésben a vitapartnerem azt vetette fel, hogy egy olyan kurzus, amely önmaga politikai legitimitációját részben az '56-os forradalomból vezeti le, vajon áthelyeztetheti-e Nagy Imre szobrát a nemzet fővárosának egyik szimbolikus teréről a város egy másik pontjára (a Kossuth tér közeléből egy attól távolabbi helyre). A kérdés már részben a legutóbbi tusnádi szabadegyetemen is szóba került, mikor az emlékezetpolitikai vitában magam feszegettem, hogy vajon miért is kavart olyan nagy hullámokat Nagy Imre szobrának áthelyezése, s hogy mindez városépítészeti probléma-e, vagy inkább identitás- és emlékezetpolitikai kérdés. Nyilván az utóbbi, mert az alkotás elszállításáról szóló polémia nem tájépitészeti és városrendezési jellegű volt, hanem annak mentén rajzolódott ki a törésvonalak, hogy miként viszonyulunk Nagy Imre életútjához, munkásságához és politikai örökségéhez. Egykori kulák dédszülők leszármazottjaként könnyen csábítana az megközelítés, hogy Nagy Imre munkásságából a padláslesöprésekért felelős moszkovita kommunista politikus parasztságot eláruló szerepét és kegyetlenségét emeljem ki, az elmúlt évtized politikusi munkája viszont megtanított arra, hogy a tetteinkért, a döntéseinkért, a kompromisszumainkért és a sokszor indokolatlan hallgatásainkért történő felelősségvállalás, illetve sorsfordító pillanatokban az áldozatokkal, sőt az önfeláldozással együtt járó helyes út választása talán a legnehezebb dolog. Orbán Viktor miniszterelnök egy 2018 júniusában lezajlott parlamenti vitában fogalmazta meg, hogy amikor „egy miniszterelnök abba a helyzetbe kerül, hogy választhatja a hazáját meg a halált, és a halált választja, hogy ki tudjon állni a hazája mellett, és csak a halálával tud kiállni a hazája mellett, és ezért nem megfutamodik, hanem vállalja, aminek jönnie kell, az egy olyan emberi magatartás, amit mindenfajta politikai nézettől függetlenül ennek az országnak, amely politikailag eléggé megosztott, érdemes elismernie és megbecsülnie”. Nagy Imre nézeteivel „az itt ülők nagy része föltehetően egyáltalán nem ért egyet, és a kommunista pártban betöltött szerepével sem ért egyet, de Nagy Imre az '56-os forradalom leverése után azzal, hogy nem tagadta meg a forradalmat, hanem vállalta a magyar népet, azzal megváltotta a nemzet tiszteletre méltó vezetői közé a menetjegyét”.

Harminc évvel a kommunista diktatúra összeomlása után tehát nem is lehet kérdéses, hogy Nagy Imre szobrainak helyük van a köztereinken. Ugyanakkor a Nagy Imre-szobor elszállítása egy másik emlékezetpolitikai problémára is rámutat. Lehet-e, szükséges-e a 21. században egy olyan emlékművet rekonstruálni, ami állítólag mind esztétikai, mind tartalmi szempontból erősen megosztotta és az újbóli

felállítása után is meg fogja osztani a közvéleményt? A Nagy Imre-szobor helyén állt Nemzeti Vértanúk emlékművét 1934. március 18-án avatták fel a Vértanúk terén. A kőpillér tetején egy kőkoporsó volt látható, előtte Hungária alakja állt, alatta a következő felirattal: „A nemzet vértanúinak 1918–1919”. A pillér hátoldalán a magyarságot jelképező, izmos férfi vívott eredményes harcot egy a bolsevizmust szimbolizáló sárkányszerű szörnyel. Az emlékművet a kommunistáktól megszokott „spontán szobordöntögetések” során 1945 szeptemberében távolították el a Parlament közeléből. Sárosi Péternek az Index.hu portálon a rekonstrukció kapcsán 2018 decemberében megjelent cikke már a címadással is egyértelművé teszi az ítéletét: „Történelemhamisító emlékműre cserélik le Nagy Imre szobrát”. De mi is a szerző szerint a történelemhamisítás? Az, hogy az emlékmű csupán a vörösterrornak akart emléket állítani a tanácsköztársaság utáni fehérterrort figyelmen kívül hagyó hatalom? Mintha számon lehetne kérni a keresztényeken, hogy a templomaikban miért nem állítanak Budha-szobrokat, a zsidókon, hogy miért nem tartják Isten fiának Jézust.

Megérthetjük az Index újságírójának elfogultságát, ha átgondoljuk Alexa Károlynak a felvetését, aki szerint a magyar 20. század számtalan példával szolgál arra nézve, hogy „a történelmi múlt egyes szakaszainak, eseményeinek értelmezése, egyik vagy másik személyiségének a megítélése mennyire ki van szolgáltatva az értelmező és ítélkező jelen ideológiai elkötelezettségének és politikai érdekeinek. Alighanem többen is a kelleténél. Nyilvánvalóan annak tulajdonítható a véleményváltozatok eme sokszínűsége, hogy a századelős békeidőktől a nemzeti közélet teljes szerkezetét átrendező századvégi rendszerváltozásig több, egymástól radikálisan eltérő politikai rezsim volt hatalmon – eltérő érdekekkel, ízléssel, hagyománytudattal, az ezeket érvényesíteni képes erővel és kultámogatással. S ezek mindegyike – ha volt rá ideje – nagy lendülettel látott neki a múlt meghódításának – felfedezésének is, megtagadásának és újratemetésének is.” Ez alól mi sem vagyunk kivételek, a mostani konzervatív kurzusépítési szándék is értelmezhetetlen lenne az uralkodó 20. századi narratívák egy részének átírására, illetve a nyelv uralására való törekvés nélkül. Hiszen „ha az ember nem nyeri meg a saját nyelvért vívott harcot, akkor nem nyer a tartalmakról szóló birkózásban sem” – véli a jelenlegi miniszterelnök.

Visszatérve Szamuelyhez és az emlékezetpolitikához, ne feledjük, hogy a diktatúra időszakában hazánkat teleszórták az őt ábrázoló szobrokkal: szülővárosában, Nyíregyházán Olcsai-Kiss Zoltán, Győrben Alexovics László, a XII. kerületi Szamuely Tibor TBC Gyógyintézetnél Simon Ferenc alkotása állt, míg a VIII. kerületi egykori Kun Béla téren (ma Ludovika tér) elhelyezett, Kun Béla és Landler Jenő portréját kiegészítő domborművét Farkas Aladár készítette el.

Arról a Szamuelyról van szó, akiről gyermekkoromban azt tanultam az általános iskolában, hogy hazánk egyik tiszteletreméltó hőse volt. Arról a gazemberről van szó, aki a proletárdiktatúra alatt, 1919. április 20-án elhangzott beszédében

kiemelte: „A hatalom a kezünkben van. Aki azt akarja, hogy visszatérjen a régi uralom, azt kíméletlenül fel kell akasztani. Az ilyenek bele kell harapni a torokába. A magyarországi proletariátus eddigi győzelme nem került különösebb áldozatokba. Most azonban szükség lesz arra, hogy vér ömöljön. A vértől nem kell félni. A vér – acél: erősíti a szívet, erősíti a proletár öklöt. Hatalmassá fog tenni bennünket a vér. A vér lesz az, mely az igazi kommunvilághoz elvezet minket. Ki fogjuk irtani, ha kell az egész burzsoáziát!”

Arról a Szamuelyról van szó, akiről Kassák azt írta az *Egy ember életében*, hogy neve a kiontott vér szimbóluma a polgárság körében. Arról a Szamuelyról, aki gondolkodás nélkül gyilkoltatott halomra ártatlan embereket. 1919. június 23-án csak Dunapatajon Szamuely „vérszopó hiénái” összesen negyvennyolc ártatlan embert lőtték agyon és tizenötöt akasztottak fel. Ők és a „dicsőséges 133 napnak” a további 527 ártatlan áldozata megérdemlik az emlékművet, megérdemlik a kegyeletteljes főhajtást. Mindez független attól, hogy mások is áldozataivá váltak más bűnös rendszereknek: a rájuk való emlékezés jogos igénye viszont nem akadályozhatja meg a Nemzeti Vértanúk emlékművének rekonstrukcióját.

Az 1890 és 1919 között élt Szamuely az írással is kacérkodott. Fodor Oszkár visszaemlékezéséből tudjuk, hogy viszonylag fiatalon „a Nagyváradai Napló munkatársa lett, ahol Ady is feltűnt bátor cikkeivel. Ady Laszkyék Szabadságától ment át Fehér Dezső lapjához, Szamuely Tibor viszont a Napló szerkesztőjének ezerféle elkötelezettségét megunva lépett be Laszky Szabadság című lapjához. Egy váratlan összekülönbözés döntötte el Szamuely elhatározását. Nagy helyi szenzációt keltett, midőn támadó cikket írt volt gazdája ellen. Cikkében a váradi püspök s egy újságíró dolgát pertraktálta. Fehér Dezső sajtópert indított, de miután a bíróság a püspököt is beidézte tanúként, Filatky főispán közbelépésére visszavonta panaszát. Fehér Dezső nem jutott elégtételhez, amiről sok szóbeszéd folyt a váradi helyi politikában. Ennyit tudunk meg Hegedűs Nándor, a Nagyváradai Napló egykori szerkesztőjétől, és még annyit, hogy számos cikket írt Váradról a Népszavának is. A fiumei A Tengerpart újabb szerkesztőválsága ebben az időben vitte Szamuely Tibort Fiuméba; utána Budapesten, a Magyar Kurir című lap tudósítónál helyezkedett el. Malcsiner Emil, régi klerikális újságíró volt a könyvatos szerkesztője. A klérus, az Actio Catholica és más egyházi intézmények híreit továbbította az újságokhoz illő szubvenció ellenében. Hogy a radikális beállítottságú Szamuely hogyan került oda, nem tudom. Malcsineknek nyilván olcsó munkatárs kellett éppen, s Szamuely más híján elvállalta ezt a nem nagyigényű sajtómunkát. Azután az MTI-hez került, miközben a Népszavának is írogatott. Egy délután Szamuely félrehívott az Abbáziában asztalunk mellől, hogy bizalmas közlendője volna. Elmondta, hogy vannak témái, melyek beleillenének az én A Pénzvilág című lapomba. Másnap hozta is az első kéziratát. Meglepett stílusának könnyed gunyorossá-

ga. Elmés volt a cikke, több is annál. A készülő városi választásokról írt, s ennek ürügyén a főváros urainak gazdálkodásáról, a panamákról, a klikkrendszeréről.”

Szamuely 1919-es sikeréhez mindennek persze nem sok köze volt. Leninnel való találkozása és közös fényképe viszont mindennél többet ért a mozgalomban. Még halála után évtizedekkel is üzenetértékkel bírt. Ahogy Alexa Károly írta a *Hitel* 2017. novemberi számában: „Lenin és Szamuely Tibor közös fényképe a moszkvai Vörös téren 1919 tavaszán jelképes hivatkozási alap lett Magyarországon 1945 áprilisától.” Az ilyen kis momentumoknak felbecsülhetetlen szerepük volt a kommunista emlékezetpolitikában. „Számos okát találjuk annak, hogy a gazdag példatáron belül miért éppen a Tanácsköztársaság, más néven a Kommün vált azzá az eseménnyé, amelyet a legszélsőségesebben ellentétes megítélések kísérték és követtek – véli Alexa Károly. – Minden előzmény nélküli újdonság volt a magyar történelemben például az, hogy egy kétes legitimitációjú, nem a hagyományos országvezető elitekből verbuválódó – mondhatni gyökértelen – politikai erő teljhatalomhoz jutott; döbbenetesen meglepő volt az a – mérlegelést szinte teljesen mellőző – radikalizmus és közöny, amivel felszámolták a történelmi alkotmányt, ellenőrzés alá vonták a mindennapi élet intim szféráit, és kérdésessé tették a nemzeti meg a társadalmi morál alapelemeit.”

Mindehhez hozzájárult a magyar írók kezdeti lelkesedése, akkori írásaik a második világháború utáni kommunista újramezítés időszakában hivatkozási alappá váltak, később beépültek az oktatásba, a Forradalmi Ifjúsági Napoknak nevezett ünnepsorozat iskolai és munkahelyi programjaiba. S természetesen a viszonylag rövid időn belül bekövetkezett csalódás, egyesek (mint például Babits) hallgatása, mások lázadása nem kapott ugyanilyen felületet, mert a kommunista irodalom- és történettudomány gondosan ügyelt a részletekre. A „dicsőséges 133 nap” emlékét semmilyen módon nem lehetett veszélyeztetni, a valójában gyilkos és bűnöző vezetőit, azaz az állítólagos hőseiket nem lehetett deheroizálni, miközben a hivatalos történetírás, szépirodalom, közéleti szobrászat, filmgyártás számos eszközzel megtette ugyanezt a neki nem tetsző, ugyanakkor valóságos nemzeti hőseinkkel és példaképeinkkel.

Az írók kezdeti lelkesedésére számtalan példát találunk. A *Nyugat* 1919. április 1-jei számában még Szabó Dezső is üdvözli a tanácsköztársaság kikiáltását: „Sikerül-e most végképp megvetnie lábát az új világrendnek, vagy a nagyszerű erőfeszítés csak szuggeráló példa marad, beleégyve minden jövő felé forduló szívbe? Nem lehet tudni. Mindenesetre a legmélyebb hittel kell dolgoznunk kiépítésén. De a ma jelszavai s a tegnap jogos gyűlölete ne szűkítse meg emberségünket, ne homályosítsa el horizontunkat. A kommunizmus sem végcél, csak állomás, melyen át továbbrohan a végtelenbe haladó ember. Egyetlen végtelen horizontja a jövőnek: a teljes ember. Az ember, akiben benne lesz Szókratész, Szent Ágoston és Marx, Platon, Corneille és Whitmann, minden kor, minden ember, minden faj. Összejött óceánja az évezredek től zuhogó emberi életnek, vissza fogja mutatni tükrében a kozmosz örömeinek és fájdalmainak minden emberi

arcát, s úgy lesz, minden emberben benne az egész emberiség, mint a szétterjedt jó étel, az egyetlen szeretet, a feladatra hívó megilletődés. Szétszórva sok száz táj felé, éhes gyökerek vad csókjaiba oszolva, tavaszi vadvizek titkos sodraiba bontva, bele-rothadva az előrohanó tavaszba: ti elfektetett nagy gyermekek, véres vetései az örök jövőnek, köszönet nektek. Most jön véretek nagy aratása. Új világ születik, új ember keresztelődik zúgják a megkondított szívek.”

A *Nyugat* ugyanezen számában publikálja Tóth Árpád *Az új Isten* című versét, ami- ben ilyen sorok olvashatók:

Hozsánna néked, új Isten, hozsánna!

Ismerj meg minket, tieid vagyunk!
A szíved hajtó élő, drága nedv,
A diadalmas vörös lüktetés
A mi bús bérünktől is gazdagult
S világra ömlő harsonád sodrába
Gyötört torkunk reszkető hangverése
Szerények s mégis egyítve simul:
A kicsiny, árva magyar jaj-patak
A messze zengő, nagy moszkvai árba,
Mely most tisztára mossa a világot:

Hozsánna néked, új Isten, hozsánna!

Legyen szavad teremtés új igéje,
Formáld át sáros, bűnös, ócska bolygónk,
Mit elrontott sok régi, úri isten,
Te istenek közt új és proletár
Formáld boldoggá pörölyös kezeddél, –
Emelj minket roppant tenyereidre
És a magad képerre gyúrj át minket!

Móra Ferenc is lelkesedik, még nem is sejtí, pár hét múlva miket fognak elkövetni a vörös osztagok, köztük a hírhedt Lenin-fiúk, mikor ezt írja a *Szegedi Napló* 1919. április 1-jei számában: „Proletárdiktatúránk első hetén túl vagyunk. Talán sohasem volt a történelemben diktatúra, amely ilyen megalkuvástalanul kemény, és mégis ilyen istenien emberséges lett volna. A történelem eddig csak véres diktatúrákat ismert. A szegedi lapok egy hétig tele voltak rendeletekkel, amelyek háttérben a statáriális bíróság töltött fegyvere meredezett, s ennek a fegyvernek egyszor sem kellett elsülnie.

A proletariátus nem vérre szomjas, hanem boldogságra, s abból mindenkinek juttat annyit, amennyi megilleti.”

1919. május 8-án a kassai polgár, Márai Sándor pedig így fogalmaz: „a négy sarkában felgyújtott ország megmaradt szigetén összeszorított ököllel kimondjuk az utolsó szót: nem! Nem kötünk fegyverszünetet, nem adjuk oda vasutainkat és hajóinkat, nem vetkőzünk ki lerongyolt ruháinkból, nem adjuk oda utolsó falat kenyérünket, nem tartjuk oda a felszabadult magyar proletariátus meztelen testét bojárok eszelős korbácsainak. Magyarország a jószándékért cserébe ökölcsapást kapott az arcába.”

Sok más irodalmi mű mellett citálhatnám még Juhász Gyula: *Májusi óda* című versét, de talán még érdekesebb Babits töredékes versének utolsó három szakasza:

Két nép vagyunk ma, muszka és magyar,
ki több szégyenben élni nem akar
és inkább szenved, inkább belehal,
de ember lesz és újra fiatal!

Magyarok! a kor nagy dologra hi,
mi vagyunk az idők postásai,
mi küldjük szét a vörös levelet,
melynek pecsétjei vérző szivek.

S sokan remegnek, ha a pósta jön,
de még többeknek lesz ez szent öröm,
hogy nem volt annyi vér és annyi könny
hiába, mert már a nagy óra jön.

Babits kifejezetten lelkes volt a kommün elején, Szabó Lőrinc jegyzeteinek tanúsága szerint irodalomelméleti előadását áprilisban e szavakkal nyitotta meg: „Mielőtt ezeknek az elmékedéseknek a sorozatát megkezdeném, úgy érzem, hogy nem szabad elmulasztani, hogy mi, akik az emberi szellem alkotásairól szóló tudományt akarjuk ezeken az órákon körvonalazni, meg ne hajtsuk a tudomány komoly zászlóját az új szellem vörös lobogója előtt. Bizonyára minden tudománynak, az egész tudományos gondolkodásnak megvan az oka rá, hogy a forradalom fiatal szellemében felszabadítóját üdvözölje. Felszabadítóját, mert hiszen a régi világ minden féltett és őrzött berendezkedése, minden, az egyház, a trón, a szent tulajdon és minden ebből következő intézmények és konvenciók a maguk államilag védett vitathatatlanságukban csak bilincsei és kerékkötői lehettek az igazság elfogulatlan kutatásában, – és testvérét, mert hiszen az igazság elfogulatlan kutatása maga is forradalom már, testvére és heroldja a forradalomnak, s a szellemi tudományok munkása a forradalomnak. Bátor és

számonkérő logikára nevelvén az agyat, tisztánlátásra a szemeket, meg nem alkuvó igazságszeretetre a szívet; de kétszeresen közel érezzük magunkat a forradalom szelleméhez, mikor vizsgálódásunk tárgya ma az emberiség alkotó szelleme. És e szellemnek azok az alkotásai, melyeket együttvéve irodalomnak nevezünk. Az emberiség érzéseinek és átértett gondolatainak felgyülemelő thesaurus. Érzések, amelyeket az összes emberiség évezredek át tartó szenvedései gyűjtöttek fel a lelkekből, és gondolatok, melyek ezekből az érzésekből születtek.”

Babits lelkesedése hamar szertefoszlott, utólag így értékelte a történeteket: „Az én világnézetem a proletárdiktatúra alatt teljesen konzervatív irányban toldott el. De úgy látszik, a konzervativizmust nem egyformán értettük. A forradalmat az eszközök utáltatták meg velem: s ha a visszahatás ugyanolyan eszközökkel dolgozik, akkor ez csak folytatása a forradalomnak. S az én konzervativizmusom nem jelentheti régi ideáljaim megtagadását. A főcél a béke és boldogság: erre kétségtelenül rossz út a forradalom, melyben a nemzet önmagát öli meg: de nem kevésbé rossz út az, ha nemzetek és fajok egymást ölik. Az igazi hazafiság az, mely a maga nemzetét, faját belül erősíti: de nem az, mely idegen nemzeteket, fajokat kifelé támad. Az igazi hazafiság a kulturális nem a politikai.”

Az 1945 utáni hivatalos irodalomtudomány természetesen megpróbálta megmagyarázni a proletárdiktatúráért kezdetben lelkesedő írók gyors kiábrándulását. Sőtér István 1959-ben, a Kortársban megjelent Babits-portréjában úgy véli, „Az ő rokon-szenve a Tanácsköztársaság iránt legfeljebb valamiféle elfogulatlan érdeklődés, melyet egyhamar elriaszt a forradalmi harc vére és sara.” A „Spenót” (*A magyar irodalom története*) 1965-ben megjelent V. kötetében (a főszerkesztő Sőtér, a szerkesztő: Szabolcsi Miklós, akihez még én is jártam szakszemináriumra az egyetemen), *A Tanácsköztársaság nehézségei; visszhangja az irodalmi életben* című részben az olvasható, hogy a proletárdiktatúra utolsó két hónapjában „különösen a volt polgári írócsoporthoz tartozó írók közül »hallgattak el« többen. Milyen körülmények okozták ezt? Mindekelőtt a súlyos papírhiány, ami az ellenséges blokádkövetkeztében állt elő. Részben emiatt, részben politikai okokból a volt polgári napilapok, melyekbe az írók nagy többsége írt a Tanácsköztársaság első hónapjaiban (Világ, Pesti Hírlap, Magyarország, Pesti Napló stb.) nem jelennek meg többé, s megszűnik jónéhány folyóirat is. A tervezett új irodalmi folyóiratok – az egyiket Osvát Ernő, a másikat Bölöni György szerkesztette volna – viszont még nem indultak meg. Nyilvánvaló, hogy a megmaradt lapok, irodalmi és kulturális folyóiratok, mint például a Nyugat, a Ma, az Érdekes Ujság, a szocialista szellemben átalakított Uj Idők vagy a Barta Lajos szerkesztésében megindult Emberiség nem tudták rögtön pótolni a megjelenési lehetőségek így támadt hiányát.

De voltak ennek elvi okai is. Az írók nagy részét a proletárforradalom felemelő ereje magával sodorta, de nem minden írónál volt ez az állásfoglalás egyértelmű, fenntartás

nélküli elfogadása az új világrendnek. Minden forradalmi változástól az emberek saját vágyképeik megvalósítását várják, így voltak ezzel 1919-ben az írók is. Sokukat elsősorban a Tanácsköztársaság függetlenségi küzdelme állította érzelmileg az új rend mellé, és közrejátszott az is, hogy polgárháború nélkül győzött a proletárforradalom. Emellett az imperialista háborúért felelős úri osztályok meggyűlölése és a világforradalom várása, sőt elkerülhetetlenségének tudata, amiben az emberiségnek a véres háborúból való felemelkedését, öneszmélését látták az írók, lélektanilag is elősegítette csatlakozásukat a Tanácsköztársasághoz. Tudatukban és érzelmileg is elfogadták a szocializmust, de a szocializmus tudományos világnézete még kevéssé volt ismert előttük. Mindebből következett, hogy amikor az osztályharc élesedett, és a Tanácsköztársaság fokozatosan *terrort kényszerült alkalmazni* [kiemelés tőlem] az ellenforradalmi burzsoázia letörésére, egyes polgári írók értetlenül álltak e jelenség előtt és visszahúzódtak, mint például a pacifista Babits Mihály. Mások az ellenséges blokádból származó gazdasági nehézségek, a közellátási zavarok, és a kispolgárságot sértő, egyes túlzó intézkedések láttán húzódtak vissza a közvetlen cselekvéstől. Általánosabb megtorpanást okozott az imperialista támadások fokozódása és a fronthelyzet rosszabbodása a proletárdiktatúra utolsó hónapjaiban, valamint az annyira várt világforradalom elmaradása, s az a körülmény, hogy Szovjet-Oroszország maga is élet-halálharcot vívott ebben az időben s nem állt módjában katonailag a Magyar Tanácsköztársaság segítségére sietni. Több író a proletárdiktatúra elkövetett hibái készítették tépelődésre, így Móricz Zsigmondot az elmaradt földosztás. Mindehhez hozzájárult egyes szektás hangoskodók indokolatlan támadása is a polgári oldalról érkező írók ellen. Tóth Árpád nyilvánvalóan ilyen támadás hatására zárkózott magába. Együttesen ezek az okok eredményezték egyes polgári írók befelé fordulását, töprengését s némelyikük időleges elhallgatását. De mindez csak átmeneti jelenség volt.” Az utólagos magyarázat és önfelmentés „legszebb” példája a fejezet zárása: „*Ha az imperialista túlerő támadása katonailag meg nem dönti a Magyar Tanácsköztársaságot, a kommunistáknak lehetőségük nyílt volna hibáik kijavítására, legyűrték volna belső nehézségeiket, és az írók zöme továbbra is segítette volna őket az új világ építésében.* [kiemelés tőlem] Hogy mennyire nem igazi elhallgatásról vagy szembenállásról van szó az írók zöménél, bizonyítja a Tanácsköztársaság utolsó két hónapjának sokoldalú, gazdag irodalmi termése is. De bizonyítja az is, hogy 1919. július 10-e és augusztus 1-e között, tehát az utolsó húsz napban több mint 155 ezer koronát fizettek ki részben akkor írt, de a bukás miatt már meg nem jelenhetett, részben tervezett és készülő művekért az íróknak.”

Voltak olyanok is, igaz, kevesen, akik mindvégig távolságtartással vagy erős fenntartással viszonyultak a közműhöz. A Magyar Idők egy évvel ezelőtti kultúrharcos cikkében a Kassák Múzeum kapcsán az irodalomtörténeti kérdésekben rendkívül tájékozatlan szerző ezt írja: „Az intézmény a jobboldal által is elfogadott kommunista Kassák Lajosról van elnevezve, akinél – miután a diktatúra egyik szellemi irányza-

tát öntötte művészeti formába – szintén szigorúan el kellett választani a művészeti munkásságát a vállalhatatlan tevékenységétől.” Valójában éppen fordítva volt. Róbert Zsófia *A Tanácsköztársaság és az írók* című, egyébként több ponton vitára ingerlő írásában kiemeli, „Kassák Lajos, aki élete végéig szocialistának vallotta magát, az első pillanattól bizalmatlanul szemlélte az új kurzus politikai vezetőit. Nem értett egyet az általuk szavakba foglalt és gerjesztett szociáldemokrata–kommunista ellentéttel. Nem helyezte Kun Béla tömegkultúra-eszményét, nem fogadta el, hogy az általa szerkesztett MA a Tanácskormány hivatalos lapja legyen. Az irodalom függetlenségének elvét képviselte.” Ha publicistánk olvasta volna az *Egy ember életét* vagy Kassák Kun Bélához intézett nyílt levelét (*Levél Kun Bélához a művészet nevében*), amelyben a magyar avantgárd mestere visszautasítja a burzsoá dekadencia vádját, akkor megértette volna, hogy Kassák egész életében azt vallotta, amit a tanácsköztársaság idején is: „minden pártpolitikán, nemzeti és faji ideológián túl a soha be nem érhető végcél felé indítottuk el harcunkat az emberért”. Beszédese a „Spenót” értékelése is: Kassák „a Tanácsköztársaság idején továbbra is fenntartja a lenini pártosság eszméjével szemben elfoglalt álláspontját”.

Nem árt figyelni az ilyen részletekre, nehogy a neofita forradalmi buzgalom megtévesszen bennünket. Kinek lenne kedve olyan beszélgetés résztvevőjének lenni, mint amilyenbe Kosztolányi Dezső csöppent, mikor a közmű idején összefutott Kun Bélával, akivel sok évvel korábban a Budapesti Napló szerkesztőségében egy dolgozószo-bában ültek?

„– Mondd, mi ez itt, öregem? – kérdezi sűgva, pajtási cinkossággal, kíváncsian megfeszített karral, csodálkozó tenyérrel Kun Bélától, és várja, hogy a régi »vagány« újságíró társ fél szemével hunyorogva, csibészesen röhögve bevallja, hogy az egész csak móka, s kár izgulni.

Kun Béla azonban állig begombolkodik, propagandaízű szavakkal vázolja a helyzet komolyságát s az eljövendő kíméletlen harcot.

– És mi lesz velem? Mi lesz az írókkal? – faggatja Dide a népvezért.

– Reád semmi szükség a proletárállamban – feleli Kun Béla. – Versek nem kellenek. Majd tanulsz valami mesterséget. Ha okoskods, ki fogunk végezni.”

Egy biztos: a tanácsköztársaság végképp helyére került a történeti emlékezetben: nincs az a baloldali narratíva, amely – valamennyi relativizálási szándékával együtt – feledtetni tudja a proletárállam vezetőinek bűneit és nemzetellenes tevékenységét. Kosztolányi, Kassák, Ady, Babits és társaik minden tévedésükkel, bűnükkel egyetemben pedig élő bizonyosságát adják annak, hogy márpedig versekre, lélekerősítő, emberi gyarlóságainkra rámutató, magyar nyelvünket és nemzetünket megtartó irodalomra szükség van, és szükség lesz.

(Elhangzott a Tokaji Író táborban, 2019. augusztus 16-án.)

Sarusi Mihály

Részletek a Könyvek hava* című készülő kötetből

Színjáték

Szindarab? (Szomorújáték, színmű, vígjáték...) Honnan vetted? Hogy mersz...

Hozzányúlni, beleavatkozni. Amikor.

Valamikor próbálkoztam. Gyöngécske lett. (Mint általában az első dolgom bármely műnemben.) Aztán addig kísérleteztem.

Mondhatni nem is magamtól. Biztattak, mivelhogy fölkerésre.

- Te tudnál népi komédiát írni!

Mert hogy úgy tűnt, olybá vehették, hogy amit addig elkövettem, abból következik.

Következhette? Következhett volna.

Ám hogy mi lett a vége...

CSUBA FERKE: Padra szín!

Sándor János b.csabai Shakespeare-rendezései, Latinovits Zoltán veszprémi játékaival s játékvezérlése (mondjuk A kispolgárok, melyet - lángelmei módon - rendezett, s Az ügynök halála, miben elképesztőt alakított), a tartui (Vejnemőjnen) színház - természetesen (?) észt nyelvű - Az ember tragédiája-előadása, egy debreceni Kapaszkodj, Malvin, jön a kanyar, b.csabai Bunker, a pesti Huszonötödik Színház bulijai, Szörényi Szent István királya, Székely Caligulája, utóbb Bulgakov Molière-je (Eperjes Károllyal, Veszprémben) s még jó néhány nagy játékszíni élmény tett rám akkora hatást, hogy fölbátorodtam és (bár sosem terveztem:) szindarabot írok. (Amilyen volt még például a csabaiak Mária főhadnagya, amely 1957 legelején piros-fehér-zöldjével alaposan fölbőszítette a díszpáholyban ájuldozó szovjetmuszka tiszt urakat, s ragadtatott el bennünket.)

Szerkesszek?

A diákkori bolondozást követően két vérszegény hangjátékot követtem el, a színpad vonzása mégsem enged.

- A Magyar Krisztus lagzis fejezete úgy színház, ahogy van!

* Könyveim utóélete, visszaemlékezve születésük körülményeire is... A Könyvek hava 1997-ben látott napvilágot a Szökőélet című vallomáskönyvemben, s az addig történeteket rögzítette. A folytatással a következőkben szeretnénk jelentkezni - netán a csabai Corvinka Könyvek sorozatában.

Embörének?

Színésznő barátom biztatása nélkül is tudom, a Csuba Ferkóhoz azért kellett némi serkentés. Életem első - s tán utolsó - vígjátékát egy helyt azzal vágják vissza, hogy írjam újra úgy, ahogy a dramaturg elképzelem (arra nem gondoltak, hogy nem szoktam meszet enni), másutt meg azt izente a szakértő:

- Álnépi!

Áruljam el? Székesfővárosi társulat vezetői rendelték, meg a helybéli színigazgató, aki épp akkoriban állította színre Illyés Bolhabálját.

Szó, ami szó, semmit sem (nagyon) tettem hozzá, úgy írtam meg, ahogy (tán) 200 esztendeje is megszerkeszthette volna valaki (Csokonai valamely cimborája) -, ha hallja, avagy összegyűjtheti mindazt, ami a huszadik század végi tollforgató kezébe kerülhet.

Egy soha meg nem született népi színjáték helyreállítása? Sosem voltat fölújítani...

Afféle dolog volt ez, mint Balogh Elemér Csíksomlyói passiója. (Csak hát a Csuba-darab - nyilván mert kevésbé sikeredett - elutasított.)

Sokra nem mennek vele, mert azért is folytatom.

Ha addig nem török le a kezem.

Mire föl - másodjára - csak megszületett az ÁLOMPUSZTA, a vidék '56-os forradalmának a drámája.

Csabán a Vigadóban előadni készülnek a színjáték Fő téri jelenetét. A szakértők egyike szól, hogy Fekete Pált akkor még nem csukták le... Mire föl utólag - szükség szerint - megigazítom.

- Köszönöm, hogy rám szóltál, mert így pontosabb. Ott voltam a színház előtt (Hrabovszky László mondja a Magyar Nemzetben: október 28-án /én a dátumra nem emlékszem/), a darabban a Fő téri tüntetés-élményeimet ebbe a részbe sűrítettem. Sűrítettem! Mert ez nem történelmi dráma, hanem a történeteket egybe-mosó színpadra-álmodás(-varázslás). Fölhívtam Pali bácsit, azt mondja, valóban nem volt ott akkor a színház előtt, vidéken járt - ő volt a megyei forradalmi bizottság elnöke -, de hallotta, mi történt: a megingó Tóth alezredes katonái lefoglalták a színészklubban ülésező (városi...) forradalmi bizottság tagjait és a kaszárnyába vitték őket. Erre a színház előtt hatalmas tüntetés, amely végül megindul a lak-tanyához, ahol már ott van Fekete Pál is, és kiszabadítják a lecsukott vezetőket... (Feketének gyanús Kaskótó is...) (Lehet, hogy csak most, utólag - mert a dramaturg, már Kanadában, a szocikkal lepaktáló SzDSz-esek mellé állt.)

Kolbászdrámát várnának tőlünk. Hatunkat kérik föl, végül 5-en küldünk valamit. Magunk... igazi szomorújátékot. Pontosabban... színművet. Hol vígan har-sog, hol szomorúság fagyaszt (vagy épp vér patakzik).

Február derekán hirdet eredményt a színháztól – állítólag – független öttagú bíráló bizottság. Melyik a legkolbászosabb, októberban a kolbászvásár alkalmából bemutatható darab.

Biztos nem a miénk lesz.

Eleve lehetetlennek tartottam a dolgot. Színdarab a csabai kolbászról... Ilyen alapon lehetne a pozsonyi kifliről, a debreceni párosról, a kolozsvári töltött káposztáról, a tiszai halászléről, a somlói galuskáról (s megannyi társukról) is. Erről biztos nem írok, ám ha már fölkertek, miért ne?! Annál inkább a magyar paraszt tönkretételéről (amiről a Kazal is szól)...

Március idusán – sem híre, sem hamva döntésnek. Csabai szabadúszó – botrányújságírásra hajlamos – újdondász érdeklődik, hogy s mint. Elküldöm neki is.

– „Kolbász”... Ne bolondozz! Ez a magyar parasztság drámája!

Hogy majd ő rájuk szól...

Elég kellemetlen.

Akiknek továbbította, azok is el vannak ragadtatva.

Hát még én!

Hogy előadható-e, kérdés, ám hogy eltaláltam?! Megírtam azt és úgy, amit és ahogy akartam.

– A szöveg valóban jó... – sajnálkozik, akit szülővárosodban ezért fizetnek.

Amikor a pályázatra meghívtak, nem köntörfalaztam neki: olyan *csabait* akarok írni, amely akár Szombathelyen is érdekes lehet.

Mit ad Isten, ott jelent meg: az Életünk '56-os számában. A forradalom 60. évfordulóját állami pénzzel támogató országos bizottság vezetője viszont még csak nem is válaszolt könyvkiadásunkhoz támogatást kérő levelünkre. Csak a csabai önkormányzat adott a közreadáshoz pénzt (no meg egy nevét elhallgató magán-személy, kettőt érő „egy magyar”).

Hál Istennek nélküle is boldogultunk.

Mi lenne, ha rájuk szorulnánk? Ugyanott tartanánk, mint a kedves Kádár-kolbász-kerítéses óvilágban?

Tán mégsem rajtuk múlik.

2017 végén mutatja be nagyváradi társulat a *Csuba Ferkét*. Aradi előadásukra elmennék, de előtte már elveszik ettől a kedvem. Látom a honlapjukon a fényképeket a bemutatójukról. Elijeszt az összeállítás. Népszínműves színrevitel, műkedvelés – a pár hivatásos szereplő ellenére.

A pesti színigazgató, aki a főrendezővel fölkeret a népi vígjátékírássra, olvasta az Álompusztát is, mindkétszer ugyanazt mondta: nem erről van szó! Ülünk össze dramaturggal, rendezővel, és együtt megalkotjuk a bemutatható, előadható darabot!

Ez volt – ha nem szó szerint is – a lényeg.

Ragaszkodtam a hagyományos szereposztáshoz.

Munkamegosztás... Mily régtől fogva! (...Mi már: nem trendi?) (Akar a rosseb az lenni.)

E rendező-központú színi világban? Ahol a szerző... álljon a sarokba?

A rendező meg: társszerzőnek képzelem magát. (A réges rég született mű „korszerűsítő”

átírója különösképpen.) (Rosszabb esetben az eredeti mű szerzőjéről egyszerűen megfeledkeznek, neve föl sem kerül a színlapra.)

„Kedves...!

A leveled megkaptam, de nem siettem el a választ.

A meghívásos pályázaton... az általam is olvasott darab az „első háromban” végzett. Azaz nem tudtak dönteni, melyik a jobb, netán a bemutatható, ezért arra kértek bennünket, hogy igazítsunk rajta a színház igényei szerint, s az újabb forduló dönt a helyezésekről. Én nem nyúltam hozzá, mert az első perctől nem a megrendelő színház igényeinek akartam megfelelni, hanem annak, amely bennem megfogalmazódott (s engem régóta foglalkoztatott). Csabai kolbász, vígjáték, netán bohózat, szóval minél harsányabban... Tán tudnék ilyet is írni, de most máshoz volt kedvem. Ehhez. Ahhoz, amit olvashattál. Valami nagyon máshoz!

Parasztdrámához. A magyar parasztság szétverését, megfojtását, tönkretételét valamennyire is érzékeltetni képes színjátékot... Ami nem szomorújáték! De nem is vígjáték... Színmű sem... Bohózat pláne nem. Az, ami. Maga a harsogó (hol röhejes, hol véres) élet.

Én ilyen (pláne sikeres) ötvenhatos darabról nem tudok.

Az enyém: vagy sikerült, vagy nem.

Balogh Elemér (akinek a Csíksomlyói passió című darabját a Nemzeti több mint 500-szor játszotta) olvasta, s azt mondta: kitűnő darab, de nagyon könnyen könyvdráma lesz, amely arra vár, hogy azt föl vállaló, azzal azonosuló rendező kezébe kerüljön... Ami nyilván nem lesz könnyű.

De nem azért írtam, hogy könnyű legyen... a bemutatás. Más hajtott.

Ahogy hajt... mindig is.

Az író írjon, a rendező rendezzen, a színész játsszon, a dramaturg igazítson (a rendező elképzeléseinek megfelelően)... A közönség meg értse s tapsoljon, vagy ha nem, hát füttyülje ki! A műtész pedig... bíráljon; ne adj Isten segítsen az adott művet elfogadtatni, megértetni, a helyére tenni.

A csabaiak egyiket sem mutatják be; azaz kár lett volna erőlködnöm, igényeikre figyelni, s nem a magam feje után mennem...

Jövőre, ha a Jóisten megsegít, megjelentetem. (Nyomtatásban.) A többi nem az én dolgom.

Barátsággal: Miska”

Valamikor (nem anno, hanem) az Úr 2010-es évtizedékek a derekán.

Válasz nem érkezett.

(Nyilván: nem volt mire.)

Magyar színház magyar színház nélkül.

Magyar színház magyar színházatlanul.

Magyar színház magyar színház híján.

Magyar színház magyar színházra: várván várva.

Ha veled, ha nélküled.

A sajtóban a minap megírták: az évad összmagyar termésének a zömét idegen – finomabban szólván: nem magyar – szerzők művei teszik ki. A maradék magyar darab nagyjából operett, valamint elmúlt korok íróinak alkotása, kortárs honi szerző csak elvétve akad.

„Magyar” „színház”.

Kelletett ez neked.

Jó (?) példa arra, mi történik velünk, a Gyulai Várszínház története. Miszlay István, a csabai színház igazgató-rendezője azt találta ki, hogy a Körös-parti közepkori téglavár (1963-tól) nyaranta a magyar történelmi színház műhelye legyen. Azzá is vált, míg az utódok erről le nem mondtak – hogy globalista fesztivállá süllyesszék azt, ami addig a mi ünnepünk volt.

„Magyar történelmi dráma”, az kellene ezeknek, nem a hanyattesés! Ne adj Isten új... Az tenné be a kaput. (Nektek.) Ne adj Isten a nemzeti hagyományokból építkező.

Színház, színház, Álompuszta.

Álom a pusztán.

– Ahogy (amilyenek) színpadra álmodtam!

A többi a színháziak – rendező, színész, világosító, jelmez- és díszlettervező, sűgő, színfaltologató, fodrász, sminkmester ... – dolga.

Tömöry Péternek (Németországból és Magyarországból jövet, Veszprémben) Piscator politikai színháza jut az Álompusztáról az eszébe. Hogy ha ő rendezné... (Vala)Ha.

Más azt kérdezi, milyen dramaturgia alapján dolgoztam? Mondhatni: a magam feje után mentem.

Ha szabad a játék.

Széptanulmány

Rútirodalom dandárján.

ÍRNI, CSABÁN? Käfer tanár úrnak köszönhetem, ő kért föl a megírására a békecsabai művelődéstörténeti kötetbe, hogy abból 1998-ban magam rendeljem meg Gyomán a különnyomatot?

– Te különnyomatot csináltattál magadnak? – kérdezte csodálkozva a III/III egyik akkori helybéli közművelődési főügynöke.

No lám. Korábban mindenkinek készítették, akkorra elfeledték. Miska meg nem önállósította magát? (Jelenthettem – volna? – a jelenteni valót a jelentést váróknak jelentve: Jelentem...!)

Hogy 2006-ban kötet lett belőle, az OSZK-nak köszönhető. Kerestem, nem leltem náluk. Azt mondták, különnyomattal csak a helyi könyvtárak foglalkoznak, ők nem. Na, mondom, a csuda vigye el, adok én nektek. Kaptak.

A kézirat első változatában nem szerepelt Filadelfi Mihály költő, a helybéli irodalmi negyedévkönyv, az Auróra (szurkáló) nevű csabai kiadvány felelős, vagy mit tudom én milyen főszerkesztője, valamint a Sarusi álnév mögé rejtőző Sarusi (Kurtucz) Miska. Käfer tanár úr rám szolt: dicsérte a Csabához bármilyen módon kötődő írókat sorra vevő széptanulmányomat, de hiányolta ezt a két tollforgatót, hogy nélkülük az egész nem teljes. Írjam meg!

– Írd meg! Igen, ha tetszik, ha nem: Miskáról is, meg magadról is.

Hogy én ezt meg tudom csinálni.

Mit ad Isten, megírtam.

Amikor megjelent, majd eljutott az érdekeltekhez a csabai művelődéstörténeti – igen vaskos – összegzés, az Aurora-vezér szülővárosába utazott (mert akkor már másfelé élt), és rátámadt a városháziakra. Állítólag a vége az lett, hogy amikor kifelé tartott, a városháza kapujában visszafordult, és öklét rázva ordította:

– Olyan irodalmi pert akasztok a nyakatokba, amelyet még nem láttatok!

Szóval hogy valami efféle kiáltott nagy-nagy mérgében. Mert Kurtucz Miska miket nem mert írni róla.

Mit, mit nem.

Miska indulatos ember volt. Csoda lett volna, ha nem így végződik a dolog.

A beígért pör elmaradt, mert tán valaki fölvilágosította arról, amit mások mellett Körmendi Lajos is megemlített a kötet Filadelfi-fejezetéről:

– Nagyon emberséges voltál velem...

Igyekeztem megérteni. Nem volt könnyű, de próba, szerencse!

A kötetbeli közreadás után további csabai vonatkozású irodalmi művekkel találkozva arra jutottam: megtoldanám újabb írőkkel! Ha fölmerülne harmadik kiadás ötlete.

Simai Mihály, aki 1956-1960 közt fiatal tanár városunkban, szép verset ír a forradalomról (...vajon melyik iskolában tanított?). *Károly Sándor* aradi író az első világháború végén pár évre Csabán ragad, emlékeit Mosolygó esztendő című könyvében írta meg (...amelyben nagyon érdekes dolgok derülnek ki az akkori világról). A 18 éves *Bródy Sándor* első írása állítólag Csabán, a Békésmegyei Közlönyben jelent meg, amelynek nyomdájában volt szedőgyerek. Egy cikkhez hozzáírt, kiszedte és betette a lapba, ami nagyon nem tetszett a főszerkesztőjének. Erre Bródy 1881-ben gúnyiratban ment neki a főnökének... *Hašek* Svejktörténeteire tán Csabán is szerezhetett adalékokat, mert hogy bizonyos legenda szerint a 101-es közös gyalogezrednél is megfordult volna... (ott és akkor, amikor e széptanulmány rusnya szerzőjének a Szép Gergő nevű öregapja, valamint Kis Sarusi Mihály néven ismert nagybátyja e helyt vette föl a csukaszürke mundért). *Réthy László* – Löwy Árpád néven – trágár költő csabai kapcsolatairól Dedinszky Gyula lelkész-történész tesz említést... (A Réthyek nyomdászokként és gyógyszerészként is ismeretesek a Körös-vidéken.) S netán szóba lehetne hozni a *III/III* nevű kommunista terror-szervezet helybéli *ügynökeinek* a b.csabai írók, költők ellen elkövetett bűntetteit is. És hát Csabán is volt lapszerkesztő *Ványai Fehér József*, akinek a Sárhajó nevezetű egykori lapja címével nagyon pontosan utal a fiatal költő sárréti világára – a népi irányzat elhallgatott újabb hajtásában keresi s találja meg a helyét...

Úgyhogy.

PETŐFI: MÁSA! E könyvünket sokan nem hozzák szóba. Nyilván megérdemli. De például emlegeti Gazsi (bátyánk Aradról, vagy épp Aradon /Kováts Géza történész-tanár/): „A 'másság' a legnagyobb aljasság...” Kellett nekünk őt provokálni!

Meg a kiadó vezetőnöje, aki így foglalta össze a véleményét eme munkácskámról:

– Ez a kedvenc Sarusi-könyvem!

Nyakán is maradt a java.

Kár, hogy valami sületlenség ott maradt „alcím”-nek.

Ha nem ír senki a könyvedről – mert nincs előzetes hírverés, jól szervezett be-mutató,

napi- és szaksajtóbeli visszhang –, a kutya sem veszi észre.

Az ALFÖLDI KÉPEK számomra tán legnagyobb értéke a Csuba Ferke című kisregényem vígjáték-változata. Hogy ily módon is megjelenhetett. Akit érdekelt – nem tolongtak! –, hozzáférhetett. Például a váradiak, akik végül – ennek nyomán – mégis színre vitték.

Szittyta földön, Bides paraszt, Medgyesi égh, Kincses Tiszán-túl, Hála Istennek (havas) – e fejezetekből építkezve. Nagy Magyar Alföldünk (népe, írói...), nevet-séghatáron belül s túl. Címlapján Kohán káprázatos Kéve című főstményével.

KÖRMENDI ÉS SARUSI SZABAD CSAPAT... Szép munka volt! Tartoztam ezzel... magamnak. Elsősorban persze a cimborámnak.

Körmendi arra biztatott (volna), írjak róla könyvet! A műveltebbek monográfiának hívják. Ha nem, hát nem. Lett ez. Valahogy megszorítani még egyszer a kezét.

Ha másképp nem, hát így.

Közös kötetben ölelni meg egymást. Férfimód.

Ács Margit jegyezte meg: nem akármilyen barátság a tietek!

Nem.

Igen.

Turcsány Péter rám bámult:

– Ti összejátsszotok!

Ejnye, a nemjóját.

Való.

Összejátsszás nélkül. Csak egyszerűen... értettük egymást. Értettük, és emiatt kedveltük a másikat. Emiatt, ha lehetett (volna), összefogunk. Valamennyire tán sikerült. Ahogy.

Jobban szeretttük volna! Ha lehet, ha a körülmények kedveznek.

Ennek nem.

Lajos álmodta: (Karcagom, majd egyre inkább) Berekfürdőn irodalmi műhely. Kiadó, kör, egyesület, lap, írotábor, művésztelep, szellemi műhely. Alföldi irodalmi gyűjtemény. Berekben telket vett, végül ott építkezett volna.

Álmaiból valami kicsi csak megvalósult. Amihez icipicit hozzájárulhattunk.

Hogy gondolatban még egyszer megölelhess.

Simonyi? Imre? Ajaj. Nem volt könnyű dolga az embernek.

De hát igencsak tiszteltem... Bármilyen szúrós volt is.

SIMONYITÓL SIMONYIIG... Jól kupán vág, ha éltében lát napvilágot. Világgá zavar.

Irodalmárt az egyetem, írótköltőt az élet nevel – jut most az eszembe. Róla? Erről is.

Kemény élet, kemény hang? Ridegtartás, rideg...

Ha nem is ridegmarha az ember.

Bitang szívós. És üt az első szóra.

Mondván mondva.

...A legnagyobb? Mármint nemzedékéé.

Nem is vesz róla tudomást a poszt emilyen-amolyan semmit mondás. Fűrész-porköltés.

– Fiúk, róluk kéne hallgatni!
Ellenben.

Készülőben pedig... a MINDHALÁLIG ZARÁND.

Levellek, levelek

Levél, csak úgy. Ahogy tetszett, kellett. Gyütt, mönt.
Mígnem.

Fürdőlevél! Ha nem is Herkulesfürdőről, nem Félixről, Püspökfürdőről, nem. Almádifürdőről sem. Csakis. Majd pedig.

Ahogy esett.

Fürdőlevelek Berekből

FECSKEÚTON. (FÜRDŐLEVEK BEREKBŐL) címmel jelent meg a Nagykun-ságban, a Bereki Irodalmi Társaság kiadásában 2002-ben e Körmendi-látta kötetem.

Kezdődött azzal, hogy 1999-ben tölthettem először egy hetet a Körmendi Lajos által szervezett bereki írótáborban, s azután mindmostanáig – majdnem – minden őszelőn ott tanyázhattam ugyanennyi ideig Lajos íróbarátai körében. Lajzsannal.

Alexa Károly – könyvecskénket kézbe véve – jegyezte meg:

– Rajtad kívül senki nem nyúlt ehhez a műfajhoz.

Valahogy Frankfurtot, meg Wiesbadent is meg kellett írunk! A frankfurti nemzetközi könyvvásár magyar kiállítására utazó magyar csapat tagjaként magunk is szétnézhattunk a világ e táján. S mindez épp csokorba illett. Fördönkbe, förödötökbe, förödni egyet (a feredőn). (Kúrból kúrba menet.) (Kúrban kúrálva kúrra szomjas magunk.) (Réhon Jóska bátyám mondta erre Aradon, a Maros-parton: Miska megint bolondozik...)

– Mire föl nem Almádifürdőre tetszettek költözni?!

2001-ben, amikor épp e kötet végére értem.

Lajzsannal. Vele mire nem lehetett rávenni!

„Fürdőlevelek”... Tán ő biztatott. Miért ne? Mert fördőbéli jegyzeteket kezdtem írni – a berekiekről, hogy még az őszön következzenek a német portya. Rájöttek így ráadásnak a némethoniak.

Levelsládánkból

Ez sem lesz akármilyen... Már ahogy terveztem.

Aztán: lesz, ami lesz!

Ember tervez, sorsunk végez. Ne adj Isten, velünk is.

Előbb az I., majd kész a II. kötet.

Másképp levelek, mint a fürdőlevelek!

INNEN A RÁCSON. Ez lett *Levelsládámból* címen tervezett sorozatom első darabja.

Levellek a Corvin 7-be. Meg tovább, Nagytéténybe, Szögedébe, Budára, Debrecenbe, Veszprémbe... Simonyi Imrétől, Ördögh Szilvesztertől, Körmendi Lajostól és Nagy Gáspártól. Négy halott... íróbaráttól és íróismerőstől.

Érdekel-é ez bárkit? Kérdés volt, magunkhoz.

2017, füzetnyi csak e kötet (világvégi, Magyarország-közepi Corvinkánkról), mégis ennyi értő műbírálatot régen kapott Kissarusi-írás. (Levélben; de a folyóiratok egy része sem hallgatja el e Kurta-művet.)

Valamit eltaláltam? Fején a szöveget. (Nemsokára – esztendőre rá – Tömösi 49/49 című, levélregénynek is nevezhető művet tesz az asztalra.)

Mondd el, amit tudsz – amíg teheted? Hátha te vagy az egy szem tanú. Annyi dologban.

Hogy már készülődjék levelsládánkból előbújni ÉLETSZOMJ című kised levélregény, melyből az derül ki, hogyan éltük át a hatvanas éveket (tizennyolc, húsz, húszegynéhány évesen!). Nem utólag visszarévedve arra az évtizedre, hanem az akkor nekünk írt levelekből kihámozva. Akkori szavainkkal érzékeltetve akkori helyzetünket.

Hasonló sikert ígér, mint a Levelsládámból I. kötete. A teljes regény – darabokra osztva – már megjelent a különböző irodalmi lapokban. (Régi jó szokásunk: könyvbeli megjelenés előtt önálló részekre szeletelve megjelentetni a munkánk, hogy az igazi közreadás előtt már próbára tegyük, s az utolsó pillanatban még belejavíthassunk. Tán mert kinyomtatva szembetűnőbb egy-egy kisebb-nagyobb hiba?...) (Amitől Isten ments!; amiből egy-kettő mégis mindig benne marad.)

Vallomásaid

(Kis)Esszé(kből álló) regény?

Parasztszármazék munkásfiúból lett polgári gondolkodású értelmiségi a lassan kész, SZÖKŐÉLET című könyv szerzője és gyarló hőse, kinek 1944-ben, a német megszállást követő hetekben bekövetkezett születésétől a szabad 1990-es évekig átélt ezer kínja, keserve s valamivel kevesebb öröme mutatkozik meg e munkájában. Szerelem, háború, forradalom és önkény, fodrászati, hírlap- és regényíró inasévek, az elnyomás és megnyomorítás gyakori kísérletei elleni bajvívás, tömlöc és költészet. Alföld és Dunántúl, Pest és mindazon táj, hol élete első felében (?) – 1997-ig – megkapaszkodni igyekezett, hit és istentelenség, párt és balga el nem kötelezettség, szeretet és meggyűlölet (majdnem: minden) belekívánkozik e könyvbe, mi befért ebbe a jó (és rossz) ötven (-valahány) magyar évbe. Abba a félszáz esztendőbe, mely az emberiség (és a nemzet) életében szökőévi sem, szökőnap, szökőóra tán... Akik átélték, azok alól (mögül, elől) – mindenesetre így is, úgy is (ahogy az lenni szokott) lassan, lassan-lassan – elszökik az élet.

Az élet múlandóságával szembeállító szerző regényes (?) vallomása minden jel szerint a Szökőélet címet kapta. A tán túl vaskos, ezért idő előtt berekesztett kötet akár életrajznak is mondható; teljesnek, mindenre kiterjedőnek mégsem állítható, hisz mi minden kimarad!

Példának okáért: a szülői ház s az igaz szerelem. A csatangolásaim (égen /a művészetekben/, s Földön /erről nem kis részben a Vagabundkorzó tudósít/).

De hát ezekről külön könyvet kellene írni!

(Reméljük, megúszom nélkülük.)

– Szimuláns voltál?! – képedt el Körmendi komám, amikor a Szökőélet katonatörténetéhez ért.

Azért ezt nem hitte volna.

Más mást nem.

Ám Körmendi... Lajosnak tetszett, hogy mire nem vetemedtem.

Ők ketten tartottak velem – valóban mindhalálig. Nagy Gáspár és Körmedi Lajos. Akik minden soromat értették. Valahány csavarintásomat.

Legyünk igazságosak: az írók, költők közül. Mert egyébként... Hajdú Mihály volt a harmadik, aki ismeretségünk kezdetétől valóban mindvégig... segített. Mert értett.

Hajdú még a halála után is! Mert a Lönni vagy nem lönni előszavát a villanykönyvbeli megjelenéshez a halála előtt fogalmazta. Látható örömmel.

Hogy a miénkről ne beszéljünk.

– Így könnyű! – búcsúzott Kastélyi-szöllőkbéli otthonunkból távoztában End-

ródi Szabó Ernő, miután megtapasztalta a feleségem vendégszeretetét, kedvességét, okosságát (no meg rácsudálkozott leányunk hasonlóan ragyogó szépségére).

Így valóban.

10-ből 1? 100-ból?

Igen, nagyon nagy kincshez jutottam.

Hozzátok!

Megszólaltatván

Megúszni megúsztuk, mert azért több minden a velünk történetekből további könyveimben valamennyire lelepleződik. Leginkább a TISZTA BETŰben (2014-ben).

A megszólaltatás-kötetnek a magam számára a legnagyobb tanulsága, hogy interjú akkor lehet érdekes, ha úgy tetszik, érvényes, akkor bír újat mondani szerzőről, műről, életéről, ha olyan valaki kérdez, aki alaposan ismeri az író és teljes munkásságát. Ilyen megszólaltató – szerencsére – több is került az életünkben. Kőváry (Ernő) Péter, aki csabai újdondász- és íróként, barátként igen közel került hozzám, a legtöbb dolgomról tudott, nem egy írástól-könyvtől végigbeszéltük, gondolatainkat összemértük, így aztán – ha úgy tetszik – nem volt nehéz neki olyasmivel előállni, ami nem mellébeszélés. Tudta, mit érdemes tőlem kérdezni, mit lehet belőlem (netán) újdonságként kiszedni.

A jó kérdező olyan fontos lehet, mint a jó értelmező. Mert a bírálat, műelemzés, életműtaglalás szerzőjéhez hasonlóan engem is a dolgok újragondolására serkenthet, valami új megvilágításba kerül, eddig elkerült szempontra vetül fény...

Aztán Körmendi Lajos, aki íróársaim közül a legjobban értette, mit követek el, azzal ő azonosult a legjobban, s míg Kőváry az életemet ismerte jobban, Körmendi az írói pályámat... Tudott is tőlem kérdezni!

Érdekes, Körmendi másokhoz is könnyen közel tudott kerülni. Vadidegenekkel volt képes pillanatok alatt azonosulni. Így aztán velem, több évtized barátság után, persze, hogy könnyű volt... (Már amennyire.)

Farkas Judit jogászdoktor, a kaposvári Búvópatak tehetséges főmunkatársa személyesen futólag, írásaimnak köszönhetően valamennyire ismer, ám a lap főszerkesztője, Csernák Árpád, a lapalapító író-színész nyilvánvalóan sűgött neki. Árpád pedig azóta ismer, hogy Csabán egy időben voltunk pályakezdők: ő színművészként, én hírlapíróként, s ott összebarátkoztunk. Ráadásul a felesége, Gera Katalin szobrászművész ugyanúgy újkígyósi, mint az édesanyám, s ezért annyi olyasmit tudhatott Csernák rólam, ami miatt nekem is érdemes volt komolyan végiggondolni, hogyan s mit válaszolok a kérdéseire. (Egyáltalán, milyen kérdéssel érdemes hozzám közelíteni.)

Érdekes módon Farkas Judit utóbb interjúkötettel bizonyította, hogy azon kevesek közé tartozik, akik képesek azonosulni azzal, akit kérdéseivel megtisztel – ha nem is pillanatok alatt, mert nyilván fölkészülten áll a megszólaltatandó személy elé.

Emberismeret, írásérzék, tudás... Mi nem kell a valamirevaló megszólaltatáshoz?!

Persze a többi kérdező is jó munkát végzett, de ők hárman előnyben voltak velük szemben. S azzal – hála Istennek! – éltek is.

– Mindezzel akár be is fejezheted.
Magamtól? Hogy tehetném.

Kis Pál István

Madárlétezés

Félelem nélkül néznek rám,
noha emberdalt dúdolgok nekik,
félrehajtott fejük a figyelem,
csak a szárnyuk rebben,
szelíd sugallat a derű,
ahogy csendezkednek.

...

Szellőhordta pihéiket
magamba rendezem,
fülem a kínált odú,
oda fészkelődve
puhán elcsitulnak,
belecsendesülnek
... a vadászösztönre gondolok,
ha volt is bennem, kimúlt,
nem fűt a harci tűz sem,
szemembe gyilok nem ül,
csak a tőle való félelem
... nektárral s magvakkal élek,
nem mozdít iramló préda,
ez a bokor enyémnek elég,
más fészket nem dúlok
a magamét fedezve
... a borzas fiókák kirepültek,
egy jó kőhajtásra laknak,

az már nekem messze,
néha azért még erre szállnak,
hogy a párommal lássam őket
... még szeretnék repülni,
hogy a múlhatatlan vágy,
mint felhajtó remény,
vigyen a szélső fáig,
s ha lehet persze tovább,
vagy legalább vissza
... jó volna tudni mivé is legyek,
daloljak-e vagy csendesüljek,
bokrom száradva zörög,
a fák is csupaszkodnak,
kőröm egyre szűkebb,
véle az idő is fogytán,
vagy talán már nincs is

...

Félelem nélkül néznek rám
a madarak, kik köröttem ülnek.
Félrehajtott fejük a figyelem,
egy szemernyit se rebben,
s lám, szelíd sugallat a derű,
ahogy a kéklő végtelenbe
belecsendezkednek.

...FA...TUM...

Csak fakuló kép a vész előtti létem:
a hajdan szertelen égbe törekvés,
az a konok földbe kapaszkodás,
a törzs, ahogy megáll a szélben,
s a lombom, szelíd hűvösében
a Fészek, a Nász, a Költés,
alig több mint emlék,
torzó, és semmi más...

Néhány gyökér szítja még bennem a
létet,
halódó csonkjaimra támaszkodva
tartok még egy zöldellő ágat
ég felé eredni.

Valahol van rajta még egy fészek,
vigaszomra egy-egy madáréneke,
tavasztól - őszig hadd higgyem,
hogyan élek.

Míg rajtam a nyüzsgő múlás
talál éteknék bomlott humuszt,
itt, a lét és egy másik lét határán,
én, a lassan már léteimből kimúlt,
az örök életbe költözök anyagnak.

Hintett magom már szálfá mind,
bennük él mindaz, mi voltam,
jó látni, ha olykor visszaint
belőlük mint jövő
a múltam,
s ki érezné nálam hűvösebben,
legvégül mégis, újra és megint
a lényeggé kell lennem...

a többi csak néma lebomlás!

Személyes törmelékek

hogyan mikor kezdődött
bizonytal nem tudom
az idő esztelen hóvihar
míg egyre bámulom
az alászállt felleget
hallgatom hogy
neszelnek az ablakon
mint öreg zongorán
a fészkelő egerek
s a Ragtime-virtuóz
filling-nepperek
jéghideg ujjai

Vedlett szalmazsákom
hullajt el szálanként
fészükre hordanak
a pézsmaszagú éjék
bomló zizzenésem
neszére lesve még
hallgat a csendvarangy
s lapulnak a férgék

itt már csak befelé van út
a kőbe kövült csigaházba
mert nincs hová kívülre
hát belülré maradtam
az ösvény egyre szűkebb
és kegyetlen spirálja
pont oda visz innen
hol egy ponttá lesz minden
ahol ugyanazt kínálja
a belülré s kívülre
az előtttem mögöttem
fölöttem s alattam

a szögesdróton üres nylon szatyor
mióta elakadt csak az idő szele tépi
fogoly prófécia szögén a világnak
megfeszült elrepülni vágy
a megváltatlan lator
szárnyai ha voltak is
denevérré váltak

Bölöni Domokos

A szépirodalom dicshalma

(Mizantrófikus piramis)

Legfelül a kegyelmesek
mellettük az élelmesek
s akiknek a hatalma sok
alattuk a nyalalmasok
még lejjebb a bujanyalók
akiknek a kurvannya jobb

végül az új
három tések
elturcsizott
bukleltitolt
támcsurizott
pedigrések

osznak kiknek
nem osztottak

akasztottak
támasztottak

a díjaktól
felfosztottak

nincs támadás nem vétek
kik kanyarból megtértek

csúcsrajó mecenatúra
díszlépés literatúra

dalolnak víg áriát
szinekúras páriák

halihó nekteknekek
halihó kaphattokok
helló hé morzsadokik
heurék' hé nyűvalakik
urbis orbis nemtudomkik

uramis és miramis
micsa' pompás piramis
mi vagyunk a tetején

szentistenem
Én – meg te

vagy tán mégis
– Te meg én?!

Köves József

Ez van

Hazafiatlan ének

Hiszen szülehettem volna bárhova,
ahol derűsebb az ég és száz csoda
várna: kékellő tenger meg pálmafák,
csönd, áldott béke lengetné zászlaját
és vitorlák ringanának szelíden,
hol a víz mézsárga fövenyt terít lenn.
Ám itt élek, ábrándokból kizártan.
Hát ez van. Ahogy ma mondják: így jártam.

Rossz időben és rossz helyre születtem,
talán anyám, apám a vétkes ebben
vagy régi ősöm ki ide vándorolt
bizakodva és nem sejtve, hány pokolt
szenvednek az utódai majd itt el,
ez a hazánk, mondták gyermeki hittel.
Szívem e földnek magam is kitártam.
Hát ez van. Ahogy ma mondják: így jártam.
Sötét gyűlölet burjánzik e földön,
s bár járhat-sz-kelhetsz, siralomház, börtön.
Elsötétültek e tájon az elmék
az embereket bűnösen átverték,
mert céljuk, mindenki legyen ostoba.
Édes anyaföld? Nem: gonosz mostoha.
Saját hazámban lettem én hazátlan.
Hát ez van. Ahogy ma mondják: így jártam.

Zsebre tett kézzel

Zsebre tett kézzel,
akár ötven évvel
ezelőtt, fütyörészve
s a lányokat nézve
sétálok az utcán,
szemem a régmúltba
(*a józsefi mély kútba*)
belülről tekint -
de mi van idekint?

Emlékszem, hogy e bolt
negyven éve mi volt,
itt presszó működött
két órásbolt között,
utána: csemege,
ott, éppen mellette
egy mozi, kispiszkos,
hol, mert biztos
unalmas volt a film,
hogy az idő teljen,
páromat öleltem.

Régen volt, még élet
és sokezer lélek
járkált az utcán.
A Körút ma pusztán
piszkosan ásító,
régől kiadó
kopott üzletek
s homlesz-szögletek
koszos sivatagja,
minden kapualja
szeméthegytől vásik,
egyik rútabb mint a másik.
Mily csodás a granbulvár:
a nyomor sarkon túl vár,
hol a kapu alatt

szegény rongyos alak
kartonra ágyazott
és összenyalazott
párnavackán,
mit egy gyáva patkány
megrágott, most a rideg kövön
várja hogy az álom
nappal rátaláljon.
S hogy ne fázzon,
várja, hogy oda feküdjön
a jeges kövön,
s hozzábújjon bolhás kuttyája.

Zsebre tett kézzel
akár ötven évvel
korábban,
lépek az út porában,
füstölgő autóbuszok,
szmogos autók sorában,
s nézem, az élet
semmivé lett.
Most már nem fütyülve,
inkább megrendülve,
zsebre tett kézzel
(de kevesebb hévvel)
megyek az utcán,
ahol minden durván
piszkos fekete.
Ám az Oktogon
után lámpafüzér fénylik,
oszlopokon,
fákon
felfut az égig.

Veres Tamás

Eger járatain

(kisregény)

Második fejezet: Ulrik, Putyi kocsmája és a kockák

– Csőváz ARC! – köszöntötte a buszt és simogatta meg annak kapaszkodócsövét Ulrik, ahogy könnyedén felszállt rá és leült a Krisztián melletti ülésre.–Szevasz, Vigyori!

Az újabb köszöntés a szinte mindig komoly Krisztiánnak szólt. Tíz éve tartó barátságuk azzal kezdődött, hogy a mindig életvidám Ulrik mindenáron próbálta megnevetetni a folyton komor ábrázattal megjelenő Krisztiánt. Ez nagy nehezen sikerült is neki. Onnantól kezdve Vigyorinak nevezte Krisztiánt, mert az ominózus pillanat után, amikor sikerült a komolyság ellenállását megtörni, Krisztián fél napig vigyorgott és nem bírta abbahagyni.

Ulrik már nem tudta, mivel nevette meg ennyire. Az ő életvidámsága és Krisztián komolysága remekül kiegészítették egymást. Ha valaki először látja Ulrikot, nem az életvidámság jut róla eszébe. Mindig kifogástalanul vasalt ingben, nadrágban és pulóverben jelent meg. Biztonsági őr volt az egyik bankban, Eger belvárosában. Rövid, szőke, hátrafésült, zselézett haja és nyúlánk termete azt sugallta, mintha nem egy bankban dolgozna biztonsági őrként, hanem valamelyik náci tábor parancsnoka lenne.

A bankban ismerkedtek meg, amikor Krisztián a folyószámlahitelét ment intézni olyan komoly ábrázattal, hogy a bank alkalmazottjai először azt hitték, hogy megérkezett az új bankigazgató. Ulrik elhatározta, hogy megneveteti ezt a karót nyelt sótlan figurát.

Krisztiánnak viszont nem volt kedve nevetni. Mégis kinek lenne kedve nevetni, amikor olyan rosszul áll anyagilag, hogy hitelt kell felvennie, amit vagy megkap, vagy nem? A hitelfelvételhez szükséges papírok beszerzése is teljesen kikészítette Krisztián idegeit.

– Mindig ilyen savanyú voltál? – kanyarodott elé hirtelen Ulrik.

Krisztián csodálkozva bámult rá.

– Elnézést uram! Ismerjük egymást?

– Ulrik vagyok!

– Egy Ulrik sincs az ismerőseim között!

– Egy már van!

Krisztián elővette a hivatalos papírokat a citromsárga mappából, amelyekben hozta őket és próbálta leellenőrizni, minden rendben van-e velük.

– Mindig ilyen Savanyú Jóska voltál? – kérdezte tőle Ulrik újra.

– Megtenné, hogy békén hagy?

– Ha a műszakom után meghívhatlak egy sörre!

Krisztián megadóan sóhajtott. Nagyon nem értette, mit akar tőle ez az ember.

– Rendben! De előtte szeretném kihangsúlyozni, hogy én a nőket szeretem!

Ulriknak elkerekedett a szeme, végül nevetve válaszolt.

– Az első dolog, amiben egyetértünk! Hol és mikor?

– Mit hol és mikor?

– Hol és mikor isszuk meg azt a sört?

– Putyi kocsmájában, a Frank Tivadar utcában!

– Nem kell részletezni! Minden egri tudja, hol van Putyi kocsmája!

A hatos számú ügyintéző feje fölötti kijelzőn megjelent a Krisztián kezében már teljesen nedvesre gyúrt cetli hívószáma. Felállt és a pulthoz lépett. Ulrik is sietett elvégezni a feladatait. Például segített fénymásolni az ügyintézőknek, mert biztonsági őrként nem nagyon volt más dolga. Bankrablás nem szokott itt előfordulni, és az ide járó ügyfelek hálaistennek nem a balhész típusokhoz tartoznak.

Este Krisztiánnak semmi kedve nem volt kocsmába menni, de szeretete betartani az ígéreteit. Lassú léptekkel haladt Putyi kocsmája felé.

Putyi kocsmájáról a legtöbb egri azt hiszi, hogy emberemlékezet óta ott áll a Frank Tivadar utcában és az örökkévalóságig ott is lesz. A kocsmáskor a nyolcvanas évek elején került a jelenlegi tulajdonos, Pócs Ferenc kezébe, akit mindenki csak Putyinak nevezett. Nem hasonlított bárhoz vagy pubhoz. Mentés volt az ilyen újonnan felkapott divatitalkimérések minden sallangjától. Putyi kocsmája harminc évvel ezelőtt is úgy nézett ki, mint egy klaszszikus kocsmáskor, és most is. Messziről lehet tudni, hogy melyik ez az épület, mert a tetőn is ki van rakva cserepekből a neve. A barna bejárati ajtó mellett Putyi, a kocsmáros üldögél és nézi a Szarvas teret. Ő mindig itt van, és ha nincs forgalom a kocsmában, akkor beszélget a régi ismerősökkel a Szarvas téren. A politikától a fociig bármiről. A kocsmában régi, bekeretezett képek mosolyogtak vissza a betérő vendégre. Igazi nosztalgikus érzés fogta el itt mindig a harminc, negyven, ötven éves egri generációt. Mindenkinek volt valami szép emléke Putyi kocsmájáról. Krisztiánnak például az, hogy itt kötött életre szóló barátságot Ulrikkal.

Ulrik a kocsmáskor három benti asztala közül már ott ült az egyik mellett. Már nem az egyenruhája volt rajta, hanem egy vastag, fekete garbó és egy sötétkék farmernadrág. Szürke sportcipőt húzott a lábára, amelyiket a rajta díszlő Adidas feliratból ítélve valamelyik kínai kereskedésben szerezhetette be.

Krisztián ugyanabban a ruhában volt, amelyikben a bankba is bement reggel az ügyeit intézni.

– Szervusz! Ulrik vagyok! Délelőtt elfelejtettem normálisan bemutatkozni. Pedig tisztában vagyok az alapvető illemszabályokkal.

- Ez délelőtt egy cseppet se látszott rajtad! Krisztián vagyok!
- Foglalj helyet itt az asztalomnál, Krisz!
- Utálom, ha Krisznek hívnak!
- Rendben, Krisz!

Krisztián végigmérte Ulrikot. Illetve az erőviszonyokat mérte fel, hogy mennyi esélye van elverni ezt a neveletlen fickót egy hirtelen kitörni készülő kocsmái verekedésben, amelyben csak ők ketten vesznek részt.

- Kihívás vagy nekem! Szeretek mosolyt csalni az ilyen karót nyelt fickók arcára!
- Nem vagyok karót nyelt! Csak komolyan veszem az életet!
- Miért?
- Mert csak egy életem van és szeretném tudatosan leélni!
- Én inkább kihasználom minden rezdülését! Röhögök a saját életemen, különben nem tudnám elviselni!

Végül nem lett verekedés. Pár korsó sör után megtört a jég és Krisztián nagyon vigyorogni kezdett Ulrik valamelyik mondatán, de ha fejbe lőnék őket, akkor se tudnák megmondani, mi volt az az ominózus mondat. Sűrűn találkoztak még, hogy pár korsó sör mellett megvitassák az élet dolgait.

Ulrik házassága közben szép lassan csődbe ment. Egész idő alatt próbálkoztak vele, hogy gyerekük legyen, de nem sikerült. A válás után boldog volt, hogy nem jött össze. Nem az a típus volt, aki elviselte volna, hogy csak kéthetente lássa a gyerekét. Az exfelesége, Emese azzal indokolta a válást, hogy Ulrik soha nem fog megkomolyodni. Aki ismerte Ulrikot, azt tudta, hogy ez így is van. Még Ulrik is tudta. De ő nem óhajtott karót nyelt pasas lenni. Inkább belement a válásba. Nem akarta, hogy az addigi életvidám élete megváltozzon.

Több hasonló görbe estét csaptak utána Putyi kocsmájában. Ulrik válása után egyre sűrűbbek lettek ezek az esték. Krisztián kétszer, ha találkozott Ulrik feleségével. Amikor összebarátkoztak, már javában folyt a válóper.

A kocsmá előtt, a Szarvas téren mutatta be egymásnak Ulrik Krisztiánt és Katerinát. Addig ügyeskedett, amíg ez a kettő egymásra nem talált. Mindketten tetszettek a másiknak, de Krisztián béna volt a csajozáshoz, Katerina nem értett a pasizáshoz. Ulrik kezdte el egyengetni a kapcsolatuk útjának az elejét, utána már minden jött magától. Két évig éltek együtt és Ulrik ma se akarja elhinni, milyen ostobaság miatt szakítottak. Persze nem az volt a fő ok, hogy mindketten mást szerettek volna nézni a tévében és összevesztek a távirányítón. Pár hónapja már érezték, hogy a mindennapok taposómalma rámege a kapcsolatukra. Kezdték elhidegülni egymástól és nem a megoldás keresésével voltak elfoglalva, hanem

azzal, hogy hol tudjanak belekötni a másikba. A szakítás után nem jártak el Putyi kocsmájába. Krisztián nem ivással akarta feledtetni a bánatát, pedig Ulrik szerint jót tett volna neki, ha egyszer úgy istenigazából felönt a garatra. Krisztián a munkába ölte a bánatát. Túlórákat vállalt, újabb és újabb járatokat vitt Eger utcáin. Bármit, csak emberek között legyen, ne kelljen hazamennie az üres lakásba és ott érezni a szeretett nő hiányát! Ulrik a vállát vonogatta mindig, amikor Krisztiánt hiába akarta meghívni egy sörre.

- Végül is, bármikor mehetünk! Putyi kocsmája soha nem fog bezárni!
- Krisztián a Szarvas tér felé kormányozta a buszt.
- Hogyhogy nem a tizennégyest vezeted?
- Kellett egy kis változatosság!
- Szóval nálad az a változatosság, hogy buszvezetés helyett buszt vezetsz?
- Nem mindig ugyanarra járok.
- Miért nem megyünk el inkább kirándulni valami szép helyre? Oda, ahol az asszonyok is szépek!

Krisztián pontosan tudta, hogy Ulrik ilyenkor a Szépasszony völgyre célozgat és cseppet se érdeklik az ottani asszonyok, de az ott található pincék borai annál inkább. Ulrik nem volt alkoholistá. Tudta, hogy hol a határ, meg is tartotta a mértéket. Ő csak szeretett leülni egy korsó sör vagy egy pohár bor mellett beszélgetni barátokkal, kollégákkal, ismerősökkel és ismeretlenekkel is.

A lakását a felesége és az ügyvédjei elvették tőle. Nem érdekelte. Alბérletben élt. Hihetetlenül magasra ívelő optimizmusa pozitívan hatott mindenkire a környezetében. Magányos éjszakái azonban az ő szemére is sokszor csaltak könnyeket. De egy férfi, aki úgy néz ki, mint egy koncentrációs tábor őre, nem sírhat mások előtt! Különben is, neki a vidámság a védjegye! Csak Krisztián tudta, milyen magányosak az éjszakái. Többször fel is ajánlotta Ulriknak, hogy költözzenek össze, de ő azzal háritotta el, hogy nem akar a barátja terhére lenni. Pedig csak a könnyeit szégyellte mások előtt. Nappal ő volt az életvidám Ulrik, este a depresszióval küzdő Ulrik. Egy napon bevett egy marék gyógyszert. Krisztián talált rá, akinek könnyörgött, hogy ne vigye be a kórházba. Szerencséjére megúszta egy nagyobb gyomorrontással az egész incidenst. Krisztián egész este az ágya mellett ült és próbálta tartani benne a lelket.

A Bitskey Aladáról elnevezett uszoda messze földön híres faszerkezete, amelyet egyedi építészeti megoldásokkal teremtettek meg mérnökök, kőművesek, ácsok és bádigosok messziről mosolygott a két férfi felé az ötös jelű busz üvegében visszautkröződve.

- Mikor jövünk úszni? – kérdezte Ulrik.

Krisztián elmosolyodott. Ulrik rendszeresen felteszi ezt a kérdést, ha az uszoda elé érnek, mégis mindig mosolygott rajta. A vízilabda egyik fellegvárának számító

Egerben ki gondolná, hogy két olyan ember köt majd életre szóló barátságot, akik nem tudnak úszni! Se idejük, se kedvük, se hajlandóságuk nem volt rá, hogy úszni tanuljanak. Egyszerűen nem érdekelte őket.

Krisztiánnak ilyenkor mindig Katerina jutott eszébe, aki imádta a strandot. De nem a vízben szeretett lubickolni, hanem legtöbbször csak a parton napozott. Rengeteg naptejet kent magára, mert a kárpátaljai nők hófehér testét örökölte. Szeretett volna minél jobban leburnulni, mert attól szebbnek érezte magát. Krisztián imádta Katerina hófehér bőrét és gyűlölt minden egyes napsugarat, amelyik sötétebbé varázsolta azt. De csendesen tűrte, hogy Katerina napozzon a parton. Ő maga azt se értette, miért kell ahhoz strandra menni, hogy az ember napozzon! Azt lehet otthon is a kertben vagy az udvaron. Minek ahhoz belépőjegyet venni? Ezt néha megkérdezte Katerinától, de a lány csak nevetett ilyenkor. Azt felelte, ezt egy férfi soha nem fogja megérteni. Krisztián mindig vele tartott, de utált strandra járni. A medencének a szélébe kapaszkodva hűsítette a testét, ha nagyon meleg volt. Nem mert beljebb menni, mert félt, hogy elsüllyed. A napozást egyszerűen rühellte. Ha lefeküdt a plédre, amelyet Katerina gondosan elterített a gyepon, biztos lehetett benne, hogy egy hangyacsalád éppen az ő hátán és hasán akarja majd gyakorolni a hegymászást. A vége az lett, hogy Katerina egyedül járt strandra, Krisztián pedig unalmában az ismerős egri utcákat róttá. Ezúttal nem busszal, hanem gyalog.

– Holnap ráérek! – válaszolt Ulriknak.

– Holnap nem jó! Miskároltatni viszem a macskámat!

Krisztián hangosan felröhögött. Ulrik allergiás volt a macskaszőrre. Ez akkor derült ki, amikor összeköltözött a feleségével és az újdonsült fiatalasszony úgy döntött, hogy neki szüksége van egy kiscicára, akit simogathat. Ulrik hiába ajánlotta fel, hogy őt bármikor simogathatja, süket fülekre talált. Egy koromfekete kiscica érkezett a lakásba, aki a Leopold nevet kapta. Igaz, Ulrik csak hülye dögnek hívta, amikor a felesége nem volt otthon. Féltékeny volt az állatra, mert gyakran azt tapasztalta, hogy a felesége jobban szereti azt a macskát, mint őt. Ulrik volt a világ legboldogabb embere, amikor megtudta, hogy állandó rosszullétei a macskaszőr miatt vannak. Leopold Ulrik anyósáékhoz költözött, Ulrik pedig visszakapta az alfahím szerepét a lakásban.

– Történt valami érdekes ma a bankban?

– Ha nem történik bankrablás, semmi érdekes nem történik egy bankban. És te láttál valami érdekeset?

– A szokásos. Műemlékek, turisták. Mindennap ugyanaz.

– Unalmas ez a város.

Ulrik mondatával a legtöbb régóta Egerben élő férfi és nő egyetértett volna, ha hallják. Elegük van belőle, hogy a város csak a gasztronómiára és a turizmusra

akar épülni. Több szükség lenne kulturális és sporteseményekre. Eger nemrégiben indult az Európa Kulturális Fővárosa címért, de elbukták a pályázatot. A legtöbb egri nagy szívfájdalmára. Most végre meg lehetett volna mutatni a világnak, hogy Egerben nemcsak enni, inni meg műemlékek között sétálgatni lehet! Van más oldala is ennek a városnak, amelyet az ide tévedő vándorok soha nem vesznek észre. Mindenki leragad a belvárosban és a Szépasszonyvölgyben. Persze voltak olyan egriek, akik nem bánták, hogy a város elbukta a pályázatot. Sokan félték tőle, ha megnyerik, úgy járnak, mint Pécs. Pécs még mindig annak a súlyát nyögi, hogy pár évvel ezelőtt Európa Kulturális Fővárosa volt.

– Dobd fel valamivel, ha unalmas! – felelte Krisztián. – Neked biztosan van egy jó ötleted, hogyan rázzuk fel ebből a turisták számára érdekes, az egriek számára érdektelen milióból!

Ulrik nem szólt. Barátja látta rajta, hogy nagyon töri a fejét, hogyan tudna megoldást találni Krisztián javaslatára. Hirtelen erős ütést érzett a homlokán.

Krisztián teljes erejével a fékbe taposott. A satufékezéstől az utasok közül páran majdnem elestek. Szerencsére mindenki megúszta, kivéve Ulrikot, aki lefejelte az ülés előtt lévő kapaszkodócsövet, amelyet nemrég megsimogatott és a homlokán egy jókora púp jelent meg.

– Most szarvaznak fel, amikor nem is járok senkivel?

Krisztián leállította a buszt és kikiabált a busz elé rohanó fekete, bozontos kutyának.

– Bátor! A jó mindenedet! Nézz már szét, mielőtt lelépsz az úttestre! Lujza! Te is figyelhetnél rá, hogy mit csinál ez a bolond!

Az utóbbi mondat egy fehér kutyának szólt, akiről Krisztián tudta, hogy a Bátor és gazdája melletti házban lakik. A két kutya egykedvűen bámult vissza rá. Mit sem törődve azzal, hogy majdnem tömegbalesetet okoztak, csendesen, a járdák szélein megbúvó apró fűdarabokat itt-ott megszaglászva sétáltak tovább.

Krisztián el se tudta képzelni, hogy vannak olyan városok, ahol a kutyákat, akik az utcán kóborolnak, nem ismerik név szerint az emberek. Eger belvárosa nem ilyen volt. Bátor és a szomszédja mindennap ki lettek engedve egy kicsit szaglászni és sétálgatni. Ha végeztek a csavargással, akkor szépen hazamentek. A gyeptes-ter is ismerte őket. Soha nem fogta be egyiket se, mert tudta, hogy a légynek se ártanak, és nagyon várja őket haza a gazdájuk.

– Jegelni kellene!

– Rendben! Mindjárt török egy jégcsapot!

Krisztián leszállt a buszról, beszaladt gyorsan a buszmegálló melletti kiskereskedésbe és egy tölcséres jégkrémmel a kezében tért vissza. – Szereted a puncs és a rumos dió fagyikat? – kérdezte Ulriktól.

– Tudod, hogy ezek a kedvenceim! Minden, amiben rum van!

– Olyanokat nem kaptam! Itt van helyette egy vaníliás jégkrém!

Ulrik a jégkrém felé nyúlt, de Krisztián kikerülte a kezét és óriási lendülettel nyomta a barátja homlokán éktelenkedő púpra.

– Jobb már?

– Lefagyott a fejem! Most hibernáltál! Ha száz év múlva felébredek, majd viszek virágot a sírodra!

Miközben beszélt, Ulrik próbálta az arcán lecsorgó jégkrémet nyalogatni.

Krisztián nem figyelt oda rá. Meglátott valakit, aki az uszoda felől a belváros irányába igyekezett. Ott sétált Bolond Márta az ál–jegyzvizsgáló és felszállt a nyolcas buszra.

Krisztián ilyenkor elátkozta a percet, amikor buszvezetőnek állt. Egy buszvezető nem hagyhatja ott csak úgy a járművét, hogy szélhámosokat üldözzön! A busznak mennie kell a megadott menetrend szerint tovább. Ilyen esetekben nem busz, hanem mozgó börtön! Egy rabszállító kocsi!

Bátor magánakciója és az Ulriknak nyújtott szokatlan elsősegélynyújtás miatt így is sok perc késést szedett már össze. Ulrik biztosan el tudná kapni Mártát, de mégse kérheti meg a barátját, hogy púppal és olvadozó fagylalttal a homlokán vegyen üldözőbe egy vadidegen nőszemélyt, aki ártatlan emberekből próbál meg szélhámosággal pénzt kicsikarni! Meggyőződött róla, hogy mindenki elhelyezkedett a buszban, utána visszaült ő is a vezetőfülkébe és elindult a busszal a Kossuth út felé.

– Meg kellene mutatnod a fejedet egy orvosnak!

– Nincs nekem szükségem orvosi segítségre! Meg tudok én halni egyedül is!

Ulrik és az egész családja csak akkor járt orvoshoz, ha már nagyon muszáj volt elmenni. Hagyomány volt náluk, hogy felesleges pénzkidobásnak tartották a gyógyszerek vásárlását és az orvosok szerepét a gyógyításban. Ulrik nagyapja soha nem járt orvosnál, mégis nyolcvannégy évesen halt meg. A boncolásnál derült ki, hogy öt féle rákja is volt. Ha életében a hosszú élet titkáról kérdezték, azt mondta, minden ebéd után megiszik egy pohár jó egri bort. Őt ez tartja életben.

– Valami kenőcs kellene arra a púpra! Az is lehet, hogy agyrázkódásod van! Nincs messze a kórház! Szállj le és menj be!

– Te is tudod, milyen rossz híre van a kórháznak! Az emberek Miskolcra, Debrecenbe, Pestre és újabban már Salgótarjánba is járnak, ha komolyabb vizsgálatokat akarnak elvégeztetni magukon!

Az egri Markhot Ferenc kórháznak nem tett jót a pár évvel ezelőtti botrány. Amikor átvette a Hospinvest nevű cég, rengeteg dolgozó otthagya a kórházat és nem nagyon tudták őket pótolni. Ez a kórházi betegellátás minőségének rovására ment. Az egri kórháznak nagyon rossz híre lett a környéken.

– Úgy tudom, egy ideje már javul a helyzet. Új gépek vannak, korszerűsítik az épületeket is, és a dolgozók, akik annak idején elmentek, szállingóznak visszafelé!

A busz megállt az Egyetem, majd a Bazilikát elhagyva a Buszpályaudvar megállóiban, utána a Posta megállóhely következett. Legalább ötven diák szállt fel a buszra, mert a közelben volt a Dobó és a Gárdonyi gimnázium is.

Ulrik nem szerette ezt a helyet. Ő, aki imádta, hogy ő a társaság középpontja, nehezen viselte, hogy a diákok egyszerre beszélnek, hangosak és az ő hangját teljesen elnyomják.

– Minden tisztelem a tanároké! – morogta oda Krisztiánnak.

Krisztián nem szólt semmit. Őt nem zavarta a zsvaj. Jobban szeretett emberekkel megtömött buszt vezetni, mint egy olyat, amelyik szinte teljesen üres és csendes. Ezeket a buszokat kriptajaratoknak nevezte.

Három tizenhat év körüli fiú állt meg mellettük. Ulrik és Krisztián beszélgetni se nagyon tudtak, mert a tömött busz ezt nem tette lehetővé. Akaratlanul is hallgatniuk kellett a három fiú eszmecseréjét.

– Lassan végigtolom a Witcher hármát!- mondta a barna, félhosszú hajú, pattanásos képű srác, aki a legmagasabb volt a többiek között.

– Én most végeztem a legújabb Need for speed-del! – dicsekedett a vörös, szep-lős, göndör hajú fiú a másik kettőnek!

– Nekem nincs időm most játszani. Annyira készül a vízilabda csapatunk a következő meccsre, hogy sulis előtt és után is edzenem kell! Csak bedőlök az ágyba és alszom.

Ennek a mélyen ülő, barna szemű, barna rövid hajú fiúnak a testalkatán is látszott, hogy sportol. A pattanásos kövér volt egy kicsit, a vörös pedig sovány.

– Ha ennyire fárasztó, miért nem hagyod abba a sportolást? – kérdezte a pattanásos.

– Mert feltöltődök tőle Józsi! Hazamegyek és tudom, hogy csináltam ma is valami értelmeset. Sportoltam!

– Engem ez tölt fel!

Józsi elővarázsolt a zsebéből egy darab Mars szeletet és pillanatok alatt el is tüntette. A sovány srác is megszólalt.

– Engem az tölt fel, hogy egész nap játszhatok, a Play Station-nel! Sokszor még enni is elfelejtek, annyira bele vagyok merülve a játékba!

– Látszik is rajtad Euzébió!-felelte a vízilabdás fiú.

Krisztián az utat nézte, de közben az egyik kezével intett Ulrik felé, hogy csilapodjon. Ulrik a plafonra tudott mászni attól, hogy a régi szép magyar nevek helyett külföldi filmszereplőkről vagy focistákról nevezik el az emberek a gyerekeiket. Ezt minden egyes alkalommal, amikor csak lehetett, szóvá is tette a gyerek szüleinek. Ha nem volt jó kedve, akkor a gyerekeknek is, pedig ő nem tehetett róla, hogy így nevezték el.

A három fiú leszállt a Hőközpontnál. A busz is kezdett lassan kiürülni. Már csak

azok az emberek ültek rajta, akik a Tescoba igyekeztek bevásárolni. Egerben sok busznak a Tesco a végállomása. Az ötösnek is. A nyitott ablaknál még hallatszott, ahogy Józsi hangosan szól a többiekhez!

– Láttátok az ürgét fagyival a fején? Tutira nem normális!
– Kockák! – dörmögte az orra alá Ulrik.- Bezzeg a mi időnkben még fociztunk, meg bicikliztünk!

– Ha a mi időnkben lett volna Play Station, meg X-Box, mi is azokkal játszottunk volna!

– Azért örülök, hogy vannak még közöttük olyanok, mint ez a vízilabdás fiú! Ő még vinni fogja valamire az életben! Ha én is nekiállok valamit sportolni, talán most nem biztonsági őr lennék! Lehet, hogy én lennék az új Puskás Öcsi!

– Tegnap találkoztam Puskás Ferencel!

Ulrik egész feje kérdőjelet formált. Krisztián elmesélte neki a tegnapi napját, amikor egy járaton sikerült összefutnia gyáva kidobóemberekkel, kedves nyugdíjas nénivel, aki bármelyik pillanatban képes amazónná változni, ál-jegyzivizsgálóval és Puskás Ferencel.

– A Bolond Mártát most is láttam! Felszállt a nyolcas buszra!
– Miért nem figyelmeztetted rádióan a nyolcas busz sofőrjét?
– Azért, mert ez busz és nem taxi! Ezen nincs CB rádió!
– Bezzeg régen az Egri csillagok téesz Ifáiban is volt rádió! Akkor hívd fel a mobiltelefonodról!

– Szerinted, ha egy buszvezető elkezd telefonálni, vezetés közben, nem kap fegyelmet? Sőt! Ami még rosszabb! Néhány jóakarátú ember lefényképezi és felrakja a közösségi oldalára! A többi jóakarátú ember pedig megosztja ezt. Onnantól kezdve én leszek az a bunkó buszvezető mindenki szemében, aki utasokkal a háta mögött a mobiltelefonját nyomkodja!

– Akkor hívd fel, amikor megállunk egy megállóban!
– Arra nincs időm! Tartanom kell a menetrendet! Így is késésben vagyunk! Bátor és a haverja elintézték, hogy ne tudjak időben odaérni a megállóba! A többi utas, aki nem tudja, mi történt, csak azon lesz felháborodva, hogy késett a busz. Hogy miért késett, az nem érdekli őket!

– Sokáig is tartana mindegyiknek külön-külön elmagyarázni! Euzébió! Ki az az elmeroggyant, aki ilyen nevet ad a gyerekének?

– Például a híres portugál focista, Eusebio szülei! – vigyorgott Krisztián.
– De őt Fekete Párducnak is nevezték!

– Az nem Grosics Gyula volt?
– Mindkettőt Fekete Párducnak becézték. Úgy gondolom, ennek ellenére se keverte össze őket senki.

– Igen, mert Grosics kapus volt, Eusebio meg csatár.

Krisztián megint elvigyorodott. Sokszor nem tudta eldönteni, hogy Ulrik csak játssza az ostobát, vagy tényleg úgy gondolja a dolgokat, ahogy kimondja őket.

– Vagy úgy is lehet, hogy Eusebio fekete, Grosics meg fehér bőrű!

– Mekkora egy rasszista vagy te!

A buszon ülők csodálkozva kapták fel a fejüket, amint a náci tisztokra hasonlító figura, ott a busz elején lerasszistázta a buszvezetőt. Egyikük, egy kopasz, negyven év körüli férfi, aki a teljesen sima fejbőre mellé hosszú, bozontos szakállt viselt, előresétált hozzájuk.

– Ha vitáik vannak egymással és egyiküknek szüksége van egy jó ügyvédre, bármikor állok rendelkezésükre! Doktor Kovács János vagyok!

Átnyújtott egy névjegyet Ulriknak, aki anélkül, hogy ránézett volna, villámsebesséssel visszaadta neki.

– Köszönjük, kedves Kovács János! Majd megkeressük önt a telefonkönyvben! Ilyen néven biztosan nem szerepelnek benne sokan!

– Doktor Kovács János! – sziszegte az ügyvéd és dühösen leszállt a Tiba utcai megállóban, szinte elsodorva az alacsony termetű bácsikát, aki felszállni igyekezett és nagy szuszogások kíséretében leült Ulrik mögé.

– Pont mi vagyunk az a két ember, akinek még soha nem volt vitája egymással!

Krisztián megint elmosolyodott!

– Az első találkozásunkkor, ott a bankban le tudtalak volna ütni! Nagyon rámenős és szemtelen voltál!

– Csodálkoztam, hogy eljöttél akkor sörözni Putyi kocsmájába!

– Mindig betartom az ígéreteimet!

– Ezt akkor még nem tudtam! Azóta tudom!

– Beugorhatnánk ma is!

A bácsika, aki az imént szállt fel előrehajolt Ulrikhoz.

– Önök nem tudják? Putyi kocsmája bezárt!

– Ne vicceljen már, öregapám! Putyi kocsmája a világ vége után egy nappal is nyitva lesz! – csattant fel Ulrik, aki személyes sértésnek vette az öreg szavait.

Az öreg lepöccintett egy szöszet zavartan a nadrágjáról.

– Az épületet is le fogják bontani.

– Mi lesz a helyén? – kérdezte elhűlve Ulrik. – Ugye, nem egy kínai bolt?

– Nem tudom. – felelte az öreg.

A busz bekanyarodott a Tescohoz a végállomásra. Az utasok leszálltak. Az egri Tesco nem egyedül uralja errefelé a bevásárlóközpontok között a terepet. Itt van körülötte a Lidl, a Penny, a Jysk, kínai bolt, Decathlon.

Ulrik ezt a sok boltot egymás hegyén-hátán csak Bevásárló Bermuda Háromszögnek szokta nevezni. Ezek azok a helyek, ahol pillanatok alatt eltűnteti az ember a pénzét a bevásárlással és csak otthon kezdi el keresni, hogy vajon mire is költötte.

Krisztián leállította a busz motorját és gyalogosan elindultak Ulrikkal a boltok felé.

- Vegyünk valami ebédnek valót? – érdeklődött Ulriktól.
- Van nálam húsz forint! Vendégem vagy egy kiflire!
- Harminc évvel ezelőtt húsz forintért száz kiflit is tudtunk volna venni!
- Az infláció egyenes arányban növekszik a mi életkorunkkal. Ezért vagyunk csórók!

Besétáltak a Tesco üzletsora elé a magukhoz vett bevásárló kocsit tolva. Csak pár dolgot akartak venni, de Krisztián mindig ragaszkodott a bevásárlókocsihoz. Az újabban bevezetett kerek bevásárlókiosarak az agyára mentek. Ahhoz túl nagyok voltak, hogy az ember kézben cipelje őket, ahhoz meg túl alacsonyok, hogy egy olyan magas ember, mint ő, ne érezze kényelmetlennek, hogy húzza maga után a földön. Nagyon le kellett hozzá hajolnia. Nevetségesen nézett volna ki, ahogy az óriási ember meggörnyedve húzza maga után a gurulós kosarat. A legjobban az idegesítette, amikor valaki a háta mögött közlekedett ezzel a kosárral és a járólapon zörgő műanyagkerekek hangja olyan szinten bántotta a fülét, hogy nem tudta elviselni.

A kopogós sarkú női cipők is az agyára mentek. Ha egy nő ilyen cipővel a lábán jött mögötte az utcán, inkább megállt és úgy tett, mintha nézelődne. Hagyta, hogy a nő továbbmenjen. Ha előtte mentek ilyen cipőben, az nem zavarta, de ha a háta mögött hallotta a kopogást, a plafonra tudott volna mászni tőle. Ulrik szerint Krisztián csak stikkes.

Krisztiánnak még voltak hasonló rigolyái. Például, ha korábban ébredt fel, mint ahogy a telefonján jelzett az ébresztőóra, nem kelt fel, csak akkor, ha a régi típusú televíziója tetején álló világító digitális órán a percek és az órák számjegyeinek összege hét volt. Ha hajnali három óra öt perckor ébredt, akkor három óra tizenháromig nem kelt fel. Ha éppen három órakor pattant ki a szeme, akkor három óra négykor mászott ki az ágyból. Ha nem sikerült addigra összeszednie magát, akkor várt három óra tizenháromig.

- Miért kellett a régi, jól bevált bevásárlókiosarat megszüntetni?
  - Miért kell neked mindig ezen nyavalyogni, ha ide jövünk vásárolni?
- Betolták a bevásárlókocsit a boltba és hagyták, hogy elnyelje őket a Bevásárló Bermuda Háromszög.

Gósi Vali Ághegyen ringó

Megremeg fönt a holdvilág,
egy esőcsepp arcomon koppan,
a felhők sötétek, mély-lilák,
mögöttük csillagmécs lobban.

Dereng a fény a víz fölött,
egy parányi csodára várok,
szívembe békesség költözött,
ághegyen ringnak az álmok.

Fényben

Ahol a csillagok földre hajolnak,
még álmodik megejtő fényben a táj,
valahol csendesén sóhajt a hajnal,
és gyertyaláng lobban érted, apám.

Válladon felhők – már könnyű a terhed,
s míg tiszta fehérben egy angyal-lány
mosolyod melegét éleszti lágyan,
vágyódó imát mond érted anyám.

rekviem

hogy megfogantál
csak azóta létezem
együtt teremtődünk e földi létre
életre keltted szunnyadó álmom
lettél örökérvényű bizonyágom
beteljesült veled végre a lényeg
s míg emberré formált az ősi érdem
kinyílt melletted bimbózó
anyaságom

és elhullt a virág
hős neveddel
elszirmozott a rózsza a kertben
fekete felhők sírnak felettem
legenda éltet gyászkeresztben
lélekharang zúg himnuszt szívemben
rekviem szól
gyönyörű
gyötrelemben

H. Barbócz Ildikó

Késmárki téli nap

arcodat verdeső
 könnycseppet pergető
 léptet szaporázó
 hócsillag-varázsló
 tátrai szél

vigyél
 a mindenki fájához
 gyertya meleg lángjához
 ültessd
 harangszó zúgását fülembé
 az isteni csöndet lelkembe
 állítsd
 az embereket meg egy percre
 hálaadó zsoltáros misére

Szúzi fehérben

oly puhán és könnyedén
 ereszkedik le a fény
 csillagos szúzi fehérben
 fel-felszikkasztó tünemény

az Ég küldte a Földre
 tekints föl egy percre
 suhanjon mosoly arcodon
 olvadjon pihe válladon

szárnyalj behavazottan
 tisztán a madarakkal
 élni kell ez az egy élet
 ügyis kísért az ítélet

Ősszel Prágában

keresem egykori önmagam
 a város hangulatát
 összetúrt régi utcák
 szürke macskakövén
 lépteink nyomát

most zsi bong a város
 zenétől harsog a tér
 délutáni fényben állok
 s járom az ódon utcák
 rózsaszín macskakövét

a Moldva vizén
 szemem megpihen
 fehér zokogásban
 sirályok röptében
 a száztornyú Prága
 aranyló arccal néz felém

Káli-Rozmis Barbara

„kellemes családi köröm dacára isszonyú magyar honvágam van”

A szívében magyar Erzsébet királyné és a Sissi-kultusz

„Előszó”

Erzsébet magyar királynét már életében szeretet és tisztelet övezte hazánkban, amely az 1898. szeptember 10-ei tragikus halálával tovább fokozódott. A királyné életének kutatójaként nemcsak ezzel, a feléje irányuló, máig tartó szeretettel találkozom, hanem azzal a gyűlölettel is, amelyet jó néhányan éreznek az 1848-49-es forradalmat vérbe fojtó Ferenc József felé, és amely Erzsébetre is kivetítődik. Vannak, akik nem értik, miért kell ennyit foglalkozni egy Habsburg uralkodó feleségével, mondván, ő is „csak egy Habsburg volt”. Ez az írás, a királyné születésnapjának (december 24. szenteste) évfordulója alkalmából azért született, hogy Erzsébet mélyebb, emberibb oldalával ismeresse meg az olvasókat, és rávilágítson arra, hogy talán nem túlzás kijelenteni: a királynénk a szívében magyar volt.

***

Ferenc József ifjú feleségével, a bajor Wittelsbach-ház egyik mellékágából származó Erzsébettel, valamint két kislányukkal, Zsófiával és Gizellával 1857 májusában látogatott először Magyarországra. Arany Jánost kérték fel, hogy írjon a császár-király köszöntésére egy dicsőítő költeményt. Az erősen nemzeti érzelmű, hazaszerető Arany betegségre hivatkozva visszautasította ezt a „megtiszteltetést”, de hamarosan elkezdte írni *A walesi bárdok* című balladáját a véreskezű uralkodó első magyarországi látogatásának allegóriájaként: „Edward király, angol király/ Léptet fakó lován:/ Hadd látom, úgymond, mennyit ér/ A velszi tartomány.”// Van-e ott folyó és földje jó?/ Legelőin fű kövér?/ Használt-e a megöntözés:/ A pártos honfivér?// S a nép, az istenadta nép,/ Ha oly boldog-e rajt/ Mint akarom, s mint a baram,/ Melyet igába hajt? (...)”

Az ifjú Erzsébet és Ferenc József egy kislóval alkalmával (nem Magyarországon készült a kép). Készítője: Eduard Kaiser. (Osztrák Nemzeti Könyvtár, No.: NB 502.896 – B)

Egy legenda szerint az 1849. október 6-án kivégzett magyar miniszterelnök, Batthyány Lajos gróf özvegye, Zichy Antónia megátkozta az uralkodót. Akár így volt, akár nem, Ferenc József életét számos tragédia árnyékolta be. Az első 1857. május 29-én sújtott le rá a Budai Várban, éppen ezen, a hitvesével tett első magyarországi körútja során. Azonban nem csak ő szenvedte ezt meg, hanem „ártatlan”, fiatal felesége, Erzsébet is, akinek sok órás haldoklás után, karjai között távozott az élők sorából a két éves kis gyermeke, Zsófia. Ez az esemény még inkább megpecsételte ellenérzéseit anyósa, Zsófia felé, mert a főhercegné a kislány haláláért, bár nem kimondva, de őt tette felelőssé. Hiszen ő akarta annyira magával vinni a gyermekeket – és életében először el is érte azt, hogy ők „teljesen az övéi legyenek”, és ne az anyósáé. (Az udvari orvost nem tették felelőssé, pedig ő volt az, aki úgy gondolta, utazhatnak a már Bécsben gyengélkedő gyermekek.) A tragikus eset által Erzsébet a magyarság szívéhez viszont utat talált. Ekkor kezdett először „kibontakozni” kapcsolata a magyarokkal, akiket megindított a szép, gyermekét gyászoló császárné-királyné sorsa, aki akkor még alig múlt el 19 éves, és akiről már akkor is pedzegették, hogy nem túl jó a kapcsolata a magyarokat oly’ nagyon gyűlölő Zsófia főhercegnével – aki továbbra is a császár legfőbb tanácsadója volt. Szimpátiát kezdtek érezni iránta, és ez feléje is kifejtette a hatását. Évekkel később megvallotta magyar udvarhölgyének, Festetics Mária grófnőnek, hogy „milyen jól esett neki az a részvét”, amelyet a magyarok éreztek feléje gyermeke halála után. Szintúgy beszélt arról – a grófnő naplójából idézve –, hogy „mennyire szereti Magyarországot, milyen jól érzi ott magát, milyen rokonszenves ott neki minden, hogyan ismerte föl, hogy lassan tarthatatlanná válnak a régi viszonyok, és hogy azt érzi, oda tartozik, ott megértik Őt. És hogy ott mindig menedéket ta-

Erzsébet királyné első díszmagyarjának a hiteles másolata (az eredeti a kép bal felső sarkában) látható. A ruha, amely Czédly Mónika gödöllői divattervező munkája, a Magyar Kézműves Remek díjjal lett kitüntetve 2018-ban. Ebben fogadta az újdonsült császárné a magyar küldöttség gratulációit az esküvője után, és 1865-ig viselte különböző alkalmakon. [A rajz az Osztrák Nemzeti Múzeum tulajdona, No.: PORT_00052027_01]

lálna” – az alábbi sorokat 1873. július 29-én vetette papírra Festetics Mária grófnő¹ nem sokkal azután, hogy udvarhölgyként megkezdte a szolgálatát a királynénál.

Erzsébetet első magyar udvarhölgyével, Hunyady Lili grófnővel Madeira szigetén találkozott, ahol egy betegség miatt kúráltatta magát 1860 ősztől. Lili és bátyja, Hunyady Imre gróf elkezdte őt nyelvünkre tanítgatni, és sokat beszélt neki a magyarokról és a birodalomban elnyomott helyzetükről. Erzsébet a magyarok sorsát a magáéhoz kezdte hasonlatosnak látni: ő is annyira elnyomottnak érezte magát a bécsi udvarban, mint ahogyan a magyarok a Habsburg Birodalmon belül. Ezen időszak alatt – részben lelki eredetű betegségének köszönhetően – körülbelül két évet tartózkodott távol Béctől. Hazatérve elhatározta, hogy komolyabban foglalkozik hazánk történelmével, és anyanyelvi szinten tanulja meg a nyelvünket – erre a célra társalkodónőt keresett magának. A kecskeméti származású nemeskisasszony, Ferenczy Ida, aki 1864-ben állt Erzsébet szolgálatába, még inkább Magyarország és az elnyomott nép felé irányította a figyelmét – Andrassy Gyula grófnak (az 1848-as forradalmárnak, majd „szép akasztottnak”) és Deák Ferencnek köszönhetően, akik igyekeztek

Erzsébet királyné az úgynevezett svájci blúzós ruhájában. A képek abból a képsoportból származnak, amelyek fotóit Erzsébet 1863 karácsonján ajándékozta hivatalos és magánszemélyeknek. Hamarosan elkezd komolyan magyarul tanulni. A képek (fotós: Ludwig Angerer) az Osztrák Nemzeti Könyvtár tulajdonában állnak. No.: Pf 6639 E 63/4 Abs.D. // Pf 6639 E 63/6 Abs.D. A harmadik képen a ruha hiteles másolata látható, amely Czédly Mónika munkája.

¹ Gudula Walterskirchen-Beatrix Meyer: *Festetics Mária grófnő naplója*. Helikon Kiadó, 2019. (1873. július 29-ei naplóbejegyzés)

„felhasználni” a fiatal lányt arra, hogy a királynét fellépésre készítse a magyarok érdekében.

Falk Miksa író-újságíró 1866 őszétől adott hónapokon keresztül magyar nyelvórákat Erzsébetnek Bécsben. Visszaemlékezéseiben a királynéval folytatott érdekes eszmecseréit is megörökítette. Erzsébet egyes megjegyzései különösen meglepték, így például: „*Én úgy hallottam, hogy a legcélszerűbb kormányforma mégiscsak a republika.*” A megdöbbent Falk így ír: „*Körülnéztem, vajon nem dőlnek-e rám a régi habsburgi császárlak falai, mert ilyet császárné és királyné szájából bizonyosan még nem hallottak. Kérdésemre, hogy kitől hallá ezt öfelsége, azt felelé, hogy gyermekkori tanítójától, gróf Majláth Jánostól.*” Sok politikai-ellenzéki tartalmú munka került kezébe a királynénak, aki tudatosan „kereste” a Habsburg Birodalomban betiltott iratokat. Így például gróf Széchenyi István Blick-je is valahonnan a birtokába került, amelyről, mint Falk írja, „*mindent a világon el lehet mondani, csak azt az egyet nem, hogy az egy osztrák császárné kezébe való.*” A „titkos iratokat” Erzsébet egy kis szekrénykébe bezárva tartotta, amelynek kulcsát a zsebében őrizte.²

A királynét különösen érdekelte a forradalmárok sorsa, akik közül Batthyány Lajos kivégeztetésének története foglalkoztatta a leginkább (az említett legendát valószínűleg nem ismerte). Falk Miksa elmondta neki, hogyan történtek a dolgok, mire ő megkérdezte, hogy honnan tudja. Mikor megtudta, hogy egy száműzött, Horváth Mihály *Függetlenségi harc* című, betiltott könyvében olvasható, kérte, hozza el neki. Falk szabadkozott, mire Erzsébet ezt mondta: „*Hát amit minden ember tud és olvas, azt csak nekem nem volna szabad tudnom és olvasnom?*” Másnap már a királyné kezében volt a könyv, amelynek ekkor az írójáról érdeklődött. Megtudta, hogy száműzetésben él. Falk így emlékszik: „*A felséges asszony nem szólt semmit, hanem a könyvet asztala fiókjába zárta.*” Majd hetek múlva Falk olvashatta a lapokban, hogy „*Horváth Mihálynak a császár és király öfelsége megkegyelmezett*”, valamint később azt is írták, hogy „*Horváth Mihály Erzsébet királynéhoz lett hívva, és egy óránál tovább maradt a felséges asszonynál.*”³

Erzsébet minden női erejét bevetette férje befolyásolása érdekében a magyarokkal kapcsolatban – Ferenc József élete végéig szerelmes volt a feleségébe, és teljesítette annak óhajait. Zsófia főhercegné, habár nagy hatással volt a fiára, a kiegyezést, az általa oly nagyon gyűlölt magyarokkal, nem tudta megakadályozni. Erzsébetnek ugyanis volt egy verhetetlen fegyvere az ügy érdekében: Megígérte Ferenc Józsefnek, hogy még egy gyermekkel ajándékozza meg, amennyiben kiegyezik a magyarokkal (kérésének részleteit fennmaradt leveleikből ismerjük). 1867. június 8-án Ferenc Józsefet Magyar-

² Falk Miksa: *Erzsébet királynéről visszaemlékezések* (1898). Új kiadás: Athenaeum Kiadó, 2016. 23. old.

³ Falk Miksa, 34–35. oldal

1. Erzsébet királyné a koronázás alkalmából Emil Rabending stúdiójában készült fotósorozat egyik képén (1866). 2. Erzsébet királyné 1867. június 8-án, a Mátyás-templomi koronázási szertartáson viselt díszruhájának hiteles másolata (az eredeti Székely Bertalan festményén, a képen balra látható). A ruha, amely a koronázás 150. évfordulójára készült, Czédly Mónika munkája, és a Magyar Kézműves Remek díjjal lett kitüntetve 2017-ben. A viselet eredetije, amelyet körülbelül 4500 darab gyémánt díszített, a mai napig a világ legdrágább ruhájának számít (a másolat – amelyen a gyémántokat Swarovski kristályok helyettesítik – szintén nagyon értékes). A hagyomány szerint a Magyar Állam fizette a koronázási díszruhákat. Erzsébet ruhája Brigitte von Charlotte asszony műhelyében készült Brüsszelben, ezüst szállal kihímezve. Azonban amikor a királynénak tudomására jutott, hogy a tizenkilenc magyar palotahölgy közül az egyik, Majláth Györgyné (akinek a lánya, Majláth Sarolta később, 1883-ban Erzsébet királyné udvarhölgye lesz) arany szállal hímzett ruhát fog viselni, és többen ezüst szállal díszítettet, nem akarta jobban megterhelni a magyar kincstárt azzal, hogy újat készíttet magának. Mivel nem volt illendő, hogy a hölgyek drágább ruhában pompázzanak a királynéjuk mellett, azt találta ki, hogy az ékszereiből (amelynek nagy részét Ferenc Józseftől és az anyósától kapta ajándékba) kiszedeti a gyémántokat, és azt varratja rá a ruhára. A koronázás után a fátylat megtartotta (később Mária Valéria, a „magyar királykisasszony” kapta ajándékba), a ruhát pedig felajánlotta a veszprémi püspökségnek, ahol miseruhát készíttettek belőle – természetesen az ajándékozás előtt a gyémántok visszakérültek Erzsébet ékszereibe. [A képen ruha mögött (jobbra) a királyné a Rabending-féle koronázási fotósorozaton viselt díszmagyarja látható, amely a híres divattervező, Worth párizsi szalonjában készült. A másolat szintén Czédly Mónika munkája, aki eddig Erzsébet 14 ruháját rekonstruálta.]

ország királyává, Erzsébetet pedig királynéjává koronázták a budai Mátyás-templomban – a magyarok, hogy még jobban kifejezzék hálájukat, a Felséges Asszonyt az uralkodóval egy szertartás keretén belül koronázták királynéjává. Hamarosan a király aláírta az új, alkotmányos törvényeket, és a birodalom teljes neve Ausztria-Magyarország vagy Osztrák–Magyar Monarchia lett. Erzsébet is teljesítette ígését a férje felé, hiszen 1868. április 22-én a Budai Várban világra jött Mária Valéria, a „kiegyezés ajándéka”. Erzsébet tudatosan törekedett arra, hogy magyar emberek kerüljenek a közvetlen közelébe. Valériával (a „magyar királykisasszonnyal”) csak magyarul beszélt, és ezen a nyelven taníttatta, így a kislány ezt használta „anyanyelveként”.

A koronázás után a királyi pár a Magyar Államtól használatra megkapta az egykori Grassalkovich-kastélyt és birtokot Gödöllőn, ahol Erzsébet olyan szabadnak és boldognak érezte magát, akár csak gyermekkorára színterén, a bajorországi Possenhofenben. Szülőhazája iránt gyakran gyötörte a honvágy, éppen ezért kedves kijelentése lehet számunkra a Garatshausenből (Bajorország) Ferenczy Idának 1869. július 19-én kelt, magyarul írt levele (eredeti helyesírással közöljük): „*bévallom, hogy kellemes családi köröm daczára isszonyú magyar honvágyam van*”. Ugyanezen levélben udvartartásának egy új tagja érkezésével kapcsolatban így folytatta: „*Az este a nővérem jó tanácsokat adott az új hölgynek, (...) Magyar érzéseimet illetőleg, melyekkel, ha velem ki akar jönni, soha sem szabad szembe szállnia*”⁴. (Ida udvarhölgyi státuszba kisenemesi származása miatt nem kerülhetett, hivatalosan az *Őfelsége felolvasónője* címet kapta.)

A királyné gödöllői udvartartása hasonlított a szüleinek possenhofeni udvarához. Itt olyanokkal vette körül magát, akik a császárvárosban nem kerülhettek volna a közelébe. Nagyon szerette volna Batthyány Lajos családját is megismerni, azonban Zichy Antónia Habsburg-ellenes szellemben nevelte a gyermekeit. Lánya, Ilona soha nem volt hajlandó találkozni a királynéval – habár kastélya a

A királyi család a Gödöllői Királyi Kastély parkjában 1868-ban (balról jobbra): Rudolf trónörökös, Ferenc József, Erzsébet a kis Mária Valériával és Gizella főhercegnő. A kép az Osztrák Nemzeti Könyvtár tulajdona, No.:PORT_00067441_01

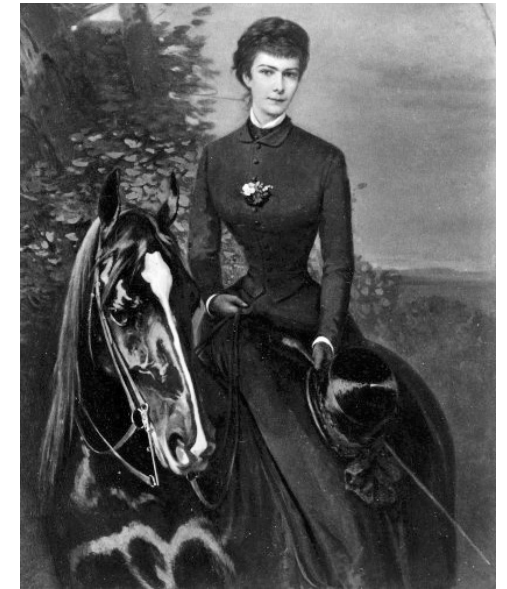
⁴ *Kedves Idám! Leveleskönyv.* (Erzsébet királyné, Ferenc József, Andrássy Gyula és Schratt Katalin levelei Ferenczy Idához.) Válogatta, sajtó alá rendezte, bevezetővel és jegyzetekkel ellátta Tolnayné Kiss Mária. Akadémia Kiadó, Budapest, 1992.

Gödöllőhöz közeli Cinkotán állott. Fia, Batthyány Elemér gróf viszont beadta a derekát, és elfogadta a meghívást a királynéhez, hamarosan pedig teljesen a személyének a bűvkörébe került. A gróf, aki a magyar lovassportok egyik úttörője volt, gyakorta vett részt a királyné falkavadászatain, a királyt azonban tünetőleg levegőnek nézte. Nem üdvözölte, és nem fogadta az üdvözlését sem. Ferenc József – megértően, és valószínűleg szeretett felesége hatására – nem vette fel a sértést, és mindent megtett annak érdekében, hogy látványosan is jelezze, őt nem zavarja, ahogyan az aradi vértanú fia viselkedik vele (végül is „jogosan”).

***

Erzsébetet, habár Habsburg-feleség volt, igazán magyar királynéknak tarthatjuk. Mielőtt bárkinek bármi kétsége felmerülne afelől, szívében magyarnak tekinthetjük-e egy osztrák uralkodó német származású feleségét, hadd hívjam fel a figyelmet még egy érdekes tényre.

Vannak olyan szituációk, amelyekben az ember önkéntelenül is az anyanyelvén szólal meg, függetlenül attól, mennyire jól beszél egy idegennyelvet és milyen környezetben van. Két olyan esetet is lejegyeztek, amely arról számolt be, hogy az ájulás után magához tért királyné magyarul szólalt meg. Az első ilyen eset Erzsébet súlyos lovasbalesetkor következett be 1875. szeptember 10-én Franciaországban. A történetet Festetics Mária grófnő a baleset másnapján lejegyezte a naplójába. A királyné, miután leesett a lováról, nem tért azonnal teljes mértékben magához, és napokig kritikus állapotban volt. Közvetlenül az esés után a grófnő először magyarul, majd az udvari orvos kérésére németül szólt Erzsébethez, aki nem válaszolt azonnal környezete nagy rémületére, csak meredten bámult előre. A grófnő könnyezni kezdett a félelemtől, mire a királyné tompán, alig hallhatóan, magyarul ezt mondta: „*Kérem, ne sírjon, Mari, az fáj nekem*.”⁵ A másik ilyen eset Erzsébet meggyilkolásához kapcsolódik, amely 23 évvel később, pontosan ugyanazon a napon következett be. 1898.

Erzsébet királyné lóháton. A kép Wilhelm Richter festménye után készült. Osztrák Nemzeti Könyvtár No.: Pf 6639 E 91a

⁵ Gudula Walterskirchen-Beatrix Meyer: *Festetics Mária grófnő naplója.* Helikon Kiadó, 2020. (1875. szeptember 11-ei naplóbejegyzés)

Erzsébet, aki sokkal inkább érezte magyar királynénak, mint osztrák császárnénak magát, a magyarokat tisztelte meg azzal, hogy még utoljára eleget tegyen a reprezentációs kötelezettségének (akkoriban már alig jelent meg nyilvánosan) a hazánk fennállásának ezeréves évfordulójára rendezett millenniumi ünnepek alkalmából. Az eseményt Benczúr Gyula a *Millenniumi hódolat* (1896) című festményén örökítette meg. A kép az eredetiről készült fénykép. (Osztrák Nemzeti Könyvtár, No.: Pk 353, 148)

szeptember 10-én Genfben egy olasz anarchista szúrta a királynét, aki a merénylet után még képes volt a saját lábán megtenni néhány száz métert, mivel szoros fűzője miatt nem érezte a szúrást. A hajóra való felszállás után nem sokkal elájult csak el, majd még egy percre magához tért, miután udvarhölgye, Sztáray Irma grófnő kibontotta a fűzőjét. Magyarul megkérdezte, hogy mi történt, azután ismét elájult. Mivel többé nem nyerte vissza az eszméletét, elmondhatjuk, hogy az utolsó szavai magyarok voltak: *Hát most mi történt velem?*⁶ – kérdezte magyar udvarhölgyét, mielőtt kómába esett.

Kultusza már életében és röviddel a halála után megkezdődött Magyarországon. Íróink patetikus novellákat vetettek papírra, amelyek őt dicsőítették. Személyét az azonos keresztnév miatt nem volt nehéz Árpád-házi Szent Erzsébetéhez hasonlítani. Mikszáth Kálmán szavaival élve *„nevét csak úgy ejtették itt ki Magyarországon, mint*

⁶ Sztáray Irma grófnő naplója: *Erzsébet királyné kíséretében*. Gabó Kiadó.

*egy szentét*⁷. De nemcsak ő írt így róla, hanem sokan mások. Jókai Mór szerint *„amíg a magyar szívekben forró vér fog bugyogni, addig bizonyára mindig ünnepnap lesz e hazában Erzsébet királyné nevének, születésének és halálának napja*⁸. Benedek Elek novellában örökítette meg életének történetét, amelyet a következő sorokkal zárt: *„A magyar ég gyászba borult. Elvesztette védő angyalát*⁹. Neves íróink közül megemlíteném még Krúdy Gyulát is, aki *„minden magyar asszonyok legtisztábbjának, legelsőbbjének, legszomorúbbjának*¹⁰ tartotta Erzsébetet.

Talán a legszebb novellát a királynéről Mikszáth Kálmán írta *Mikor utoljára láttuk* címmel. Az írás Erzsébet utolsó nyilvános megjelenésének emlékét örökítette meg: a királyné minket, magyarokat megtisztelt azzal, hogy – habár utolsó éveiben már teljesen elutasította a reprezentációt – megjelent 1896 májusában a millenniumi ünnepek alkalmából Magyarországon: *„(...) De a királyné nevének hallatára egyszerre csak felzug az éljen. És milyen éljen az! Mintha a szivekből szakadna ki egy érzelmi zivatar. Megremegnek a trónterem sárgás márványfalai. Valami csoda hang volt az, melyet nem lehet leírni vagy megmagyarázni. (...) S az érzéketlen felséges fej megmozdult. Gyöngén, alig látszólag intett köszönetet. Valami csodálatos kegy volt abban. S az éljen föl harsant még erősebben és nem akart megszűnni perczekig, - szállt-szállt föl a boltozatokig és megrengette a boltozatokat. (...) A szónok abbahagyja beszédét és várja, míg a féktelen lelkesedés lecsillapul. Hasztalan; nincs határa. A királyné lesüti fejét... és az a hófehér arcz egyszerre csak elkezd pirosodni... mindig jobban-jobban. Először csak nem olyan fehér többé, azután olyan, mint a frissen szűrt tej, mintha rózsaszínnel volna befuttatva, azután piros lesz mint az élet, piros, egészen piros. (...) S a szemekből, melyek úgy tudtak valaha mosolyogni, hogy egy szomorú országot vidítottak föl, egy könnycsepp bugyant ki. Százan és százan látták a drága csöppet. Meg volt a reciprocitás. Egy mosolygó ország föl tudta vidítani a királynét.*¹¹

Erzsébet királyné névnapja alkalmából 1907 novemberében a Budai Várban Emlékmúzeumot alapítottak, amely 1908. január 15-én nyílt meg, és hamarosan nemzeti zarándokhellyé vált. A legtöbb tárgyat Ferenczy Ida ajánlotta fel a múzeum számára, aki a királyné lányaival, Gizellával és Mária Valériával is tartotta a kapcsolatot. Mindkét főhercegnő bőkezűen adta az édesanyjuk számára oly kedves magyaroknak az emléktár-

⁷ Mikszáth Kálmán: *A királynéről* (novella)

⁸ Jókai Mór: *Erzsébet emlékezete* (novella)

⁹ Benedek Elek: *Erzsébet királyné élete* (novella)

¹⁰ Krúdy Gyula: *Erzsébet királyné*. Regényes történetek. Novella: Erzsébet (1898). „Tiszteletteljes hódolattal, mely szeretettel övezem fel magam, ahogy arról a magyar asszonyról írok, aki mindnyájunknak a csókját érdemli, amit köntöse szegélyére csókolunk - minden magyar asszonyok legtisztábbjáról, legelsőbbjéről, legszomorúbbjáról, ha írok.” A novelláskötet a Palatinus Kiadó adta ki 1898-ban.

¹¹ Mikszáth Kálmán: *Mikor utoljára láttuk* (novella)

gyakat, beleértve azt a ruhafelsőt is, amelyben Erzsébetet meggyilkolták. Ezt a királyné halála utána „kedvenc gyermeke”, Mária Valéria kapta meg, aki 1899. április 16-án ezt írta a naplójába: „Gótikus ereklyetartót csináltattunk, hogy benne a Mama szeptember 10-éről megmaradt ingét, mely a szűrés és a vér nyomait viseli, a kápolnában megőrizzük. (...) régen nem éreztem ilyen közel magamhoz a Mamát.”¹² A „magyar királykisasszony” a még számára oly kedves kegytárgyról is lemondott, mert úgy ítélte meg, hogy annak Magyarországon a helye. Az Emlékmúzeum a II. világháborúban megsemmisült, azonban jó néhány tárgyat sikerült kimenteni onnan, beleértve ezt a fekete ruhafelsőt is, amelyen még ma is láthatóak azok a vércseppek, amelyek királynénk magyarul érző szívéből csordogáltak ki.

Felhasznált forrás a lábjegyzetben szereplő korabeli dokumentumokon, naplókön és visszaemlékezéseken kívül a királyné egyik első életrajzírójának, Corti Egon Cäsar grófnak a könyve (*Erzsébet*. Révai Kiadás, Budapest, 1935), amelyet Erzsébet családjának és környezetének magán levéltáraiban őrzött dokumentumok, levelezések felhasználásával készített.

A képek jogtulajdonosai: Az írásban található régi képek az Osztrák Nemzeti Múzeum tulajdonában állnak és a jóváhagyásukkal kerültek a cikkben felhasználásra. (A képek módosítva – vágva és minőségükben javítva – lettek.) A ruhák másolatairól készült képeket az Abbáziában-Opatiában rendezett kiállításon a cikk szerzője készítette.

Erzsébet királyné Benczúr Gyula posztumusz festményén. A portrét Ferenc Józseftől a hűséges magyar „felolvasónő”, Ferenczy Ida kapta ajándékba. (A király Festetics Mária udvarhölgynek is készítettett egy posztumusz festményt.) Az eredeti kép ma – Ida jóvoltából – a Magyar Nemzeti Múzeum tulajdona. Ez, az erről készült fénykép az Osztrák Nemzeti Könyvtár tulajdona, No.: Pf 6639 E 103/1.

¹² Mária Valéria főhercegnő, Erzsébet királyné kedvenc lányának naplója 1878–1899. Válogatta és sajtó alá rendezte Martha és Horst Schad. Gabo Kiadó, 2001.

N. Fodor Iza Óra

Mutatói minden napon
sétálgatnak egy körlapon.
Hárman vannak, jóbarátok,
vitát köztük sosem láttok!

Egyik kicsi, lassan halad, másik
hosszú, szinte szalad.
Harmadik percenként szökken,
útjuk végtelen, nem csökken.

Létezik ezernyi fajta,
számot sem mindig látsz rajta. Van,
hogy ketyeg és van néma. Jelez, ha
kelés a téma.

Megtaláljuk karon, polcon,
úgy jár Győrben, mint Miskolcon.
Templomtornyok fontos éke,
napjainknak bölcs mértéke.

Homok is pereghet benne, vagy
elbújik mellényzsebbe. Egy a
lényeg, egy mi közös, léptük
örök és körkörös.

Árnyék

Virágmintás a tapéta
felvidító margaréta.
Kis virágok sziromarca
szemem, arcom simogatja.

Míg a szoba fényben úszik,
árnyak sora még nem kúszik.
Amit látok, minden igaz
mosolyból nem csorbul grimasz.

De ha a Nap megy aludni,
tőle nehéz szabadulni.
Szobámban hívatlan lakó
eltakarja mind, mi való.

Megjelenik, elnyújtózik,
mindenhova behúzódik.
Árnyék, tudom, az a ludas,
az a zsvány potyautas!

Nem kérdezi lámpa, asztal:
Hát téged meg ki marasztal?
Mikor a lámpát leoltjuk,
csendben tűrik sötét foltjuk.

Egy megoldás van ellene,
lassan aludni kellene.
Szemem szorosán bezárom,
jöjjön árny nélküli álom.

Táncoló

Jobbra lépek, balra lépek
libben szoknyám fodra,
ha perdülök, jöjj közelebb,
várok tárt karodra!

Kéz a kézben ringatózva
vezet most a dallam
tetőfokán ritmus, jókedv,
koppan-toppan talpam.

Időnek múlását jelzi arcom
enyhe pírja, muzsikál a
szívem is már, és a lábam
bírja.

Szemünk néha összevillan,
mintha titkot súgna, parázs
öröm belőlünk bár soha el
ne múlna!

Madarász Imre

Fiam, Káin

Pascoli-vers Sissi gyilkosáról

Költemény egy merénylőhöz? Óda egy politikai gyilkoshoz, aki a történelem egyik legnépszerűbb asszonyát, Erzsébet osztrák császárnét és magyar királynét, I. Ferenc József feleségét, a máig kultusz övezte Sissit ölte meg? *A genfi börtönben* (*Nel carcere di Ginevra*, 1898) különös alkotás.¹ Szerzője életművében is: Giovanni Pascoli, a modern olasz líra atyja, az „árkádikus” dekadentizmus mestere, a „kisgyermek”-poéta, a kis dolgok, „szerény tamariszkuszok” után szokatlanul zord témához nyúlt.² Dantei terzinákban írott, tíz fejezetből, kilencven sorból álló kompozíciója *Ódák és himnuszok* (*Odi e inni*, 1906) című kötetében látott napvilágot, az *Ódák* (*Odi*) részben. Magyarul két fordítása ismert: Rónai Mihály Andrásé nem „szép hűtlen”, csak hűtlen, a végén durva félrefordítással;³ Baranyi Ferencé méltó az eredetihez, ami természetesen nem jelent „szolgai”, szó szerinti áttételt, hanem költői „újraélesztést”.⁴ Az alábbiakban a Baranyi-magyarítást választottuk.

Ahhoz képest, hogy a költemény „azon melegében”, rögtön a császárné ellen 1898. szeptember 10-én – a genfi Beau-Rivage szálloda és a tavi hajóállomás között, a Mont-Blanc sétányon – elkövetett merénylet után íródott, feltűnő, hogy mennyire nem az akkoriban világméretű felháborodás, zaklatottság, indulatosság, harag jellemzi. Éppen ellenkezőleg: a szenvedélyeket, a gyűlöletet, a bosszúvágyat igyekezett mérsékelni a belátással, a szánalommal, az irgalommal. Emelkedettségében, olykor ünnepélyességében tagadhatatlanul van valami ódai, de már a kritikusok egy része által felfedezni vélt „vátieszi” hangot – a Carduccitól örökölt, s talán D’Annunzióval vetélkedő nemzeti költőszerep-vállalást – e sorok írója éppúgy későbbi fejlemények („visszafejlődés”) retrospektív visszavetítésének találja, mint a horatiusi modell „belelátását” Pascoli latin (és latin nyelvű) poézise fényében.⁶

A „szelidítés”, a „mérséklés” szándékának eszköze a „köztes beszélő” beiktatása, akinek a költő egy ige („– parlò –”, Baranyinál: „És szólt.”) betoldásával „adja át a szót” rögtön az első sorban. A beszélő egy fiktív „ismeretlen férfi” (uomo ignoto, Baranyinál „névtelen”): a fogoly merénylő általa sem ismert apja. A névtelenség ettől fogva végig vonul a „műegészen”: a gyilkos anarchista-kommunista (aminek önmagát ismételten nevezte⁷) Luigi Lucheni (gyakori pontatlan írásmóddal „Luccheni”) csak a költemény legvégén, legutolsó szavában neveztetik meg, áldozata, a fejedelmi hölgy sosem. Ebben természetesen az eseményközelség nyilvánvalóságának jeleit is kimutathatjuk (a későbbi kiadásokban már magyarázó jegyzetre volt szükség). Az apa „az *Ismeretlen*” (*l’Ignoto*), s talán ő a fel nem ismert,

„láthatatlan” (non veduto) gyilkos („én voltam, aki ölt”, az eredetiben egy „forse”-val, „talán”-nal enyhítve, egyszersmind azonban ismétléssel nyomatékosítva a II. és a VIII. szakaszban), mert ő tette „kivetetté, magányossá, éhezővé, hajléktalanná és nincstelenné” gyermekét. („Árván, szegényen / jártál kietlen úton akárhol, / éhezted, nem volt fölötted fedél sem / s neved se volt.”) A névtelenséget ismétlődése hangsúlyozza: Lucheni még nevet sem kapott nemzőapjától, „nevessé”, világhírű áldozata tette, akit herosztratoszi gáztettel leszúrt. Az ismeretlenséget – a tettesét, hátterét, motivációját – a versbeszéd északi álomvízió-szerű volta is kifejezi. Az apafigura szellemalakként jelenik meg Lucheninek – cellájában? tudatában? álmában? Lelkiismeretét pótolja, illetve próbálja felébreszteni.

Lucheni nem látja be, nem ismeri be – és fel sem – vérbűnét. A történész félanalfabétának írja le („éppen csak megtanult írni és olvasni... nehezen használja a tollat”⁸), Pascoli morális analfabétaként tárja elénk. Nem ismeri fel, hogy egy testvérét, „nővérét” (sorella) gyilkolta meg, új „Káin” (Caino) módján. Nem tudatosul benne, hogy ő nem zsarnokölő, hanem maga „zsarnok” (tiranno). Sissi legfeljebb a zsarnok felesége, akit éppen ő asszonyi jóságával szelidített „jóságos Ferenc Jóskává” – az akkortájt főleg Magyarországon széles körben elterjedt vélekedés, kultuszt megalapozó hiedelem szerint. Nem fogja fel, hogy Sissi a boldogtalanságban is „nővére” volt, „királyságát” senki „nem irigyelte”, annyit szenvedett élete során.

Lucheni igazi bűne nem az, hogy ártatlant, jó lelket gyűlölt és ölt meg. Hanem az, hogy egyáltalán gyűlölt és ölt. Az, hogy (öntudatlanul, mert tudatlanul, nem is ismerve azt) rosszul válaszolt a szókratészi kérdésre, rosszul választott: inkább elkövette, mintsem elszenvetted az igazságtalanságot, a gonosztettet. S még a vezeklés „vértanúsága” sem jut osztályrészül neki, mert Svájcban – nagyon helyesen – eltörölték a halálbüntetést, a Beccaria emlegette „nyilvános gyilkosságot”, „törvényes emberölést” (életfogytiglant kapott, a halálos ítéletet maga mondta ki maga fölött és – immár önmagának is hóhérvá válván – öngyilkos lett tizenkét esztendővel később, 1910-ben⁹).

Honfitársa (aki egész életén át küzdött meggyilkolt édesapja emlékével¹⁰) olyan örök érvényű verset írt róla („egyik legerősebb költeményét”¹¹), amely ma fölöttebb aktuális. De nem a politikai terrorizmus tematikája miatt. Hanem azért, ami a legidőtlenebb benne: a gyűlölet és az erőszak elutasítása okán, „akár lázadó az, akár elnyomó” (tanto se insorga, quanto se incateni). A költemény végső tanulsága, hogy (szó szerint) „az IRGALOM az, mellyel az embernek leginkább tartozik; // még a királyoknak is, még neked is, Lucheni” (è la PIETÀ che l'uomo all'uom piú deve; // persino ai re, persino a te, Lucheni). E tanítás keresztény gyökerét Croce is felismerte, igaz, Pascoli szigorú kritikusaként, már-már igazságtalanul gúnyolta és becsmérelte alá „a szokásos Pascoli-féle evangélium prédikálását”.¹² A legegye-

temesebb humanizmus erkölcsi imperatívusza ez. A gyűlölet idején különösen időszerűnek hat.

Jegyzetek

- Giovanni Pascoli: Tutte le poesie a cura di Arnaldo Colasanti, Newton, Roma, 2001, 430–432.
Poesie di Giovanni Pascoli con note di Luigi Pietrobono, Mondadori, Milano, 1934, 151–158. o.
- Madarász Imre: Az olasz irodalom története, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1993, 380–387. o.
Madarász Imre: A klasszikus „kisgyermek”. Giovanni Pascoli verseinek magyar kiadása elé. In Madarász Imre: „Titus íve alatt”, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 1998, 109–115. o, továbbá in Giovanni Pascoli: Messzi ünnep. Válogatott költemények, Eötvös József Könyvkiadó Budapest, 1998, 5–11. o. és in Giovanni Pascoli: A bargai toronyóra. Válogatott versek Baranyi Ferenc fordításába, Hungarovox Kiadó, Budapest, 2012, 69–75. o. (Pascoli halk lírai forradalma. Utósorok Baranyi Ferenc versfordításaihoz)
- Rába György: A szép hűtlenek. Babits, Kosztolányi, Tóth Árpád versfordításai, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1969
Rónai Mihály András: Nyolc évszázad olasz költészete, Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1957, 356–360. o.
Pascoli: Messzi ünnep, 137–143. o.
- Pascoli: A bargai toronyóra, 55–60., 8. o.
- Gróf Corti Egon Cäsar: Erzsébet, Révai kiadás, Budapest, 1935 (reprint: Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1989), 425–459. o.
Brigitte Hamann: Erzsébet királyné, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1988, 565–605. o.
Niederhauser Emil: Merénylet Erzsébet királyné ellen, Helikon Kiadó, Budapest, 1985
- Guido Capovilla: Pascoli, Laterza, Roma–Bari, 2000, 180–191. o.
Rossella Daverio: Invito alla lettura di Pascoli, Mursia, Milano, 1983, 83–87. o.
- Niederhauser, 94–99. o.
- Niederhauser, 88. o.
- Niederhauser, 135–140. o.
- Rosita Boschetti: Omicidio Pascoli. Il complotto, Mimesis Edizioni, Milano–Udine, 2014, 101–102., 50., 60. o.
- Mario Pazzaglia: Pascoli, Salerno Editrice, Roma, 2002, 267–268. o.
- Benedetto Croce: La letteratura della nuova Italia 4, Laterza, Bari, 1973, 109. o.

Pataki István

az első évfordulóra

ne higgyetek
a megemlékezőknek
fele sem volt jó barátom
az meg úgy sem lesz ott
aki ártott
belőlük pedig több volt

emléktábla (utcafronton)

szíve ebben a házban
értetek dobbant
élhetett volna
ha nem is többet
de jobban

hajnali vigasz

nem tévelyedtem el
nem lesz ebből tévút
ha gazellám helyett
küldtél uram két gnút

elővigyázatosság

avagy kegyeleti óvintézkedés

a magasban a harangot
alant meg a lóbört húzzák
száll az ének sírgödrömnél
s felzokognak a szép múzsák

hullámozva a hantokon
könnyzuhatag árad széjjel
versenyt rínak szép múzsáim
a jajgató metsző széllel

ott lebegnek álmaimon
nem fullasztja őket az ár
ám ti gyászos halandóim
húzzatok fel halászcsizmát

mentőövet is tehettek
ha sok múzsa sírdogál
nem akarom senki vesztét
könnyel teli mély síromnál

(csak a legszebb nem áll majd ott
ő mosolyba fullad bele
nem mentették meg az álmok
költőt s verset elfeledve)

adalék:
nem csak értem zokognak ők
magukat is siratják
eljárt felettük az idő
szórhullajtók vén banyák
bánatukat csak tetézi
- öregedni nem vétek –
hogy a sírnál közelemben
ringadozó menyétek

feszes húron

Kovács Bimbónia
és Szabó Szemerke
azon kaptak hajba
melyik ölelgessen

Bátor Bimbónia
és Merész Szemerke
ne hullják hajatok
és egyiknek sem szőre

egymásnak a díszzeit
ne cibálgassátok
egyenként húzom el
úgyis a nótátok

míg a lány dallamot
eldúdolgatjátok
menesztem a többit
sort keríték rátok

s jó feszes húromon
jövőt zengedezhet
Kovács Bimbónia
és Szabó Szemerke

Istent szólító

Istent szólító hajnalon
nincsen hódító hajlamom
minden szó ikon ha vallom
mindent bódító dallamon
Isten szól: hívó hatalom
minden jót, ringó hajadon
nincsen hódító hajlamom
Istent szólító hajnalon

karizma nélkül

kezdetnek megteszi
ha farizmatikus

megóvlak

meztelen valóság
meztelen a lélek
ránk ruházta Isten
a meztelenséget

nem lesz itt didergés
vetkőzhetünk bátran
felettünk az égbolt
és a hajad sátra

bűneidtől felment
vacogástól megóv
hogya éjjelente
velem takarózol

ne siess

ne siess
 ne gombold egyből blúzod
 kövesd a természet rendjét
 míg lennebb is húzod
 a fa sem dobja el egyszerre lombját
 riasztana a hirtelen csupaszság
 a színes levelek
 lassanként hullnak szálldogálnak
 és felsejlenek
 a gömbölyű ágak
 köztük
 a selymesen lágy
 ám feszülő fészkek
 melyből madártalanul is
 felszáll a hívó ének

tetovált nő

kígyó tekeredik
 szép karcsú bokáján
 jelzi hogy fonódik
 méregtelenül rám

hátára szurkálták
 a violin kulcsot
 tudjam: a nótáját
 hátulról hogy húzom

combján sárkány
 színesben
 címere is lehetne
 színtelen

tompora mutantur

egykor kezemben hogy remegett
 most már mellette reszket kezem
 így is simítnám játszi könnyen
 ámde mégis övé is kissé lötytyedt
 mintha titokban mégis remél
 lágyan érintem s vágyam kemény

válasz egy meghívásra

a fogadtatás legyen szerény
 ne kerítsen nekem nagy feneket
 a felhajtást meg elvégzem én

Lisztóczy László

A Dsida Jenő Baráti Kör bemutatkozása Marosvécsen

Kedves Barátaink!

Egerből jöttem, s magammal hoztam Dobó István, Gárdonyi Géza és a huszonkét esztendeje alakult Dsida Jenő Baráti Kör üdvözlését.

Annak a városnak a polgára és képviselője vagyok, ahová annak idején ellátogatott a helikoni íróparlament küldöttsége is. Az íróközösség 1934. február végén és március elején két részletben magyarországi előadó körutat szervezett, hogy az Erdélyi Szépmíves Céh könyveit és folyóiratát, az *Erdélyi Helikont* népszerűsítse. Első csoportját Bánffy Miklós, Kemény János, Kós Károly, Tamási Áron és Ligeti Ernő alkotta, akik Miskolcot, Nyíregyházát, Debrecent, Szolnokot, Kecskemétet és Szegedet keresték föl. A második csoportból Tamási Áron és Ligeti Ernő kimaradt, helyükre Dsida Jenő és Nyíró József lépett.

Az új összetételben és helyszíneken folytatódó körút érinti városomat, Egert. Ezt Dsida Jenőnek abból a leveléből tudtam meg, amelyet 1934. március 3-án írt menyasszonyának, Imbery Melindának. A levélben beszámolt addigi programjukról, „a dunántúli diadalútról”, melynek Székesfehérvár, Pécs, Szombathely, Sopron, Mosonmagyaróvár, Győr, Pápa és Tata voltak az állomásai. Majd arról tájékoztatta kedvesét, hogy másnap délben gyorsvonattal indulnak Egerbe, utolsó fellépésük színhelyére.

Az írókat a város és Heves megye alkotó értelmiségét tömörítő Gárdonyi Társaság hívta meg „felolvasó ülésre”. Méltó fogadtatásukat és vendégül látásukat az egész település szívügyének tekintette. Az *Eger-Gyöngyösi Újság* című napilap március 6-án az első oldalon *Eger társadalma lelkesen ünnepelte az erdélyi írókat (Zsúfolt ház előtt zajlott le az Erdélyi Szépmíves Céh felolvasó ülése)* címmel részletes beszámolót közölt a március 4-én este lezajlott esemény előzményeiről és lefolyásáról. A lelkes hangú cikk első mondatait idézem: „A magyar szeretet és megbecsülő testvérlátás bensőséges ünnepe volt az Erdélyi Szépmíves Céh egri látogatása. Eger közönsége ritkán tapasztalt melegséggel fogadta az erdélyi irodalom kiválóságait, és kísérte végig a Városi Színházban tartott felolvasó ülés műsorát, amelynek minden száma az erdélyi lélek különleges ízű megnyilatkozása volt. A magyar szellem és magyar nyelv örök értékét, korokon túlnőtt megtartó erejét hirdette ez a minden részletében nemesfémből vert előadóest, és Eger városa soha nem fogja elfelejteni azokat a mély élményeket, amelyeket az erdélyi értelem és szív termelt számára.”

Az irodalmi esten négyen léptek föl: Bánffy Miklós, az íróközösség elnöke; Kemény

János, aki marosvécsi kastélyában minden év nyarán vendégül látta a tanácskozássra, közös gondjaik számbavételére egybegyűlt erdélyi írókat; Kós Károly, a Helikon-mozgalom mindenese és Dsida Jenő, a második nemzedék egyik legnagyobb és legnépszerűbb költő tehetsége. A Városi Színház nézőtere zsúfolásig megtelt. A színpadra lépő írókat percekig tartó, szünni nem akaró taps fogadta. A Gárdonyi Társaság nevében annak elnöke, Kürti Menyhért, a ciszterci gimnázium főigazgatója üdvözölte a vendégeket. Szavait és a meleg fogadtatást Bánffy Miklós köszönte meg, majd Kemény János ismertette a Helikon-mozgalom megalakulásának előzményeit és történetét. Kós Károly az idő tájt megjelent, Szent Istvánról írt regénye, *Az országépítő* egyik részletét olvasta föl, Dsida Jenő pedig legszebb versei közül szavalt el néhányat.

Tapasztalataim szerint Dobó István és Gárdonyi Géza városa ma is az újságcikkekben megörökítetthez hasonló, lelkes fogadtatásban részesíti erdélyi író vendégeit. E szép és nemes hagyomány őrzésére és gazdagítására törekszik a Dsida Jenő Baráti Kör is, melynek az egyik alapítója és létrejötté óta elnöke vagyok. A látogatásra az irodalmi egyesület két főemberével, Ungvári P. Tamással, a kiváló előadóművésszel, a kör vezetőségi tagjával és Kodöböcz Gábor irodalomtörténésszel, egyetemi tanárral, az *Agria* című folyóirat főszerkesztőjével érkeztem.

Ebben a körben talán nem is szükséges szólnom arról, hogy névadónk, Dsida Jenő is a Helikon-mozgalom tevékeny tagja volt, 1929-től haláláig, 1938-ig egyetlen kivétellel valamennyi marosvécsi tanácskozáson részt vett. „Mindenekelőtt hittel hiszek Erdélyben. Ebben a szabad szellemet, humánusot sugárzó földben látom a jövő magyar irodalmának kovászatát” – fogalmazta meg hitvallását 1930-ban, mintegy megismételve Ady Endre *Ismeretlen Korvin-kódex margójára* című, a transzszilvanizmus eszmekörét megelőlegező tanulmányának próféciáját, hogy a demokratikus és liberális hagyományokban igen gazdag, műveltségét nyugat-európai mérce szerint alakító, három kultúrát egyesítő, az anyaországnak vallási és nemzeti türelemből régóta példát nyújtó Erdély lesz a magyar újjászületés bölcsője. Második és harmadik verseskötönyve, a *Nagycsütörtök* (1933) és az *Angyalok citeráján* (1938) az Erdélyi Szépművészek Céh kiadásában látott napvilágot, melynek egy ideig a lektori tisztét is betöltötte. Kezdetől munkatársa volt az *Erdélyi Helikon*nak, néhány hónapig a versrovatát is szerkesztette. Kós Károlyhoz és Kuncz Aladárhoz, a transzszilvanizmus legfelkészültebb és legtehetségesebb szószólóihoz baráti viszony fűzte. Becsülte és pártfogolta őt a „helikoni hadak” vezére, az *Erdélyi Helikon* főszerkesztője, Bánffy Miklós és a marosvécsi tanácskozások házigazdája, Kemény János is. A *Tükör előtt* című önéletrajzi ciklus *Tarka-barka strófák* című versében a „honfoglaló, nagy írónemzedék” tagjai előtt hajt fejet, akik „első farmerek”-ként „bozótok, sziklák közt merészen” ösvényt törtek és tanyát ütöttek „ez erdőntúli részen”: a velük való „baráti lét avatta széppé” élete felét. Kemény Jánosról és Marosvécsről, az erdélyi magyar irodalom szakrális helyszínéről, szellemi központjáról külön strófában emlékezik meg:

...A térképen kereszttel
jelölik majd, hol áll a vécsi vár
s tanítják: itt volt az erdélyi Keszthely
és fényt vetett egy elborult, sivár
világba...

A Dsida Jenő Baráti Kör elsődleges célja a névadó emlékének ápolása. Ezzel fonódik össze az a segítő szándék, mely a határon túli magyarság gondjainak a megismerésére és enyhítésére, kultúrája népszerűsítésére irányul. Aktívan bekapcsolódunk továbbá Eger és Heves megye szellemi életébe, részt veszünk irodalmi, művelődési hagyományainak őrzésében és közkinccsá tételében.

Egyöntetűen magunkénak valljuk, gondolkodásunk és magatartásunk formálójává avatjuk azokat a szellemi és erkölcsi értékeket, amelyek Dsida Jenő verseiből áradnak. Az általa ösztönzött értékrend egyik legfőbb alkotóelemét egymás között „dsidas szeretet”-nek, „életöröm”-nek nevezzük. Köztudott, hogy súlyos, akkor még gyógyíthatatlan szívbetegségben szenvedett, tudta, hogy fiatalon fog meghalni. Mint Thomas Mann *A varázshegy* című regényének hőse, Hans Castorp, ő is a halál fénytörésében lelta meg az élethez vezető zseniális utat. Az elmúlás fenyegető közelsége mitikus méretűvé fokozta életszeretét, szívközelből ismerte és fölragyogtatta a hétköznapi legparányibb és legtünékenyebb, mások által észre sem vett szépségeit, „csendes csodáit” is. A rövidre szabott lét gyötrelmét, a mennyiségi veszteséget a minőséggel, az élmények intenzitásával és sokszínűségével ellensúlyozta. Csoóri Sándor „az öt érzék költője”-nek nevezte, akinek az egész mindenség felé kinyújtott, szélesre tárt karjaiban egyesült az első és az utolsó ölelés gesztusa. Érzés- és gondolatvilágának ez a felfokozottsága, ez a kivételes izzású átélőképesség az egyik legfőbb titka Dsidának, ebből származnak költészetének legvonzóbb értékei is.

Az ő emlékének ápolása mellett, attól elválaszthatatlanul hivatásunknak tekintjük az összmagyarság lelki, szellemi, kulturális egységének és oszthatatlanságának a szolgálatát. Most csupán erdélyi kapcsolatainkról szeretnék szólni vázlatosan. Számos itt élő és innen származó, az országgrész kultúrájához erős szálakkal kötődő íróval, költővel, szerkesztővel és tudóssal alakítottunk ki együttműködést. Több alkalommal is vendégül láttuk például Szabó Zsoltot, a *Művelődés* című kolozsvári folyóirat volt főszerkesztőjét és munkatársait; Gábor Dénest, a kolozsvári bibliográfust, aki ex libris-kiállítás rögtönzött számunkra; Cseke Péter művelődéstörténészt, a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem professzorát, a *Korunk* szerkesztőjét; Szabó Gyulát, a Kriterion Könyvkiadó vezetőjét; Czegő Zoltánt, a Sepsiszentgyörgyről az anyaországba költözött, majd újra hazatért költőt, aki székfoglalóul verset írt és olvasott föl Dsidáról; Deé Nagy Anikót, a marosvásárhelyi Teleki Téka nyugalmazott igazgatóját;

Beke Györgyöt, a XX. századi Erdély Orbán Balázsát; Haszmann Pált és Józsefet, a „példamutató, nagy ikerpár”-t Csernátonból; Benkő Samut, a kiváló kolozsvári művelődéstörténészt; Szervátiusz Tibort, a Kolozsvárról elszármazott, nemzetközi rangú szobrászművészt; három színművészt: Kilyén Ilkát Marosvásárhelyről, Rekita Rozáliát és Marosán Csabát Kolozsvárról; Muzsnay Árpádot, aki Dsida szülővárosában, Szatmárnémetiben a legtöbbet teszi a „poeta angelicus” emlékének ápolásáért. Egyik összejöveteleinkön Szabó Zsolt és Sas Péter közreműködésével arról folytattunk eszmecserét, hogy milyen szerepet játszott Kolozsvár a magyar művelődéstörténetben és Dsida Jenő életében.

Háromszor is vendéglőadóink volt a Szatmárnémetiben született, Kolozsvárról Szombathelyre települt, kiemelkedő Dsida-kutató, Láng Gusztáv. Négy alkalommal látogatott meg minket és tartott értékes előadást a szintén kolozsvári származású, Miskolcon élt házaspár, Dsida életének és költészetének két rangos kutatója, Mózes Huba és a közelmúltban elhunyt Kabán Annamária.

„Csángúknak is vannak kültűik” címmel Lakatos Demetert, Duma-István Andrászt és Iancu Laurát mutattuk be a Keresztény Ifjúsági Klubban a Dsida Jenő Baráti Kör és a Petrás Incze János Baráti Kör közös szervezésében. Az irodalmi esten Iancu Laura – akinek korábban ugyanott bemutattuk az első verseskötetét – személyesen is megjelent.

Egyik legjelentősebb vállalkozásunk a *Poeta angelicus (Írások Dsida Jenőről és költészetéről)* című tanulmánygyűjtemény kiadása volt. A 2003-ban megjelent kötet közölt egy ismeretlen Dsida-verset és fölvonultatott kilenc Dsida-kutatót. A munka nehézségeiről és szépségéről ad képet, ha a szerzőket lakóhelyük föltüntetésével nevezzük meg: Cseke Péter (Kolozsvár), Gömöri György (Cambridge), Kabán Annamária (Miskolc), Láng Gusztáv (Szombathely), Lisztóczy László (Eger), Marosi Ildikó (Marosvásárhely), Mózes Huba (Miskolc), Pomogáts Béla és Sas Péter (Budapest). A kötetben megjelent tizenkét tanulmányt két ciklusba rendeztük. Az első *Krisztus követése* címmel Dsida Jenő szakrális költészetéről – elsősorban Assisi Szent Ferenchez fűződő viszonyáról – tárt föl új adatokat. A második *A teljesebb Dsida-képért* címmel a költő és Erdély kapcsolatáról – elsősorban újságírói és szerkesztői tevékenységéről – szerzett ismereteinket gazdagította.

Az összeállításról több recenzió is megjelent helyi és országos lapokban. Czegő Zoltán például így méltatta *Dsida Jenő, épp Egerben* című cikkében: „Az egri Dsida Jenő Baráti Kör... rakosgatja a maga tégláit Erdélyország felé, gyűjtögeti a perselypénzeket, tudván, hogy azt nem lopják el ilyen-olyan hivatalfik. Gyönyörű tanulmánykötetet tettek most a szakma (figyelem: minden rangú tanárok) és a szépért rajongó, a művészetet belülről is érteni, látni akaró olvasók asztalára.”

További kiadványokkal is gazdagítottuk a Dsida-életmű feltárását és népszerűsítését. *Gyertyaláng az éjszakában* címmel 2000 áprilisában jelent meg egy róla szó-

ló dokumentumgyűjtemény a *Polisz* című folyóirat mellékleteként. A *Kocsárdtól az Olajfák hegyéig (A megváltás emberarca)* című összeállítást a *Nagycsütörtök* négy szövegváltozata inspirálta. Ez is a *Polisz* melléklete volt 2002 júniusában, szerzői között szerepelt Kabán Annamária, Láng Gusztáv, Lisztóczy László és Mózes Huba. Ennek a kiadványnak a folytatása és párja az az összeállítás, amely *A sorsvállalás drámája* címmel a *Psalmus Hungaricus* elemzésére vállalkozott az imént felsorolt szerzők közreműködésével, és ugyancsak a *Polisz* mellékleteként jelent meg a 2004. június–júliusi számban. 2007-ben látott napvilágot az *Emlékezések városában* című kötet, mely Dsida Jenő életének főbb helyszíneit mutatja be régi képeslapokon. Tavaly jelent meg *Világító szív* címen az alapító-elnök Dsida-tanulmányainak csaknem az egész életművet áttekintő gyűjteménye.

Ungvári P. Tamás *Angyalok citeráján* című Dsida-műsorának hangfelvételéből készült egy CD-lemezünk is, mellyel 2004 karácsonyán ajándékoztuk meg tagjainkat.

2016. július 23-án megtartott hagyományos nyári összejöveteleinkön a Helikon-íróközösség megalakulásának kilencvenedik évfordulójára emlékeztünk. Kődöböcz Gábor *Az erdélyi kultúra égtartó embere* címmel rajzolt portrét Kós Károlyról, Lisztóczy László *Kós Károly és Dsida Jenő barátságáról* értekezett, majd meghallgattuk Kolozsvárról érkezett barátunk, Szabó Zsolt *Benedek Elek és a Helikon-mozgalom*, továbbá Fülöp Lajos *Az érzet-kultusz Áprily Lajos korai költészetében* című előadását.

2018. június 29-én a Kaláka fesztivál programjaként *Dsida Jenő, az angyali költő* címmel kiállítás nyitottunk meg a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtárban, július végén pedig háromnapos kirándulás keretében kerestük föl Dsida Jenő életének legfőbb erdélyi helyszíneit, Szatmárnémeti és Kolozsvárt. A 2019-es egri Ünnepi Könyvhetet Dsida Jenő emlékének szenteltük: tiszteletére fát ültettünk az érsekkertben, tíz előadásból álló tudományos konferenciát rendeztünk életéről és költészetéről, meghallgattuk a Misztrál együttes nagykoncertjét, Rekita Rozália Reményik Sándor, Marosán Csaba Márton Áron emlékét idéző műsorát.

A Dsida Jenő Baráti Kör irodalomtörténeteseit és előadóművészeit határon innen és túl gyakran meghívják évfordulós ünnepségekre, tudományos és ismeretterjesztő konferenciákra. Különösen jó barátság fűz minket a költő szülővárosában, Szatmárnémetiben tevékenykedő Kölcsey Körhöz és annak vezetőjéhez, Muzsnay Árpádhoz, több alkalommal is részt vettünk és előadásokat tartottunk a Dsida-évfordulók alkalmából megszervezett összejöveteleinken.

Mostani marosvécsi látogatásunk új és szép fejezettel gazdagítja erdélyi kapcsolataink történetét.

(Rövidebb változata elhangzott 2019. augusztus 10-én, a helikoni leszármazottak találkozásán a marosvécsi Kemény-kastélyban)

Mezei Klára

A voltak őrizője lettem

Őrzök:
volt szerelmeket,
társakat,
barátokat,
élményeket,
szépségeket,
bánatokat,
gyermekeket,
csendeket –

Mindent őrzök, ami volt,
S amit az elmém el nem feledett.

De ezek a voltak
Mind az enyéme,
Elmerültek egy sötét kútba,
Az énekek,
A bánatok,
A voltak emléke.

Mondd Uram,
Adsz-e nekem egyszer,
Csak egyetlen egyszer
Olyat, ami velem marad,
S nem válik voltta,
S amit őrizhettek,
Míg végül csendben
Hozzád térhettek?

Bertha Zoltán

„Az ember célja, hogy fénné váljék”

In memoriam Kodolányi János (1899–1969)

Kodolányi János a huszadik század egyik legnagyobb magyar szép- és közírója, gondolkodója. A grandiózus életmű szociografikus, etnografikus, pszichológus, historikus, mitológus vonatkozásszféráinak s forma- és jelentéstartományainak azonban nemhogy az átfogó értelmezése, hanem még a pusztán nagyságrendi felbecsülése is csak keveseknek adathatik meg. Hiteles értékeléséhez olyan kongeniális lángelmék járultak hozzá alapvetően – egy Illyés Gyula-, egy Németh László-, egy Várkonyi Nándor-, egy Vatai László-fenomén –, akik fogékonyak lehettek egyúttal a magyarság archaikus népi kultúrájának a mélyrétegeire és metafizikai ultrahangjaira is. Jókai Anna szerint „Kodolányi János prózájából, melyet Várkonyi Nándor végkifejletében ’mágikus realizmusnak’ nevez, világosan kiteszik: az írói út összefügg az emberi úttal, a tudat részben kegyelem általi tágulásával”; s „ezen a spirálszerű-en táguló-emelkedő úton minden állomás fontos volt: a moralitással áthatott társadalmi ítéletkezés a jelen felett, a felelősséggel megidézett történelmi múlt, de mindennél fontosabbá vált az ősidő és ősterek mítosza – s az ezekből elősugárzó jövő. A szellemi üzenet, amely sem el nem avulhat, sem el nem évelhet”.

Amikor a százhusz éve született és ötven éve elhunyt Kodolányi János emléktábláját avatjuk, azt tehát csakis megrendültséggel és meghatottsággal tehetjük: olyan valódi magyar szellemóriást kell laudálnunk, akit hosszú időkre gyötrelmes páriasorba száműztek, s akinek a nevét is meggyalázták a sötét diktatúrák évtizedekben, miközben ő is legkiválóbb szellemi értékteremtőink közé tartozott. A fájdalom az, hogy nem legragyogóbb elméink útmutató szavának engedelmesséve zajlottak a történelmi-politikai események, hogy így tragikusan megszakadt a folytonossága a magyar nemzeti felemelkedés esélyének. De óriási adósság-törlesztő örömünk viszont az, hogy amit ma is teszünk itt, azzal mégiscsak igazságot szolgál-tathatunk – és méltóképpen – a történelem dimenzióját mindig felülhaladó tiszta szellem szférikus képviselőjének. Kodolányi János próféta alkutú író volt – mintegy az ősi „homo magus” méltó újjászemélyesítője. Azok bajnívó társaként, akik mély hittel vallották az emberiségbe vetett bizalmat, „a morális szolidaritás lehetőségét”, s „prófeciákban hirdetik a javítás és javulás útját” (ahogyan Móricz Zsigmond is állította róla). Igazságai, törekvései mindenkor és megfellebbezhetetlenül a magyar és az emberi megmaradás ügyét szolgálták. A magyar népi nyomorúság – a dunántúli, baranyai, ormánsági szegényvilág, a demográfiai pusztulás –

legmélyebb bugyrait feltáró társadalomrajzos novelláival, folklorisztikus ihletű, néprajzi hitelességű kisregényeivel (vagy az egykezés tragikumát – s hogy „egész falvak vesznek ki” – a népi írók között, a népi mozgalomban elsőként részletesen feltáró, *A hazug-ság öl* című 1927-es memorandumával, s ezt a kollektív veszedelmet Fülep Lajossal, Illyés Gyulával, Kiss Gézával és másokkal együtt később is folyvást hangoztató műveivel), majd a sok évszázados, évezredes magyarság sorstörténelmének példázatos jelentőségű időszakait és személyiségeit megelevenítő nagyregényeivel (*A vas fiait, Boldog Margit, Julianus barát, Emese álma* és mind a többivel): a magyar nemzeti önismeret gigantikus élmény- és érték-tárát, kincsesházát boltozta föl. A régi hitvilág, a vallási normák, a rítusok, a szokások, a korabeli viselkedési formák, a hétköznapi és ünnepek, a korhű lelki reflexek olyan rekonstrukcióját építi föl az író, amely „páratlan a maga nemében” (állapítja meg a néhai debreceni irodalomprofesszor Kovács Kálmán csak a *Pogány tüzek* kapcsán is). S az egyetemes, emberiség-horizontú mitikus és biblikus regények (*Vízöntő, Új ég, új föld, Az égő csipkebokor, Én vagyok*) a prehistorikus előidők és a keresztény ósiség olyan kolosszális távlatait bontakoztatják ki, amelyek embervoltunk legvégső univerzális kérdéseire keresnek és adnak autentikus és felkavarón aktuális válaszokat. A minden műnemben (líra, epika, dráma, esszé) és számtalan hagyományos és egyénien újraélelt vagy sajátosan megteremtett műfajban (novella, hosszú elbeszélés, napló, útirajz, beszámoló, publicisztika, kritika, jegyzet, vitacikk, értekező esszé tanulmány – vagy az Ács Margit szavával: „hihetetlen bőségű” irodalmi, baráti levelezés – s még ezernyi felsorolhatatlan más műforma terén) kiemelkedő Kodolányi, a prózáírás mestereként, felmérhetetlenül gazdag és összetett jelentéstartalmú regénysorozataival, regénykatedrálisaival, voltaképpen a modern elbeszélő irodalom világirodalmi csúcsteljesítményeihez érkezett. Azok után, hogy sokfajta modern szemléleti és esztétikai irányzat gyökerénél is őt találjuk. A modern szociografikus megjelenítés, a krónikás tudósítás, a belletrisztikusan riportszerű, dokumentáris számvetés; a magyarság társadalom-élet-tani egészét (kereszt- és hosszmetészetében) feltérképező falu- és parasztregegy, dzsenti-regény, polgárregény s a további körképek, tablók (a „boldog békeidőktől” a „süllyedő világig”); a naturalizmussal, expresszionizmussal felbolydított, felfrissített látomásos realizmus; az általa olyannyira elismert Tamási Áronnal együtt már a húszas években megalapozott mitikus, mágikus realizmus (vagy ahogy többen definiálják: „spirituális realizmus”); a pszichoanalitikus, mélylélektani elbeszélőpróza, az önéletrajzi regény, a családregegy, az átképzelt nőregény, az egzisztenciális krízisregény; a (nép)nyelvi, stiláris archaizálásával is egyedülállóan lenyűgöző történelmi atmoszféraregegy; a lélek- és közösségi sors-elemző, antropológiai és kozmológiai csóvájú bölcséleti mítosz- és esszéregegy: ezeknek (s még mennyi másnak!) mind-mind huszadik századi megelőlegezője,

élvonalbeli úttörője és kísérletező kiteljesítője lehetett. Az első világegés utáni írói generációból – az úgynevezett „elveszett nemzedékből” – a bartóki szintézis jegyében talán Kodolányi az első, aki kivételes szuggesztivitással alkot irányjelző regényműfajokat az archaikus népi hiedelemvilágot, a keresztény misztikát s az egyetemes és újkeletű emberi elidegenedés egzisztenciális világ-korszakának főélményét organikusan összeötözve. Ábrázolás és vizionárius kitágítás egységében. Mondák, ősmesék, hitregék színezte, hatalmas részletbőségű, nyelvi varázslatuk káprázatosan sokféle pompájában sugárzó eposzias freskókat és valóságpanorámákat bonta-koztatva ki. Tudván, „hogy művészet transzcendentális tartalom nélkül nincsen” és nem is lehetséges – s így őseredeti, tudatalatti, szubkortikális rétegekből föláramló képzetrengeteg nélkül sem. S ezzel mintegy elindítja ezt a specifikusan magyar (és tehát bartókinak nevez-hető) próza- vagy regényepikái vonulatot – egész életművével pedig egyszersmind bele-helyezkedve a magyar és a világirodalom Móricz, Krúdy, Kosztolányi, Márai, Illyés, Németh László, Tamási, illetve Thomas Mann, Bulgakov, François Mauriac, García Márquez nevével fémjelvezhető kontextusába vagy magaslati koordinátái közé. Várkonyi Nándor szerint: „A teljes szintézis Kodolányi életének és művének messze időkre szóló eredménye: sikerült megalkotnia a magyar élet időfölötti, örök drámáját. Ha a magyarság életének nyomai eltörlődnének a földről, az ő műveiből vissza lehetne állítani azt, amit a világ számára ez a szó jelöl: magyar.”

Kodolányi János világmépeinek alapvetése volt, hogy a transzcendens kötődéseitől elszakadó embert figyelmeztesse eredendő természetére, kultúrájára és hivatására. Az embert megemelő minőséget csakis humanitás és divinitás összefüggésében, bensőség és külvilág, profán és szakrális harmóniájában, evilágiság és érzékfölöttiség lelki, szellemi, erkölcsi egyensúlyában látta beteljesíthetőnek. „Kultúra az istenséggel való kapcsolatok nélkül nincsen, ahol ezek a kapcsolatok hiányzanak, nem kultúrával, hanem szemfényvesztéssel állunk szemben”; „kultúra nélkül tehát nincs elviselhető emberi élet” – hangoztatta. Népe és nemzete boldogulását is eszerint remélte és képzelte el. Transzcendens jelképrendszer, azaz szimbólumteremtő lélek és kultúra nélkül nincsen valóban emberinek tekinthető élet – vallotta; az „ember minden ismert létezőtől lényegesen különböző faj, az egyetlen, amely kultúra nélkül nem élhet. Csak az ember temeti el halottait.” Elvetette, szenvedélyesen elutasította a kizárólagos anyagiasságba züllesztő hatalmi rendszereket. *Zárt tárgyalás* című különleges – rendkívüli sűrűségű kritikai történelemfilozófiai, „krizeológiai” – művében kijelenti, hogy ha Jézus új szövetséget teremtett a transzcendentális világgal, vagyis „helyreállította az ősi szövetséget”, akkor a mai, saját magától elvakult ember valamikor még újabb szövetséget kell, hogy találjon akkor, amikor majd reménység szerint „ismét az anyag fölémelkedik és iszonyú kozmikus katasztrófák közepette ismeri fel megint a transzcenden-

tális valóság vakító fényét.” A második világháború alatt „nyugatról és keletről egyaránt a magyarságot fenyegető veszedelmek közeledtét látta” – „egyaránt szembefordulva a polgári-liberális, a nemzetiszocialista és a kommunista eszmével”; s „nem kívánta sem a fasizmus, sem a kommunizmus győzelmét” (összegzi róla Borbándi Gyula). „Minden diktatúra legbátrabb ellenzői között szólt és cselekedett” sok évtizeden át (ahogyan pedig Kodolányi Gyula rögzíti ezt). A *Zárt tárgyalás* esszédrámás példázatában a mindennemű zsarnoki parancsuralom ellen lázadó és tiltakozó író, az örökké csak megvádolt és szenvedő magyar nép képviselőjét meghurcolják és halálra ítélik, mert nem hajlandó behódolni az idegen és erőszakos nagyhatalmi, birodalmi érdekeknek, s kiszolgáltatottságában is az egyetemes magyarság olyan önálló, saját útjának a követésére buzdít, amelyet az isteni eredetű, szent és harmonikus kultúra, a szellem jelzőfényei világítanak meg – ekképpen védekezve szegény: „Kultúrát nem lehet fegyverrel teremteni. Kultúrát csak hittel és csodával teremthet a lélek. Egy transzcendens világ hitével s e világnak a lélekbe sugárzó csodájával.” De hiába, mert a globalizmusra törő ideológiák és világrendszerek komisszárként pöffeszkedő megtestesítői által az egyaránt anyag- és haszonelvű liberális, illetve állammonopolista kapitalizmus, meg az istentagadó bolsevik-internacionalista totalitarizmus közös áldozatává válik; háromféle megvalósult társadalmi modell mártírjává. A diktatórikus materializmus közös nevezője menthetetlenül maga alá gyűri vagy megsemmisíti a magasabb és nemesebb igazságteremtő humán értékeket. Megintcsak beigazolódik a Szabó Dezsőnél, Németh Lászlónál s az egész népi mozgalomban is már kikristályosodott metaforikus tétel: „hogyan az egyik farkast liberális kapitalizmusnak, a másikat monopolkapitalizmusnak, a harmadikat kollektív kapitalizmusnak nevezhetjük s így tovább. A farkast is más-más néven nevezik a világ más-más tájain. De ugyanaz a farkas az mindenütt.” És valóban – amint Pomogáts Béla fejtegeti – „Kodolányi a *Zárt tárgyalás* végső jelenetében úgy áll bírái előtt, miként a keresztény hagyomány, a keresztény irodalom és ikonográfia hagyománya szerint Krisztus Pilátus előtt” – s „megnyugvást, lelki békét ebben az 'imitatio Christi' ben talál”.

„Az ember célja, hogy fénné váljék” – idézi *Az égő csipkebokor* egyik fejezetcímét *A fényember* című írásában legutóbb Borbély László is. Odáig pedig feltétlenül meg kell maradnunk valódi közösségként is; „a magyarság célja, hogy megmaradjon”; „kétségtelen, hogy a magyarság célja, hivatása, küldetése csak egy lehet, a jelenben csakúgy, mint volt a múltban s lesz a jövőben: *a megmaradás*” – szögezte le számtalanszor; mert „minket, magyarokat, az a veszély fenyeget, hogy elveszítjük magyarságunkat s ezzel fennmaradásunkat, egész életünket is, ha csak egy pillanatra is elveszítjük magunkat” – tanította Ady-reminiscenciával a nevezetes 1943-as balatonszárszói tanácskozást bevezető előadásában is; s hogy „mi nem

hazudhatunk magunknak. De azt sem engedhetjük meg, hogy nekünk hazudjanak. Szemünket éjjel-nappal, jóban-rosszban magunkon és az örökkévalóságon kell tartanunk. *Ha nem követelünk magunknak örökkévalóságot, elveszítjük a másikat.*” (A szárszói konferencia zárószavaiban Veres Péter is így hangsúlyozta: „Azt kell tennünk, amit minden életrevaló nép tett a történelem folyamán: *alkalmazkodni, hogy megmaradhassunk.* Ez minden más eszmei vagy világnézeti igazság előtt áll: *Megmaradni.* Ahogy lehet. S hogy lehet? Úgy, ahogy a nép nagy többsége hiszi, hogy lehet. Mert a hit nagy erő, a történelemben talán a legelső erő.”) Így azután a Kelet és a Nyugat övezte vagy oly gyakran szorongatta magyarság önálló karaktere, szuverén és autochton lelki alkata (de mégis küldetésesen és mintaadón összekötető szerepet vállaló, sajátos „harmadik útja”) szervesen kapcsolódik hozzá az emberiség legigazabb, legnemesebb értékeihez és spirituális erőfeszítéseihez. Az örökérvényű értékmentés, nemzetföltés és identitásvédelmezés jegyében fogalmazta így az író – sűrű veszedelmek közepette is bizakodó nyomatékkal (legújában Szokolczay Lajos idézi ezeket a gyönyörű sorokat): „az eurázsiai lélek” nem megy veszendőbe, „nem megy száműzetésbe ma sem. Készen érkezett erre a földre, készen várja sorsdöntő óráit. Az *eurázsiai lélek*, amelyet Németh László *mélymagyarságnak* nevez, olyan, mint a mesebeli legkisebb, legszegényebb fiú: erdő elrejt, csalit befogadja, folyó felveszi, madár táplálja, hegy megnyílik előtte, madarak szárnyukra veszik, tűz kettéválik előtte. Ne féltsük őt. Fogjuk kézen, ha találkozunk vele. Nézzünk magunkba: a szívünkben lakik.” Amiképpen Isten is „a szívben lakik! Olyan egyszerű!” – emeli ki ezt a mondatot a Jézus-regényből minapi emlékbeszédében Szentmártoni János is.

Kodolányi – aki Várkonyi Nándor szerint Julianusban mintegy „saját virtuális önéletrajzát írta meg”, és „az ő Magna Hungariája az időtlen magyar nép” – így zárja le e regényé-nek egyik fejezetét, s e költői mondatokat ugyancsak a szívünkre helyezhetjük ma és mindig is: „a magyar nép Isten népe, méltó a kegyelemre és megmaradásra... / Vajon van-e hatalom a földön, mely elsöpörje a népet, ha Istennel tart szoros kapcsolatot? Ha Isten akaratát nyilván fölismeri s annak aláveti magát? Ha része Isten Országának?”

Kérem, hogy ennek hitében és reményében ünnepeljük most meg a nagy író emlék-táblájának – Oláh Katalin Kinga szobrászművész kitűnő, sugallatos arc-más-dombormű alkotásának – felavatását!

(Emléktáblát avató beszédként elhangzott a 47. Tokaji Író-táborban, 2019. augusztus 18-án)

Vadász János

Portré és üzenet

születésnap akrosztichon

messzire mélybe magasba tekint
íjai moccsatlan kék opálok
ragyognak de ismerik már a kint
is – a tudást torz agóniánk okáról –
a világ ellobban így

magányos kicsi sárgabarackfa te
urald rejtekező élíziumi mezőnk
ne nőjön be a fejed lágya sose
odázd a rideg csontosodást – erőnk
karodban lelked ép – ne

állhasson utadba jégrianás bomlás
melege lehess bukott angyalaidnak
napnyugta kárminos újraszületés
adományjövő és új *dalainknak*
kapu – örök menedék

Hazavers

vas megye őrség szalafő pityerszer
a kástu mellett piros almafa
mögötte az ország

kék horizonton lágy összefonódó
lánytest-vonalú dombok mély erdők
meddig a szem ellát

a ház ú-alakú borona porta
fénytelen szoba barna sarokpad
asztal szalmavirág

Hétkönapok fárosza

Szabó Imre

homlokba hulló bongyor fürtök
pirosuló pufók angyalarc
bölcs szavak és laza fröccsök
izzó tekintet száz kudarc

szonettek rondók ős-remények
szeresd – hangtalan esdekel
harsonái hűs nyomdagépek
gáncsvető tudd: nem esik el

alázza bár nyomorral szennyel
balsors – zeng szárnyas éneke
mindönként híven rendületlen

hétkönapok fárosza: éke
korodnak – démonok ellen
óvjon szivárvány azúr ege!

őre öreglegény magtalan kemény
ötemberes pálinkát koccint rád
köszönt istent hazát

vagyok szikkadó kenyér békeidő
konok méltóság jó földbe vetett
hit hűség tehozzád

Bobory Zoltán

Kenyér és fegyver

Hányszor, de hányszor hivatkoztak, hivatkoznak, hivatkozunk az emberiség és az emberiség elleni bűntettekre.

Aki tisztában van a fogalmakkal, s aki nem, mindkét eset hallatán, olvasásakor „megnyomja a gombot”: Egyetérttek. Aki vét, bünt követ el az Ember ellen, ellenünk, saját maga ellen, elítélni, büntetni, szankcionálni, megsemmisíteni kell - persze nem fizikai értelemben. Mert az emberiség, emberiség elleni bűntett, éppen úgy. Bonyolult ügy.

Először is, mi a különbség a két fogalom és gyakorlat között. Az emberiség ellen elkövetett bűncselekmények büntetése viszonylag új keletű szabályozás. 1945-ben a győztes hatalmaknak nem volt jogi alapja a béke elleni és háborús bűncselekmények büntetésére, ha egy állam nem ellenséges polgárok ellen, hanem saját állampolgáraival szemben követte el. 1968-ban a New York-i konvención fogalmazódott meg, hogy az emberiség elleni bűntett soha nem évül el, háborús rémtetthez hasonlóan.

Harmincegy évvel később, 1998-ban, 120 állam részvételével rendezett konferencián elfogadták az ún. római statútumot, ami a népirtás, a háborús bűntettek mellett, nemzetközi szinten szabályozta az emberiség elleni bűntettet is. Három bíróság alapokmánya szerint az emberiség elleni bűntettet nem csak a háború idején, hanem békeidőben is elkövetik.

Manapság nincs nap, nincs híradás, ami ne számolna be az újkori világfelfordulásról, a migrációról, nevezzük menekülésnek, újkori népvándorlásnak, tömeges otthon -, hazaterem-tésnek, szociális segítségnyújtásnak, humánus kötelességnek, bárminek. Aki tisztában van az okokkal, a sötét háttérerők tevékenységével, érdekekkel, a sátáni és Mammon-i indítékokkal, s aki egyáltalán nincs, az is láthatja naponta, a nap minden másra hivatott pillanatában a ten-geren életveszélyben hánykolódó lélekvesztők „utasainak” kétségbeesett tekintetét, a halál közelségében vívódó, reményvesztett emberek arcát. A segítségért könyörgő szemüket... A döbbenetes kérdés bennük: Mi lesz velünk? Mi vár ránk? Az, ami miatt otthagytuk otthonainkat, szülőházánkat, szeretteinket, szüleinket? Akár gyerekeinket? Uram...

Minek reményében tették ezt, s keltek erre az útra, ami - egyszer csak megvilágosodik -, nem is az új, boldogabb Életet jelenti számukra, hanem...? A jobb esetben menekülttábor, magáláztatásokat, cipőpucolást, liftezést, konyhai munkát, utcaseprést. Vagy a bűnözést, a visszatoloncolás semmihez sem hasonlítható, halálig tartó fájaldalmát. Mindezt a humánus, a szolidaritás szivárványfényében. Szenvedsz te is!

Bárhogyan, a kérdés elkerülhetetlen, már csak a feltámadó félelmeink miatt is. Mi lesz belőlük, micsoda gyűlöletek szabadulnak fel idővel? S mibe, micsoda létbe kényszerülnek bele a jöttek és a befogadó áldozatok? A válasz csak idő kérdése? És csak az Emberen múlik.

Lehet-e csodálkozni, hogy sokan már a bibliai fordulatot vizionálják? Egyre többen már az unokáik jövőjéért aggódva élik napjaikat vagy álmodják éjszakai álmaikat? Álmodjuk. Te is, én is.

Akik ezt előidézték és fönntartják, kérdezem, nem emberiség, emberiesség elleni büntett követnek el? Népiirtást, háborús büntettet? Országokat megsemmisítve, földönfutóvá tenni népeket? S akik ezt zászlajukra tűzték, mit cselekszenek? Részesek...?

Nem kell ragozni. Fogalmazza meg mindenki magában a választ. Mert csak erre van az egyszerű európai embernek lehetősége. Egyelőre.

Talán eljön az az idő, amikor – lehetséges, hogy az utolsó pillanatban - Európa haláltusája előtt megtalálja önmagát, s megmenti önmagát.

Addig marad az egyre gyengülő remény. S a mi Istenünk segítségével a megvilágosodás: Mit tehetünk mi az európai ember, s mi magyarok?

Ébredjünk rá: most nincs sok fegyverünk s muníciónk. De ami van, az a legféltettebb kincsünk, s nehézfegyverünk. A Nyelvünk, ez a világcsodája és a Kultúránk. Az ébredés az, ha ezt megértettük és megértetjük. És a tetovált elménk és lelkünk visszanyeri azt a tisztaságát, amit a Jóisten nekünk adott, s ami fölött a Napbaöltözött Anyánk őrökdi. Ha tudunk hozzá imával fordulni.

Sok példa van arra, hogy a történelmi viharainkban, amikor kellett előkerültek a régi, pincékbe, padlásra rejtett fegyverek. S a szárazon tartott muníció. Ami ma betű, írás, zene, ennek a Kárpát-hazának az ezer színe. S java... Fegyverbe, magyar!

Sz. Tóth Gyula Életfáink

Szavak egy folyóirat képeihez. Oláh András fotóihoz próbálok szavakat találni. Képek a szavak között, a *Partium*, 2019. nyári számában. A fotók, visszafelé pergetve a filmet: *Elhagyatva* (templom), *Kőarc* (természetszobrászat), *Kilátásaink* (levegősen csillogó), *Nyomaink* (dolog volt), *Gyökerek* (kapaszkodás-ragaszkodás), *Otthonaink* (védve vagyunk), *Harangláb* (szédítő mélység), *Maradványaink* (voltunk – vagyunk?), *Rések* (átlátunk), *Párhuzamos élet* (együtt ölelésben), *Kiúttalanság* (de hova, de hova...), *Torockószentgyörgy* (mementó). És számomra a fő kép, a nyitány: *Átváltozás*. A hátsó borítónak nem adott címet. Lehetne: Biztatás, Utunk... A fedő borítón: személyek, járdán, faltövében ücsörgő anya a kisfiával, szegényesen, mintegy a „biztonság kedvéért” lefedi a szimbólumokat... Lehetne: *Várakozás*... Így együtt: élet az elmúlással (összefonódva, de összekapcsolva biztosan), folyamat, alakulásaink, ember és természet egymásra utalva. Átalakulunk és elmegyünk – elmegyünk és visszajövünk.

A képekre jellemző, külön szemlélve a szövegtől, a megkomponáltság, önálló füzér: az emberi élet és pszichikum, szociológia, házak és hazák. A magyar nép megélt és képzeletvilágának csodálatosan színes megragadásai, együtt pedig megfogalmazásai. Megjelenik a magyar nyelviség – képi nyelviség – élet, történelem, sorsok, ezek hangzása, villanatai, az egyedi, a magyar nyelvű vidék („Magyar nyelvű otthon”) és az egyetemes lelkület, érzület, átváltozásokkal. Ez erőre vall, tudatos, fel a fényre!

A témával összefüggésben, kommunikációs szempontból, vessünk egy pillantást Kafka „észleléseire”. A röviden vázolja, ma két dimenzióban él az egyén: 1. Világháló, internet, ahol mindent elér, reagálhat és megteszi, megy a közlés-fogadás. Mi a tárgy? Ki a másik? Mi az üzenet? Satöbbi. Lehet élvezkedni, kommunikálni. 2. Az utcán valaki rálép internetes egyénünk lábára, már nem kommunikál, káromkodik – a kommunikáció csapdája. Változik a helyzet, s vele sok minden. Franz Kafka írt ilyesmire: „Az átváltozás” című elbeszélésében (1912). Más időben, más körülmények között, nála ez abszurd, megjelenik az elidegenedés, némi groteszk felütéssel. Oláh észlelései: meghökkentőek, furcsák, elsősorban talán még csúnyák is, szürke göcsörtök, merev falak (ám színes felvételen ez másként mutat). Szóval észlelése nem karkai, kőkemény realizmus.

És a képek szövegbe illeszkedése: nem díszítő elemek. A lapban a szöveg (vers, novella, tanulmány): irodalom és kép együtt, újabb kompozíció. Ez már a szerkesztői felfogás és megjelenítés erénye. A fotók keletkezése is meghatározó. A szerző szíves közlése nyomán tudjuk, hogy ezek a képek és a lapban már megjelenő képek

is „korábbi erdélyi túránk során születtek”. Ezek a túrák nagy távot fognak be, esetenként Krassó-Szörény megyéből kis átruccanás Szerbiába, Galambócra. Kiállítás is felvetődik, zenével, irodalommal. A fotós elhárítja, kiállításra ezek nem alkalmasak. Ahhoz „komolyabb fényképezőgép kellene”.

Mindegy is. A képekben ott a költő. És ahogy a jeles esztéta, Tarján Tamás értékelte: Oláh András a drámát is líraként érzi. (Mint ahogy azt már többször említettem.) Költőnk széles műveltségű ember, aki tudásának szintézisét teremti meg verseiben, esztétikát, gondolatokat nyújt át, érzelemmel. A futópillanatokat így örökíti meg, s teszi maradandóvá a tárgyat, helyet, érzést, szimbiózisban együtt – egyedi hangok, füzérelt harmóniában. Eredeti ötletek, egyedi meglátások. Pillanatfelvétel: kattog a költő gépe, villog a vakuja. És szinte halljuk alatta a zenét: *Egy kiállítás képei*. Ez már Muszorgszkij, „öntörvényű metrika, merész harmóniavilág”. Semmi nincs távol.

Oláh András, a fotós filozofikus alkat. Keresi a megismerés formáit, módjait. Kontingens lény, ezzel az attitűddel kerül kapcsolatba a Másikkal. Mások léte és a velük való viszony Sartre egyik nagy problémáját jelenti. (Sartre a XX. század egyik legnagyobb filozófusa, akit halála után méltánytalanul felejtenei igyekeznek Franciaországban is, és aki fölött, a teljes óvr ismerete nélkül, itthon is igen sommásan ítélik.) Nagy fejezetet szentel ennek Fehér M. István átfogó munkájában: *Jean Paul Sartre* (Kossuth Könyvkiadó, 1980). Ez az attitűd nemcsak az emberekkel való viszonyban jelentkezik Oláh Andrásnál. Noha más munkáiból tudjuk, hogy a másik ember létezését nemcsak testben tételezi, de lélekben, érzésekben, szellemiségben is keresi és meg is tudja jeleníteni. Számára a Másik nem pusztán empirikus megjelenés, hanem a világ egységének, gazdagságának állandó előfeltétele. Oláh a Másikat nem pusztán tárgyként érzékeli, hanem szubjektumként. Tudja, hogy a világ dolgai sajátosan rendeződnek el körülötte. Közben és távolban ott a fa, a fű, a torony, a kőszikla, a hegyorom... Rájuk néz, azok visszaneznek, őt szemlélik. Katt, exponál: mivel nemcsak a tárgyat látja, kapcsolatba kerül a Másikkal, a vele való viszonyt láttatja. Az elkapott pillantás telítődik, s immár a néző is úgy érzi, a tárgy, Másik őt nézi. Az így teremtett valóság: a fotós léte és a tárgy együtt lesz a néző számára a Másik, mely legbelül érinti őt. A fotós nemcsak szereti a fákat, az erdőket, hanem „létben tartja” őket. A köztük kialakult bensőséges viszonyt, a kölcsönös szeretet alapján így, szabadon a Másiknak ajánlódózza, közvetíti a világot a Másik számára.

Így vagyok ezzel én, mint befogadó, mint Másik. Be vagyok vonva a megismerésbe, a másokkal való viszonyba. Megteremtődik a velük való lét sajátos „kör-tánca”. Oláh András képeiből leszűrhető, hogy a kereső-figyelőt maga a megismerés az abszolútum elé állítja, mert „maga a megismerés rendelkezik igazsággal”. És ez az abszolútumra törekvés „mégis mindig szigorúan *emberi* marad”. (És ha még

„komolyabb fényképezőgépe” lenne...) Oláh András 2019. Szent István ünnepén Pro Urbe díjat vehetett át. A díjazók észrevették a Másikat.

A fotó Oláh András: *Átváltozás* című felvétele

Sólyom Sándor

Összegzés helyett

„Az utat én akartam,
mert engem akart az út.”
(Magyari Lajos)

Már megcsendesült köröttem az élet,
már a vágy sem sarkall változtatást.
Rutinná vált napi teendőim,
mint pók, hálójába csombolygat.
Az ecsetem csak legyintget rám,
fehéren vádol a sok papírlap,
pedig én mindent megírtam,
mindent, ami arra való volt...
(Vagy csak én gondolom így?)
Némaságot fogadott telefonom
téves híváskor fennen káromkodik...

Múlt éveim arany-rög emlékei
fel-fel villanva most is erőt adnak:
egy-egy arc, melegítő szavak.
(Még az elmulasztott ölelések is.)
Olykor meglátogatott az Isten,
nem sajnálva tőlem a fájdalmakat sem,
mert szeretete jelének gondoltam
mentem tovább.... ahogy ma is megyek
megfelelni az útnak, mely elhívott
s magamnak is, aki arra hívatott.

Sipos Erzsébet

Hogy jobban fájjon

Jövőre száz éve már, tragédiánk Trianon

Határmenti gyerekek voltunk, s ahogy Dr. Ködöböcz Gábor elmondta, kisfiúként vágyakozva nézett át szülőfalujából a Kaszonyi és Beregszászi hegyekre. Én északbabra, Karcsáról a Kövesdi hegyeket láttam a túloldalon a vár romjaival, s valami elérhetetlen, titokzatos vágy gyötört, amiért nem mehettem oda. Fantáziámat még jobban felkeltette egy-egy monda, történet, amelyeket az idősektől hallottam, hogy a várat és Árpád-kori templomunkat titkos alagút köti össze. Legfiatalabb bátyám nyakában örökösen ott lógott a nagynéninktől örökölt színházi látszó, s azzal firkészte a környéket. Barátaival mindig a vízenyős, nádas, hosszú vízparton barangoltak. Nekünk a Karcsa-tó volt a Balaton, az életünk. A fenyvesnél, a magasabb partszakaszról mutattuk a vendégeknek: az ott már Szlovákia. Nem messze a tó közepén bóják jelezték, hogy tovább úszni, evezni tilos, ott húzódott az országhatár. A halak, vadkacsák persze ide-oda úszkáltak, s mit sem tudtak az egésztől.

Sajnos mi elég sokat tudtunk már gyermek fejjel a határ kérdésről, mivel anyai nagymamám, édesanyámékkal 1944-ben menekült Erdélyből Magyarországra. Tudtuk, mit jelentett nekünk 1920. június 4., és azt is megértettük később, nem mi akartuk a háborút, kiobbantásához semmilyen érdekünk nem fűződött, a Habsburg Monarchia tagállamként nem sok beleszólásunk volt a külügyekbe. A győztes hatalmak mégis minket, magyarokat büntettek a legsúlyosabban azzal, hogy elvették az országunk kétharmadát.

A nagymamám sokszor beszélt a Trianoni nehéz helyzetükről, az igazságtalan román intézkedésekről, melyek kapcsán ezrével hagyták el Erdélyt a magyarok. Beszélt a visszacsatolás kimondhatatlan örömről, - ő is lelkesen lobogtatta a nemzeti színű zászlót a magyar katonák bevonulásakor -, valamint arról a mély fájdalomról, mikor a II. világháború után Erdélyt elvesztettük és megkapta Románia. A kétségbeesett magyar lakosság ismét menekülésre kényszerült vagy teljesen kiszolgáltatottá vált magára maradvá.

Elkezdődött családunk kálváriája is. Nagyanyámat elbocsátották postahivatal-vezetői állásából azzal az indokkal, hogy nem tudja a román irodalmi nyelvet, megjegyzem soha nem is tanulta meg, tömör székely beszéde ma is fülemben cseng, bölcs, humoros mondásai szállóigévé váltak nagy családunkban. Anyám és nővére nem akart román iskolába járni. Nagypám halálos sérülésekkel feküdt a dicsőszentmártoni hadi kórházban, de nagyanyámat már nem engedték hozzá a románok. Ma sem tudjuk, hol, melyik tömegsírbán fekszik a jó lelkű kántortanító,

aki már az első világháborúban megrokkant, bőre alatt úgy vándoroltak a repeszek, mint vakondok a föld alatt.

Családunkból még egy fiatal áldozatot is követelt az értelmetlen háború, nagyapám fiát, a kiváló képességű Ernő bátyánkat. Alig fejezte be tanulmányait a híres nagyenyedi református tanítóképzőben, máris a frontra vitték. A háború vége felé édesanyját, testvéreit keresve azt a téves hírt kapta, hogy lebombázták azt a vonatot, amelyen Magyarországra menekültek. Az igazság az, hogy az előttük menő és utánuk következő vonatot érte bombatalálat, ők valami csoda folytán átjutottak a határon.

A nagybátyám sajnos ezt nem tudta és sebesülten visszament a frontra, soha nem tért haza. Évekig kerestette anyukám a Nemzetközi Vöröskereszt útján is, eredménytelenül. Vele végleg kihalt a Mikefalvy Bartha ág, s áldott emlékének kívül nem sok minden maradt utána: tisztí kardját legfiatalabb bátyám, hegedűjét unokahúgom, kitűnő bizonyítványát, néhány levelét én őrzöm. A sors fintora, hogy díszokleveléről, melyet a Petőfi-társaságtól kapott, mára már neve is eltűnt, teljesen kifakult.

Nagyanyám élete végéig gyászolta halottait és Erdélyt is. Irodalmat, verseket kedvelő művelt asszony volt, főzés közben is kívülről mondta a híres költeményeket. Már öt éves koromban belém ivódtak Tompa: A gólyához című versének fájdalmas sorai, melyet ugyan a szabadságharc leverése után írt, de pontosan oda illettek Erdély elvesztéséhez:

„Neked két hazát adott végzeted,
Nekünk csak egy volt! az is elveszett!”

Nekünk is mindenünk elveszett, odaveszett Romániába. Anyukám jó pár év múlva mehetett csak vissza Marosvásárhelyre, hogy ott hagyott ingatlanunk után valami kárpótlást kapjunk. Nem sok eredménnyel járt. A házunkat elvette a román állam, a telekre is román család építkezett, miután anyámékat egyszerűen halottnak nyilvánították, mint sokan másokat is.

Így többszörösen jól jártak a románok, nem csak Erdély hullott az ölükbe, de az elűzöttek, elmenekültek háza, vagyona is. Akik pedig földönfutók lettek, a semmiből kellett új otthonot teremteniük idegenben. Az anyám még párszor kiutazott házuk ügyében, iratokat beszerezve küldözgették mindenfelé. Egyszer én is vele mentem és kisgyerekként is furcsáltam, hogy egy nagy darab román ügyvéd csak az ablakon keresztül beszélt az anyámmal, arra sem méltatta, hogy behívja a lakásába. Egy idő után belefáradt a család a pereskedésbe, annál is inkább, mivel időközben öt gyereket kellett itthon hagynia az anyukámnak és orvos asszisztensi állása is fontos volt.

A felháborítóan nevetséges kis összegből, amelyet kárpótlásként kapott végül is valamilyen jogcímen, vásárolt ott Erdélyben egy tucat jó minőségű frottír törülközőt. Felét a nővéremnek szánta, a másik felét nekem. Sokáig úgy őrizgettem ezeket a törülközőket, mint valami szent ereklyét, s aztán elosztottam a két lányom között én is az „örökséget.”

Sokszor gondoltam arra, hogy milyen sorsuk lett volna az anyáméknak, ha ott maradnak Erdélyben. Joguk lett volna hozzá, hiszen évszázadok óta minden ősiük ott élt. A tulajdonomban féltve őrzött régi családi Biblia is bizonyítja, melynek hátsó üres lapjain jegyezték fel generációkon keresztül, hogy ki mikor született, mikor házasodott, hány gyereke volt és mikor halt meg. Megható elolvasni az egyik bejegyzést: a két iker gyermekét elveszített anya fájdalmát versbe foglalta valamelyik rímfaragó ősöm, ezért is szoktam mondani, a versírást a génjeimben hordozom.

Bartha nagyapám is poétáskodott, felmenői tanítók, református papok voltak sok nemzedéken keresztül Erdélyben, ezért is volt szokatlan abban a korban, hogy más vallású párt választott feleségnek, jeles nagy katolikus családba nősült.

A nagyanyám abba a katolikus iskolába járt Gyergyószentmiklóson, amelyet sok más iskolával együtt nagybátyja, Fogarasy Mihály Erdély püspöke építtetett. Az épületben ma is oktatás folyik, a nagy műveltségű püspök szobra az iskola előtt áll. Ő hozta létre a napjainkban is jelentős könyvkiadót: a Szent István Társulatot, hogy az „olcsó és jó” könyvek eljussanak az egyszerű emberekhez is. Az oktatás, nevelés szívügye volt, azért is nevezték az „iskolák püspökének”. Munkásságát sikerült jobban megismernem, mivel a négy éves teológiai tanulmányaim után róla írtam szakdolgozatot. Érdemes megemlítenem, hogy elődei templomépítők voltak, nagyapja építette a csíksomlyói templomot is.

A nagyanyám ilyen közegben nőtt fel, hitre, becsületre nevelték, nem túrt semmiféle igazságtalanságot, jogtalanságot. Kemény, szívós nép volt az övé, a hajdani ’lófőszékelyek” ivadékai, akiknek a határvédelem volt a feladata, védtek a hágókat, országuk határát a betolakodó külső ellenségtől. Az ő idejében sajnos már a belső ellenséggel kellett megküzdeni.

A II. világháború után a győzelmi mámorban vérszemet kapott románokan újra fellángolt a magyargyűlölet és Bihar megyétől a Székelyföldre rettegésben tartották az őshonos magyar lakosságot. 1944-ben számtalan településen rendezett vérfürdőt a román hadsereg, békés, polgári személyek ellen. Gyantán például 41 embert lőttek halomra a temető árkában, kicsiket, öregeket sem kímélve. Előfordult olyan elképesztően barbár kivégzési is, hogy baltával vágták le a magyar áldozatok fejét, mint Szárazajtán. Önkéntelenül is ide kíváncsozunk újra Tompa további sorai: „...pusztulunk, veszünk,/ Mint oldott kéve, széthull nemzetünk...!/? és Arany sora is ide illik nagyon: „...sírva tallóz aki él.”

Mert hogyan lehet úgy élni tovább annak, akinek ilyen borzalmas módon megszárolták le férjét, apját, fiát?!

A népiértésnek, „heródesi” módszere döbentett meg leginkább egy újságcikk kapcsán. Balázs D. Attila írta: Gyerekek a román halállistán címmel: 1944 nyarán a határmenti magyarság megfélemlítésére azt a kegyetlen parancsot kapták a román katonák, hogy raboljanak el minél több magyar gyereket, de lehetőleg onnan, ahol csak egy van, „HOGY JOBBAN FÁJJON”!!! A túszként összeszedett közel 70 kiskorút szüleikről letépve, vagonokba tuszkolták és a besszarábiai frontra vitték őket.

Még elképzelni is nehéz, mi zajlott le a falvakban, vasútállomásokon. Én anyaként nem éltem volna túl, ha gyermekemet durva román katonák rángatják el tőlem, miután engem jól összerugdostak, összeverték. Parancs volt arra is, aki szökni próbál, azonnal lőjék agyon. A szerencsétlen gyerekeket Bukarestbe érve hajóra rakták a Dunára, s elindították őket Besszarábia felé.

Hogyan élték meg a tűzvonalban az örökös bombázásokat, robbantásokat, hányan sérültek testileg-lelkileg egész életükre a háború poklában, azt felmérni már nem lehet, de az biztos, hogy harcedzett felnőttek is belerokkantak a borzalmakba. Eddig erről a szegényletes eseményről is hallgatott Románia, igyekezett a szőnyeg alá söpörni, könnyebb dolga lenne, ha mind elpusztultak volna ezek az ártatlan gyerekek a fronton, akiknek egyetlen bűnük az volt, hogy magyarnak születtek.

Köszönet azoknak, akik felkutatták a ma még élő személyeket: B. Kovács Andrásnak, aki könyvet írt: Kiskorún hallálistán címmel és Novák Lajos rendezőnek, aki dokumentumfilmet forgatott a történekről.

Azt gondolom, jó lenne, ha egyszer végre a Nyugat is elismerné, hogy az országcsönkítással visszafordíthatatlan, óriási bünt követtek el a magyarokkal szemben, mert több mint hetven év távlatából is egymás után kerülnek felszínre hasonló tragédiák. A román történészeknek pedig jó lenne, ha megfogadnák egyik legnagyobb magyar költőnk: József Attila – akinek az apja egyébként román volt – intelmeit: „...a múltat be kell vallani”. Végre, őszintén. Az agyon hallgatott, letagadott, becstelen cselekedeteket beismerni a világ előtt és legalább egy-egy emléktáblával fejet hajtani a magyarirtás áldozatai előtt. Ezt máshol is meg kellene tenni, az elszakított részekben mindenhol.

Visszatérve azonban az én szűkebb szülőföldemre a Bodroghközre, Karcsára, ahol elképesztő sok munkával teremtett új otthon az ide került családom. Hiába láttunk át a szomszédos Szlovákiába, csak nagy kerülővel, Sátoraljaújhelynél lehetett átmenni a határon útlevelemmel, pedig csak egy kanálist kellett volna átlépni mondjuk. Az értelmetlenül, logikátlanul meghúzott országhatár rengeteg problémát, feszültséget okozott országszerte. Százával említhetnénk az eseteket, hogy az utca, út egyik oldala ide, a másik oldala már másik országhoz tartozott, elsza-

kítva testvéreket, családokat is. Az is képtelenség volt, hogy a gazdának mindig engedélyt kellett kérnie, ha le akarta kaszálni a lucernáját a kertje végébe. Az a tragikomikus eset is megtörtént, hogy a tyúkol még magyar felségterülethez, a távolabb levő kemence már idegen országhoz tartozott ugyanazon az udvaron.

Így alakult ki a sokat emlegetett tény, hogy Magyarország az egyetlen ország a világon, mely önmagával határos körös-körül. Ebben az esetben felvetődik a kérdés, ha egy táborba terelve, együtt haladtunk a „szoci-alizmus útján”, akkor miért kellett kiépített határőrséggel, géppisztollyal, éles lőszerrel, gyalogos, kutyás és lovas járőrökkel védeni azt az országhatárt, amelynek a túloldalán is magyarok éltek? Ezek szerint saját magunktól, mint külső ellenségtől védtük az országot! Elsősorban a „testvéri” Csehszlovákiára gondolok, hiszen gyerekként naponta láttam a szomszéd község határőrlaktanyájából portyázásra induló katonákat.

Ami lesújtó volt, a másik oldalon, a hat kilométerre levő Borsiban a Nagyságos Fejedelmünk, Rákóczi Ferenc szülőházába rendezkedett be a szlovák határőrség és kémlerte ugyanígy a magyar oldalt. Ez a nemzeti érzésünk egyik tipikus megcsúfolása volt, hiszen az egyetemes és magyar történelem egyik legnagyobb, legtitiztább, számomra egyik legrokonszenvesebb alakjához mindez méltatlan volt. Kastélyát már felnőttként láttam ott Borsiban, akkor még siralmas állapotban nézett ki, hiszen része volt a tudatosan pusztulásra ítélt műemlékeknek, emlékhelyeknek. De mit is várhattunk egy olyan országtól, ahol olyan hamis teória alapján megfosztották a háború után az állampolgárságuktól, vagyonuktól a magyarokat, mondván, hogy ők „eredetileg szlovákok voltak, csak elmagyarosodtak és vissza kell szlovákosítani őket!” Ez legalább olyan örültség volt, mint például a dákok-román elmélet. Jól tudjuk, a Felvidék is szerves volt az ezer éves magyar államnak és a „micisapkának” gúnyolt szent koronánk alá tartozott, ezért nem tudunk felsorolni egyetlen szlovák királyt sem. Az ottani magyarság mai napig „kollektív bűnös”, csak tudnánk, miért?

Emlékezzünk! Volt egyszer egy szép kerek Magyarország, olyan formája volt, mint az emberi agynak az anatómiai atlaszban. Nem véletlen talán, hiszen a világ előtt nem kell bizonyítani, hogy mennyi híres feltalálónk, tudósunk, művésznünk, írónk volt... Mondják, hogy nyelvünk is különös, „megtanulhatatlan”, számomra a leggyönyörűbb nyelv és egyáltalán, hogy még léteznünk itt Európa közepén ennyi nemzeti tragédia után: - Muhi, Mohács, Trianon, - talán azért van, mert országunk: Regnum Marianum.

Seléndy Balázs

Miután

Miután mindent kihánytam, italt, ennivalót, májat, lépet, bensőm egészét,
amikor üres lettem, valóban üres, jött a parancs: nézz a dolgok mögé és tölts fel
magad

valami mással, valamivel a fákból, a járdából, vagy az égből,
valamivel, ami tömör legyen, hogy jól láthasd, valamivel, amiről biztos lehetsz,
hogyan

nem *te* vagy. Megtettem, de amikor mindent jól átnézek

a meleg lócitromok a maguk fényes gömbölyűségükben éppen olyanok, mint én,

a kettőbe tört fa vádoló, égbemutató, miértet kérdező, csonkjával,
ugyancsak éppen olyan, mint én. A koldus a templom

lépcsőjén, a fiatal nő és a gyerek, akik kilépnek a bolt ajtaján,

az öregember a görgőszékében, a katona, aki szabadságon van és nőt keres

az éjszakára, mind olyanok, mint én. Talán,

végére, *ők* azok, aki én vagyok.

Hajnal 4:30, Szülészet

A fáradtság felizgultsága..A kávé csésze
koppanása az asztalon: nyárközépi vihar
csattanása; a cukor csurgása a kanálból: itt jön az eső,
valaki melletted elsiel: a Trans-Europe Express suhanása kartávolságra tőled;
képek egymás után: az elrohanó vonat ablakai, látva homályosan, szemed
az állomás üvegére tapasztva.

Ujjakon-elkattintott-pontos döntések
azonnal elhatározva, végsők, változtathatatlanok,
az ezredes a csata számológépnél,
veszteség? sajna, “à la guerre comme à la guerre”:

az egész test, telivér, reszket,
mint verseny előtt, vagy amikor
érzi a kanca szagát, rajta (!), Husvét, rajta!...

amíg a túlfűtött gép benzine elfogy
és, decrescendo, minden rész megáll.

Ha akkor szükség van még egy elhatározásra,
jaj annak a városnak, amely felett
az Enola Gay* kering.

* Enola Gay: a repülőgép neve, amely Hiroshimára ejtette az atombombát

Szakolczay Lajos

A kozmoszba belesimulok

Elekes Emma (1932–2019)

Baráti ajándékként kaptam egy DVD-t, amelyen egy tündéri öregasszony, a hetvenkilenc éves Elekes Emma mondta el, ízig-vérig beleélve magát a szerepbe, egy másik öregasszony, a nyolcvanöt éves Polcz Alain búcsújának a végzetlen, ugyan szeretet-napsugarával megérintő, de mégis csak szívszorító fájdalmát. A darabot, jobbára felolvasás színházi jelleggel, az a szatmárnémeti színház-mindenes, Szugyiczky István szerkesztette-rendezte – pontosabban, Polcz Alain *Nem trap-polok tovább* című művének adaptálásával vitte színpadra –, akinek több rend-hagyó, nálunk is pódiumra került megidézést (Ady Endre, Dsida Jenő) köszönhe-tünk. A 2011-es előadás maga volt a csoda.

Csoda, mert egy olyan színésznőt szólított színpadra, aki ugyan ötvenhét éves ko-rában, a mostoha körülmények és zaklatások miatt, nyugdíjba vonult, ám az eljátszott százharminc szerepben, többek közt, olyan klasszikus főhősök kötődnek hozzá, mint Ophelia, Tóth Flóra, Nyina, Nóra, Elektra, Mása, Orbánné. Spiró György *Csirkefejé-nek* Vénasszonya, hihetetlen, mintha templomban volnánk, általa igazult meg.

Elekes Emma évfolyamtársaival és a nem mindennapi tehetségű Harag György-gyel színház-alapító is volt. A nagybányai sarjadást a szatmárnémeti szárba szök-kenés övezte. A romániai forra-dalom után hiába „takarékoskodtak” a tehetségé-vel, a csönd csak érlelte benne az alakító erőt. Amikor Polcz Alain önéletírásának hőstét, az idős hölgy lélegzését, emlékezetkihagyását is utánozva, magára vette – *Isten Önnel...* címmel ment a pódiumjáték –, hihetetlen érzékenységgel mutatta meg a szelle-mében száguldozó, ám a betegség (rák) nyűgeit alig elviselni tudó rusnya test kiszolgáltatottságát.

A kolozsvári születésű Polcz Alain, a pszichológus, az író, a tanatológia magyar-orzsági megteremtője Mészöly Miklós felesége volt. „Búcsúbeszédében”, amelyet diktálás után az egyik barát vetett papírra, a személyes kálvária mellett főképp az akkor már halott férj emlékezetének a megőrzé-sére (akit az agyonszeretéssel, innen a bűntudat, szinte megfojtott: „ellene dolgoztam, magamért!”) tevődött a hangsúly (Szekszárd, Múzeum, PIM, Mészöly-nap, Mészöly-díj, stb.). Ő búcsúzik a nap-fénytől, a földtől, a virágoktól, de amikor újraolvassa Miklós írásait, va-lósággal megifjodik. Eszébe jut 1956 tragikus ősze – együtt voltak a temetőben –, a születésnap, barátokkal megfényesített megannyi ünnep („gyász nélkül élek Miklóssal”), a férj fájdalomtűrő képessége, a saját születésnapjára kapott Öt stáció (leglényegesebb pontja: „test, szellem, lélek”).

Fáj a gerince, alig tud járni, később a fotelból fölállni, irtózik az idegen (jó barát) segítette fürdéstől, örül, hogy egyedül rá tud ülni a szobavécére – mind, mind a test megaláztatása. Könnyen felejt is, de valaha akárcsak férjét, az Istennel való birkózás izgatja. Mikor szembesül a tükörben az öreg test csúnyaságával, valóság-gal földerül: olyan csúnya, hogy már szinte szép. Micsoda madár, dúdolgatja az éneket, és nincs nagyobb öröme, személyes hazaszeretet-hitvallás, amikor meg-tudja, hogy kicsi segítője erdélyi kaszáslevest hoz ebédre.

A pódium berendezése egyszerű: egy asztal, népművészeti terítővel, rajta csé-sze, egy fotel, hátpárnával, amelyben a színész ül. Az asztalon a fájdalom-szöveg kézírata, amelyet – félig kívülről mondván a szöveget – Elekes Emma úgy lapozgat, hogy beleborzadunk. Ilyen öreg tündért, jóllehet színházba járó vagyok, még nem láttam. Ahogyan a keze fejével, a szemüvegével, a sírás közeli állapotokkal, a jajga-tással, egyszóval a hangjával játszik, abban angyali türelmű méltóság van – a lélek röptetése. A jól megválasztott zene is (fúvósok, hegedű, csengő) segíti az *állapot* lírai-drámai kisugárzását.

Elekes Emma a közelmúltban legnagyobb fájdalmunkra, miként mondotta volt hősének szavával, a kozmoszba belesimult. Sírjak, dörömböljek, rimáncodjak, szé-gyenkezzek? Még Jászai Mari-díjat sem kapott.

Szente B. Levente

Emlékek töredéke

tenyeredben, ott van-e még
a rét, a magas, folyó melletti fűzfa,
hajadban a szép virág?

lehunyt pilláid alatt
az a szívdobbanás,
a csókillat.

a bennünk lüktető emlékek töredéke,
az a tiszta gyermektánc,
a szerelem, a drót nélküli érintés,
a kíváncsiság.

mint ébredés előtt
mindannyiszor,

ha arcunkra hullt a fény –

Üresedő lelkünk romos oltárán

és a kenyér mindig elfogy,
csak a kés, a kés – az, ugyanaz marad.

kíméletlenül, mint az idő, úgy változik
markolatán az ujjlenyomat hangulat.

a teríték mellett, sokan vagyunk egyedül.
emberül tán. letükrözve, akár a régi szép fényképeken is:

másoktól, egymásnak. ajándék emlékül, tőlem, neked.
egy éhes, meg nem értett, örökbefogadott Isten homlokán.

és immár, ki-ki a maga Babelének toronymagas tetején.
a szent dac asztalán. üresedő lelkünk romos oltárán.

240 é. r. kés. ujjlenyomat.

Jámbor Ildikó

Fiatal tehetségek remeklése

Kiváló összjáték a Warrenné mesterségében

A Gárdonyi Géza Színház két fiatal művészenek kiemelkedő teljesítményére figyelhetünk fel a legutóbbi bemutató alkalmából. Nagy Barbara, mint Vivie, és Csathó Norbert, mint Frank Gardner lendületes, átgondolt, mégis könnyed játékkal meggyőzte az egri nézőket: művészi energiákban elég erős a társulat ahhoz, hogy fajsúlyos társadalmi drámákat is bemutasson. Megnyugtató látni, hogy a címszerepben Saárossy Kinga nemcsak kiválóan játszik, hanem érzékenyen segíti partnereit a színpadi kibontakozásban. Egyébként a többiek is. Az előadás koherens, a szereplők egymásra figyelnek, jó a ritmusa, s mindemelett aktuális. Mindez persze Blaskó Balázs Jászai-díjas rendező érdeme elsősorban, de eddigi társulatépítő munkájának összegzése is.

Az október 4-én színre vitt előadás más szempontból is figyelemre méltó: Nádasy Ádám friss fordításában sikerült egészen modernné és frissé tenni a drámát.

A színhely London, ezt Székely László Kossuth díjas díszlettervező néhány épületből reális helyszínt felvázoló díszlete is körvonalazza, de azt is érzékelteti, hogy a főszereplő a színműben, és a szereplők életében is a pénz, a vagyonosodás. Ez lehetne bárhol Európában, akár Budapesten is.

Warrenné (Saárossy Kinga) megérkezik egykori kisvárosi lakhelye színhelyére, ahová barátja, a nagyvilági léhűtő Sir Georg Crofts (Reiter Zoltán) is elkíséri. Találkozik csak ritkán látogatott gyermekével Vivie-vel (Nagy Barbara), régi barátjával, a nyitott szellemű Praeddel (Baranyi Péter), és egykori hódolójával, a konvenciókba beleszorult, egykor szabadabb elveket követő Samuel Gardner anglikán tiszteletessel (Tunyogi Péter), és annak fiával, Frank Gardnerrel (Csató Norbert). A szellemesen bonyolított cselekményből hamar felfejtődik Warrenné hivatásának lényege.

A ma is ragyogó Kitty (Warrenné) készen áll a magyarázattal lánya számára. Egykor nehéz sorsa és nővére hatására választotta a megélhetésnek ezt a módját. Vivie először hajlamos ezt megérteni, azt azonban már nehezen fogadja el, hogy anyja mégsem hagyott fel az ősi mesterséggel. Azzal kell szembesülnie, hogy taníttatásának költségei nem tisztességes haszonból származnak. Vajon képviselheti azokat az értékeket, melyeket helyesnek tart ennek tudatában?

Vivie elutasítja a közösséget anyjával, és a maga módján ítélkezik felette, nem fogadja el a továbbiakban a járadékot, és maga akarja megkeresni a pénzt. A darab

végén jogos felháborodásában és dühében a lány megnevezi a bűnös foglalkozást (jólétének forrását) és elutasítja anyja közeledését is. Warrenné Isten ítéletére hivatkozik, hiszen anya-gyermek kapcsolatban jogos a fájdalma, de jogos a lány felháborodása is. Vajon ítélkezhetünk-e szüleink felett, akik a mi jólétünket eredményező vagyont nem egyenes úton szereztek? Az erkölcsi dilemma, ma bekúszott napi életünkbe. A látszólag könnyed társalgási darab szellemes példázat.

Mint említettem az előadás erénye a remek összjáték idősebb és fiatalabb kollegák között. Baranyi Péter, Reiter Zoltán az utóbbi időben számos különböző szerepben okozott szép perceket a közönségnek. Tunyogi Péter pedig „ezt is el tudja játszani” remek humorral, szelíd derűvel. Ki kell még emelni Bodnár Enikő fantasztikus jelmezeit, amelyek úgy illusztrálják a kort (a darab szerinti tizenkilencedik századot), hogy közben ízig-vérig maiak. Az előadás színvilága is a ma divatos „letisztult” szürke-fehér környezetet idézi, a jelmezek fekete-fehérek és pepiták, a legelső, XXI. századi divat szerintiek.

Tanulságos és kellemes előadás Shaw darabja az egri színpadon, évadkezdésnek erős felütés.

Bencze Mihály

A csend fokozza adósságát

A csend fokozza adósságát, egyre ostobábbak az évek,
Mesterséges ünnepek kilincsen kigyúlnak a gyerekezek.
Rügyet osztanak a fagynak, kulcs csobban névtelen öböl mélyén,
Anyák arcán csónakok eveznek, örvénylenek ráncok kelyhén.

Az én karom rövid tehozzád, de nőnek a kereszttek bennem,
Színpad vagy kárpád ez a világ, függönyök égnek el hitemben.
Lehajtott fejjel, kiegyenesedni a szóban, hol nincs ige,
Az álom is klinikai halál, a futópontnak nincs vége.

Jégcsapok zordságából hóvirággal integet a szent béke,
Szavára hág a kattogás, ahogy vonat fut a végtelenbe.
Minden arc, minden virág, minden csillag, nem más csak egy állomás,
Melyek fölött szelek szuszognak, bányában rekedt a légnomád.

Milyen kicsi ez a világ, négybe tűröm bánatát s örömét,
Évgyűrűkkel jegyezlek el, visít az emlékezés, s ötödét
Ifjúságunkkal bútorozzuk be, nincsenek kitömött álmok,
Csontig kitakarva élünk, vágyainkat árulják barátok.

Szántják a földet, hol halottaink élnek, ez a történelem,
Meztelen fényed simogat, kidöntött fák alatt a félelem
Elkorhad, a megmaradt táj véresre fésüli álmainkat,
Reggeli tejeskávéba aprítjuk a fénylő csillagokat.

Péntek Imre

A formaérzékenység és az erotizmus lírai kalandjai

Vitéz Ferenc: 250 – Válogatott versek

A magyar irodalomnak mindig voltak különcei. Én legalábbis annak tekintem őket. (Természetesen, ez nem von le semmit életművük értékéből.) Azokra az írókra, költőkre gondolok, akik egyszemélyes folyóiratot indítottak, működtettek – s persze, elsősorban, írtak. Gondolok itt Németh László *Tanújára*, később Szabó Dezső *Ludas Mátyására*. S ma már kevesen emlékeznek Obersovszky Gyula *Vagyok* című lapjára. Kinek-kinek más – más járt a fejében, amikor egy ilyen lappal előállt. Sérelem, bizonyítás vágya, alkati jelleg egyaránt lehetett a háttérben. S rendszerváltás után egy újabb példánnyal találkoztunk: a debreceni Néző. Ponttal. Szerkesztője Vitéz Ferenc költő, író, művészeti író, egyetemi tanár. (Persze, ez utóbbi nem lényeges. Legalábbis nem elsőrendű szempont.) A lap kezdetben, 2006-tól interneten jelent meg, később nyomtatott példányaival is találkozhatunk. Gyorsan le is szögezzük: egy színes, színvonalas kiadvánnyal van dolgunk, melyben szinte a művészet teljessége szerepel, legalábbis regionális kitekintéssel, de gyakran még tágabb körűen is átfogja a maga világát. A szerző több kötetet jelentetett meg, verskötetek, tanulmány kötetek, monográfiák jelzik sokoldalúságát. Ám most minket költészete érdekel. S az értékelésre, elemzésre alkalmas ad a 2016-ban megjelent kötete, a 250. A szám születésnapjára és publikációinak számára utal. (Egykori barátja, Csontos János is hitt a számmisztikában.) Ám mi ne merengjünk ezen, inkább tekintsük át a válogatott verseknek ezt gyűjteményét, amely mindenképpen karakteres képet ad egy költői beérkezésről.

A kötet 16 ciklusra oszlik, de mégis, tekinthetjük egyetlen nagy lírai tömbnek az egészet, mely szokatlanul egységes, ismétlődő, egymásba nyúló, összefonódó egység. A cikluscímek érzelmi felütést jeleznek, az utolsó ciklus pedig a kötetben meg nem jelent verseket tartalmazza. (Ami egy formális szempont.) Lehet, hogy lesz, aki zavarónak tekinti, hogy számos versnek egy képzőművészeti alkotás az ihletője, amely nem látható, s a versek elején szerepel alkotó neve. Sajátos másodlagosság ez, ami az egész megítélését nem befolyásolja. De a kapcsolódás mégsem érdektelen.

Az első ciklus a lét teljességének birtokbavétele, többnyire a szerelem által. A *Lázadó galamb* – a cikluscím – utalhat arra a jelenségre, amit a *...és soha nem* vers kifejez.: „élünk egymás mellett/ névtelenek mellett/ csak mondataink van-

nak/ de mondandónk már egymás-hoz nincsen”. Innen, ebből a közönyből kell felszárnyalni – lásd angyalmotívumok! – a magasságba, egyes versek szerint : a „nincstől a nincsig”, hisz „minden kezdődik előről/ köldökig merülve élünk/ egy megmásíthatatlan világban.”

Az *Egy szerelem története* a nyitánya a hasonló verseknek, amelyek az én önmagára ismerésének különböző motívumait tárják elő. *Ha most verset írnék, az arról szólna* című versben ez így fogalmazódik meg: „ahogy bőröd emléke a tenyerebben/ ahogy a mozdulatok ünnepre készülődnek”. Az egymásra találás bűvöletének állapota ez, amelyben a férfi és nő megosztja titkait egymással. Másutt, a *Hexameterek szarvasra és lányra* című versben így intonál: „Rácsókolni szemedre a szarvas meztelen álmát”. S a vers vége: „Szép szerelemre tanítva a nyárt is,/ a szem hajnali csöndjét adni kenyérül a vízhez.” Ez fokozódó erotika hatja át a szöveget, bá nyelvileg nagyon szerényen, visszafogottan. Koncentráltan adja elő ezt az *Ének-töredék*: „igazmondóak szemrebbenések./ a vér ismeri a csókot és vérünk/ elárulja az ölelés pillanatát”

A több részből álló vers ad magyarázatot arra, miért a ragaszkodás: „veled lenni minden éjszakán/ mert csak ez szabadíthat meg attól a gyűlölettől/ amit önmagam iránt érzek”

A vers utolsó fázisai jutnak el a békéig, a ringató csípőjű éjszakáig, ami a reggeli újjászületés, a Teremtőhöz való eljutás föltétele. A *három óceán* szintén ennek a magához való eljutásnak pillanatait tárja elénk. Az a feltároló, felkínálkozó virtuális örökkévalóság csak így érhető el.

A *repülnél lenni* erről a különleges lelki minőségről szól, az emberi lét hullámveréséről, magas és mély pontjairól ad képet. Megjelenik az „öreg kamasz”, az ébren álmodó, aki átéli mindezeket a fázisokat. Az *Olyan az álmom* a „gyöngéd ölelés” megtisztító érzéseibe enged betekintést, a *beleszédülök ágyékomba* a halál-lá táncolt szabadság révületébe. A „halászkirály-bohóc” a magasságot ostromolja, a szomorú szárnyú madarak pedig „szomorú ölekbe ölelni” röpítenek. S hódolni kell a bennünk rejtőző „mozdulatlan Istennek”, hogy az álmok beteljesüljenek. A szerelmi egyesülés módozatai nyomán csak egy ajándék kerül elő: a verő szív. Mégis, a *Hexameterek Rodin-re* – cikluszáró vers – egy vallomást tesz: „Asszony combja között mulandóság üti fészket, már nem vár ölelést”, a véges életű a nagy frigyre, a halálra készül.

Mint már említettem, a 16 ciklus ugyanannak az életérzésnek a lírai tömbje. A mindig ugyanazt ezt sajátos monotonitást jeleníti meg: „Mindig ugyanaz a magány./ papír és toll az asztalon: / szókirakó-játék...”

Ez a játékosság, formaérzékenység elgondolkodtató. Vitéz két alkotót idéz meg e válogatásban, Weörest és Csokonait. Csokonai szerelmes trillái és Weöres Fairy Springje, „tavaszi játszadozása”, nagyon is egy tőről fakadnak. Amit én

pánerotizmusnak neveznék. A *Szolgából királyok* című versben találjuk: „ezt a semmit kell még megkeresni/ a mindent, a bennünk Asszonyt lesni,/ háromszor, százszor megtagadva;/ s érte megtagadva vérünk és hitünk...”

Nevezhetjük ezt fajfenntartásnak, életöszönnek, a magányt egyedül oldó csoda-szernek. Az újbóli és újbóli nekirugaszkodás – már-már heroizmusa – az öröklet-kísérletnek, megedzi a lelket.

A csalódás abból adódik: „mert megváltók mi akartunk lenni”. Ám az ember csak eszköz, egy nagyobb cél beteljesítése véget. A *Varázsszer* is ezt erősíti meg: „Szerelem is kell, ölelés és görcs./Kell bele gyökér,vastagodó törzs”. A „kell utazás is vad hullám-émlék”, ennek a folyamatnak hányattatásaira utal. Ebből az erotikus zsákutcából a spirituális érzés adhat menekvést, ahogy ezt a *Uram, engem megvertél...* című versben látjuk: „Én nem tudom az egyetlen érzést,/ pedig sok volt az égi részem.../ Uram, halld, megszólítalak! –/ Hogy ne fájjunk egymásnak egészen.”

A játékoság nagy verse a *Beszédgyakorlatok*. Az abc betűit idéző költemény e betű mágiát futja végig, begyűjtve: „a búbos galamb bóbitáján/rebberő, kóbor 'bé' betűket is. Az *Esőnek lába van* lányainak rajzaihoz készült művek gyűjteménye. Vannak itt Holdbohócok, cirmosok, sárkányok, esőhivogatók, esőkergetők - s megtudjuk: „tejfölös a bokrok füle”, mert „ködöt reggeliztek”.

Weöres gyerekverseit idézik az *Adod-e a táncot* vagy az *Ha én lennék* című kompozíciók. Az *ahol* ciklusban találunk képversszerű formai képződményeket, a kedveséhez szóló versben „Dalolva lépkedsz/ a grádusokra”, írja. Előkerül Krúdy és Szindbád, a Siófoki álmok kapcsán, a Toronyalapító – Szindbád olvasása közben az erotizmus nagy ideálját idézi meg, különböző élethelyzetekben. Az etüdökben így tűnik elő az együttlét élménye: „Oldalt feküdvé, melled/omlik egy kököröcsinvirág sárga szirmain”. A lány vallomása – Szindbád eltűntén – minden-nél többet mond: „Vérből és bolond kacajból./ fényből és nyíló levélből,/ bárányos égből, fölnyergelt folyóból,/ hajnalokból raktam most/ össze néked kis ódon/ szivárványait.”

A költőt is megkísérli a kalendárium, mint forma. A decemberi búcsúzás az óévről így kommentálja az évszakváltozást: „Jézuskafészök”üzi a gonoszt,/ s megcsillan a fény a szalmaágyon./ Jönnek. Havat csikorognak a csizmák./Beköszöntik a Megváltó Karácsonyt.”

Megidéri a Festőt, sok versének ihletőjét, szereplőjét. (Lapok a festő naplójából).

„Az ecset végén angyal vérzik”. – ezzel kijelentéssel érzékelteti az alkotói magatartás lényegét. Hogy mindent oda kell adni az ihlet pillanatában. És „Nem akarok olyan szavakat,/melyeket nem tudnék egyetlen/vonallal szebben kimondani”. S itt fogalmazódik meg az identitást érintő vers is, a *Szép volt magyarnak*. A *Meghalások* az elmúlásról szólnak.

Arról a tehetetlenségről, „Amikor látod, hogy rosszul mennek a világ dolgai... és nem jut eszedbe semmi.” A tánc-versek a szerelmi eufória különböző megnyilvánulásai (*Lélek és tánc; Tetovált tánc, Hajnali tánc; Táncoló madarak emléke*) Az Absztraktok egy újabb szerelmi ciklus darabjai. „Arany betűkkel írtál/szerelmes szavakat/rozsdás őszi levélre.” A beteljesülés és az eltávolodás etapjait látjuk, s a végső elszakadást: „s a lassú ködben én is érzem: a lomha lomb/ mint válik múlt idővé az októberi szélben.”

A kötetben meg nem jelent versek a szerző jó ízléséről tanúskodnak. Bizony ebben akadnak gyengébb darabok, ám ebben a kontextusban nem zavaróak. Elnyerik helyüket a jobb szövegek között.

Poétikai beérkezésről írtam az elején. Valóban, egy érzékeny, sokfelé tekintő, irodalmunk hagyományait maximális felhasználó alkotóval van dolgunk. Vitéz Ferenc lírája egy bukolikus, erotizmussal áthatott költészet. Neorokokónak is mondanám, ha volna ilyen stíluskategória. Szerintem egy veszedelem fenyegeti, a túlírtás. Hihetetlen és természetéből fakadó formateremtő készsége néha méltatlan dolgokra is reagál – gondolok itt akár a sok képzőművészeti műre és jelen-ségre – talán a kevesebb nagyobb nyomatékkal szólna, érvényesebb, inspirálóbb súlyt kapna. De a válogatás zöme egy tartalmilag és formailag széles látókörű, kiérlelt lírai világot mutat, amelynek valójai új árnyalatokkal gazdagítják kortárs költészetünket.

(*Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 2016*)

Csatáné Bartha Irénke

Tiszta forrásból meríték, a gyökerek énekét hallgatom

Szíki Károly: *Elsáncolt falu*

Szíki Károly nagyszerű könyvét, *Az elsáncolt falu*-t olvasom, és költőként is egyre inkább hiszem, hogy az írás az emberiség talán legnagyobb találmánya. Hányféle emléket tud életre kelteni halott poraiból az írott szó. Tér, idő elmúlás, felejtés korlátait tudja ledönteni egy ceruzának vagy egy tollnak egy- két szűkszavú vonása. Az élet mennyi eleven darabját tudják múlhatatlanná (halhatatlaná) varázsolni a teleírt papírlapok.

Erre találunk csodálatos példákat a magyar szociográfiai művek sorában. Ezekből, a szülőföldcentrikus, egyetemes értékvilágú írásokból, természetesen beleértve az erdélyi kiváló alkotások egész sorát is, nem hiányozhat a magyarságtudat, a hazatájhaza szeretetének megtaró ereje. Sokan megpróbálkoztak a szülőföldkönyvekkel, és alkottak is sikeres, filmvászonra kívánczó maradandó értékeket: Tamási Áron- Szülőföldem, Illyés Gyula- Puszták népe, Sütő András- Anyám könnyű álmat ígér, Kós Károly- Erdély, Kalotaszeg, Szabó Gyula- Gólya szállt a csúrra és még sorolhatnám.

Ebbe a rangos, tekintélyes arzenálba szervesen illeszkedik Szíki Károly *Az elsáncolt falu* című meghatóan szép szülőföldvallomása. Bizonyára sok ideje érlelődött benne ez a szülőföldvallomás, végül az Édesanya elvesztésének fájdalom volt az az ihletforrás, a szülőföld fogalmának az a változása, hogy a hely, ahol született és felcseperedett, a szülőket magába záró föld lett, temető-hely két sírhanttal, melyek örök mementói a kötődésének, a hová tartozásának. Figyelmesen olvasva a sorok között is, érezzük a Kós Károly- i életmű hatását, vallomását a sztánai tűzhely hazacsalogató, visszatartó erejéről, ahogyan ezt Ő maga fogalmazta meg: „Kalotaszegen vagyok itthon, Sztána a tűzhelyem. Minden embernek van tűzhelye, az enyém itt van Sztánán. Az én lábam nyomát pedig eltemetheti a hó, de síromon sohasem lesz korhadt a fejfa, s a fölém boruló domb virágos lesz mindig, tudom. És emlegetni fognak engem is az én véreim, és az én életem örökkévaló lesz bennük...” Úgy érzem, valahogy így gondolkodik és vall erről Szíki Károly is.

A hajdanvolt világ életjes megjelenítése, autentikus megközelítése, tudás, bátorság dolga, mintaszerű adatfeltáró alaposág, okos, kérlelhetetlen, merész elemző munka. De kellett ehhez a művészi érzékenység, képzelőerő, kivételes mesélő kedv, a kis- és nagy horderejű dolgok felismerése, a titkok feltárása és pontos

elhelyezése egy létező, múltjára büszke közösség létarányaiban. Én ezt az írást első három kötetem: *Otthonizű szavak; Gyökerek éneke; Vissza a forráshoz* ikertestvéreinek érzem.

A fent említett írásokban tanúi lehetünk a magyarság, a magyar, székely tájak (elsősorban a vidék!) súlyos értéksorvadásának, az exodusnak az önfeladásnak, a szülőföld fizikai és lelki erodálódásának. A megismerés útjait és kersztútjait járva, szerzőik, sokan közülük bebarangolták a nagyvilágot, de hamar belátták, hogy nem Amerikában, és nem más országban, hanem itthon vannak európai szintű elvégeznivalóik! (Lásd Tamási, Sütő, Szíki vallomásait amerikai útjukról hazatérve!)

Elgondolkodtam azon is, nem kis meghatottsággal és rokonszenvvel olvasva ezeket az írásokat, milyen szerencsések mindannyian, helyettük a szülőfalujuk dolgozott, s a lakosság, a nép lelkét színesre formáló századok, Az író mást sem tesz, mint fölmutatja a mások életkedvéből vagy gyötrelmes szegénységéből fölpárrálló ízeket, színeket, s a végén a mások kudarcán, akár bukásán is fölemelkedve, ők aratják le a dicsőséget. Bizony mindannyian nagy hálával tartoznak szülőföldjüknek, szülőfalujuknak. Akármerre csetlettek- botlottak, bárhová is üzte, hajtotta sorsuk, haza tudtak menni vonaton, hajón, repülőn, lélekben, s az anyakarú szülőföld magához ölelte, lemosta róluk az út porát, további merész álmokra, új célok elérésére biztatva őket.

Szíki Károly megtalálta a közösségi szolgálat leginkább számára hasznos módját. Ő valóban együtt írta könyvét a Tiszazugban rejtő tájházával, annak lakóival. Az erős kötődés a tájhoz, a tájházához, szülőkhöz, főleg Édesanyjához, iskolájához, a tüzes szívkohókhoz, a falus-feleihez, a szokáskultúrához és minden olyan tényezőhöz, mely emberré tette őt azon a tájon, mind-mind ezt igazolja.

*Az elsáncolt falu*jával olyan különös műfajt teremtett, melyben a szabadvers karofogva jár a prózával, ez az írása nemcsak szociográfia, korrajz, önéletrajz is, hiszen a föl-fölbukkanó emlékek rajai a gyökérszálakat is mutatják, melyekből az író és ember táplálkozott és nagyra nőtt.

Olyan leheletfinom rajzát adja Földvárnak, a Tiszazugi tájnak, amelyet csak a lélek mélyrétegei tudnak, tudtak megőrizni.

Folytatva ezt a gondolatsort, tanulságul szeretném Tamási Áron gyönyörű sorait ide idézni az írásművészet csodájáról: „Az erdélyi magyar művészet olyan legyen, mint a rózsza a sziklán, s mint a megsebzett sas, amelyik mégis túlél minden más madarat.” Mai modern világunkban sokak szerencséje megadta, hogy szét-szóródhatnak, mehetnek a világ minden tája felé. Így erősödik a lélek szélesedik a szemhatár, tisztul a látás...?

De vajon hazatérve tudnak- e rózsákká vagy sasokká nemesedni? Lesz- e még kinyújtott kar, mibe kapaszkodjanak? Tudnak- e majd emelkedett lélekkel utat

mutatni, visszaadni a szónak erkölcsi tartalmát, nemzeti súlyát és emberi hitelét? Ezeket a kérdéseket latolgatva, és még sok máson, melyeket ez az írásod fölvet, elmerengek,

de nemcsak ezért érzem rokonnak ezt a Tisza zugi világot a Küküllő- menti székely tájjal, ahová gyökerezem, számomra fölöttébb érdekes, izgalmas a stílusod, különösen a prózaverseidé, amihez őszinte elismeréssel, szívből gratulálok.

Bárcsak minden magyar településnek lennének ilyen lángoló szívű lokálpatriótái, ilyen bátor, hiteles krónikásai, hogy utódaink ne csak a jelennek, de múltunknak is jogos szellemi birtokosai lehessenek, és a Szülőföld emlékéért gyűjtött örökmécses soha ne aludjon ki a lelkükben. Isten áldását kívánom további céljaidra és eredményes munkáidra!

(*Magánkiadás, Eger, 2019*)

P. Maklári Éva

Mi Atyánk,...vedd szárnyaid alá a magyart!

Rentsch Piroska: Magyar Korpusz

Rentsch Piroska hetedik, Magyar Korpusz címet kapott verseskötete 2019-ben jelent meg a verskedvelők örömeire. A Püspökladányban született, és húsz éven át Németországban élő költő hazatért fizikai valójában és lelkileg is. Számára ez az ország mindörökké haza maradt, és ez az életérzés kiegészül keresztény hitével, kultúránk védelmével, a világot, az embereket féltő gondolataival, az idő múlását bölcsen elfogadó magatartásával.

Formailag sokoldalú alkotásokat kap az olvasó az egyszavas soroktól a hosszabban áradó költeményekig. A rímek néha feszesek, máskor szabadabbak, de erőteljes a ritmus. Ez a gazdag forma négy – a tartalmat is meghatározó – címet fog át, és a témakörök címei azonosak az ide tartozó első vers címével is.

Az *Ima értünk, magyarokért* országunkért könyörgő, ámennel végződő hiteles ima, amelyből visszacsengenek a Miatyánk sorai. Azt kéri a teremtőtől, ami mindannyiunk vágya, álma: békét, őszinteséget, egyenes utat a jövő felé, boldog életet a mindennapokra. A *Magyar Korpusz* c. vers, amely a kötet címét is adja (egy meghatározó Bertalan Tivadar festmény felhasználásával a borítón) egyszavas sorokból álló költemény, amely felsorolja mindazt, ami nemzetünk fájdalma, tragédiája: „*Maradtunk/ Harcoltunk/ Fizettünk/... Adtunk is*” és mégis vereséget szenvedtünk.

A személyesség fontos szerepet játszik a versekben, erőteljes én-líra az első rész. Hitet kér az Úrtól, és a gyermekkor boldogságát sírja vissza: „*Szeretnék örülni, Uram / Gyermekként örülni,*

Uram” (*Szeretnék hinni, Uram!*) „*Adj szárnyakat, szeretőt, bátorságot*”...(*Adj erőt!*) Az idő múlását – mint általában más költők is bizonyos kor után – megszenvedi a szerző. Mivel a gyermekkor a hazához köti, természetes, hogy a szülőföld szeretete összefonódik a múlt örömeivel. Feldereng az édesanya arca; az ősök szelleme kíséri lépteit. A témakörhöz kapcsolódva fontos szerepet játszik az idő múlását mutató ősz: „*Csírátlanok reményeim / Lombhullató ősz- őszeim.*” (*Fáznak a teleim*) A *Honvágy* (2009) című cikluszáró vers összekapcsolja az elvesztett gyermekkort és a hazaszeretetet: „*Őszi eső vigyél haza – oda, / hol a Nap szivárvány-sugarú / s az akácvirág mézillatú...*”

A *Mintha már* címet viselő második ciklusban még erőteljesebben jelenik meg a múlt szépsége és a rohanó idő adta jelen. Mintha a reinkarnáció hite uralná a ciklus címét adó verset is: „*Mintha már egyszer éltem volna.../ Mintha már itt is jártam volna.../ Valahol térben és időben...*” Keresi önmagát, élete örömteli és fogyó éveit idézi, erősen kapaszkodik a hitbe, és az angyaloktól vár segítséget a jövőhöz. (*Fohász*) Nem

véletlen, hogy itt gyakrabban jelenik meg a tavasz, az izzó pipacs, a madáracsacsogás. A személyesség még erőteljesebbé válik. Büszkén vállalja önmagát, elért eredményeit: „Vagyok, aki vagyok,/ nem érdekelnek ama fellengzős nagyok.” A *Nincsenek nagyra törő álmaim* önportré, és gyermekének is azokat az értékeket adja át, amelyeket ő is képvisel. (*Gyermekemnek*).

A harmadik, *Te csak daloldj!* ciklus is hasonló című költeménnyel indul. A dal az élet, a költészet metaforája is lehet. Az ember – amíg él – a szépséget, a boldogságot keresi túl a gondokon, a „nyűtt éveken”, túl a sérelmeken. Ez így emberi. Pedig a kötet legfájdalmasabb hangjai talán itt szólalnak meg. Minden, ami napjaink gondjait jelenti, amit mindenki érez – aki felelősséggel tartozik nemzetének –, rövidebb, hosszabb gondolatsorokban tárul elénk: „Önző, szikár ölek.../ Fogy a magyar.” (*Ki szüli meg a gyermeket?*) Szánalommal nézi a szurtos, szegény hajléktalanokat, a prédává vált költőket, a világunk változatlan, egymás elleni gyűlölködését, az emberi közöny uralmát, ezer éve tartó szolgátságunkat. Ez a magatartás markában tartja az egész földet: „A Föld is fáradt, rosszkedvű, beteg,” és levonja a következtetést: „Semmi sem változott.” (*Szívemnek fáj a sötét*)

Az utolsó, negyedik ciklus világát már a cím is mutatja: *A huszonegyedik század margójára*. A költemények még komorabbá válnak, eltűnik a táj, „*buja rothadás*” uralkodik, a bárányokat „*csordában csaholó sakálók*” veszik körül, kullancsok, döglegyek, vérszívó bolhák veszélyeztetik világunkat. (*Meg kellene óvni a bárányokat*) De itt nem csak a Föld pusztításáról, pusztulásáról van szó, hiszen a bárány az isteni jószág példája is, amit pusztulásra ítél a „*Szabad - rablás/ pénzhabzsolás. (Nincsen határ)*”

A költő látja az emberi szenvedés mozgató rugóit, együttérez a háború sújtotta területek menekültjeivel, ugyanakkor félti a vesztébe rohanó Európát: „*Volt egy Európa./ Ős állandóság. Kiváltság./ míg rá nem tört a kilátástalanság./.../ Élt, halt – de mi végre?/ Idegen hittel lett vége?/*” (*Volt egy Európa?*) A kérdőjeles cím és a múlt idő szinte lezárt fejezetet mutat. De más is bántja a lelkét. Az a változás, ami az emberben zajlik, és amit *Új szelek lengenek* című versében így fogalmaz meg: „*Tetovált szívű nemzedék/ a szabatoság hevében ég.*” Az emberi gyűlölködés bandaháborúkhöz, vicsorgáshoz, acsarkodáshoz vezet, és a végső pusztulást hozza. (*Ha rosszul sáfárkodunk*).

Ezt a sötétülő hangulatot nem oldják fel az Afrikát idéző versek sem, inkább fokozzák. *Egy Epizód...* című költeményében megfog bennünket egy nem örömteli személyes élmény, és a kötet utolsó verse tragikus jóslat a földrész pusztulásáról. Egyetlen menedék lehet az Isten jószágába vetett hit, ezért imádkozik minden emberért, élőlényért, az egész világért.

Rentsch Piroska kötete elgondolkodtat, számvetésre készítet, megfogalmazza azokat a félelmeket, amiket mi is átélünk, és a költészet erejével figyelmeztet, kér, esdekel és kopogtat szívünk ajtaján.

(*Hungarovox Kiadó, Budapest, 2019*)

Rideg István

Kisregény a karcagi tanyavilágról

Bihari György: Horvát Sándor igazsága

A hatalmas, 67 ezer holdas karcagi határ tanyavilágának alaposabb szépirodalmi, életes feldolgozása mindeddig elmaradt. Ennek fő oka elsősorban az alkotóban keresendő: a gazdag, életes ismeretanyag hiányában, illetve az érzékletesen megjelenítő tehetség erőtlenségében. A sok összetevő együttese ritka esetben állhat össze. Mert például, amíg a tudós elsősorban a fogalmakban gondolkodik, a szépíró, a költő képekben álmodik. Az előbbi a logikára hat, az utóbbi az érzelmekre.

Érdekes, hogy a tanyasiak életének több sajátossága kívül marad mind Móricz, mind a népi írók művészi feldolgozásán.

Most viszont Bihari György barátom azzal keresett meg, hogy megvalósította régen dédelgetett álmát, megírta a *Horvát Sándor igazsága* című kisregényét. Amely a karcagi tanyavilágban két generáción át tartó küzdelmes, jobb sorsra érdemes parasztcsalád életét mutatja be a disznóréti cselédsorból való felkapaszkodástól a gergelyi tanyavétellel a középparaszti sorba emelkedésig, majd a generációváltás után az 1944. október végi tragédiáig, amikor is Böskét, Horvát Sándor feleségét a gergelyi tanyájukon megerőszakolják a ruszok. Illetve az összeomlásig, mert kitudódik, hogy Horvát Sándor megölte a három mocskos megbecstelenítőt, ezért felakasztja magát. Az apja 55, az anyja 53 évet élt, ő csak 31 évet. Talán ha harmincöt év kellett a felemelkedéshez, és egy elvesztett háború a pusztuláshoz. A világ folytonos változásban van, semmi sem marad így örökké.

Az író maga összegzi a tanulságot.

„*Így ért véget a karcagi tanyavilágban a két generáción át tartó küzdelmes, jobb sorsra érdemes középparaszttá vált család élete. Ez a fajta embertípus, ez az öntörvényű, autonómiára törekvő, aki minden elviselhető és elviselhetetlen körülmények közepette is fennmaradt. Biztosította munkájával a saját és embertársai életben maradását.*”

Mi tagadás, Bihari kisregényét nagyon megszerettem. Szíves örömet lektoráltam, igazítottam rajta itt-ott. Paraszti származásánál és idős koránál fogva az alkotó író kisujjában van, letisztulva, a paraszti élet minden tapasztalata, rezdülése, lelke, szívós munkabírása, akarata, törekvése. Pontosan, hitelesen, ha kell, aprólékosan, és az élethelyzeteknek megfelelő választékos parasztszókincssel tud emlékezni, írni. Élte maga is, hát írhatta is! És nem utolsó sorban nagyon nagy, hatalmas elszánása volt az írásra!

Kiemelném, nemcsak a karcagiak, hanem még a nagykunsági, karcagi í-ző nyelvjárás tudós, nyelvész kutatói, kedvelői is gazdag telérekre találnak a remek párbeszédekben!

A mai posztmodern, részben értékromboló világban, amikor az irodalmi élet csi-

nálói kiszorítódsi, uralkodási vágyból, hivalkodó gögből tudatosan devalváltnak, ócsároltnak klasszikusokat, akiknek a helyükbe akarnak, szeretnének lépni, gúny és irónia tárgyává tesznek nemes szándékokat, kiüresítenek jól működő alapérzéseket, kinevetnek hagyományokat, tehát a globalista érdekek lovagjai, finnyáskodva avítnak tarthatják a Horvát Sándorok természetes tartását, találékonyságát, dolgosságát, önbizalmát, segítőkészségét, szívós élni akarását. A lelkük rajta.

Bihari György bizonyára feltette magának a kérdést: a hagyományokhoz, a gyöke-
rekhez pedig okszerűen leásni miért fontos? Az érzelm- és értelem megalkotta öntudatért, önbecsülésért, hogy felmutassuk: senkinél sem vagyunk semmiképp sem alábbvalók! Frederic Mistralt idézem: „A mély gyökerű fák nőnek csak magasra.” De Körmendi Lajos is idézhetem, aki a gyökerek lényegéről az *Egy arc rétegei* című gyönyörű ásóversében azt írja 2001-ben a barátjának, Torok Sándor festőnek: „ők mind te vagy, / s ez mind/ a te arcod. / A múlt nem múlik el, / csak jelenné szilárdul. / Isten / örök/ jelenévé.”

Az író az örökkévalóságnak ír: „Jóllehet, a mai kor ifjabb generációi kevésbé érdeklődők a múltunk iránt, de hátha egyszer majd jön valaki, és leporolja, amit irtam”. Így gondolkozik Bihari György, aki (Körmendi Lajos nyomában is) a magyar népi írók utóda. Akit még a Szabó Pált, Veres Pétert annyira jellemző vágó, a példaadás megörökítésének vágya is áthat. Nem véletlenül határozta meg magát így az *Apáink hagyatéka* című, sikeres emlékiratában 2015-ben: „Egyszerűen egy lokálpatrióta érzelmű, a Nagykunság porát-sarát szerető és tisztelő földhözragadt parasztember gyerekének éreztem, és érzem magam.”

A realista író már az első fejezetben, a kezdetek kezdetén szeretni valóan mutatja be az induló idősebb Horvát Sándort.

„Iszonyatosan elmaradott volt az egészségügyi ellátás. Karcagon talán, ha három orvos volt a nép szolgálatában. Idősebb Horvát Sándor gyermekkorra is rettenetes szűkösségekben telt. Sokat betegeskedett. Kimaradt az iskolából: éppen csak megtanult írni, olvasni. Korán cselédnek kellett állnia. Mert a szülei is úgy kezdték. Amit keresményként kapott, azt megbecsülte, hiszen korán rájött arra, hogy a boldogulást csak a saját maga szorgalmának, kitartásának köszönhetően érheti el. A Kóti-Király-féle birtokon szolgált éveken keresztül. A gazda szerette a szorgalmas gyereket. Sokszor többet kapott, mint amit a megállapodás tartalmazott.”

Az expresszív stílus szívbemarkoló helyzeteket tud teremteni. 1913 őszén Mariskában a gyermekáldás öröme és az apa, Sándor tüdőbaja miatti félelme, vagyis a kedvesei féltése bénító tehetetlenséget okoz.

„Öntött egy bögre vizet, megtalálta az orvosságot, beletette a bögrébe, és megitta Sándorral. Sándor lehúzta a lehetetlenül keserű valamit, és jól betakarozott. Mariska elfújta a lámpát, és visszafeküdt az ágyába. Nem jött álom a szemére, csak hallgatta Sándor egyre gyorsuló, ziháló szuszogását. Félt. Nagyon félt. Megvolt rá az oka, hiszen jól ismerte Sándort. Gyerekként együtt kerültek az öreg Kóti-Király tanyájára. Kiszol-

gálták a pásztorkodást, a cselédsorsot, voltak tanyások, bérlők. Végigpergett előtte közös életük minden egyes emléke, amire eddig nem is figyelt, mert a tanyasi élet, a rengeteg munka, a sok tennivaló soha nem engedte meg, hogy a gondolataival foglalkozzon. Kezdtet volna elálmosodni, de észrevette, hogy kezd pitymallani. Ez meg azt jelentette, hogy lassan kelni kéne! Akkor most ő felkeljen? Mikor megmondta Karásziné, nehogy emeljen, nehogy megerőltesse magát, mert akkor elmehet a gyerek!”

Megható, amilyen emberségesen bánik Sándor a cselédjével, Ugocsa Mihállyal.

„Mihály a karéj kenyér felénél megállt az evéssel. A szeme megtelt könnyel.

– Mi bajod van, gyerekekem? – kérde Sándor a cselédet.

– Nincs mán nekem semmi, Sándor bátyám, de a húgaimra gondoltam, hogy ők vajon most mit esznek. Én hazavinném nekik a kenyerem másik felét. Ez olyan jó, hogy csuda!

– Egyed csak nyugodtan, megérdemled a reggelit! – biztatta Sándor a gyereket, aki kényszeredetten, amolyan lelkiismeret-furdalás mellett megette a porció másik felét is.

– Na, ide figyelj, Mihály! Itt van ez a liszteszsák, rázd ki jól a tanya előtt, oszt hozd be utána!

Mihály kirázta a zsákot, a tyúkok hirtelen azt hitték, hogy mannat kapnak, soron kívül, de bizony néhány szem búzán kívül más nem jutott nekik. Addigra Sándor Mariska hozzájárulásával kiválasztotta az egyik szép kenyeret, és beletette a zsákba. Visszahajtogatta a zsák száját, jó erősen megkötötte egy hosszabb madzaggal, majd a zsák két sarkára kötötte a madzag egy-egy szarát, és olyan hátizsákszerűen ráadta Mihály hátára.

– Na, fiam, ezt most hazaviszed anyádéknak meg a húgaidnak. Ezt a köcsög zsírt is fogjad, de vigyázzál rá, ki ne folyjon az edényből! Ne rohanj, nehogy eless a csúszós úton, oszt eltörjön a köcsög! Ha kiürül, majd visszahozod. Pár nap múlva Karácsony, Isten áldja anyádékat, mondd meg nekik!

Mihálynak újfent rogyadoztak az inai. Annyira meghatódott ezen az adományon, hogy meg se tudott szólalni a meglepetéstől. Fejébe húzta a Sándortól kapott ütöttkopott kucsmát. A hószállingózás elállt egy kicsit. A nap korongja ki-kikandikált a pehelypaplanszerű felhők közül. A kenyérkereső emberpalánta elindult a karácsonyi ajándéknak szánt „élettel” az ő féltőn szeretett családjához.”

Igen megragadó az első világháborúba való bevonulás disznóréti, tanyasi elhatározása és a vele járó aggodalmak feltárása.

„– Hová akarsz te menni? Itt akarsz benniünket hagyni? Meg akarsz halni? Hát ennyit írunk mink tenéked?

De ekkor már zokogott Mariska. Miska az ajtón kívül hallgatózott, és az is elkezdett bőgni.

– Ide hallgass! Nehéz vót a sorsunk eddig is! De ha idejön a szerb meg a muszka, még nehezebb lesz. Födönfutók leszünk a saját földünkön! Mindenünket elvisznek! Én kigondoltam, hogy lesz. Miska tudja a dolgokat. Ami még dolog van a földön a vetéssel,

azt megcsináljuk. Jövő nyárra meg hazajövünk, mire aratni kell. Az öreg Karásztól elkírem az egyik tanyást, Puskás Bélát, oszt az meg vigyáz rátok.

Mariska egyre csak zokogott. Bement a szobába, maga mellé fektette a csecsemőjét, és csak sírt, sírt. Felfoghatatlan volt a számára, hogy mi vezérelheti az ő imádott férjét, magzatjának apját, hogy ilyen döntésre adja a fejét. De mi vezérelheti a többi komáját Sándornak? Persze, ő nem hallotta a városi ember magyar zászló alá hívó toborzó-ját, nem tapasztalhatta a vásári népség buzgalmát a haza védelmére szólítván. Nem érezheti azt a kisebbségi érzést, ami Sándort érte, amikor kimondták a sorozáskori katonai alkalmatlanságát, pár évvel ezelőtt. Nem tudta, hogy Sándor meg akarja mutatni, hogy igenis, ő egészséges, alkalmas a haza védelmére!”

A Disznóréten megteremtett otthonhoz való ragaszkodás, a szeretet összetettségének tömör kifejezése a kisregény egyik legszebb része.

„Majd bement az istállóba, a lovakhoz, meggyújtotta a viharlámpát, leült a fejszékre, és simogatta a szemeivel az állatokat. Mi lesz veletek itthon? De vajon hazajövök-e? Mert hát az, ahova megyek, az háború! Majd harcolok írtetek is! Meg a tanyáir! Meg a földir! Mindenir, ami itt van! De leginkább a bentiekir. És ekkor szép csendesen sírni kezdett. Térdére könyökölve, két tenyere közé fogta a fejét, és úgy kesergett. Végiggondolta az egész életét. A sok-sok keservet, munkát, betegséget, bajt, amit gyerekkorától a mai napig megélt. Pedig még milyen fiatal volt, és már mennyi minden történt vele! Egyszer csak megnyikordult az istállóajtó, és Mariska lépett be rajta. Talán ő is érezte, hogy Sándor most kezdi felismerni a döntésének a súlyát. Mert súlyos döntés volt ez. Nagyon súlyos! És hány meg hány magyar fiatal, paraszt meg nem paraszt érezte kötelességének a hadviselést, és vállalta a céltalan és bizonytalan sorsot, a háború kimenetelét illetően. Ezeknek az embereknek itt véget ért a gondolat, csak a hazáért, a nemzetért való kiállás volt a céljuk. Hatásos volt a propaganda.

Sándor hosszan és szorosan ölelte magához imádott feleségét, és szó nélkül zokogtak egymás karjaiban. Olyan volt ez a pillanat, mintha mind a ketten megérezték volna egymás bánatát, keservét, elhatározását, belenyugodva a sorsuk alakulásába.”

Az írónak a paraszti életet illetően a néprajzosokéval vetekedő ismeretanyaga van, előnyére annyi különbséggel, hogy itt minden ismeretet életes szerepkörében, tevékenység közben látunk. Csak egyetlen rövid példát a piacolás fontosságára!

„Másnap korán reggel felpakolta az ifjabb Sándor a szekérre a csirkéket, néhány öreg kakast, és két pár választott mangalica malacot, lerekesztve, a saroglyába. Ha sikerül eladni, akkor azonnal vesz az árából egy pár zsák tengerit, mert még sokat kint hál az a mag, amit ezen a tavaszon vetettek.”

A kisregényben a nagy romantikus vagy a nagy realista elődök szemléjére emlékeztető az 1930-as évek mélyszegénységének bemutatása a karcagi Ágotán, a kubikos Ugocsa családjában.

„Szörnyű kétségbeesés fogadta a gyógyítani érkező orvost meg Sándort. Nem szólt ott senki semmit, csak a keserves sírás kísérete mellett mentek be a dohos, sötét, levegőtlen

szobába. Az egyik ágyon egy halott férfi. A másikon egy félrebeszélő, összeaszalódott asszony feküdt. A látvány a fiatal orvost is meglepte. Nem erre számított. Látott már szegénységet, lepusztult életet, de ez a látvány és szegénység minden eddigi rossz élményét felülmúlta. Szakadozott, régen kimosott ágyneműben a maguk alá piszkított halott és a magatehetetlen beteg asszony! Egyszerre volt jelen a nyomorúság és a lusta, buta ember okozta nihil.”

Bihari György belülről látja a paraszti világot, nem kívülről. Az öregek házat vesznek. A fiatal Sándor megnősül. Elmennek az öregek. A front eléri a gergelyi tanyán is Sándort és Böskét. Drámai tetőponthoz érkezünk.

„A legidősebb, a bajuszos, kismofordált az ajtón, és hamarosan jött is vissza, vállán a dobtáras géppisztollyal. Ráfogta Sándorra.

– Davaj, davaj! Bárizsnya kell!

És Sándort a középső, egy szökés vörös pofájú kipenderítette a konyhaajtón. Védekezni se tudott. A legfiatalabb pedig Böskét fogta le, ahogy az meg Sándor után akart ugrani.

Mindketten tudták, hogy most következik az, amitől rettenetesen féltek a tanyasi emberek, de főleg az asszonyok. Úgy látszik, ebben már gyakorlottak voltak ezek a férgek, mert a pillanat tört része alatt történt minden.

Sándor hallotta Böske sikítását. Szinte önkívületi állapotba került. Ugyan tudta, ha Böskét nem ölik meg, akkor kibírja valahogy a háromszoros megbecstelenítést. De utána ő következik. Leszámolni ezekkel a barmokkal!”

Sándor igazságot tesz.

„Csendben magához vette a géppisztolyt, és intézkedett.

Ezt Anyámért! Durr! Ezt Apámért! Durr! Ezt meg Erzsikémért! Durr!

Mire végzett az igazságtétellel, kiszállt belőle az erő. Leült egy percre. Végzett mind a hárommal, ott a konyha kövén a magatehetetlen ordasokkal. Félt is, megnyugvást is érzett magában.

Úgy gondolta, valamit visszafizetett azért a sok sérelemért, ami ezt a nyomorult parasztot érte ebben a háborúban.

Úgy gondolta, ez volt az ő győzelme, talán mások helyett is!”

Bihari György kisregénye érdekes mellékletekkel egészül ki, amelyek a korhűséget segítik érzékeltetni: határnevek, úthálózati térkép, fotók egy letűnt világról. Végül egy esszé olvashatunk. A címe: *A közösség, a református hitélet igazsága, avagy a bereki evangélium*. Ebben Bihari István és Molnár Gyula lelkészeknek, valamint a bereki harangavatásnak állít emléket.

Bihari György ezzel a könyvével régi adósságot törlesztett. Megírta, ami a szíven feküdt. Megmentette az utókornak. Hitelesen.

(Kis-Új-Lap. Kisújszállás, 2019.)

Saitos Lajos

Egy szonett-regényről

Zilahy L. Ágnes: *Az vagyok, aki vagyok...*

„Jót s jól! Ebben áll a nagy titok...” Jut eszünkbe Kazinczy Ferenc örökbecsű versora, amikor Zilahy L. Ágnes író, *Az vagyok, aki vagyok...* című, újabb regényét ajánljuk az olvasó figyelmébe. Ugyanis a családi és az írói név kötelez. Nyílt titok, hogy a Székesfehérvárott élő és alkotó szerző apai ágon rokonságban áll a mostanság mellőzött Zilahy Lajos íróval. Zilahy L. Ágnes tanárként, számos pedagógiai szakkikk mellett, kezdett bele a szépírástába, és nem is akármilyen sikerrel. Néhány éve debütált *Lányok, anyák, utazások* című kisregényével, amelyben az író egy fantasztikus utazásra invitálta olvasóit: Bali és Capri szigetére. A tájleírásokon felül spirituális tartalmakkal, szerelmi szállal, tanulságos történetekkel, és az életből vett példákkal fűszerezte meg írását. Sajnos, azonban ez a könyve visszhang nélkül maradt.

Jelen kötete pedig párkapcsolati problémákat feszeget. Mint az író önvallomásában mondja: látteleket kíván adni a mai fiatalok, a „húszasok-harmincasok” életfelfogásáról, gondolkodás módjáról. A kisregény fókuszában a barátság, ármány, hűség, összetartozás, az elfogadás és bizalom, valamint: a szerelem, megcsalás, féltékenység, majd a szakítás áll. Első olvasásra a recenzensnek a 18. század második felének francia regényírója, Laclos – teljes nevén: Pierre-Ambroise Choderlos de Laclos *Veszedelemes viszonyok* című levélregénye jutott eszébe. Laclos – mert elsősorban katona volt – írt stratégiai értekező prózát is, *A háborúról és a békéről* címmel, de e regénystruktúra – a levélregény – megújítói közt tartják számon. A *Veszedelemes viszonyok* magyar fordításban a múlt század '70-es éveiben jelent meg.

A magyar prózaírók közül pedig Temesi Ferenc nevét említhetnénk, aki *Látom, nekem kell lemennem* novellafüzér kötetét meghaladva, *Por* című, rendhagyó regényével állóvizet kavart a kortárs irodalomban. A *Por* ugyanis lexikon-regény, címszavakra írt szócikkek gyűjtemé-nye, lexikon méretű terjedelemben, amely mára már az életműkiadás része.

Nos, Zilahy L. Ágnes műve, szövevényes kisregénye okán került párhuzamba állításra. S a tizenegy fejezetre osztott mű, az egyes fejezetcímek egybeolvasásával – Őrült pillanatok; Pont ott party; Panellét; Anya és lánya; Születési meglepi; Szerelem a láthatáron; Martin újra elemében; Barátnők; Szakítás; Marió otthona; Holiday Ibiza; Heart; A buli; Korházban – akár egy szonett kezdő és csonka sorai is lehetnének, mint ahogyan egy-egy fejezet szonett is lehet, prózában megír-

va. Az írónak mértéktartó, s rendkívül fegyelmezett stílusa enged következtetni mindezekre. S az egész könyv pedig – minden túlzás nélkül – mester szonett: azaz szonett-regény.

A cselekmény időben a Pont ott party-tól és A buli című fejezetekkel az egyetemre utalhat. A regény helyszínei többnyire a fővároshoz köthetők, de egy meg nem nevezett vidéki kisváros is fölbukkan a leírásokban. S ha már leírások, azok mértékadóan kevesek, inkább dialógusokra épül föl az írás. A mű szereplői az egyetemre utalva – felnőtté érésük során megismerik, mi is a szerelem, a szex? Milyen is a lélek nélküli ölelés?! Ha igazán szeretik egymást a szereplők, hagyják-e, hogy a társuk tapasztaljon, tanuljon, szabadon hallja meg szíve hangját, hogy ráébredjen saját erejére? Van itt minden felnőtté válás során: szexualitás, pénz, kábítószer, hatalom s jövőkép. Hogyan érdemes élni? A leg-tisztább vágyak szerint vagy attól függően, hogy vágyaink keserűek vagy édesek, fanyarok vagy boldogok. Elég csak vágnyi a boldogságot a képzelet kósza szárnyán? Eljutnak-e szereplőim a valós felismeréshez, - Az vagyok, akik vagyok... – képesek-e sorsfordító döntéseket hozni életük sorskerekén – fogalmazza meg gondolatait regényével kapcsolatban az író.

A kisregény érdekessége, hogy elsősorban férfi szereplői: Krisz, a modell; Martin, a művész; Mária, az informatikus és vállalkozó szemszögéből közelíti meg e kardinális kérdés-csoportot, akik önmaguk életszemléletét nyíltan felvállalják. A regény sztorija nyílt végű, így továbbgondolásra készíti az olvasót.

A kellemes küllemű könyv borítóját, S. Gömöri Dorottya grafikája felhasználásával Pereszlényi Helga tervezte, s a grafikus művész néhány képe látható a könyvben is. S ne várjon az olvasó obszcén és durva szavakat, attól mentes Zilahy L. Ágnes kisregénye. Az tartják az irodalmi berkekben, hogy egy könyvet mindenki meg tud írni, de a második mű a mérvadó – Szép Ernővel szólva – ezen a „be ronda” pályán. Ajánljuk hát Zilahy L. Ágnes kisregényét bármely felnőtt korosztály olvasóinak figyelmébe!

(Hugarovox Kiadó, Budapest, 2019)

Sándor Miklós

Szelíd, bátor leleplezés

Deák-Sárosi László: A szimbolikus-retorikus film – Szóts, Jancsó, Huszár, Mundruczó, Tarr és a modernizmusok

*„Ami a szónokokat illeti, három okból kelthetnek bizalmat...
Ezek képesek meggyőzni: a bölcsesség, az erény és a jóakarát.”
(Arisztotelész)*

*„A hatás a művészet egyik alacsony valójára...
Mégis az egész művészet . . . a legnagyobb hatás irányába mozog.”
(Hamvas Béla)*

Deák-Sárosi Lászlónak *A szimbolikus-retorikus film* címen 2016-ban jelent meg monográfiája, két nagyon ritka jellemzőért dicsérhetjük a szerzőt, a közvetlen-személyes közlésért, illetve a mindig érezhető és kinyilvánított, világos etikai alapállásért. Felszabadító az elegáns distinkció, amikor pontos, rövid érvekkel áll szembe a szokásos, elfogadott néze-tekkel. Nem akar uralkodni rajtunk, nem kíván legyőzve meggyőzni, de mindig rögzíti, ki-mondja értékítéletét, mivel megőrzött-megélt értékrendszere van.

A terjedelmes műből – 470 oldal – csak az eléleti rész bemutatását végzem el, terjedelmi okokból . . . Így sajnálattal lemondok az imponáló filmelemzések élményének közvetítéséről. Az elméleti részen belül az utolsó 20 oldal a filmelemzés módszertanát vázolja fel, ezáltal oktatási segédanyagként is felhasználható, ami a szerző nyílt szándéka is.

Az elméleti rész bevezetésében az elméleti keretről, a vizsgált anyagról és időszakról, a célokról, hipotézisekről, módszerekről és következtetésekről ír. Kettős bizonytalanságról tudósít, melyek az információs-kommunikációs világunk sajátjai: egyrészt az elméletek ön-törvényűsége, kapkodó meghatározásai, másrészt a realitással való kapcsolat esetlegessége. Elmélete megalkotásakor a fix pontot szerzőnk a retorikában találta meg, ami alapvetően az arisztotelészi bölcséleten alapul. Úgy tűnik ez a szakirodalomban általános kiindulópont, de az ókori, görög filozófia alakjai manapság formális, vagy technokrata módon kerülnek a történetbe. A retorikát meggyőzésre, érvelésre szűkítik le, ezzel mellőzik a döntő etikai dimenziót. A multimédiás szövegekben a klasszikus retorika felszínes felhasználására kerül sor. Alapvetésként Knape *Képi retorika* című művét fogadja el, ami az állóképek elemzését nyújtja. Innen kell a szerzőnek elmozdulnia a mozgóképek elemzése felé. A film

egy különös szövet, „találkozási övezet,” a képiség és a nyelv szférájában mozog, de érintkezik az esztétika és filozófia világával is.

A tanulmány kiemelten az 1998-2011 közötti időszakot vizsgálja az előzmények értelmezésével. Deleuze korszakolása alapján először a mozgás-kép, a nyílt kommunikációs szakaszról beszélhetünk (1896-1950). Ezt az idő-kép korszak követi (1951-1990), reflexív, illogikus jellemzőivel. Ekkor kísérleti helyzet jött létre, elvárva a néző „nyitott és aktív” szerepét. Az ok leleplező: „a filmnyelvet meg kellett újítani elevenségének és művészi jellegének fenntartása miatt. . .” Lyotard szerint azonban 1980-tól már a posztmodern poétikai paradigmaváltásról beszélhetünk, melynek leírására a széttagoltság és többértelműség jelzőit használhatjuk. Szerzőnk ezt helyesen szimbólum-kép korszaknak nevezi. A posztmodern katasztrófa fogalom. Gondoljunk csak arra, hogy korszakoláskor a szerző által szintén idézett Pethő már az 1870-es évekre vezeti vissza a fogalom megjelenését, illetve magát a korszakot a '60-as évek elejére teszi.

Kiemelten fontos két új fogalom jelenik meg a monográfiában: a szimbólum-kép és a szimbolikus-retorikus film, vagyis a szerző saját útja, amit nevezhetünk a szokványos poszt-modernről való leválásnak is. Álláspontja szerint a paradigmaváltások egymásutánja nem éles választékok, a megtagadások is részlegesek. Az elméletgyártók a változásokat újításnak mutatják be, ami sokszor csak kísérletezés vagy egyoldalú túlzás. Ezt a zsákutcát nevezi Compagnon „a teoretikusok mániájának.”

A monográfia célja egyfajta hármassággal jellemezhető: kép-szöveg változás követése a magyar filmtörténetben, továbbá retorikai alapú kritikai attitűd kialakítása, valamint a retorikai elemzés módszertanának megalkotása kilenc magyar film részletes elemzésével. Természetesen a második és a harmadik elem egymásra épül és ígér nekünk igazi élményt. A szerző véleménye szerint a narratív formák meghaladását jelenti a szimbolikus-retorikus film, amely epizódok helyett szimbólumokra épül. Figyelmeztet a manipuláció lehetőségére, visszaélésre, hamisításra – az arisztotelészi éthosz, páthosz és logosz eltorzítására.

Öt hipotézis igazolására vállalkozik, ami figyelmeztetés és leleplezés is egyben ebben a posztmodern miliőben. Ezeket a hipotéziseket összevonva kiemelhetjük a szakmai bel-terjedést, értékbonlasztást, a közönségtől való eltávolodást és a fiatalok közötti siker-telenségét ezeknek a filmeknek. A fentiek súlyos állítások, de igazak, sokszor nem tudatosult és elhallgatott tények. Ezt megerősíti a gimnazista osztályokkal végzett befogadói felmérés.

Az írás második, uralkodó része az elméleti alapvetés. Ebben a film retorikai alapjának vizsgálatával nyit. A történeti kezdetek, pl. Arisztotelész, Cicero elméleti írásai bizonyítják a mára elfeledett normát, hogy a retorika közösségi érdekek (!) elfogadására épüljön! A retorika, mint gyakorlat és elmélet nem a szicíliai zsarnokok elűzése után kezdődött, hanem jóval korábban, gondoljunk Szolónra, a hét bölcs

életművére. Úgy tűnik, mintha ez a fordulat a szakirodalom tévedésének átvétele lenne. Szerzőnk figyelmeztet arra, hogy a meggyőzés során az éthosz mindig hitelesítő erő! A mozgókép világában tehát a rendező éthoszána kell hitelesíteni a közlést, amit a film megfogalmaz. Történeti hibának vehető, a középkori retorika prédikációra való szűkítése, hiszen a tríviumban kiemelkedő szerepe volt a retorikának. Ki-marad a reformáció hitvitázó korszakának említése is, így a XVIII-XIX. század említése előzmény nélküli. A XX. század teoretikusai közül jogosan emeli ki McLuhant, mint a média elmélet legfontosabb képviselőjét. A szerző számára nála is fontosabb R. Weaver, aki a retorika alapját az értékek rendjében, annak szentesítő erejében látja.

Áttérve a vizuális retorikára kiemeli a szerző annak interdiszciplináris jellegét, továbbá nyelvtudományi és pszichológiai meghatározottságát. Áttekinti röviden az egyes irányzatokat, kiemelve Ott-Dickinson és Kenney-M. Scott felosztását. Szerzőnk a képi retorikát tekinti kiindulópontnak, ami a vizuális retorika szűkebb területe. A német *Bildrhetorik* tanulmány-kötet veszi alapul, de a szerkesztőtől, Knapetól eltérően a művészetfilozófiával és a képmisztikával való kapcsolatot hangsúlyozza. Számomra értékes észrevétele, hogy a német szerző értelmezési tartománya sok kérdésben túl tág. Elemzésének kiemelt vizsgálata a filmképre irányul, hisz ez tartalmazza a legtöbb és legjellegzetesebb filmes információt. Áttekinti a XX. század eltérő álláspontjait a filmnyelvre vonatkozóan, tévesnek ítéli a jellemző kiindulópontot, hogy a filmnyelvet az emberi nyelv mintájára kívánták leírni. Az alakzatok, szóképek elemzésénél bátran rámutat, hogy előfordulhat, hogy a képek nem állítanak, csak mutatnak valamit. Továbbá az általa bemutatott Doelker féle alakzat és szókép táblázat a kettőt keveri, illetve kifejtési lehetőségei szűkek, hiányosak. Dicsérendő, hogy rögtön 15 példával, film-kockával illusztrálja a táblázatot. Ezek a képek és a szerző kommentárjai szórakoztatóak, és egyben leleplezőek számomra. A kihívó, eredeti ötleteknek képelt képek kisszerűsége, kezdetlegessége társul föl Mundruczó és Jancsó filmjeiben. Elegáns kontraszt, hogy Szóts és Huszárik képei ellenpontozzák az előző két rendező világát.

Kulcsfogalomhoz érkezünk, a szimbólumhoz, az ókori görög kultúrtörténeti háttér leírását dicsérhetjük. Alapvető veszélyre figyelmeztet, a szimbólum a valóságot átírhatja, eufemisztikusan áthangolhatja, ezzel a normaszegéssel etikai vétséget követhet el. Arisztotelész nyomán a meggyőzés forrásait – éthosz, páthosz, logosz – bemutatva, ezek kölcsönös áthatásának lehetőségét markánsabban kellett volna megfogalmazni. Veszélyre figyelmeztet: a klasszikus dramaturgia és elbeszélés a modernitás irányzataiban lebontásra kerül, a rekonstrukció homályossá válik. A szimbolikus retorikus film ezzel a történetmesélést építi le, nevezhetjük ezt felfüggesztésnek, felülírásnak is.

A dolgozat origójának tekintem a modernizmus elméletek vizsgálatát, szerzőnk

kara-ktére, alapállása itt fogalmazódik meg a legvilágosabban. Nagyon helyesnek ítélem, hogy a filmen túl az irodalom- és művészetelméletre is igaznak tekinti a diagnózisát. Ki nem mondva, a kultúra egészének válságállapotát írja le! Tételmondatnak veszem a „...megdőb-bentő fordulattal fulladtak ki . . . „ fordulatot, mert ami kezdetben fejlődést hozó, innovatív volt, az önmaga ellentétébe fordult át gyakorlati, elméleti értelemben egyaránt. A végeredmény Paul de Man alapján: „Az irodalom. . . arra ítéltetett, hogy . . . a legmegbízhatóbb nyelv legyen, . . .” Kérdezhetjük a szerzővel, a modernizmus képviselői miért tagadják a logika bizonyító erejét, a referenciát a valósághoz? Helyette válaszolunk: a szálnalmas önkény miatt, amit kreativitásnak és szabadságnak hisznek-hirdetnek. Eltűntetik a valóságot, a meg-újulás kényszerre válik, az öncélú paradigmaváltás büvöletében élnek. Szerzőnk már a monográfia elején megfogalmazza a gyógyírt, a kiutat: a valósághoz való visszatérést, a konkrét, tapasztalati dolgok tiszteletét! Értékes három mozzanat említendő, kiváló a modernizmus genezisének bemutatása, politikai tekintetben a marxizmussal, a másik szélsőséggel való érintkezése, illetve Compagnon öt paradoxonának példákvaló illusztrálása. Mintegy ráadásaként a modernizmus elmélet után kitér a posztmodernre, hisz ez a szimbolikus-retorikus film jellemzőihez nélkülözhetetlen, mert ennek stílusjegyei uralkodnak a művészet és az irodalom világában. A filozófia világából a szerző a marxizmus, az egzisztencializmus és a dekonstruktivizmus direkt hatásáról beszél. Rendezőket említve, pl. Godard, Pasolini, Jancsó, akiknek radikális, osztályharcos múlttagadása a marxizmushoz húz. Az egzisztencializmus és a dekonstrukció esetében Heidegger és Derrida elegáns, rövid idézetekkel kiegészített értelmezései rámutatnak a filozófusok eredendő gondolatainak eltorzítására, felületes, önkényes alkalmazására a rendezők programjaiban, filmjeiben.

Szerintem szinte infúzió a rendezőknek az efféle filozofálgatás. Így „megemelik” magukat... Ezen „filozófiai töltettel” játszhatják el az alkotók a lázadást, a konfrontációt, a mániakus nyelvi agressziót, az ismétlődő deheroizálási rohamokat, „új formaként adva el a káoszt”. Végállomásként a pesszimizmusba és nihilizmusba menekülnek, utal Deák-Sárosi László Jancsó és Tarr késői szakaszára.

A 79. oldaltól egy szerencsés megoldással találkozhatunk, a szimbolikus-retorikus film elméleti bemutatását összeköti konkrét filmkockákkal mintegy bizonyító anyaggként. „A modernizmusok a filozófia szélsőséges vizein evezve” megtévesztőek, hamis valóságot te-remtene! Az utolsó vacsora a Arabs szürkénél című Jancsó filmnél kiderül milyen banális „filozófia” mutatja magát rettentő eredetinek és bátornak. Konkrétan: Kapa és Pepe szereplése a Hősök terén . . . „Isten vagyok, király vagyok!” Mérhetetlen gög és görcs a pózok mögött...

Akkor válik közönséges provokációvá a dolog, amikor tartalmi normaszegés is megvalósul, azaz nemzeti és állami jelképek kigúnyolása történik . . . Ez a provokáció egyben gyávaság, ennek példaként említendő, amikor Jancsó Petőfi mögött bú-

jik, mintha ő mondaná a rendező idétlenségét. Dicsérendő, hogy szerzőnk kitágítja a vizsgált jelenséget, mert jelzi az azonosságot, párhuzamot az újságírás, a televízió és az internet területén. A posztmodern kikerülhetetlenül belezuhan a tömegkultúrába, annak vulgáris eszközeivel is él. . . .

Súlyos, amorális jelenség, hogy a filmkritikusok falaznak a rendezőknek, ellenállás nélkül elfogadják a szimbolikus-retorikus filmeket, akár a jelentés nélküli filmet is normalitásnak véve. A nézők ítélőképessége ezáltal leépül, a közösség pénzéből dolgoznak, de a közösség értékeit tagadják, akár „magánművészetnek” is nevezhetjük a jelenséget. Szerzőnket idézve: „Megtermékenyíti a kultúrát a kulturátlanság stilisztikai regiszterével.” Ennek a filmvilágnak egyre fokozódó radikalizmusa, tagadása a filmes esztétika „végállomását” hozza el.

A tanulmány nagyon fontos részéhez érkezünk, amikor a szerző indoklását olvaszuk a kiválasztott rendezőkről és filmekről. Így Jancsó, Tarr, Mundruczó vizsgálata az 1998-2011 közé eső szakaszra koncentrálnak, amit a szimbolikus-retorikus film és a posztmodern végső stádiuma egybeesésének is tekinthetünk.

A három rendező kiemelését indokolja a filmes szakma elismerésével – díjak, szakirodalmi hivatkozások – továbbá általuk valósulnak meg a legteljesebben az elemzésben leírt elvek, és szoros kapcsolatban is állnak egymással, ráadásul az első kettő része a kerettantervnek is. Finom, leleplező iróniával szerzőnk megemlíti, az értelmező irodalom, a forgalmazás, az oktatás emberei „összedolgozva” az alkotókkal a filmi manipulációs mechanizmus megvalósítói. Az alkotók összefonódását, önimádatát teszi nevetségessé a 34. kép alatti szöveg. Jancsó közülük kiemelendő, mert márkanévvé alakult, neve alatt bármi eladható, a támogatási rendszer teljes el látottja. (Grünwalszky szerep. . .) Ijesztő viszont, hogy a szaklapok a kritikai elemzés előtt bezáródnak, ezért van kiemelkedő szerepe ennek a tanulmánynak!!

Különös kettősségről beszélhetünk, a szimbolikus-retorikus filmek látogatottsága csekély, miközben a filmtörténeti és oktatási kánon kiemelt tényezői. Nagyon jól jellemzi a „végállomást” Tarr nyilatkozata: „Szeretnék még készíteni egy filmet a világvégéről, aztán befejezem a filmezést.” Íme a film halálának bejelentése. A posztmodernitás világához tartozó rendezők pusztulást, leépülést, nihilista életérzés ajándékoznak nekünk.

Nyugodt és egyben határozott kontrasztként az eddigiekkel szemben Deák-Sárosi két kiváló alkotót emel fel. Mindkettő – Szóts, Huszárik – megelőzték az európai paradigmaváltást. Az előbbi az olasz neorealizmust előzi meg, míg Huszárik a szimbolikus-retorikus film előképe szimbólum kiemeléseivel, motívum összefüggések megjelenítésével. Modernizmusuk valódi megújítás és nem spekulatív, formai öncélúságba fulladó manír. Ráadásul mind a szakma, mind a közönség elismerte az *Emberek a havason*, illetve *Szinbád* című alkotásokat.

Az elmélet záró része a retorikai elemzés szerkezetével és módszerével foglal-

kozik. Ezzel egyben előkészíti a tanulmány második részét, a kilenc film konkrét vizsgálatát. Jelzi, hogy ezzel együtt a korszak ívét is megrajzolja. Tíz szempontra építi fel a vizsgálatát, amelyek között kölcsönhatást feltételez, azért jelentős ez, mert mások elemzései sokszor egy megközelítésre összpontosítanak, legtöbbször így adósa maradnak a film összjelentésével, és az etikai üzenet megfogalmazásával, a történelemábrázolás hitelességével. Adamikné Jászó Anna felosztását követi, természetesen átalakítva a játékfilm sajátosságainak megfelelően. A tíz szempont egy-egy alfejezetet alkot a műben. Ezt alkalmazva középiskolai és egyetemi képzésben a diákok helyesebben értelmezhetik az alkotásokat, egyben ellenállóbbak lesznek a különféle manipulációs hatásokkal szemben. Ennek a célnak a megjelenését nem tudjuk eléggé kiemelni!

Javaslatként rögzíti az elemzés öt fázisát, amiből a képi és szöveges archiválás a kiemelendő. Ráadásul számtalan tanács és indoklás is olvasható itt. A tíz szempont konkrét leírásából meghatározóvá a retorikai szituáció válik. Természetes, hisz a film nyilvánosság előtti kommunikáció, olyan, mint a nyilvános beszéd. A rendező pedig olyan, mint egy rétor, akinek állítani kell valamit a világról. A meggyőzés során azonban „a kreativitás jegyében” a fiktív világot relevánsnak tűntetheti fel. A rendező éthosza tehát nyilvánvaló, kiderül miképp viszonyul a közönség (közösség, társadalom) értékrendjéhez, rossz esetben így bukkanhat fel a botrány, a blaszfémia. Helyesen érvel a szerző, amikor a demokráciára hivatkozva közli a többség értékrendjét támadni nem helyes, például megkérdőjelezni a nemzet fő jelképeit, értékeit, és a vallást. Emellett megjegyzi, a művészfilmek sokszor az igénytelen tömegnézés felé hajlanak, illetve a másik végletként a filozófia és az elmélet csapdájába kerülnek: individualista pesszimizmusba hanyatlanak. További kiemelendő szempont: érvelés a kisszerkezetben (stílus). Mivel a film képekből áll, ennek kell a legfontosabb, legszélesebb elemzéssé válnia. A képi retorika kiemelt szerepe ellenére azonban az elemzések jelentős többsége a fogalmi szint értelmezésénél megreked, a képi szintig nem jut el, nagyon sokszor csak szöveges leírással találkozunk, egyetlen képmelléklet sincs ezekben a könyvekben. A kép a szemléletesség és a bizonyítás eszköze is. Követelményként, normaként megfogalmazható, hogy nem csupán azonosítani kell a képi jelenségeket, összefüggéseket, hanem meg kell állapítani azok jelentését a helyiérték és a film egészének vonatkozásában, emeli ki a szerzőnk.

Összegezve, a tanulmány messze túlmutat a filmes világon. A kultúra állapota, az értékválság, a modernitás működési mechanizmusa, az intézmények fölötti uralom, a társadalom kiszolgáltatottsága-alávetettsége, immunitásának hiánya egyaránt feltárul a műben. Rendkívül hasznos, hogy a könyv a képzésben is alkalmazható, ezáltal a diákok árnyalt elemzőkészsége és szellemi önállósága egyaránt létrejöhet.

(Magyar Napló, Fókusz Egyesület, Budapest, 2016)

Saitos Lajos

Éjszaki fuvallat

Ablakomban az égi
kandeláber a telihold
fölfénylik nyári álmatlan
éjszakán s megvilágítja
Mózes arcmását egy
Kass János-grafikán
lám mily élvezhetőn
még ha így életlenül is
életes mintha csak egy
madárcsontú köhécselő
művészettörténész nézné
éjelente együtt a Holddal
Mózeset aki téblábol a kövek
közt – még vésésen innen...!

Újratervezés

Már hamuhodik a múltad
lősz lesz belőle humusz
építkezik rajta a televény
sejtjeivel húz íves falakat
mikro-organikus katedrálist
hajlékot az isteni szónak igének
a recept szerinti gyógyuláshoz
s minden máshoz – csont a
csonthoz – fűszálhoz és
amit még e hajnali vers hoz
az élethez – a viháncoláshoz
udvarunkon az épülő házhoz
lelkifurdaláshoz a lánchoz
koncentrálódnak a szilikátok.

Születni augusztusban

Születni augusztusban
amikor a császárok halnak
s éjszakai zápor veri az ablakot
a tarlóföldet siralmas öröm
és bánat is egyszerre hisz'
császár a ravatalon a mag
meg a csűrben és az újbor
új tömlőben – így mulat és
gyászol a csürhe népség
gerince villan mint penge
vagy éppen kukorica cső
s meghalni augusztusban
miként a császárok teszik –
mégis *holtunk egyforma rang.*

Súgj még...!

A véznák éheznek
a szomjúhozók ajkán
csörömpöl a szó

a bénák kopognak
jelelnek a félfülűeknek

siketeknek
súgj még Hang!

Ezredváltó sűrű ének

*Ködöböcz Gábornak.
a hatvanadikra!*

A víz locsog, morog
és hallgat, barátom!

Az erdő fái már érzik
a láncfűrész-szagot...

A kifutópályán elhagyottan
vesztegel egy mozgólétra...

S jégben villan
a hegygerinc...!

Ahová nem juthatsz –
oda tekints!!!

Nagy Zita

Lírai fényjáték

A. Túri Zsuzsa: Tűztündértánc

A költészet mindenkori mibenlétéről megannyi elmélet, ideológia értekezik, meglehet, több létezik belőlük, mint magukból a költeményekből. Azonban A. Túri Zsuzsa líravilága elegáns reflexiója lehet a Gyurkovics Tibor, Kossuth-díjas költő, író és pszichológus, tömör, de szuggesztív hasonlattal festett definíciójának, miszerint: „A vers valami éteri magány, amit mégis meg lehet osztani. Egyetlen pont, melyben benne csillog a világegyetem, mint pupillán a könny.” Ez a megosztott magány, a mindent érzékelő, szentítv alkotói tekintettel befogadott realitás, a nemcsak túlél, de megélt létezésélmény, az emberi és művészi szférákban megcsillanó mindenség, a világ mindennapi, de valószínűbb valósága lüktet A. Túri Zsuzsa kortárs költő, író köteteinek lapjain. A *Hetedik* című folyóirat hasábjain szerzőként maga is hasonlóképpen nyilatkozik megkapó őszinteséggel, szimpatikus szerénységgel a művészetéről: „Kalandos életem leegyszerűsített, tömörített vallomásai ezek, melyekben ott vagyok én és az általam látott, átölelt Világmindenség. Az áhitat és az iszonyat, a boldogság és a halálfélelem. Életem, az Út a végső állomás felé csodákkal és csalódásokkal teli. Ezt szeretném megosztani azokkal, akik a verseket szeretik.”¹

Az évtizedek óta Genfben élő alkotó művei folyamatosan és régóta – az irodalmi antológiák mellett – több hazai és svájci folyóiratnak a megtisztelő, magas nivót képviselő, szilárd építőpanelei. A teljesség igénye nélkül, többek közt; az *Agria*, *A Hetedik*, az *Art'húr Irodalmi Kávéház*, a *Litera-túra*, a *Montázs*, az *Irodalmi Epreskert*, a *Zürichi Magyar Ház* és a *GenfHun*² lapjainak visszatérő, megbízható szerzője. Első önálló verskötete, a *Befejezetlen szimfónia* 2015-ben látott napvilágot, majd az értékteremtő alkotóosztón friss lendületével azóta már évről-évre, 2016-ra és 2017-re datálva két újabb figyelemre méltó kötettel mutatkozott be, a *Boszorkánytűkör*, és a legifjabbik, a *Tűztündértánc* titulust viselő, remekművekké. Ez utóbbi kettő könyvalakban a budapesti *K.u.K. Kiadó* lelkiismeretes gondozásában jelenhetett meg, akár csak az idei (2019. októberi), már prózai szövegekre komponált, a *Sivatagi szél* című regénye.

A fentebb említett verskötetei stabil bizonyítékai, hogy alkotójuk költészetének kiemelkedően acélkompetenciájú tehetségével, kiforrott, de üde hangjával van jelen a kortárs magyar versirodalom palettáján. A mindennapi impressziók modorosságától mentesen, finoman tolmácsoló látens tartalmi különösen erős atmoszférával, intenzív vibrálással bíró versekké manifesztálódnak a legutóbbi, a *Tűztündértánc* lapjain

¹ <http://ahetedik.hu/kategoriak/interjuk-es-riportok/itemlist/user/6113-aturizsuzsa.html>

² <http://ahetedik.hu/kategoriak/interjuk-es-riportok/itemlist/user/6113-aturizsuzsa.html>

is. Méltatás nélkül már a cím mellett sem érdemes elmenni, szeniális költői, nyelvi lelemény, ütemes hármas alliterációja pattogva menetelteti a kötetek sorában is harmadikként érkezett művet, és már talán véletlen ösztönösség, hogy a „T” betű a magyar ábécé harmincharmadik grafémája, a számmisztikában is kitüntetett szerepkörben fűző hármas így leheletnyi árnyalatot képezhet a tudatalattink felületén.

A. Túri Zsuzsa versei tagadhatatlanul karakteres vonzással bírnak, egyik legfőbb erényük az egyszerűséggel kifejezett jelentős, a röviden elregélt végtelen tartalom. „Az egyszerűség arany középút a túl kevés és a túl sok között.” – ahogy a művészi érdeklődéssel is bíró Steve Jobs, a számítástechnika egyik úttörője vélekedett. Ezt a fajta sérülékeny harmóniát a szerző nobilis igényességgel lopja lapjaira; giccs és túlmélyítés nélkül, de páratlan zenei akkordokkal, lírai vizualitásokkal kooperálva, a művészire emelt konkrétum szépségében megnyilatkozva. Megannyi pársoros verse kurta tömörségében katartikus teljes egész (pl. a *Broken*, *Haikuk csak úgy*, *Őszi* című versei, akár az alábbi, *Négysoros 2.*³ névvel illetett remeke: „Hold-magányban oldódik az alázat / Ezüst homályban kínál bor-ködöt./ Széthasított csönd küld nyugtalan lázat./ Behúztad függönyöd.”). A lényegeset letisztultan közlő költői habitust méltatja a kötet utószavát jegyző Baranyi Ferenc, Kossuth-díjas szerző is, verseinek ritmusát pedig tehetséggel álmodta tovább hangszerre Németh Viktor (*Wyq Thor*) és Lukács István⁴.

A *Tűztündértánc* verseiből állandó energia, dinamikus lendület árad; „minden szüntelenül mozog, nem létezik mozdulatlanság”⁵ – így hirdette az '50-es évek kinetikus művészeti irányzatának egyik képviselője, a svájci Jean Tinguely. Úgy tűnhet, A. Túri Zsuzsa mintegy irodalmi szinten valósítja meg azt a fajta mozgalmasságot, amellyel a képzőművészetben a kinetikus, és az abból később kifejlődő, optikai művészet (röviden: Op Art) dolgozott. Nem csupán a sorvégi rímek, a sorközbeli összecsengések, a gondosan szerkesztett szótagszámok aránya és minősége vezetnek töretlen ütemmel érdeklődésünk, de számos más költői eszköz magas szintű alkalmazása is. A temérdek kép, szín, az érzékszervekre ható kifejezések, az igék mozgalmassága, a helyenkénti tagoltság, a gyakori egy vagy két szavas sorok (pl. a *Tudod...*, *A fák, télen*; *Nem azért*, *Szemhéjam alatt*⁶ című versekben), a mondanivalók könnyed-súlyossága, a műfaji sokszínűség, ezen belül még képverset is találunk (pl. *Emlék rólad*⁷). Mindezek által szinte fáradhatatlan hullámoznak, szikráznak, mintegy táncolnak velünk a *Tűztündértánc*béli versek. Ahogy a nagy irodalmi elődök hagyományaiként meg-megjelenő, rendkívül jól

³ A versek a *Tűztündértánc* kötetben: *Broken* (31. o.); *Haikuk csak úgy* (74. o.); *Őszi* (78. o.), *Négysoros 2.* (13. o.)

⁴ <http://versdalfeszt.hu/index.php/hu/koltok-2018/45-2019/koltok-2019/2419-a-turi-zsuzsa>

⁵ Amy Dempsey: *A modern művészet története*. Képzőművészeti Kiadó, Budapest, 2003 (ford.: Szekeres Andrea és Szikra Renáta)

⁶ A versek a *Tűztündértánc* kötetben: *Tudod...* (25. o.); *A fák, télen* (42. o.); *Nem azért* (67. o.); *Szemhéjam alatt* (69. o.)

⁷ A vers a *Tűztündértánc* kötetben: *Emlék rólad* (49. o.)

alkalmazott bravúrokat is felfedezhetjük, mint a babitsi többszörös alliterációkat (pl. „Légben lengő láng a lány.”⁸) Ugyanígy a weöresi vidáman komoly, komolyan vidám nyelvi virtuozitást (pl. Ő [ABC]⁹ című versének remek nyelvi leleménye, végigmenve a magyar ábécén, alliteráló kétszavas sorok egymásutánja, de ugyancsak eltalálva az egyensúlyt és nem erőltetve a különlegesebb karaktereket, mint a *cz, dz, dzs*). Szintén grandiózus megoldás a *Tetvemberek*¹⁰ című vers végig „E” betűre épülő kompozíciója, akár Varjas János *Megtért embernek éneke* című művéhez hasonlatos, méltó, modern – a magyar nyelv „mekegő” vagy „eszperente” jellegét kiélvező – szövegvilága. A *Fogoly vagy bennem...*¹¹ című alkotás a Juhász Gyulától beépített játékos intertextualitás („s igen itt vagy minden csálé nyakkendőmben”) által is újabb dimenziókat kap.

A borító, a citrom-lila színár komplementerségére alapuló, optikailag mozgást keltező, fényjáték illusztrációja Révész Éva Gabriella számítógépes grafikus remekül eltalált, a kötet belső tartalmához jól illeszkedő, neo Op Artként is tekinthető alkotása.

„A költő mindig fest” – állítja a *lessingi*¹² tétel, és régről ismert, a művészeti ágak közt nincs éles elhatárolódás, csak eszközeik különböznek. Így a műfajok ösztönös, indirekt egymásba játszásának kiváló alkotói vezénylese; a zeneiség, a gondosan festett képek a szövegterület szépen tágitják a többi érzékelés felé, a teljesség irányába elmozduló, összhangzatú eleven versgyűjteményt építve ezáltal. A pozitív értelmű, arányos ket-tösség jellemző a versek témájára, stílusára, beszédmódjára. Szakrális és profán elemek, világi tapasztalat és misztikus érzület, a részletek nagysága, a nagyság részletei, a személyes élmény és tanult ismeretanyag, egyéni és kollektív emlékezet (pl. *Futórozsa utca, Pesti srácok*¹³), otthonosság és otthontalanság érzése (pl. *Honvágy, Otthon?*¹⁴), a vallásos hit és filozofikus kételkedés, kapcsolat másokkal és magunkkal, mind-mind végigvetülnek, mint a mindennapi élet fény-árnyékjátékaiból előhívott színes versképek.

„Fontosabb átérezni egy alkotás jelenlétét, mint megérteni.”¹⁵ – így vélekedett az optikai művészet nagymestere, Vásárhelyi Győző, ismertebb nevén Victor Vasarely. Különösen érvényes ez az olyan hangsúlyos jelenléttel, impresszív fényjátékkal pulzáló (ragyogó) alkotások esetében, mint amilyen a *Tűztündértánc* kötet is, amelyet bátran bízhatunk a léleklogika tisztább, tévedhetetlenebb tekintetére.

(K.u.K Kiadó, Budapest, 2017)

⁸ A *Tűztündér* című vers a 60. oldalon

⁹ A vers a *Tűztündértánc* kötet 11. oldalán

¹⁰ A vers a *Tűztündértánc* kötet 68. oldalán

¹¹ A vers a *Tűztündértánc* kötet 59. oldalán

¹² Gotthold Ephraim Lessing: *Laokoön, avagy a festészet és költészet határaitól*; Hamburgi dramaturgia ford.: Vajda György Mihály, Fekete Sas, Bp, 1999

¹³ A versek a *Tűztündértánc* kötetben: *Futórozsa utca* (39.o.), *Pesti srácok* (58.o.)

¹⁴ A versek a *Tűztündértánc* kötetben: *Honvágy* (40.o.); *Otthon?* (41.o.)

¹⁵ Amy Dempsey: *A modern művészet története*. Képzőművészeti Kiadó, Budapest, 2003 (ford.: Szekeres Andrea és Szikra Renáta)

Szoviár János: A költészet megtartó és megtisztító ereje Gondolatok Ködöböcz Gábor Költők, versek, erőterek című kötetéről

„A testnek van háza; úgy hívják, hogy lakás. A léleknek is van háza; úgy hívják, hogy vers. Ezért aztán a mindennapi kenyér mellett a mindennapi vers is feltétlenül szükséges” – kezdődik az idén augusztusban hatvanadik születésnapját ünneplő – Isten éltesse ezúton is! – Ködöböcz Gábornak, az *Agria* folyóirat alapító főszerkesztőjének új tanulmánykötete, melyben a magyar versről, a költészetéről, a XX. század magyar költőiről és irodalmáiról elmélkedik.

A *Hungarovox* által a kilencvenedik ünnepi könyvhétre megjelentetett *Költők, versek, erőterek* a szerző életművének hetedik önálló kötete, mely struktúrájában, stílusában, ars poeticájában, tematikájában és szemléletmódjában is szervesen kapcsolódik a korábbi műveihez. Ködöböcz Gábor irodalomtörténész nevéhez eddig a könyvig két monográfia és négy tanulmánykötet fűződött: *Hagyomány és újítás Kányádi Sándor költészetében* (2002); *Értékvilág és formarend* (2003); *Megtartó párbeszéd* (2009); *Erdélyi élmény – erdélyi gondolat* (2011); *Szépen magyarul, szépen emberül* (2014); *Kiss Benedek* (2014).

A minden szempontból magával ragadó, külső és belső esztétikumával szívhez és lélekhez szóló, válogatott és új esszéket, tanulmányokat tartalmazó könyvet magától a szerzőtől kaptam egy beszélgetés során Eger egyik belvárosi éttermének-sörözőjének teraszán. Első pillantásra Pereszlenyi Helga munkája, a borító gondolkodtatott el: sötét tónusú, mégis távlati fényeket felvillantó misztikus világot idéz. Egyszerre jeleníti meg a közelt és a távot, az itt létet és ott létet, a lentet és föntet, a leverő éjszakát és a reménnyel felvillanó fényt, a fűt és fát, a valót és a transzcendenst. A könyvet nyitó ajánlás még szívszorítóbbá és még komorabbá teszi ezt a képi világot.

A 350 oldalnyi, három nagy fejezetre tagolt elemző esszék, tanulmányok, szövegek szinte csak tankönyvekkel, portrékötetekkel, irodalmi lexikonokkal mérhető ismeretanyagot tartalmaznak. Nagy és kifinomult precizitással, hozzáértéssel és lelkiismeretességgel vezeti be a szerző az olvasót, az irodalom iránt érdeklődőt a XX. századi és a XXI. század eleji magyar költészet kiemelkedő alakjainak pályaképebe.

Az írásokból egy következetes, de sokszínű, többpólusú, azonban fixen orientált és határozott eszmeiséget, esztétizmust képviselő tudós egyéniséget ismerhetünk meg, aki jó érzéssel analizál, szemléltetve értelmez, túlélesen lát s felszabadítóan látta, és biztos, bronzba öntött végleges, de nem végletes ítéletet mond. Mindezt

helyenként vallomásos, heurékaszerű hevülettel, máshol a tudós hűvösebb, merevebb szigorával teszi, de mindig értő-érző emberként: az irodalomszeretet- és az emberszeretet-misztikát a tudásmisztikával kongruens módon felvillantva.

A kötet minden egyes tanulmánya, esszéje, mondata rávilágít, hogy a vers olvasása és írása az ember lényegéhez tartozik („*Verseket azért írunk és olvasunk, mert az emberi fajhoz tartozunk*” – Holt költők társasága). A szerző ebben a felfogásban szól a tanulmánykötet három nagy fejezetében a líráról, az irodalomról mint a lét teljességének kifejezőjéről, megtartó és megtisztító erejéről.

A kötet első felében nagyobb lélegzetű tanulmányokat, esszéket találhatunk, a második rész a könyvismertetéseké, míg a harmadik részben emlékeztetéseket, köszöntőket olvashatunk. A korábban kialakított sajátos hangvételű és minden részletre kiterjedő ábrázolás- és szemléletmódot aktív örökségként igyekszik művelni Ködöböcz Gábor ebben a könyvében is, és ekként ismerhetjük meg az esszéíró irodalmár ars poetica gyanánt is fölfogható eszmefuttatásait, írásait.

A huszonegy írást tartalmazó I. részben a bevezető szöveg után Ködöböcz Gábor azokkal a felbecsülhetetlen emberi és irodalmi értékekkel és példákat adó és átörökítő költőkkel, írókkal foglalkozik, akiknek munkásságát, egy-egy művét újra és újra érdemes görcső alá venni: Kányádi Sándor, Nagy Gáspár, Buda Ferenc, Kiss Benedek, Ady Endre, Juhász Gyula, József Attila, Nagy László, Utassy József, Weöres Sándor, Kós Károly, Sütő András életművébe nyerhetünk betekintést.

Nem meglepő, hogy Kányádi Sándor és Nagy László lírája újra helyet követelt magának a tanulmánykötet első harmadában, hiszen Ködöböcz Gábor a két irodalmi nagyság kiváló ismerője, kutatója: egykor Nagy László költészetéről írta szakdolgozatát, doktori disszertációját pedig az erdélyi Mester, Kányádi Sándor – akinek költészete talán a legközelebb áll a szerzőhöz – életművéből. Mindkét esetben a Debreceni Egyetem kedves professzora, a harmadik részben hálatalten elbúcsúztatott Görömbei András segítette ebben.

A második rész tizenhat írást tartalmaz. Ismertetést olvashatunk Görömbei András Csoóri Sándorról írt monográfiájáról, Németh László, Kannás Alajos, Áprily Lajos, Jékely Zoltán, Ferenczes István, Szakolczay Lajos, Bertha Zoltán, Barabás Zoltán, Lipcsei Márta, Serfőző Simon, Kiss Benedek, Lázár Ervin, Léka Géza, S. Csoma János és Fazekas József munkáiról.

A harmadik rész tizenkét írásműve méltóképpen emlékezik irodalmunk azon alakjaira (Mikes Kelemen, Gárdonyi Géza, Weöres Sándor), és elmélkedik irodalomtörténetünk azon alakjairól (pl. Görömbei András, Bertha Zoltán, Szakolczay Lajos), akiknek segítségével maga a szerző is igazolni tudja rendkívüli sokrétűségét és ezzel együtt értékítéletének, erkölcsi mércéjének rendíthetetlen szilárdságát.

A *Költők, versek, erőterek* egyik legnagyobb erénye, hogy szerzője autentikus személyiség. Írásaiból kiviláglik az elemzett művek és alkotók szeretete, a szak-

mai felkészültség, a felülmúlhatatlan tárgyi tudás s az, hogy szívvel-lélekkel fordul választott, elemzett tárgya felé. Így az esszék, tanulmányok befogadása után az olvasónak is része lehet abban a felemelő érzésben, amelyet Ködöböcz Gábor „a jól végzett munka oltalmazó derűjének” szokott nevezni.

Ködöböcz tanár úr esetében – a piros Signetta titkait magam is tudva – az írás jó értelemben vett belső készítés, a lélek mélyéről jövő isteni sugalmazás, mely mögött mindig ott van egész személyisége: a szemlélődő magatartás, a széles spektrumú gondolkodás, az írástudói felelősség, a kimondott és leírt szó erejének tudata, a tájhoz és az irodalomhoz való hűség, a helytállás és a hit.

Írásaiban olyan esztétikai-irodalmi magatartást, álláspontot képvisel, amely mai, divathajhász és csak a felszínen fecsegő világunkban egyre inkább ritkaságszámba megy. Egy olyan írói és filozófiai-irodalomtörténeti világ az övé, amely rámutat arra, hogy a foszló helyett a téphetlent, a mulandó helyett a múlhatatlant, a romlandó helyett a romolhatatlant, a részek, részletek helyett az egészet, a szilánkok helyett a teljességet kell beemelnünk a gondolkodásunkba, ízlésvilágunkba, az irodalmi köztudatba.

Őt magát megkérdőjelezhetetlen morális és szellemi épség, az égből származtatható tiszta esztétikai és emberi magatartás jellemzi. Habitását, nemzeti kultúránk és az irodalom iránti elkötelezettségét találóan jellemzi egyik kötetének címe: *Szépen magyarul, szépen emberül* (2014).

Bizony, devalválódott, álértékekben tobzódó, eltorzult világunkban nem könnyű feladat embernek maradni mindig, minden körülményben. Ködöböcz Gábor írásaival rávilágít, milyen emberekre, költészetre, esztétikára és szemléletmódra van vagy lenne szüksége hazánknak, hogy személyes példával taníthassanak életre, hitre, nemzetszeretetre. William Butler Yeats örökbecsű mondását idézve: „az univerzum felé csak kesztyűs kézzel nyúlhatunk ki, s ez a kesztyű a nemzetünk.”

Az igazi érték mindig modern, időszerű. A szerzői felelősségérzet, a művészi alkotásba vetett hit, az erkölcsi nagyság nyújt biztos erőt, támaszt az állandó megújulni tudáshoz, a látókör egyre teljesebbé válásához. Ködöböcz Gábor tudja ezt, s mindezt igen szemléletesen, a mélységet is láttatva, meggyőző erővel bizonyítja. Kötetében sokoldalúan elemez, s könyve nem Földtől elrugaszkodott tudományos munka, hozzánk, az olvasókhöz, nekünk, az olvasóknak szól. Nagy érdeme a komplexitásra törekvő értelmezéseknek az a gazdag, világ- és magyar irodalmi vonatkozású asszociáció, intertextualitás, kitekintés, mely végigkíséri az egyes tanulmányok, esszék érzés- és gondolatvilágát, nyelvi közegét – még akkor is, ha az írásművek között vannak átfedések, ismétlődő, variálódó nyelvi elemek. De példaértékű a könyv tudományos apparátusa s a pontos, tudományos, de ugyanakkor élvezetes, szemléletes nyelvezete, mely a határozott értékvilággal, a hagyományos és hagyományteremtő kultúrával hozza személyes kapcsolatba az olvasót.

Az *Agria* alapító főszerkesztőjétől megszokhattuk, hogy különböző történelmi és társadalmi viszonyok távlatában, közösségi-nemzeti horizontban tekint a jelenre és a korunk irodalmára, és mindezt a nemzedéki-szemléleti sokszínűség jegyében tárja elénk. Így éri el, hogy az elemzett művek, alkotások és alkotók, értékek országos kitekintésben, sőt Kárpát-medencei beágyazottságban nyerik el a legteljesebb értelmüket. Nem véletlen tehát, hogy az erős hagyománytudattal rendelkező, határozott értékvilágot képviselő, közösségi elkötelezettségű és nemzeti horizontban gondolkodó írók és költők kaptak helyet elsősorban e tanulmánykötetben is.

Cseh Károly szavaival élve: „fény és öröklét a szolgálat”. Kődöböcz Gábor hetedik önálló kötetével újfent igazolta, hogy „emberségről példát, vitéségről formát” csak így érdemes adni. A kötet olvasása, „jó mulatság”, megírása „férfimunka volt”.

(*Hungarovox Kiadó, Budapest, 2019*)

Kovács Jolánka

Az egy irányba tartó múlt

Fellinger Károly: Plomba

A felvidéki költő tizenharmadik verseskötete nagyfokú igényességgel készült, igen elegáns kötet. Ha az olvasó kezébe veszi, lapozgatja, első benyomása az, hogy ennek a könyvnek „lelke” van.

A kötet öt fejezetre tagolódik, melyeket azok a bizonyos láthatatlan szálak kompakt egészévé fűznek egybe, azt kifejezve, hogy a szerzőnek valóban fontos volt, hogy éppen ezek a versek kerüljenek be a könyvbe. Miként a cím is. Mert mire jó a plomba, minek a jelképe? A fájdalomcsillapításnak, a hiánypótlásnak, ami ugyan tart, ameddig tart, örökké biztosan nem. Végleges megoldás tehát nem lehet, csak szükségszerű és időleges.

A *Fölöttem lebeg* című fejezet a kínzó csönd, a magányérzet, az írással kapcsolatos végletes őszinteség, kitárulkozás, a múltba nézés, a sorsszerű dolgok, az elhunyt apa miatti tompa és nem múló fájdalom, a beteg anya miatti szorongás, a már halott rokonok emlékeinek verseit gyűjti egybe.

Négysoros

minden elmúlik
csak az idő marad
megvárja a halált
neki mindent szabad

– írja Fellinger, és ebben a rövidke *Négysorosban* szinte az egész kötet mondanivalóját össze-foglalja. A múltba való gyakori visszatekintés, az összefüggések keresése a jelenlegi helyzettel, a tépelődések, és mindennek folytatásaként a halál gondolatával való foglalkozás a kötet számos versében felülrik. A tárgyak, a fogalmak, a helyzetek megszemélyesítése végig jellemző, s így a lét kaotikus-sága még elviselhetetlenebb („A szavaknak/ legalább három fejük van” – *Fekete kréta*; „A múló pillanat vigyáz/ a lencsevégre kapott/ darázsra, virágról/ virágra száll.” – *Gyűrűsujj*). A fejezetet színesebbé és élénkebbé teszik a János-versek, melyek valójában személyes vallomások, és melyeknek középpontjában János áll, aki szimpa-tikusan ügyetlen, aki a körülötte élők állandó célpontja, aki nem elég ravasz és nem elég óvatos, hát erre aztán gyakran ráfázik, aki sokszor zavart és mély fájdalommal és sokáig viseli kudarcait, sérelmeit.

Egyedi és letisztult versek fejezete a *Laplombált mennyország*, mely két részből áll. Az első részben sorakozó tíz versben, melyek számozása kódokra emlékeztet, ismét a múlt a domináns, a múlt, a „lakható égitest”, mely „forog a tengelye körül”, tehát állandóan létezik, állandóan visszajár. Nyugtató csönd már nincs is, „a madarak kiéneklék magukból”, és a csönd is az elmúláshoz kapcsolódik. Nincsenek szépen működő emberi viszonyok, csak a kitaszítottság, a sehová sem tartozás: „A családi kép közepéről,/ vigyázva, nehogy/ a többiekbe belevágjak,/ .....kivágtam magamat/ egy életlen ollóval“. A tíz versben időnként fölbukkan az Isten, ám nem menedékként, hisz csak teszi a dolgát, mintha unalmában tenné, például „kitép egy lapot / a sors könyvéből“. Ezt a részt egy rímes, igen jó ritmusú, ironikus imának, vagy akár temetési búcsúztatónak is tekinthető vers zárja:

„Büszke tölgy volt, mondta Kira,
béke fűrészpórára,
angyalt látott, nem is egyet,
kik a sorstól megijednek...”

A *Laplombált mennyország* számozott versei után hét Plomba következik, ezek két vagy három versből álló rövid ciklusok, melyekben az emlékezés értelmetlensége (és állandó jelenléte), a halál gondolata ismét aktuális: erről szól az öngyilkos bálnak „bölcseisége” is, hogy „mindennek megvan a maga helye és ideje”, a filozofikus megállapítások, a filozófiai törvények kiszűréseinek legtöbbje is a múlttal, az elmúlással kapcsolatos: „A csillagok... .irányt mutatnak a múltnak, a túlélésnek”. Ahogyan Fellingner egy igen szép, lírai négyesorban írja, a virágszál élete is az elmúlásról szól, akárcsak bárkié, csak elhítetik vele, velünk, hogy az élet a lényeg:

Áldozathozatal

Virágszál-üreg,
belemagyarázza
magát
az élet.

A Plombák verseiben végig nyugtalanság feszül, mígnem a Plomba 6-ban már a magá-ból való kifordulás döbbenetes képeit látjuk, és nem lehet világos, vajon itt a játékaik kegyet-lenségeket végrehajtó gyerekekről van-e szó, vagy a kegyetlen gyerekként viselkedő felnőttől („Plüssmalackához / késsel közelíték” - *Állatkínzás*). A Plombák méltó befejezéseként nem is várható el más, mint újra a halállal való „játszadozás” („A halál/ képlékennyé tesz / elnyelem, / mint Jónás a cethalat,” - *Egybeesés*).

Az előző két fejezethez képest a *Mindig kicsordul* című fejezetben jelenik meg gyakrabban az Isten, igencsak abszurd helyzetekben: vagy „napimádóként”, vagy a költő fejében „bérel ki” egy emeletet, „közös fürdőszobája van”, vagy „az édenkert fája alatt ácsorog”, tehát ő maga is esendő lehet, s ezzel a költő nem tud megbékelni, mint ahogy azzal sem, hogy Isten porból teremtette az embert, és azáltal „por került a gépezetbe”, tehát ő maga sem várhat el túl sok jót a teremtményeitől. A *Mindig kicsordul* verseiben is folytatódnak az elmúlás, a halál kérdéseinek feszegetései. A halálhoz vezető út mindig is a múltból indul, a múltból, melyet az emlékek csak megszépítenek. S az ember ezen az úton: eltévedt gyermek. A csöndről, a nemlétről, a hétköznapi dolgok értelméről és értelmetlenségéről, az időről elmélkedő versek sorjáznak itt, míg a *Fogantatás* című versben Fellingner egyszerűen és nyíltan közli a tényállást, ami a dolgok állandó bonyolódásának és zűzavarosságának alapja lehet:

Amikor a szabadságot,
mint egy poharat,
megtöltöd az igazsággal,
mindig kicsordul belőle
egy pár korty.

A következő fejezetet a *Borító* című, többoldalas vers tölti ki, s bár ez a vers az *Alázat* című, a pozsonyi AB-ART kiadásában 2013-ban napvilágot látott kötetben már megjelent, mégis fontos helye van ebben a kötetben. A *Borító* szürrealisztikus stílusban megírt összegzés a lét kaotikusságáról – a reményről, aki itt félszeg kamasz”, naiv és könnyen becsapható, a múltból, a „szétszerelhető, összerakható sebről”, a bizonytalanságról, Istenről, aki a hajótörött mellett is ott van, a ragaszkodásról, a történelemtől, mely „süllyed, magába száll”, a titokról, az anyagias világról, a tapasztalat „benőtt ösvényéről”, az öregekről, a halálról. A *Borító* azonban nem egyszerű és nem tényszerű összegzés, hisz a költőből dőlnek a szavak, a ténymegállapítások súlyosak, akár egy filmben, sorjáznak egymás után a szürrealisztikus képek, a tárgyak, a fogalmak végig megszemélyesítve teszik a dolgukat, sokszor egészen a morbiditásig, és a terjedelmes vers sorai mögött az elejétől a végéig a kétségbeesés, az egymás után kiömlő gondolatok, indulatok feszülnek. A vers végére talán még kérdések kíváncsognak: mivégre? Mivégre mindez? Mi értelme az útnak a nemlétig? Talán mindez, ami az úton át odavezet? Ám van-e annak értelme valóban?

A *Kitárt ablakok* című fejezet frappáns lezárása a kötetnek. A zűzavaros világról, életről, emberekről, a megszemélyesített tárgyakról, fogalmakról, az időről, a reményről, a reménytelenségről, az állandóan kísértő múltból, a settenkedő ha-

lálról szóló elmélkedések után mi maradhat még, aminek értelme van, ami tiszta és egyelőre érintetlen, mint a gyerekek világa? A *Kitárt ablakok* hat *Ablakának* svéd típusú gyermekverseiben elhangzó monológok egyszerűen és őszintén tárják elénk, hogyan is látják a gyerekek a saját világukat, társaikat, de a felnőtteket is, erényeikkel és hibáikkal együtt. Fellingner Károly nem véletlenül iktatta be kötetébe ezt a fejezetet – hisz ha színekkel határoznánk meg az előző négy fejezet verseit, ott a világosszürke, a sötétszürke, a fakó-barna, a szomorúkék dominálna. A kötet végén viszont váratlan fény gyullad, és ha nem is tűnik fel a szivárvány minden színe, de a napsárga, a piros, a zöld és az ibolyakék biztosan.

A kötet illusztrációiról, melyek Szukukálek Lajos munkái, csak elismeréssel nyilatkozhatunk. Az illusztrációk, ezek az egyszerű és kifejező tusrajzok, melyeknél a mozdulat, a testtartás, az arckifejezés a legkidolgozottabb, kiemelik a versek életét. A versek lényegére fókuszálnak tehát, arra, ami fontos, ami figyelemfelkeltő, ami kiszökken, ami ironizál, ami felsír, ami végképp elviselhetetlen, de van, vagy volt egyszer. És nem múlt el, nem múlhat el teljesen.

(Nap Kiadó, Dunaszerdahely, 2019)

Szentesi Zsolt

Tudományos szakmunka és tisztelgő emlékezés

(*Tüskés Tibor válogatott bibliográfia [Összeállította Tüskés Anna]*)

Élt a XX. század második felében és a XXI. század első évtizedében Pécsen egy rendkívül széles érdeklődési körrel magáldott ember, aki hatalmas tudással rendelkezett, elképesztő mennyiségű információt, adatot, hírt tárolt magában, s mindezt – egyebek mellett – köztisztelőben álló és nagy szeretetnek örvendő tanárként éppúgy igyekezett megosztani tanítványaival, mint legkülönbözőbb írásaiban olvasóival. A helyi, de országosan ismert, és az írói/költői, illetve irodalomtörténész szakma által egyaránt elismert és nagyra tartott *Jelenkor* kulturális, művészeti, irodalmi lap (fő)szerkesztője volt 1959-1964 között. Szerkesztőbizottsági tagja, majd főszerkesztője a *Somogy* című hasonló profilú periodikának két és fél évtizeden át. S ezek csak a legfőbb adatok abból a csaknem fél évszázados irodalom- és kultúraszervezői tevékenységből, melyeknek részletes elősorolása már magában is oldalakat tenne ki. Szellemi organizátora volt a városnak évtizedeken át, s egyfajta polihisztorként széles érdeklődési körének szinte minden szegmensében, s még azon túl is cikkek, ismertetések, kritikák, tanulmányok százait írta meg és publikálta a legkülönbözőbb fórumokon, lapokban, periodikákban és folyóiratokban, illetve gyűjtötte össze ezeket időnként (tanulmány)kötetekben, könyvformátumban is közreadva és elérhetővé téve tudásának legjavát. Ő volt Tüskés Tibor.

Jelen ismertetésnek több szempontból sem lehet célja Tüskés Tibor szerteágazó, igen sok mindent felölelő munkásságának a feltérképezése és bemutatása – még csak vázlatosan sem. (Alapvetően, legelsősorban azért, mert tárgya a róla készült bibliográfia recenzálása.) Ám ezzel együtt sem kerülhető meg annak érzékeltetése, milyen irányultságai voltak ennek az életműnek. Az írások legnagyobb hányada természetesen az irodalom tárgyában született, hisz ez állt a legközelebb hozzá, a tanítás mellett ez volt a szűkebb érdeklődési köre, szak-mája és részben hivatása. Szövegei legnagyobb hányada a dél-nyugat-magyarországi régióhoz, azon belül is elsősorban a – közvetlenül vagy közvetetten – Pécshez kötődő-köthető alkotókkal foglalkozik Janus Pannoniustól Zrínyi Miklóson át a XX. század végéig alkotóiig, így például Takáts Gyula, Mészöly Miklós, Csorba Győző életművéig. A rövid, felidéző visszaemlékezésektől az ismeretterjesztő írásokon keresztül a

monográfiáig terjed a műfaji paletta. Egy másik lényegi vonulata Tüskés Tibor alkotói tevékenységének hivatásához, tanári munkájához kötődik. A tanórák alatti és azon kívüli irodalmi oktatás és nevelés tárgyában szintén több tanulmánya, illetve könyve látott napvilágot. Külön csoportot képeznek azon szövegek, melyek irodalomszervező munkásságához kapcsolódnak. Ugyanakkor az írásokból az is kiviláglik: Tüskés Tibor a társművészetek világában is otthonosan mozgott. Hatalmas tudásanyaggal bírt s lényegi meglátásai voltak a film, a színház, a szobrászat és a festészet territóriumát illetően is. Ám nem csupán a művészetek képezik érdeklődésének tárgyát. A fentebb említett polihisztorságáról tanúskodnak földrajzi témájú írásai is, melyek kapcsán megkerülhetetlennek tűnik arról is szót ejteni, hogy szerzőnk a történettudomány illetve a történelem, a történelmi történetek, illetve a geográfia kapcsán is imponáló tudással rendelkezett, amit mindig igyekezett újabb és újabb információk, szaktanulmányokból átemelt anyagok és adatok sokaságával egyrészt mélyrehatóan kiemelezve felmutatni, másrészt az ún. orális történelem storyjaival átélhetőbbé, élmény- és életszerűbbé varázsolni.

E hatalmas, sok száz szövegből álló oeuvre bibliográfiai feldolgozására vállalkozott Tüskés Anna, az unoka, amikor elkészítette és közreadta a jelen recenzió tárgyát képező *Válogatott bibliográfiát*. Mi sem jellemzi jobban a vállalkozás nagyságát, mint az az adat, melyet a *Bevezető* első mondatában olvashatunk: „Ez a bibliográfia közel 2730 tételt tartalmaz...” (7) A mennyiség még akkor is mellbevágóan hatalmas, ha a bekezdés végén az is szerepel, hogy „a magas tételszámot részben az magyarázza, hogy külön számon vettem fel egy-egy írás eltérő megjelenéseit és a művek további kiadásait.”) S még azt figyelembe véve is hatalmas teljesítménynek nevezhető a kiadvány elkészítése, ha ugyanitt azt is megtudjuk: „[A munka] [k]iindulópontja Tüskés Tibor folyamatosan készített kéz- és gépiratos bibliográfiája, Szauer Dezsőné és Aranyi László Tüskés Tibor hatvanadik születés-napjára készített válogatott bibliográfiája (1990), valamint Maurer Teodóra papíralapú anyaggyűjtése (2016).” Ám ezek nem voltak teljesen pontosak és megbízhatóak, ráadásul egyéb hiányokkal és hiányosságokkal is folyamatosan szembe kellett néznie Tüskés Annának a munka során. Vagyis a kötetnek voltak előzményei, az összeállítónak volt mire támaszkodnia. Ez azonban semmit sem von le az elvégzett munka értékéből, hiszen azok csak egy kisebb szegmensét dolgozták fel Tüskés Tibor életművének mind a mennyiséget, mind a tematikát/tárgykört, mind az időintervallumot tekintve. Nem is szólva arról, hogy a látszólag kész, azaz rendelkezésre álló anyagot is célszerű volt ellenőrizni (legalább szűrőpróbaszerűen), ami fokozottan igaz a kéz- és gépiratos bibliográfiára. Ugyancsak ez a helyzet azzal az információhalmazzal, melyről a fent említett szövegrészben ez olvasható: „Tüskés Tibor katalóguscédulákra gyűjtött bibliográfiája gyakran hiányos és pontatlan adatokat tartalmazott, ezeket lehetőség szerint kiegészítettem

és pontosítottam.” (7) Így felmerül a kérdés: a már rendelkezésre álló, feldolgozott anyag, illetve annak egy része mennyire volt használható a végső rendszerezésben abból a szempontból, hogy az elvégzendő ellenőrzés/átnézés nem emésztette fel több időt annál, mintha mindezen adatokat a „semmiből” kellett volna előkeresni. Legvégül pedig ott volt elvégzendő feladatként a teljes anyagmennyiség digitalizálása, ami szintén nem kis időt emészt(het)ett fel az összeállítás során. Ám így – s vélhetően Tüskés Anna is ekképpen gondolkodhatott – egy olyan kiadvány születhetett meg, mely teljes egészében eleget tesz a XXI. század elejének irodalomtörténeti-filológiai, információtechnológiai illetve könyvtártudományi követelményeinek. A kiadvány elkészítésében természetesen nagy segítséget nyújt(hat)ott/nyújthatott az internet, illetve a különböző – a *Bevezetésben* is felsorolt – adatbázisok. Ám ezzel együtt is ezek „nem váltották ki a könyvek és a folyóiratok kézbevitelét”. (Uo.) Annál is inkább, mivel Tüskés Tibor munkásságának legnagyobb hányada azon évtizedekben íródott, amikor még nem volt világháló, illetve az akkori lapszámok illetve kiadványok elektronikus feldolgozósa/feltelepítése még nem történt meg, vagy legfeljebb csak kisebb részt. Erre utal az összeállító következő mondata: „A címfelvételek kb. 80%-a autopszia alapján készült.” (Uo.) Vagyis az elektronikus keresés és anyaggyűjtés csak az adatok 20%-ában hoz(hat)ott (megbízható, felülvizsgálatra nem szoruló) eredményt. Ez is jelzi a vállalkozás nehézségét és különlegességét, valamint a munka összetettségét, aprólékosságát, összességében már-már heroikusságát. Annál is inkább így van ez, mert – mint korábban már említettem – Tüskés Tibor életműve igen szerteágazó volt, s bár elsősorban dél-nyugat-magyarországi lapokban, folyóiratokban publikált, azért ezzel együtt is meglehetősen nagy számúak a máshol közreadott írások.

Tüskés Anna azonban nemcsak nagypapa könyveit, tanulmányait, kritikáit és egyéb írásait gyűjtötte össze. Az egyik legnagyobb erénye és egyúttal haszna a kiadványnak ezen túlmenően a Tüskés Tibor írásairól szóló textusok számbavétele és elsorolása. Ez megint csak óriási feladat volt/lehetett. Az életmű írásairól, azon belül elsősorban a könyvekről számtalan kritika, tanulmány, ismertetés látott napvilágot akkoriban. S ami nyilván tovább nehezítette a vállalat: sejtetően a legkülönbözőbb folyóiratokban, lapokban. Az 1974-ben megjelent Kodolányi-monográfiáról például 15, az egy évvel később kiadott, teljesen más témájú és jellegű, *Nagyváros születik* c. könyvről 16, a *Mérték és mű* c. kötetéről 15, az 1983-as Nagy László-monográfiáról 20 recenzió, ismertetés jelent meg. S mindez nyilván csak a jéghegy csúcsa. Annál is inkább, mivel Tüskés Tibornak összesen 93 önálló könyve jelent meg – igaz, e számban az egyes kötetek esetleges újabb [és újabb] kiadásai is benne foglaltatnak. Külön nehézséget jelent(het)ett azon szerzők kilétének felderítése, azonosítása, akik valamilyen, ma már felderíthetetlen ok(ok)nál fogva – nem szokványos módon – nevük rövidítése, vagy más egyéb szignók, betűk, jelek mögé rejtették személyüket.

A könyv áttanulmányozása egyértelműen meggyőzte a recenzenst arról, hogy a kötet összeállítója, Tüskés Anna a legapróbb részletekig tisztában van a bibliográfiakészítés szabályaival, eljárás módjával és -rendjével, szakmai protokolljával, e munka szerepével és jelentőségével.

Az első, MŰVEK c. egységben Tüskés Tibor könyveinek (természetesen kronologi-kus) elősorolását követik az azokról készült ismertetések. Utána a szerkesztett vagy sajtó alá rendezett kötetek és recenzálásaik kaptak helyet. A következő részfejezetek az egyéb íráso-kat tartalmazzák (elő- és utószók, bevezetők, majd a gyűjteményes kötetekben megjelent szövegek, a különböző periodikumokban, folyóiratokban, újságokban napvilágot látott tanulmányok, kritikák, cikkek – az utóbbiak száma összesen 1739 – !!!). Végezetül az interjúk, nyilatkozatok, emlékezések és vallomások, illetve az idegen nyelven megjelent szövegek felsorolása zárja a sort. A második (II.), SZAKIRODALOM c. egységben a Tüskés Tiborról szóló könyvek, tanulmányok, köszöntők, emlékezések, búcsúztatók és azok ismertetései kaptak helyet, valamint azon hírek, tudósítások, melyek Tüskés Tibor „szerepléseiről” (előadások, szerkesztői bemutatkozások, szerzői találkozók) adtak közre felhívásokat, információkat.

Külön fejezetben (III. HATÁS- ÉS KULTUSZTÖRTÉNET) találhatóak azon adatok, címek, melyek a Tüskés Tiborról szóló, illetve a neki ajánlott verseket, prózát, képzőművé-szeti alkotásokat, illetőleg azon filmeket sorolják fel, amelyekben ő is szerepelt, nyilatkozott. Legvégül pedig a róla elnevezett intézmények, emlékhelyek olvashatóak.

Az életmű már korábban is említett nagysága, valamint igencsak szerteágazó volta, összetettsége és rétegzettsége okán hatalmas munkára vállalkozott Tüskés Anna, ám erő-feszítéseit siker koronázta. S ezt nemcsak szakmai értelemben állíthatjuk a leghatározot-tabban, de személyes vonatkozásban is, amiről ő maga – a recenziens számára igen rokon-szenvesen – ekképp ír a *Bevezető*-ben: „A bibliográfiai munka Nagypám új arcát mutatta meg számomra, s árnyaltabbá tette a Róla alkotott képet: láttam kibontakozni a számos különböző műfajban megnyilvánuló pályáját, személyiségét. Az előadásairól és más nyilvános fellépéseiről szóló sűrű híradások óriási munkabírásáról, széles értelemben vett tanári munkájáról, irodalomközvetítő tevékenységéről tanúskodnak. A korábban csak fényképekről ismert külföldi utakról elolvashattam esszéit, tanulmányozhattam alkotói módszerét és publikációs technikáját.” (9) Boldog lehet, aki a szakmai elkötelezettség és a rokoni érintettség egyesülésével egy ilyen több szempontból is igen alapos és precíz könyvet tud(ott) létrehozni, mely egyszerre szaktudományos munka és – közvetetten – *hommage*-nak, vagy *in memoriának* alkotásnak nevezhető.

(*reciti, Budapest, 2018*)

Zsidó Ferenc

Parancsolatok mai köntösben

Farkas Wellmann Éva: Parancsolatok

A mózesi tízparancsolat 21. századi olvasatát adja Farkas Wellmann Éva *Parancsolatok* című kötete, mely az ótestamentumi törvények aktualitását elsősorban filozófiai-etikai szempontból vizsgálja meg. Az erkölcsi dimenzió mellett mégis talán az esztétikai a lényegesebb, végtére is versekről van szó – és a versekhez írt dalokról. A megvalósulás szempontjából lényeges, hogy Farkas Wellmann Éva megrendelésre dolgozott: Orbán Ferenc, az Evilági együttes vezetője kérte fel a munkára, vagyis eleve megzenésítésre szánt verseknek kellett kikerülniük a szerző tolla alól (ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy nem dalszövegekről van szó). Korábbi kötetei is tanúsítják: Farkas Wellmann Évának nem esik neheze a fegyelmezett, szabályos ritmusú versek írása, a kötött formák alkalmazása (gondoljunk csak szonettjeire), ezúttal talán még szikárabb, kimértebb a versbeszéd, még letisztultabb a forma. A szerző mind a tíz verssel bizonyítja, hogy nagyon fekszik neki e kötött formakultúrájú líra: ritmikailag és rímek szempontjából is úgy ír tökéletes verseket, hogy nem érzünk csikorgást, rímkényszert, a kötött forma ellenére a gondolat szabadon árad (ezt mutatják a gyakori soráthajlások is). A formák, ritmusok változatosak (van szonett ezúttal is, természetesen), ami jól mutatja, hogy a kötöttség azért nagyon is tág határokat jelent: költői alkattól függően inkább lehetőséget, mint gúzst.

És akkor a tartalomról: azok a versek tetszettek jobban, amikor Farkas Wellmann Évának sikerült hozzátennie az adott parancsolathoz, amikor sikerült új, meglepő megvilágításba helyezni, ezzel felvillantania a mélységét a sok használat révén némileg kiüresedett alaptételnek. A didaktikusságot (ami miatt riasztó lehet sokak számára a tízparancsolat), a pátoszt, a morális megmondást sikerül elkerülnie, ha nem mással, hát némi játékkal, csavarossággal. Pedig ilyen szempontból nem volt könnyű dolga: a mózesi parancsolatokhoz igazodva a versbeszéd megszólító, te-beszéd: vagyis egyenesen Isten szól az emberhez. Az eredeti változathoz képest ugyanakkor a megszólalás talán nem annyira kategorikus: egy megértőbb, elfogadóbb Isten képe rajzolódik ki (nem akarok vallásfilozófiai eszmefuttatásokba bonyolódni, de kicsit olybá tűnik, mintha a szerző újszövetségi szemszögből közelítené meg eme ószövetségi szövegeket).

Abszolút kedvencem a kötetből az És hosszan élhetsz című (a „Tiszteld atyádat és anyádat” parancsolatra), mely a szülőség misztériumát fogja meg a hétköznapi ember dimenziójából: „Tiszteld szülőd, mert érted eljegyezte/magát az örökéb-

renléttel,/ fájdalomt szabadított magára,/túlzott örömmel maga bírt el.//Elhagya miattad nyögve szerzett,/ féltett önzését és magányát,/mikor mindebbe belebógtél,/felmondott a gáláns halálnál,// kételyeit és milliányi/gátlását mind reád ruházta,/hogya belső békéddé lehessen/mindez, vagy mindennek hiánya.”

Farkas Wellmann Éva a mögöttes válaszokat keresi, a parancsok okait, eredőjét: mert ilyen a mai ember, érteni és értelmezni kíván. A „Ne lopj” parancsolat hátterét így világítja meg: „elvenni mástól végképp el ne vedd,/úgyis hány tárgy tartja már fogva lelked,/árnyékol rád (a kar meg felnevet),/ s birtoklása magad-rablásba kerget.”

A parancsolatokból kiindulva Farkas Wellmann Éva olykor egészen új szentenciáig jut, új összefüggéseket tár fel, a „Ne tégy a te felebarátod ellen hamis tanúbizonyságot” tétel kapcsán például a pletyka és a gyűlöletbeszéd elutasítására fókuszál: „Mit rád adott a földi ittlét,/gyűretlenül, s mielőbb vedd le. Esetleges, ki merre, mit lép - /ne válaszolj a gyűlöletre.”

A szerző használja a bibliai motívumvilágot is, ugyanakkor a versnyelv mai, hisz a parancsolatok tipikus 21. századi élethelyzetekre vannak adaptálva. Emberközelivé teszi a szövegeket, de kiforgatni nem akarja őket jelentésükből: eredeti és mostani céljuk is az, hogy megkönnyítse az egymással és Istennel való viszonyunkat. Így, versgondolatként és zeneként valahogy tényleg könnyebb nem holt anyag gyanánt tekinteni ama kőtáblákra és tartalmukra.

A nagyon is szemrevaló kiadványt Ferenc Zoltán, a gyergyószárhegyi művész-elep vezetőjének grafikái díszítik, mellékletként pedig adott az Orbán Ferenc és az Evilági zenekar CD-je: a versek zenei továbbgondolása. A dalok szintén a változatosság jegyében születtek: sokféle hangulat, stílus, hangszerelés. Összességében: költő és zenész kiváló koprodukciója.

(Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete. Budapest, 2018)

Rump Tímea

A leázott határ

Pejin Lea: Nyugati csiga körfűrészszel álmodik

A vajdasági születésű íróhoz az úgynevezett „90-es kölykök” generációjához tartozik, amelynek tagjai napjainkra már fiatal, huszonéves felnőttekké értek. Nem csoda hát, hogy megjelenik lírájában mindaz a szorongás, negatív szemlélet, mely jellemzi korunk társadal-mát. A zentai lány gondolatvilágán átsejlenek az aggodalmak különös céltábláját jelentő huszonévesek legfőbb gondjai. A pályakezdés, a családi kapcsolatok és a párvalasztás általános problematikája fonódik össze kötetében, a specifikus, határon túl rekedt magyarság lét-helyzetével. Ezek ötvözete hozza létre a lírai szövegek egyediségét, a szinte önmagából kiszakított kis „leákat”.

Ahogy Payer Imre fogalmaz: „...a költőnél a legfontosabb a saját hang, Pejin Leának pedig igazi költői hangját halljuk verseiből. {...} kinek alkotói világában a nagy, hagyományos témák sorra megjelennek. Párkapcsolat, nemzeti identitás, élet, halál, az összes hagyományos egzisztenciális tét.” (Payer Imre: Identitás helyett identifikáció, Irodalmi Jelen 2018.)

A kötet címe azonnal megragad, nagyon erős vizuális képeket hív létre. Egyfajta borús, pejoratív érzést csal elő az olvasóból, különös tekintettel napjaink filmkultúrájára. A rengeteg thrilleren és horrorfilmen szocializálódott modern populáció szinte önkéntelenül baljós eseményekre asszociálhat a körfűrész szó olvasása révén.

A címből ránk vetülő balsejtelem összhangot mutat a versekben érzékelhető hangulattal. A cím sokáig szabad teret hagy a különböző konnotációknak. Végül a címadó műben rálehetünk a „megoldásra”. A „nyugati csiga körfűrészszel álmodik” kifejezés, a Nagy-Magyarország megkurtításának metaforájaként értelmezhető, melyet a kötet első ciklusának utolsó költeménye tesz világossá:

„Én kicsit arrébb
ahol a kurta farkú malac túr,
ahol kúrt a malac, és körfűrészszel
levágott pár darabot egy országból.”

Érdekes színfolt a kötet alcíme, mely a szerző nevének kisbetűvel írt többes számú változata. Olyan érzésünk támad, mintha azt olvasnánk egy mű alcímeként: eklogák, vagy bármi más műfaji megnevezést, ami egy egyéni, ismeretlen stílus kifejezésekké került oda.

A versek határozottan jellegzetes hangvétele kellően alátámaszthatja ezt az értelmezést.

Tartalmi szempontból a „leák” kifejezhetik az emberi természet szinte felfoghatatlan sokrétűségét. Az alkotások megannyi apró, kifürkészhetetlen lelkiállapotot, pillanatot foglalnak magukba. Ezek függvényében, mintha nem is egyetlen személy írta volna őket, hanem rengeteg kis Lea létezne.

A költemények témájából megállapítható, hogy írójukat többek közt azok a dolgok foglalkoztatják, amelyek egy fiatal nőt leköthetnek, a világ bármely táján. A *Babaházban babaelvek* című versben még a Greenpeace szervezet neve is felmerül, ami hű korrajzot adhat a társadalmunkat érintő problémákról: „*Vennék a Greenpeace-től pesszimizmust*”

Az elmúlt években hatalmas teret kapott, a divatos kifejezéssel élve „green mozgalom”, ami a környezetvédelem fontosságára hívja fel a figyelmet. A fiatalok körében egyre növekvő tendenciákat mutat az ökoszorongás nevű jelenség, melyet akár társíthatunk is a szervezet nevének megjelenésével. Főként, mivel az említett vers a modern kor kivetnivalóit állítja pellengérré. Őszinte, fájdalmas iróniával jeleníti meg a felsőoktatásban tanulók helyzetét, akik különböző okok miatt sokszor nem a végzettségüknek megfelelő munkakörben kénytelenek elhelyezkedni:

„magamnak egy diplomát,
olyan doktorifélét,
bár egy kötény is elég lenne,
a sarkon mosogatna minden szaktárs
velem.”

A kötet alaphangulatát képezi a nemzeti identitás kérdése, a határon túli magyarság kirekesztettségének hol burkolt, hol pedig kifejezetten nyílt megragadása. A két fejezetre bontott kiadvány első ciklusának címe is erről árulkodik: „*Úgy mondjuk, jogurt*”. „*Az Úgy mondjuk: Jogurt a már említett közösségek nyelvi összetartozására kérdez rá*” (Móré Tünde: *Hova tovább?*, Bárka 6.sz. /2018.)

Véleményem szerint emellett jelentősen el is választ egy közösséget mindenki mástól.

Ez az elkülönültség van jelen a *Mezítlábás Szerbia* c. műben, és erőteljesen ki rajzolódik az *Itt a magyar, hol a magyar* c. alkotásban. Az utóbbi figyelemfelkeltő konnotációt kínál, ahogy kérdéseivel elválassza a határon túli magyarságot a többiektől, soraiban végigvezetve a sehová sem tartozás frusztrációját. Egyfajta kettészakadás ez, amelyet senki más nem érthet. Az asszimilációs kötelezettség mellett a saját identitás megőrzésének problematikája is megjelenik:

„Két karácsonyt ünnepelni,
kétszeresen nem dolgozni,
ügyes ez a politika.

A határ szó visszatérő toposz több versben is. Többértű jelentést hordoz felbukkanása, több-féle kontextusba helyeződik. A határ szó jelentésmezeje összezárul és kitágul. Például az *Androgünében*:

„*Kétezer-tizenhat, ennyi csak, hogy érjek én
húszat, te többet, s ennyi túlmegy még
a határokon is*”

A határon túli léthelyzetbe beleivódott idegen identitás mélységét fejezhetik ki a magyar szöveg közé ékelődött idegen nyelvű kifejezések, sorok. A második ciklus címe: „*Végre nő, végre átlagos*”. Ez is árulkodó címválasztás, hiszen a nőiség kialakulásával kapcsolatos témákat is boncolgatnak a fejezet versei. Itt is az identitás keresésén van a hangsúly, csak itt Pejin nem a nemzeti hovatartozás felől közelíti meg a kérdéskört.

A két alcím nem teljesen fedi a megjelenő témaköröket. Ezen kívül több tárgykör is átszövi a kötet tematikáját. Többek között a szerelem, és a családi kapcsolatok. Egyetértek Móré Tünde szavaival, melyek szerint „*a szövegek az indentitás/ok/ sokféleségére, áthatóságára, határterületeire kérdeznek rá újra és újra*.”

Összességében úgy gondolom, a versek mély üzenetével ellentétbe állítható a könnyed, 21. századi nyelvezet. Hű korrajzot ad a tipikusan mai kifejezések alkalmazásával. Az email, a spam, és más hasonló szavak megjelenése enyhít a szövegek súlyának drámaiságán, valamint a szójátékok alkalmazása is hasonló funkciót láthat el. Tágabb értelmezésben akár a magyar-ság karakán hangsúlyozásaként is felfoghatóak ezek, hiszen akik nem magyar anyanyelvűek, talán soha nem érzékelhetik ezeket az árnyalatnyi jelentésbeli különbségeket. A *Beázott* című versben a plafon beázása nem egyenlő egy férfi Beázásával, melynek az adott kontextusbeli értelmezéséhez ösztönösen nyelvérzékünkre hagyatkozhatunk.

Úgy vélem, Pejin Lea a maga őszinteségében beszéli el egy vajdasági magyar lány identitáskeresésének válságait. Művésze megszabadul a fölösleges határoktól, vagy mondhatjuk úgy: „leázott” róla, mintha csak egy zentai zápor mosná tisztára egy megfáradt, „jogurt” majszólo délután.

(*Előretolt helyőrség Kiadó, Budapest, 2017*)

Vanyó Zsuzsanna

Egyszerű fohász a Mindenhatóhoz

valami csönd ... az volna jó...
egy békét ringató folyó ...
valami hullám, ami Te vagy ...
amin megpihen minden gondolat...

valami zöld... valami kék...
tenyérszi föld ... falatka ég...
füves legelők ... csöndes vizek...
lelkemet lobbantó égi tüzek...

és egy kis ösvény... amin lehet
nyomodba lépve menni Veled...
egy kis közelség... és messzeség...
érezni, ahogy ölel az ég...

valami csönd ... az volna jó...
egy békét ringató folyó ...
valami hullám, ami Te vagy ...
amin megpihen minden gondolat...

E számunk szerzői

Aknay Tibor (1944) Budapest
Anga Mária (1955) Eger
Antal Attila (1956) Nyíregyháza
Bakacsi Ernő (1938) Eger
Baka Györgyi (1951) Érd
Bánfai Johanna (1949) Várvolgy
Bencze Mihály (1954) Négyfalu
Bertha Zoltán (1955) Debrecen
Bíró József (1951) Budapest
Bobory Zoltán (1946) Székesfehérvár
Boros Edit (1949) Veszprém
Bozó Zsuzsanna (1968) Bonyhád
Bozók Ferenc (1973) Mosonmagyaróvár
Csatáné Bartha Irénke (1941) Eger
Csák Gyöngyi (1950) Budapest
Csáky Anna (1938) Győr
Csontos Márta (1951) Sándorfalva
Debreczeny György (1958) Budapest
Demeter József (1947) Ballószög
Dudás Sándor (1949) Szolnok
Farkas Gábor (1977) Szigetszentmiklós
Fazekas József (1946) Járdánháza
Fecske Csaba (1948) Miskolc
Fellinger Károly (1963) Jóka
Finta Éva (1954) Sárospatak
Gál Sándor (1937) Buzita
Gáspár Aladár (1946) Dunaújváros
Gősi Vali (1954) Győr
Gyimesi László (1948) Budapest
Hadnagy József (1950) Debrecen
H. Barbócz Ildikó (1952) Eger
Hegedűs Imre János (1941) Budapest
Horváth Mónika (1991) Letenye
Jámbor Ildikó (1955) Eger
Kaiser László (1953) Budapest
Kanyár Erika (1949) Veszprém
Káliz Sajtó József (1950) Soponya
Kégl Ildikó (1976) Miskolc
Konczek József (1942) Pomáz
Kovács Daniela (1976) Debrecen
Ködöböcz Gábor (1959) Eger
Lajtos Nóra (1977) Debrecen
Lisztóczky László (1941) Eger
Lukáts János (1943) Budapest
Madarász Imre (1962) Üröm
Máriás József (1940) Nyíregyháza
M. Fehérvári Judit (1962) Debrecen
Mihályi Molnár László (1953) Szepsi
Nagygyörgy Erzsébet (1964) Tiszakécske
Nagy Imre (1967) Ceglédbercel
Nagy Zita (1987) Eger
Németh István Péter (1960) Tapolca
Olasz Valéria (1956) Győr
Pataki István (1953) Bihar
Péntek Imre (1942) Zalaegerszeg
Pozsgai Györgyi (1954) Budapest
Pődör György (1948) Vasszécseny
Rác Laura (2001) Jászfényszaru
Rusvay Balázs (1977) Vác
Saitos Lajos (1947) Székesfehérvár
Serfőző Simon (1942) Eger-Budapest
Sebestény-Jáger Orsolya (1969) Budakalász
Sebők Melinda (1979) Budapest
Sipos Erzsébet (1956) Eger
Suhai Pál (1945) Budapest
Szokolczay Lajos (1941) Budapest
Szíki Károly (1954) Eger
Sz. Tóth Gyula (1945) Budapest
Szűk Balázs (1960) Debrecen
Török Nándor (1965) Budapest
Udvarhelyi András (1944) Budapest
Ványai Fehér József (1959) Gyomaendrőd
Veres Tamás (1976) Cegléd
Vitéz Ferenc (1965) Debrecen
Zsirai László (1956) Budapest

E számunk illusztrációit a SZÖG-ART Művészeti Egyesület tagjai készítették.